

Tiina Qvist

PARISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELU SUOMESSA

TIINA QVIST

Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston Esko ja Asko -salissa
kesäkuun 1. päivänä 2019 klo 12

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2019

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat:

Merja Kinnunen
Kirsti Lempiäinen
Suvi Ronkainen

Väitöskirjan esitarkastajat:

Päivi Honkatukia
Marita Husso

Vastaväittäjät:

Marita Husso
Leo Nyqvist

Taitto: Taittotalo PrintOne

Kansi: Minna Kurttila Suunnittelutoimisto Tammikuu Oy.

Etukannen kuva: Ellan Räisänen, Venuksen vaate (2016).

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 253

ISBN 978-952-337-138-5

ISSN 1796-6310

elektronisen väitöskirjan pysyvä osoite:

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-138-5>

Tiivistelmä

Tiina Qvist

Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa

Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2019, 280 sivua

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 253

ISBN 978-952-337-138-5

ISSN 1796-6310

Tutkimuksessa on kyse parisuhdeväkivaltailmiön sovittelukäytännöistä. Hahmotan parisuhdeväkivaltarikosten sovittelumenettelyä käytännön toimintana ja oikeuden instituutiona sen yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tarkastelen sovittelukäytäntöjä empiirisesti erityisesti uhrinäkökulmasta. Suomessa valtaosa sovitteluun ohjautuvista lähisuhdeväkivaltarikoksista on parisuhdeväkivaltaa, jossa uhri on nainen ja epäilty tekijä hänen nykyinen tai entinen kumppaninsa. Parisuhdeväkivallan sovittelumenettely on kytketty rikosoikeusjärjestelmään, mutta sillä on yhteys myös sosiaalipalveluihin. Menettelyssä on kyse sovittelulain mahdollistamasta toimintatavasta, jossa konflikti palautetaan asianosaisten selvitettäväksi, jotta he voivat käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneista henkisistä ja aineellisista haitoista sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan niiden hyvittämisestä. Parisuhdeväkivaltarikoksissa sovittelu ja sopimukseen suostuminen johtavat tyypillisesti syyttäjän syyttämättäjättämispäätökseen eli toimenpiteistä luopumiseen rikosprosessissa. Paikannan parisuhdeväkivallan sovittelua kriittisesti lähestyvän tutkimukseni väkivallan käytäntöjä ja avuntarpeiden tunnistamista palvelujärjestelmässä koskevien tutkimusten joukkoon.

Analyysi on aineistolähtöistä, mutta myös teoriasidonnaista siten, että aineisto ja teoria ovat keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Aineistoista tehdyt havainnot ovat tutkimusprosessin edetessä sidottu teoriaan. Teoreettisena viitekehyksenä lähestyn parisuhdeväkivallan sovittelua yhteiskunnallisen hallinnoinnin, sukupuolistuneen väkivallan, moraalisten järjestysten, toimijuutta sekä haavoittuvuutta koskevan käsitteistön näkökulmia yhdistellen. Hallinnan analytiikasta käsin ymmärrän sovittelun uusliberaalina hallinnan tai käyttäytymisen ohjailun muotona, joka korostaa sopimuksellisuutta. Sovitteluinstituutio on hallintavallan käyttäjä sekä käytäntöjä luova toimija, joka määrittää kohteitaan eli väkivallan osapuolia; subjektin asemaa ja toimijuutta. Samalla se menettelyssään osallistuu etenkin uhrin haavoittuvuuden määrittelyyn. Hallintavallan käsittein voidaan analysoida sekä yleisesti subjektiin kohdistuvia käytäntöjä että yksilötasoisia subjektin toimijuuteen vaikuttavia itsen muovaamisen käytäntöjä. Sopimukset ovat hallinnan välineitä, jotka tuottavat asiointiloja ja tietynlaista ymmärrystä; ne ovat vapaaehtois-

ta, mutta vahvasti ohjautuvaa sitoutumista sovitteluinstituution ideologian määrittämien suuntaviivojen mukaisesti. Tarkastelen sovittelua myös institutionalisoituneena puhetapana, joka hallinnoijana ja tietämisen retoriikkana rakentaa moraalijärjestystä koskien parisuhdeväkivaltaa, sukupuolta, uhriutta ja tekijyyttä. Moraalisen järjestyksen termillä viitataan niihin oikeuksiin, vastuisiin, velvollisuuksiin ja syyllisyyksiin, joita puheteoissa väkivaltaa sekä uhrin ja epäillyn tekijän asemia koskien rakennetaan.

Tutkimuksessa kysytään: 1) Miten parisuhdeväkivaltarikos merkityksellistyy osana sovittelumenettelyn käytäntöjä? ja 2) Millaista toimijuutta sovittelumenettelyssä luodaan parisuhdeväkivallan uhrille ja epäillylle tekijälle? Tutkimus on empiirisiltä aineistoiltaan ja lähestymistavoiltaan moninainen. Aineisto koostuu seuraavista toisiaan täydentävistä kokonaisuuksista: 1) Kaikille Suomen sovittelutoimistoille ja kolmelle väkivaltatyötä tekeväälle järjestölle osoitetut kyselyt, lisäksi kaksi Suomen Sovittelufoorumi ry:n julkaiseman opaskirjan artikkelia, 2) 146:n eri parisuhdeväkivaltatapauksen sopimusasiakirjat, 3) kaksi sovittelutoimistossa tehtyä asiantuntija-haastattelua, 4) parisuhdeväkivallan sovittelun uhriteemaisessa työryhmässä käyty asiantuntijakeskustelu sekä 5) parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyyn osallistuneen uhrin haastattelu. Aineistojen erilaisuus on johdattanut tutkimusta monimenetelmälliseksi. Analyysimenetelmien osalta kyselyvastausten, artikkelitekstien, asiantuntija-haastattelujen sekä parisuhdeväkivallan uhrin haastattelua analysoin sisällönanalyttisesti. Sopimusasiakirjoja tarkastelen tarinallisen argumentaatioanalyysin avulla ja asiantuntijoiden keskustelua erittelen sekä argumentaatio- että retorisen analyysin keinoin, lisäksi käytän kevyttä kategoria-analyttistä otetta.

Analyysin tuloksena esitän, että sopimuksellisuuden myötä parisuhdeväkivaltarikos häivyttyy. Sen seurauksena sekä uhrin että epäillyn tekijän toimijuudelta katoaa kärki. Väkivaltarikos määrittyy sopijaosapuolten kahdenvälisenä ristiriitana, jonka eskaloituminen näyttäytyy yksittäisenä, lievänä ja tahattomana vahinkona. Uhriuden merkitys eli sen olemassaolo ja väkivallan vahingoittavat seuraukset katoavat. Esitän, että sovittelumenettelyn instituutionaalisissa nykikäytännöissä uhri samalla vastuutetaan väkivallasta ja jätetään vaille suojelua. Uhrin oikeusturvan, oikeuksien, etujen, tarpeiden ja uhritumisen prosessuaalisuuden kannalta nämä yhdessä saattavat tarkoittaa moninkertaista uhritumista. Nykyinen parisuhdeväkivallan sovittelumenettely ole toimiva osa palvelujärjestelmän väkivaltatyötä, vaan osa rikosoikeusprosessia. Ehdotan, että väkivallan ennaltaehkäisemiseksi, katkaisemiseksi ja jälkihoitamiseksi tulee kehittää sovitteluun ohjaamisen sijaan osapuolten auttamis- ja tukipalveluita. Palveluohjauksen kautta uhrin ja tekijät saavat apua väkivalta- ja muihin ongelmiin sekä tukea niistä selviytymiseen. Parisuhdeväkivaltatapauksissa sovittelun ei tule missään tilanteessa korvata rikosoikeusprossia.

Avainsanat: parisuhdeväkivalta, rikos, rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelu, sopimus, hallintavalta, sukupuolistunut väkivalta, toimijuus, haavoittuvuus, uhrituminen, moraalijärjestys, oikeusturva, sosiaalinen ongelma, uhrien ja tekijöiden auttamispalvelut

Abstract

Tiina Qvist

Mediating cases of violence in intimate relationships in Finland

Rovaniemi: University of Lapland, 2019, 280 pages

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 253

ISBN 978-952-337-138-5

ISSN 1796-6310

This study examines mediation practices in cases of violence crimes in intimate relationships. In this study, mediation is seen as a practical procedure and an institution of the criminal justice system in the context of Finnish society. The purpose of the study is to contribute empirical knowledge about mediation practices, especially from the victim's point of view. In Finland, the majority of cases of domestic violence crimes that lead to mediation are cases of violence in an intimate relationship where the victim is a woman and the offender is a current or former male partner. The mediation of intimate partner violence is attached to the criminal justice system, but it also has a loose connection with social services. The most important law is the Act on Conciliation in Criminal and Certain Civil Cases. Based on the law, mediation is a voluntary method of conflict management in which the mediator, through a particular mediation process, helps those involved reach an agreement that satisfies the arguing parties. The aim of mediation is to agree independently on how to compensate the victim for the harm caused by an offence. In cases of violence crimes in intimate relationships, consenting to sign the mediation agreement typically means that the prosecutor drops the charges.

The study is based on qualitative data. However, the interaction between data and theory is constant. The observations from the data are bounded to the theory during the research process. Mediating cases of intimate partner violence is examined in the framework of combining the concepts of governmentality, gendered violence, moral orders, agency and vulnerability. Mediation is seen as a neo-liberalistic form of administration or governmentality that emphasizes the reconciliation between the parties. Mediation as an institution of the criminal justice system is an administrator and an actor creating the practices that define the parties of the violence; the position and the agency of the subject. At the same time mediation procedures define especially the vulnerability of the victim. Governmentality as a concept refers both to the practices that are directed toward a subject from above and the individual practices that shape the agency of the subject as a target of self-

management. Mediation agreements are the instruments of administration and they create certain facts and understanding. The agreements are voluntary but a strongly directed commitment to the guidelines of the institutionalized mediation ideology. As a rhetoric of knowing, the institutionalized practices of mediation in the work of different actors who encounter mediation of intimate partner violence, such as the police, prosecutors, officials and mediators, are building the moral order concerning intimate partner violence, gender, the victim and the offender. The term moral order refers to those rights, responsibilities, obligations and guiltiness that are constructed in the institutionalized rhetoric dealing with the positions of the victim and the offender.

The study pursues its aims through the following questions: 1) How the meaning of violence of the crime in intimate relationship takes on as a part of the mediation practices and 2) How are the agencies of the victim and the offender constructed in mediation practices? The diverse data consist of five complementary sets: 1) inquiries to all Finnish mediation offices and three organizations that encounter mediation of intimate partner violence, and the Finnish Forum for Mediation guidebook texts that deal with the mediation of intimate partner violence, 2) mediation documents in 146 cases of intimate partner violence, 3) interviews with two mediation office experts, 4) discussion with experts in the workshop of mediating intimate partnership violence from the victim's point of view and 5) interview with one victim of intimate partnership violence who has participated in mediation. The analysis is data driven, with content analysis being the method applied in inquiries, guidebook texts, and interviews with mediation office experts and with the victim. Mediation documents are analysed using narrative argument analysis and discussion with both argument and rhetorical analyses and a slight touch of category analysis.

The study argues that in intimate partnership violence mediation practices, the violence crime itself fades in the procedure of reaching a mediation agreement. In the context of mediation, the violence crime is displayed as a single, non-severe, unintended and accidentally escalated conflict between two equal parties. As a consequence, the real agency of both the victim and the offender vanishes. In particular, the meaning of being a victim, its existence and its damaging consequences disappear. The victim is not recognized and interpreted as a victim. On the contrary, the study argues that in the current mediation practices, the victim of intimate partner violence is equally responsible for the conflict that has led to violence crime. At the same time, one experiences violence and is left without protection. Together, all these processes can cause multiple and severe victimization. The study calls for attention to intimate partner violence mediation practices, which are not a functional part of the services provided by social work and health-care professionals or organizations that have expertise in violence and that are used to encountering and working with victims and offenders subjected to close relationship violence. Instead of mediation, the study emphasizes the need for co-operation between different professionals

and services that use prevention, intervention and monitoring of intimate partner violence and help and support people subjected to problems concerning violence, alcohol and mental health in order to cope in everyday life. Mediation in cases of violence in intimate relationships must never replace criminal justice proceedings.

Keywords: intimate relationship violence, crime, Act on Conciliation in Criminal and Certain Civil Cases, mediation, agreement, governmentality, gendered violence, agency, vulnerability, victimization, moral order, legal protection, social problem, helping victims and offenders

Kiitokset

”Mua kiinnostaa kyllä melkein kaikki mahdollinen, että on vaikea sanoa vaan muutamaa juttua”, totesin eräässä maisteriopintojen alkuvaiheen illanvietossa, kun silloinen sosiologian professori Asko Suikkanen tiedusteli opiskelijoilta, mitkä aihealueet ja sivuaineet ketäkin kiinnostivat. Totta tosiaan asianlaita oli juuri niin, sillä minulla ei vielä tuolloin ollut suunnitelmia opiskelujen suhteen, mutta olin utelias ja kiinnostunut tiedosta ja sen tuottamisesta. Tutkijanuraani ovat tämän uteliaisuuden lisäksi kuljettaneet sekä onnekas sattuma että ennen kaikkea useat hienot ihmiset, yhteisöt ja kohtaamiset. Seppo Raiski, sinulta olen saanut perusopintojen alkuvaiheesta lähtien kannustusta, tukea ja uskoa itseäni ja taitoihini. En ikinä unohda sinua tai sanojasi! Kiitos myös siitä, että johdatit minut pro gradu -tutkielmavaiheessa Suvi Ronkaisen puheille, sille tielle jäin. Suvi Ronkaisen tutkimusapulaisena törmäsin ensimmäisen kerran parisuhdeväkivallan sovitteluaiheeseen ja kiinnostukseni heräsi oitis. Suvin ansiosta, myötävaikutuksesta ja esimerkiksi jatkoin väitöskirjatutkijaksi. Kiitos myös Juha Karhu sekä Jukka Mäkelä, loitte uskoa siihen, että tutkijan ura alkoi tuntua minulle ei vain mahdolliselta, vaan juuri sopivalta polulta.

Suurin ja syvin kiitos ohjaajilleni Merja Kinnuselle, Kirsti Lempiäiselle sekä Suvi Ronkaiselle. Onneni on ollut saada ohjaajat, joista jokainen on tuonut tutkimukseeni omaa vahvaa osaamistaan. Merjan tieto ja näkemys ovat jalostaneet etenkin tutkimukseni rakenteellista jäsennyttä. Merja on myös se lämpö ja sitkeys, joka löytää vahvuuteni tutkijana ja uskoo minuun myös silloin, kun minä itse en sitä tee. Kirsti tuli ohjaajakseni tutkimuksen puolivälissä. Kirstin taito innostaa ja näyttää suuntaa ennen kaikkea tutkimukseni teoreettisissa kysymyksissä on vienyt työtäni merkittävästi eteenpäin. Kirstin tietovaranto on huikean laaja ja se on ohjannut minua olennaisten asioiden ääreen. Suvi, koko tutkimusprosessin ajan sinä olet ollut minun ohjaukseni ja tutkimustyöni peruskallio, se jolta aukeaa avaruudellinen näkymä tutkimukseni kulkuun. Sinun apuusi ja tukeesi olen voinut luottaa kaikissa prosessin vaiheissa, erityisesti loppuvaiheen parannusehdotuksiin suhtauduin jokseenkin pyhästi. Sinä olet myös alati haastanut pohtimaan tutkimustietoa ja jakanut tutkijuuden haasteet väkivaltatutkimuksen saralla. Merjan, Kirstin ja Suvin kanssa käydyissä keskusteluissa olen saanut ensiarvoisen oivaltavia, tarkkanäköisiä ja kriittisen rakentavia ajatuksia, huomioita ja kommentteja. Ihailen teitä inspiroivia, taitavia ja viisaita naisia täydestä sydämeistäni! Ohjaajatriin rinnalla on kulkenut Mirva Lohinivan asiantuntemus laillisissa kysymyksissä sovitteluaiheeseen liittyen, kiitos sinulle! Koen, että Lapin yliopiston oikeustieteiden

tiedekunta on olemassaolollaan mahdollistanut sovitteluaiheen tutkimisen sosiologille yli tieteiden ja tiedekuntien.

Tiedeyhteisöllistä oppia, ideoita ja keskusteluja ovat tarjonneet Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan sosiologian jatkotutkimusseminaarit, kansallinen Väkivaltatutkijoiden yhteisö, epävirallisemmat Suvin koordinoimat tutkimusryhmät sekä useat tutkijakollegat eri oppiaineissa. Jari H, kiitos kuuntelemisesta, oikeista sanoista ja tuesta suden hetkellä, kun tuntui, että väkivaltatutkijan maailmassani ei näy valoa missään. Ammattilaisen vankkumattomuudella palautit uskon itseeni ja sain voimaa jatkaa työtä, olen ikuisesti sinulle kiitollinen! Esitän suuret kiitokset sovittelutoimistojen ammattihenkilöille, vapaaehtoisille sovittelijoille, sovittelun kehitystyöstä vastaaville henkilöille sekä tutkimuksen eri vaiheisiin osallistuneille ihmisille sovittelukentällä. Kiitän tutkimustani kohtaan osoittamastanne kiinnostuksesta ja luottamuksesta, arvostan sitä todella. Te teitte tämän tutkimuksen mahdolliseksi. Lämmin kiitos väkivaltatyötä tekeville järjestöille yhteistyöstä, rohkaisusta ja hyvistä neuvoista. Teidän asiantuntijuutenne on kehystänyt ja johdattanut tutkimustani. Sanni, erityiskiitos unohtumattomista keskusteluista. Varttuneet jatko-opiskelijatoverini ovat jakaneet ymmärrystä, vertaistukea ja naurua tutkimuksen pyörteissä, ei-ollenkaan-virttynyt kiitos Maria, Minni ja Hanna!

Kiitokset työni rahoituksesta sosiaalitieteiden valtakunnalliselle jatkokoulutusohjelmalle (Sovako) kolmivuotisesta tutkijakoulutuksesta Vallan ja hallinnan kulttuurien tutkimuksen tutkijakoulussa Lapin yliopistossa. Erityiskiitos Sovakoa luotsanneille Pertti Alasuutarille ja Risto Heiskalalle, teidän laaja asiantuntemuksenne yhteiskunnallisista aiheista ja niiden tutkimisesta on muovannut tutkimustani suuresti. Lisäksi tutkimustyötäni ovat taloudellisesti tukeneet Koneen Säätiö, Alli Paasikiven Säätiö sekä Lapin yliopisto.

Kiitän esitarkastajiani Päivi Honkatukiaa ja Marita Hussoa, joiden tarkkanäköisten ja rakentavien kommenttien ansioista muokkasin tutkimukseni lopulliseen muotoonsa. Lämmin kiitos myös Leo Nyqvistille, joka on ilokseni suostunut toiseksi vastaväittäjäkseni Maritan ohella.

Tieteessä niin kuin taiteessakin ihminen tulkitsee. Ja silloin on mahdollista resonoida maailman kanssa. Luovan kirjoittamisen opintojen kanssakirjoittajat ja opettaja Marja-Riitta ovat valaneet uskoa ajoittain stressaantuneeseen mieleeni ja antaneet toisenlaista, kaunokirjallista sisältöä elämäni. Apinamielen karkottajat yhdessä ja erikseen, kiitos teille! Lisäksi useat sanataideyhteisöni niin lavoilla, runopiireissä kuin ohjaajakoulutuksessa, lämmin kiitos jaetuista hetkistä, sanataiteilu yhteyttä, lyriikka tekee elosta vähän maagista. Laulunope Niinalle kiitos musiikin innostavasta ja eheyttävästä voimasta.

Vuosien varrella olen saanut voimaa monien ihmisten lämpimästä läsnäolosta. Päivi, Agnes, Pirjo (lentosuukko sinne jonnekin), Vesa, Elina, Maire, Jenni, Anne, Pia, Johanna ja Marianne, kiitos teille ystävyydestä ja myötäelämisestä. Jarkkis, kiitos että otit väitöskirjamaailman kirjaimellisesti harteiltani, nostit takaisin jaloille

ja treenautit selkäkrampit pois. Minnalle kiitos kansista ja Ellanille valokuvasta ”Venuksen vaate”. Kiitos vanhemmilleni Vuokolle ja Matille tuesta ja huolenpidosta sekä avusta lapsiperhearjen ruuhkaisissa vuosissa.

Omalle perheelleni, elämäni kiinnepohdalle sydämellisin kiitos. Puolisoni Timo ja ihanat lapsemme Ellan ja Julius, te tuotte minulle merkityksen, rakkauden ja ilon. Rakastan teitä kaikella olemiselläni. Teen vuoksenne mitä tahansa. Jokainen meistä tarvitsee turvan, suojan ja levon elämän horjuttaessa, mekkaloidessa, sen hiljaisuuksissa. Timo, sinä olet minua kantava syli, jossa en pelkää mitään, en ketään, en koskaan. Kiitos yhteisestä elämästä, kaikesta.

Tämä työ on omistettu kaikille niille, jotka ovat kohdanneet väkivaltaa läheisen taholta.

Syntymäpäivänäni 19. tammikuuta 2019

Tiina

Kuvioluettelo

<i>Kuvio 1. Sovitteluprosessi parisuhdeväkivaltatapauksessa</i>	74
<i>Kuvio 2. Argumentaatioulottuvuus: Määrällistäminen</i>	168
<i>Kuvio 3. Argumentaatioulottuvuus: Soveltuvuus</i>	175
<i>Kuvio 4. Argumentaatioulottuvuus: Ubrin asema ja toimijuus</i>	179
<i>Kuvio 5. Argumentaatioulottuvuus: Asiantuntijuus ja tieto</i>	187
<i>Kuvio 6. Argumentaatioulottuvuuksien yhteenveto</i>	188

Taulukkoluetelo

<i>Taulukko 1. Parisuhdeväkivallan sovitteluideaalien ja –käytäntöjen väliset jännitteet</i>	89
<i>Taulukko 2. Sopimusten luonne</i>	95
<i>Taulukko 3. Sopimusten seuraukset</i>	97
<i>Taulukko 4. Analyysin tulos sovittelumenettelyn käytännöistä</i>	126
<i>Taulukko 5. Sopimuksiin kirjatut palvelutahot</i>	148

puhaltaa tuuli, pelkkä raaka kaipaus
valju ilma kuplana vatsassani

raskaita kaikki lausutut sanat
niiden hiljaiset ruhjeet välillämme

en tiedä mitä tehdä
miten olla niin lähellä
 kaiken paino vasten seinää

miten katsoa sinua
ilman että koskee
 ylläni häilyvä kuvajainen

pelkään puolestasi
enemmän sinua ja itseäni

enkä minä halua mitään
 kuin olla sinulle kaunis

Tiina Qvist

Sisällys

I Johdanto	15
II Tutkimuksen toteutus	23
Tutkimuksen lähtökohdat.....	23
Aineistot ja analyysimenetelmät.....	27
Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan asemituminen.....	32
Tutkimuksen rakenne.....	36
Parisuhdeväkivalta yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ongelmana	37
III Sovittelun teoreettinen hahmottaminen	42
Valta, hallinta ja hallintavalta.....	42
Sukupuolistunut parisuhdeväkivalta.....	49
Toimijuuden avauksia.....	53
Haavoittuvuuden avauksia	57
Sovittelujärjestelmä ja kysymys moraalista	60
IV Sovittelumenettely	63
Sovittelu restoratiivisen oikeuden ilmiönä	63
Sovitteluprosessi.....	72
Aiempi sovittelututkimus.....	75
V Miten sovittelaa? Taustakysely: näkemyksiä ja kokemuksia parisuhdeväkivallan sovittelusta	77
Sovittelun kartoittaminen kyselytutkimuksella.....	77
Parisuhdeväkivallan sovittelu toiminnan ja ohjeistuksen näkökulmista.....	79
Parisuhdeväkivallan osapuolten neuvotteluasemat	84
Konflikti vastaan vallankäyttö vai joku muu?	86
VI Sovittelu ja sopimus. Parisuhdeväkivalta sopimusasiakirjojen kuvaamana	90
Sopimusasiakirjat ja asiantuntijahaastattelut analysoitavana aineistona	90
Väkivallan osapuolten toimijuuden tuottaminen	97
Ydinmallista selitysmalliin	99
Parisuhdeväkivallan selitysmallit: vuorovaikutus, toimija ja yhteiskunta.....	102
a. Vuorovaikutuksen häiriintyminen.....	102
b. Toimijalähtöisyys ja väkivallan häviäminen.....	111
c. Yhteiskunta väkivallan selittäjänä.....	120

VII Väkivallan merkitystenannot ja sopimuksellisuuden määrittäminen	127
Sopimusten tekstuaalinen tarkastelu.....	127
Väkivallan toistuvuuden huomioiminen sopimuksissa.....	134
Henkinen väkivalta parisuhdeväkivallan sovittelussa.....	140
Uhriutumisen prosessuaalisuudesta.....	141
Sovittelu rikosoikeudellisen ja sosiaalisen välissä: väkivallan uhrin oikeusturvasta.....	144
VIII Parisuhdeväkivallan sovittelu asiantuntijapuheessa	154
Keskustelevat asiantuntijat analyysin kohteena.....	154
Tutkijan alustus ja keskusteluun osallistuminen.....	158
Keskustelun argumentaatioulottuvuudet.....	160
a. Määrällistämisen eri muodot argumentoinnissa.....	161
b. Parisuhdeväkivallan sovittelusoveltuvuudesta argumentoinnissa.....	168
c. Uhrin aseman ja toimijuuden argumentointi.....	175
d. Asiantuntijuuden ja tiedon argumentointi.....	179
IX Parisuhdeväkivallan uhrin kokemus sovittelumenettelystä	192
Sannin tarina.....	192
Sanni parisuhdeterrorin kokijana.....	193
X Uhri, tekijä ja auttaminen: väkivallan katkaiseminen ja toimijuuden tunnistaminen	201
Sovittelusta palvelujärjestelmään.....	201
Uhriutumisen ja tekijyyden tunnistaminen väkivallan katkaisemiseksi.....	202
XI Sovittelu ja uhriutumisen ohittaminen	208
XII Parisuhdeväkivallan sovittelumenettely sensitiivisenä ja yhteiskunnallisena tutkimusaiheena	213
Aineisto	217
Lähteet	218
Liitteet	232

I Johdanto

Kun puhuin meistä ulkopuolisille, töissä aamukahveilla tai treenien jälkeen saunassa, puhuin unelmastani, siitä joka olisi voinut olla totta, mutta joka ei kuitenkaan koskaan todeksi tullut. Puhuin ainoastaan hyvistä hetkistä, ja niillä sanoilla minä rakensin sellaista todellisuutta, jonka meille halusin. Minulla oli kaksi elämää: se josta puhuin ja se josta en puhunut. En kokenut varsinaisesti valehtelevani. Minä vain jätin jotain kertomatta.

Edellinen tekstikatkkelma on Laura Mannisen osittain omaelämäkerrallisesta romaanista *Kaikki anteeksi* (2018, 230). Ote kuvaa parisuhdeväkivallan dynamiikkaa. Se kertoo sekä surusta että väkivaltaan liittyvästä häpeästä, joka saattaa vaientaa väkivaltaa kokeneen. Väkivallan kokemusten myötä uhrin suhteellisuudentaju hämärtyy ja epänormaalista tulee uusi normaali (Husso 2003; Lundgren 2012). Samalla ote kertoo, kuinka syvä tunneside, läheisyys ja lojaalius tekijää kohtaan sekä sitkeä toivo muutoksen tuovasta huomisesta sitovat uhrin väkivaltaiseen suhteeseen, tai hidastavat siitä irrottautumista. Toiveet ja odotukset väkivallattomasta tulevaisuudesta liittyvät keskeisesti parisuhdeväkivallan dynamiikkaan huolimatta niiden realiteetisuudesta. Romaanin minäkertoja mainitsee sanat, joiden avulla hän kertoo rakentaneensa toiveidensa parisuhdetta, sen olemusta määrittävää ihannetta väkivaltaisen parisuhteen todellisuuden sijaan.

Väkivallan kohteeksi joutuminen on kokemus, jota on usein vaikea itse käsittää, saati selittää muille. Usein uhri ehtii kohdata paljon vaikeita ja tuskallisia tunteita, tapahtumia ja tilanteita ennen kuin synkäksi sivujuoneksi tai väistyväksi häiriöksi mielletty väkivalta hahmottuu kokijaa itseään ja ihmissuhdetta uhkaavaksi pääjuoneksi, jonka poistumiseen ei voi enää uskoa (Haavind 1982). Tässä tutkimuksessa kielen keinoin tuotettu ja vahvistettu vastuu, syyllisyys, tarinallisuuteen sidotut ideaalit, sanat, puhutavat sekä hallinnan konkreettiset muodot laajemmassa institutionaalisessa mittakaavassa ovat keskeisiä.

Tutkimuksessani tarkastelen parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyä institutionaalisena ilmiönä Suomessa. Tarkemmin sanoen tutkin parisuhdeväkivallan sovittelukäytäntöjä ja niiden seurauksia sekä väkivaltarikoksen että uhrin ja tekijän kannalta. Etenkin parisuhdeväkivallan uhriin vaikuttavat sovittelukontekstissa ambivalentisti samalla väkivallantekijän ja instituution vallankäytölliset ja hallinnalliset toimet, mutta uhrin odotetaan myös säätelevän itse itseään ja tarpeitaan. Lähestyn sovittelumenettelyä erityisesti parisuhdeväkivaltarikoksen uhrilta edellytetyn toimijuuden, hänelle asetetun aseman ja siihen liitettyjen oikeuksien ja vastuiden näkökulmasta. Lyhyemmin ilmaistuna kyse on eräänlaisesta uhrin toimijuuden ohjailun

tarkastelusta sovittelukontekstissa. Parisuhdeväkivallalla tarkoitan nykyiseen tai entiseen puolisoon kohdistuvaa henkistä, fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa.¹

Kansainvälisesti mitattuna Suomi on korkean parisuhdeväkivallan maa. Edelleen kansainvälisesti katsoen Suomessa lähisuhdeväkivaltatapauksen sovittelumenettely on käytössä poikkeuksellisen laaja-alaisena (Honkatukia 2011, 64, 138; Honkatukia 2015a; Honkatukia 2015b).² Vuonna 2017 Sovitteluun ohjatuissa lähisuhdeväkivaltarikoksissa rikoksesta epäiltyjä miehiä oli 1 657 (72 %) ja naisia 639 (28 %) ja suurin osa sovitteluun ohjatusta lähisuhdeväkivallasta oli parisuhdeväkivaltaa (88%). Suurimmassa osassa tapauksista (80%) oli yksi rikoksesta epäilty ja yksi asianomistaja. Vuonna 2017 tyypillisin sovitteluun ohjattu rikosnimike oli pahoinpitely (72%), mutta mukana oli joitakin törkeitä pahoinpitelyjä sekä tapauksia, joissa oli kyse myös seksuaalirikoksesta. Rikosnimike ei kaikissa tapauksissa kertonut väkivallan vakavuudesta, sillä pahoinpitelyt sisälsivät myös kuristamistapauksia. (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2017.) Sukupuoli määrittää parisuhdeväkivallan kokemista ja tekemistä sekä ilmiön ymmärtämistä. Tutkimukseni kohdistuu väkivallan uhreihin, parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneisiin naisiin.

Tilastojen valossa väkivallan seurauksena Suomessa kuolee väkilukuun suhteutettuna enemmän naisia kuin muissa länsimaissa, pois lukien Yhdysvallat (Lehti 2010; Piispa ym. 2006; Salmi ym. 2009, 4). Naisiin kohdistuva väkivalta on Suomen merkittävin ihmisoikeusloukkaus. Lähes joka kolmas suomalaisnainen on ollut väkivaltaisessa parisuhteessa. Vuonna 2005 naisista 43,5 prosenttia (18-74-vuotiaat) oli kokenut vähintään kerran miehen tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua 15 vuotta täytettyään. Suomalaisista naisista 18 % on kokenut fyysistä väkivaltaa nykyisessä parisuhteessaan ja 45% entisessä parisuhteessaan. (Piispa ym. 2006.) Suomessa kuolee vuosittain keskimäärin 20 naista parisuhdeväkivallan uhrina (esim. Niemi-Kiesiläinen 2004, 35-36; Lehti ym. 2012) ja parisuhdeväkivallan seurauksena fyysisiä vammoja aiheutuu noin puolelle parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneista (Piispa 2008, 106). Vain pieni osa parisuhdeväkivaltaa tehneistä miehistä hakee apua. Poliisin tietoon heistä tulee vain osa, joka koostuu lähes yksinomaan vakavaa fyysistä väkivaltaa tehneistä. (Holma & Nyqvist 2017, 120.) Tarkasteltaessa suomalaista henkirikollisuutta, ovat lähisuhdeväkivallan seurauksena kuolleet naiset toiseksi suurin uhriryhmä syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäisten rikosten jälkeen (Lehti 2014; Lehti & Kivivuori 2014). Henkirikollisuusseuran mukaan henkirikoksen tekijä on pahoinpidellyt uhria aiemmin lähes puolessa naisiin kohdistuneista parisuhdetapoista (Salmi ym. 2009, 3).

1 Rikoslaisla lähisuhdeväkivallaksi katsotaan väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon, sisarukseen tai sukulaiseen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen (Rikoslaki 20 luku, 16 §).

2 Euroopassa Suomen lisäksi ainakin Itävallassa, Kreikassa ja Romaniassa sovitellaan ko. tapauksia. Ranskassa ja Luxemburgissa taas lähisuhdeväkivallan sovittelu on kokonaan kielletty.

Suomi on lukuisin kansainvälisin sopimuksin sitoutunut kunnioittamaan, suojelemaan ja toteuttamaan ihmisoikeuksia, joihin kuuluvat myös naisten oikeus elämään ja tasa-arvoon sekä suoja väkivaltaa vastaan. Suomi haluaa näyttäytyä naisten oikeuksien edelläkävijänä ja ehkä sen vuoksi meillä on pitkään ajateltu, ettei naisiin kohdistuva väkivalta ole vakava ongelma. Tämän lisäksi parisuhdeväkivalta on yksityisen piiriin jäävää piilorikollisuutta, josta vain pieni prosenttiosuus ilmoitetaan poliisille. Naisten parisuhteissa kokema väkivalta tulee viranomaisten käsittelyyn tyypillisesti vasta, kun väkivalta on jatkunut pitkään (Piispa 2004). Tällöin väkivaltarikosten ilmoittamisen syynä on yleensä avun hakeminen tai halu saada väkivalta loppumaan (Heiskanen & Roivainen 2005, 141-143). Väkivalta on kokijalleen pitkäkestoinen psyykkinen rasite. Jatkuva väkivallan uhka tai sen pelko sekä lieväkin fyysinen väkivalta parisuhteessa pitävät yllä kodin negatiivista jännitettä ja uhrin stressitilaa ja voivat muodostaa uhrille trauman (Husso 2003; Kotanen & Smolej 2014, 17), sillä trauman sietokyky on eri ihmisillä erilainen.

Väkivalta on ilmiönä sukupuolistunut ja erityisesti väkivallan seuraukset tekevät näkyväksi sukupuolirakenteen valtaeron (Ronkainen 2008, 396). Huomioimalla nais- ja miesyksilöiden ylittävä sukupuoliero, voidaan pohtia yhteiskunnallisten valtasuhteiden ja asenteiden sukupuolistuneisuutta sekä niiden vaikutuksia väkivallan kohteiden ja käyträjien elämään. Kun huomioidaan väkivallan ajallinen kehitys eli sen taipumus muuttua vakavammaksi ja raaemmaksi, korostuu naisten osuus väkivallan kokijoina, väkivallan seurauksista kärsivinä ja apua tarvitsevinä. Uhriasioiden parissa työskentelevät suomalaiset asiantuntijat ovat tuoneet esiin sukupuolten eritystarpeet rikosten uhreina (Honkatukia 2011, 34; Mäkeläinen & Husso & Mäntysaari & Notko & Virkki 2012), sillä miehet ja naiset (ja myös lapset) uhriutuvat eri tavoin. Väkivallan ja sukupuolen saamat tulkinnot vaikuttavat poliittisiin ratkaisuihin, lainsäädäntöön ja siihen, miten auttamispalvelut järjestetään (Hautanen 2010) sekä siihen, minkälaisia toimintatapoja uhrin suojelemiseksi vakiinnutetaan. Väkivallan pitkäaikaisten seurausten vuoksi uhrin myös tarvitsevat erityiskohtelua ja suojelua väkivallan jatkumiselta (Honkatukia 2011, 35; Noponen 2007, 18). Siten osapuolten auttamiseksi ja väkivaltaan puuttumiseksi on väkivallan sukupuolistumiseen liittyvä ymmärrys välttämätöntä.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminta käynnistyi Suomessa 1980-luvulla. Nykyisin se on vakiintunutta ja lailla säädeltyä toimintaa, jota on kehitetty ja tutkittu useiden vuosikymmenten ajan.³ Sovittelutoimintaa ohjaa laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). Suomessa sovittelumenettely on alun perin tarkoitettu sovellettavaksi lieviin, vähäisiin ja lähinnä aineellisia haittoja aiheuttaviin rikoksiin. Sovittelumenettelyä on menestyksekkäästi sovellettu esimerkiksi varkauksiin, vahingontekoihin ja moniin nuorten tekemiin rikoksiin. Se, sopiiko sovittelume-

3 Restoratiivisen oikeuden periaatteita lähtökohtanaan pitävä tutkimustraditio on Suomessa suhteellisen vahva (mm. tutkimusyksiköitä sekä tieteellisiä lehtiä).

nettelyn käyttö lähisuhdeväkivaltarikoksiin, erityisesti parisuhdeväkivaltaan, on monin tavoin kyseenalainen ja kompleksinen asia. Tutkimukseni käsittelee nimenomaan parisuhdeväkivallan sovittelua, jota valtaosa soviteltavasta lähisuhdeväkivallasta on. Tutkimus ei ota kantaa muunkaltaisten pahoinpitelyrikosten sovitteluun.

Samaan aikaan lähisuhdeväkivallan sovittelua on kritisoitu 1990-luvulta alkaen erityisesti sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen piirissä. Erityisesti parisuhdeväkivallan sovittelusta on 2000-luvulla käyty julkista keskustelua puolesta ja vastaan. Parisuhdeväkivallan sovittelun kritiikissä sen on katsottu sisältävän huomattavia eettisiä haasteita ja sen on nähty olevan käytäntönä lähtökohtaisesti ristiriidassa parisuhdeväkivallan ilmenemismuotoja ja sen seurauksia koskevan tutkimustiedon kanssa. Viime vuosina kiistely sovittelun soveltuvuudesta parisuhdeväkivaltaan on ollut Suomessa kiivainta ja kahtiajakautuneinta erityisesti uhrijärjestöjen ja sovitteluinstituution välillä (esim. Henttonen 2012, 44-45; Honkatukia 2015a, 55; Qvist 2012). Joidenkin uhrijärjestöjen mukaan sovittelu on painottunut tekijän näkökulmaan ja tekijän hyötyyn, kun taas sovitteluinstituution piirissä uhrin asemaa koskevat näkemykset ovat moninaisia (Honkatukia 2015a, 61).

Vaikka sovittelututkimusta on tehty Suomessa määrällisesti paljon, on varsinaisia sovittelukäytäntöjä koskeva tutkimus edelleen vähäistä, etenkin parisuhdeväkivallan ollessa teemana. Tutkimus intiimisuhteissa käytetyn väkivallan sovittelusta on Suomessa keskittynyt siihen, miten sovittelua tulisi toteuttaa restoratiivisen oikeuden teoriaan pohjautuvan idean mukaan ja kuinka se voisi ideaalitapauksessa ratkaista väkivaltaongelman. Sovittelun toimivuutta arvioitaessa sen teoreettisten periaatteiden korostaminen on vienyt huomiota siitä tosiseikasta, että tutkimustietoon perustuva näyttö sovittelun soveltuvuudesta ja käytännön toimivuudesta parisuhdeväkivallan yhteydessä on puutteellista ja ristiriitaista. Tutkittu tieto sovittelun soveltuvuudesta parisuhdeväkivaltaan perustuu lähinnä sovittelun asianosaisten kokemuksiin välittäen menettelystä ristiriitaisen kuvan. Parisuhdeväkivallan kompleksiseen luonteeseen liittyen etenkin uhrien sovittelukokemukset ja tunteet sovitteluprosessista ovat olleet negatiivisia ja vastakohtaisuuksien värittämiä (esim. Flinck & Iivari 2004, 96-127; Iivari 2010a, 124-126; Honkatukia 2015a, 63, 89).

Tarkasteltaessa sovitteluprosessin uhrkokemuksia on havaittu, että tilastollinen analyysi antaa laadullista tutkimusta, kuten haastattelua positiivisemmän kuvan uhrkokemuksesta. Esimerkiksi haastatteluissa tuotettua moninaista, ristiriitaista ja vastakohtaisuuksia esiin tuovaa uhrkokemusta sovittelumenettelystä ei tule tarkastella ainoastaan numeraalisena tietona vaan sitä tulisi analysoida sellaisenaan, laadullisena kuvauksena, joka paljastaa jotakin olennaista sovittelukokemusten kompleksisuudesta. (Honkatukia 2015a, 64, 67, 90.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sovitteluideologian perusteita suhteessa käytännön menettelyyn siten, että painotus on käytäntöjen tutkimisessa. Tarkoituksena on hahmottaa sovitteluideologisia lähtökohtia, jotta myös parisuhdeväkivallan hahmottaminen ilmiönä sovittelukontekstissa tulee mahdolliseksi. On tärkeää pohtia

sitä, miten sovittelussa tunnustetaan parisuhdeväkivallan erityisiä piirteitä, sillä tilanne on kaksijakoinen. Yhtäältä sovitteluteoria tunnistaa vakavan väkivallan seurausten mahdollisuuden ja huomioi maininnoin erityisen haavoittuvassa asemassa olevat uhrin, kuten parisuhdeväkivallan uhrin. Toisaalta särkyvyys ja traumatisoituminen eivät tule keskeisinä käsitteellistetyiksi sovittelun mallinnuksissa. On tärkeää tietää, miten sovittelumallinnuksiin pohjaavissa sovittelukäytännöissä kohdataan ja reflektoidaan toimijoiden erilaisia tilanteita sekä eroja särkyvyyden ja haavoittuvuuden kannalta, sillä väkivallan uhreista puhuttaessa kyse ei ole marginaaliryhmästä.

Kiinnostus parisuhdeväkivallan sovitteluun tämän tutkimuksen kohteena perustuu sekä väkivaltaongelman yleisyyteen ja vakavuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa että kehityskulkuun, jonka myötä sovitteluun ohjattujen lähisuuhdeväkivaltarikosten määrä on THL:n tilastoinnin mukaan kasvanut maassamme merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Sovitteluun ohjattujen lähisuuhdeväkivaltarikosten määrä oli vuonna 2009 1017 tapausta (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2009) ja se on jatkanut vuosittaista kasvuaan siten, että vuonna 2017 sovitteluun ohjatuissa aloitteissa oli 2482 lähisuhteessa tapahtunutta väkivaltarikosta, joista sovittelusopimus tehtiin 1409 tapauksessa (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2017).⁴

Suomessa parisuhdeväkivallan sovittelu yleistyi koko 1990-luvun ja erityisesti vuoden 2004 jälkeen, kun rikoslakiuudistuksessa niin sanottu uhrin vakaata tahtoa koskeva lakipykälä poistettiin. Pykälä mahdollisti pahoinpitelyn syyttämättä jättämisen asianomistajan pyynnöstä. (Niemi-Kiesiläinen 2005b, 273.) Uhrin päätösvalta tekijän rangaistavaksi saattamisen suhteen siirtyi siis periaatteessa rikosoikeusjärjestelmälle ja sen toimijoille, joiden rangaistusvastuu korostui. Uhrin aseman parantamiseen liittyen vuonna 2011 läheiseen kohdistetut lievät pahoinpitelyt säädettiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi (Kotanan & Smolej 2014, 7), jolloin poliisi voi tutkia ja syyttää syyttää lähisuhteen lievista pahoinpitelyrikoksista ilman asianomistajan suostumusta tai pyyntöä. Rikoslain (rikoslaki 19.12.1889/39, 21 luku 16.2§) muutosten myötä yhä useampi parisuhdeväkivaltatapausta ohjautui sovitteluun.⁵ Samalla lisääntyi tarve arvioida sovittelumenettelyn merkitystä väkivallan katkaisemisessa. Sovittelun edellytyksiä ja tapauksen soveltuvuutta arvioitaessa korostetaan erityisen harkinnan käyttöä silloin, kun tapauksiin liittyy osapuolten moniongelmaisuuksia tai monimutkaisia ongelmia, kuten päihde- ja mielenterveysongelmia (Flinck 2013, 141).

4 Vertailun vuoksi vuonna 2015 Rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ohjatuissa aloitteissa oli noin 2 200 lähisuhteessa tapahtunutta henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta. Sovitteluprosessi käynnistyi 68 prosentissa näistä sovitteluun ohjatuista rikosasioista. Sopimus syntyi 80 prosentissa käynnistyneistä sovitteluprosesseista. (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2015.) Vuonna 2016 Rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ohjatuissa aloitteissa oli noin 2 300 lähisuhteessa tapahtunutta henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta. Sovitteluprosessi käynnistyi 68 prosentissa näistä sovitteluun ohjatuista rikosasioista. Sopimus syntyi 77 prosentissa käynnistyneistä rikosasioiden sovitteluprosesseista. (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2016.)

5 Lisäksi sovitteluun ohjautumisen kasvukehitykseen on vaikuttanut yleisen ilmoituskynnyksen mataltuminen.

Käytän väkivaltarikoksen kohteeksi joutuneesta henkilöstä uhri -käsitettä sitä arvottamatta. Kuka tahansa voi olla väkivallan uhri, mutta silti uhriutumisen näkökulma institutionaalisissa käytännöissä on yhä marginaalissa ja suuri osa väkivaltaa käsittelevistä vakiintuneista diskursseista kantaa mukanaan implisiittistä tekijän näkökulmaa. Kuka tahansa voi olla myös väkivallan tekijä. Kyky ja mahdollisuus väkivaltaan ovat universaaleja, aina läsnäolevia ja liittyvät ihmisenä olemiseen. Väkivallassa on kyse ihmisten välisistä suhteista, siitä miten ihmiset toimivat suhteessa toisiinsa ja laajemmin kaikkeen elävään ja olevaan, sillä valta tuottaa ja rajoittaa subjekteja, on subjektiuden ehto. Valta, kuten väkivalta syntyy monimutkaisissa prosesseissa eivätkä valtasuhteet ole yksisuuntaisia tai kausaalimallin ymmärrettäviä. (Foucault 1975.)

Väkivallan rakenteellistuminen eli tapa, jolla sitä harjoitetaan, arvostetaan, arvotetaan tai tuomitaan, on kulttuurista ja sukupuolistunutta (Ronkainen & Näre 2008, 12, 14). Yhteiskunnallisten käytäntöjen kautta ihmisiä sopeutetaan hyväksymään eriarvoisuutta ylläpitäviä toimintatapoja tai valintoja sekä uusinnetaan muun muassa sukupuolten välistä epätasa-arvoa. Ja silti kun jokin tapahtuma tai ilmiö nimetään väkivallaksi, määrittäyty se samalla paheksuttavaksi, koskemattomuutta loukkaavaksi ja vääräksi teoksi. Väkiältä pakenee käsitteellistyksiä ja sitä kautta myös sen tunnistaminen on vaikeaa, vaikka samanaikaisesti väkivallan uhrien ja tekijöiden kokemuksissa väkiältä on erityisen läsnä. Käytännössään väkivallan sovittelu merkityksellistää ja määrittelee jatkuvasti sitä, mikä ymmärretään parisuhdeväkivallaksi.

Tarkastelen sovittelua ensisijaisesti menettelynä, joka on kytketty rikosoikeusjärjestelmään, mutta sillä on yhteys myös sosiaalipalveluihin. Tutkimukseni yhdistää elementtejä sosiologiasta, sosiaalipolitiikasta sekä oikeustieteestä. Tutkimuksessa analysoidaan oikeudellisia instituutioita sekä niiden käytäntöjä yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tarkemmin määritellen tutkimus edustaa oikeussosiologista suuntausta, sillä oikeussosiologiselle kysymyksenasettelulle tyypillisesti voimassa olevaa oikeutta ei tässä pidetä annettuna ilmiönä, vaan olen kiinnostunut siitä, miten oikeutta uusinnetaan oikeusjärjestelmään kuuluvan institutionalisoituneen sovittelujärjestelmän käytännöissä.

Ymmärrän institutionaalisten käytäntöjen tarkastelun ulottuvan sovittelujärjestelmän prosessuaalisista menettelyistä sovittelun asiantuntijoiden puheeseen ja sovittelun osapuolten toimijuuteen saakka. Tutkimukseni yleisenä näkökulmana on kysymys julkisen ja yksityisen, oikeuden ja sosiaalisen sekoittumisesta. Paikannan tutkimukseni väkivallan institutionaalisia käytäntöjä ja avuntarpeiden tunnistamista palvelujärjestelmässä koskevien tutkimusten joukkoon. Väkiöllän käytäntöjä ja avuntarpeita ovat Suomessa 2000- luvulla tarkastelleet muun muassa Suvi Keskinen (2005), joka on sosiaalityön alaan kuuluvassa väitöskirjassaan tutkinut perheammattilaisten väkivaltatyössään tuottamia käsityksiä väkivallasta, parisuhteesta ja vanhemmuudesta. (ks. myös Nyqvist 2001; Lahti 2001; Oranen 2001; Husso 2003; Nikunen 2005; Ojuri 2004; Piispa 2004; Ruuskanen 2005; Lindholm 2008;

Partanen 2008; Ronkainen 2008; Notko 2011; Hurtig 2013a; sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta Kotanen 2013; väkivaltakulttuurin historiasta Lidman 2015, naisten tekemästä väkivallasta Lattu 2016.) Helena Jokila (2010) on puolestaan oikeustieteiden alaan kuuluvassa väitöstutkimuksessaan perehtynyt seksuaalirikosten todistusteoreettisiin näyttöongelmiin tuomioistuinkeskusteluissa sekä Teija Hautanen (2010) on sosiaalipolitiikan alan väitöskirjassaan tutkinut huoltoriitojen viranomaiskäsitteitä perhesuhteiden väkivallasta.

Tutkimuksellani osallistun erityisesti lähisuhdeväkivaltaa ja siihen puuttumista käsitteleviin aiempiin tutkimuskeskusteluihin. Auttamisen ammattikäytäntöjen tutkimisen myötä tutkimuksellisia intressejä ovat 2000-luvulla yhdistäneet uhriutumisen ja särkyvyyden seurausten huomioiminen sekä niiden ohittamiseen liittyvä ambivalenssi palvelujärjestelmässä. Väkivallan seuraukset ja särkyvyys ovat tavallisia aiheita naisiin kohdistuvan väkivallan ja traumatisoitumisen teoreettisissa keskusteluissa. Sen sijaan ne eivät ole tyypillisiä väkivallan käsitteellistämistapoja hyvinvointivaltion käytännöissä. (Ronkainen 2008, 392, 397.) Tutkimukseni avaa moninaisen näkymän siihen, miten uhriutumiseen suhtaudutaan erilaisissa konteksteissa. Samalla tutkimusaineistot avaavat myös väkivallan arkista puhetapaa.

Tutkimukseni voi nähdä eräänlaisena vallankäytön analyysinä, sillä tarkastelen sovittelumenettelyn prosessuaalisia vaiheita kriittisesti. Katson, että sovitteluinstituution käytännöt eivät ole arvovapaita korostaessaan konfliktia yksilöiden välisenä omaisuutena, vaan käytännöt ovat suuressa määrin poliittisia ja sosiaalisesti kontekstuaalisia. Tuon esiin parisuhdeväkivaltaa koskevan sovittelumenettelyn vallankäytöllisiä tai valtasuhteisia kytköksiä oikeudellisen lisäksi sosiaaliseen; etenkin yksilöön, erityisesti väkivallan uhriin ja hänen toimintamahdollisuuksiinsa. Ajattelen, että sekä väkivalta kokemuksellisenä että sovitteluinstituution valta rakentavat ja muotoilevat jatkuvasti menettelyn osapuolia. Valtasuhteet ja riippuvuus tuottavat käytäntöjen subjektin, joten huomiota on kiinnitettävä siihen, miten valta toimii sekä millaisia käytäntöjä, suhteita ja subjekteja se tekee mahdolliseksi. Toisin sanoen keskeinen kysymys kuuluu, miten sovitteluinstituution käytännöt osallistuvat väkivallan osapuolten, erityisesti uhrien, toimijuuden ohjailuun?

Aiheena parisuhdeväkivallan sovittelu on ajankohtainen, sillä juuri sovittelukäytäntöjen ja niiden seurausten tutkimusta on Suomessa pitkään peräänkuulutettu. Tutkimuksen yleisenä tehtävänä on tuottaa uutta tietoa parisuhdeväkivallan sovittelukäytännöistä sekä niihin liittyvistä haasteista ja ristiriidoista. Tutkimustuloksia voidaan käyttää arvioitaessa parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn eettistä perustaa; sovitteluperiaatteiden ja -käytäntöjen välisiä ongelmia. Tutkimukseni kautta voin osaltani vaikuttaa institutionalisoituneiden ja yhteiskunnallisten sovittelukäytäntöjen kehitykseen vastaamaan nykyistä paremmin väkivallan osapuolten etuja ja palvelutarpeita. Tavoitteenani on myös edistää parisuhdeväkivallan tunnistamista ja siihen puuttumista väkivallan osapuolten ja virallistahojen kohtaamisissa. Tutkimus on kontribuutio väkivaltatyön sekä palvelujärjestelmän ja lainsäädännön kehittä-

miseen liittyvään keskusteluun. Tutkimustuloksia voidaan käyttää monialaisesti väkivallan auttamiskäytäntöjen kehittämisessä väkivaltatyön ammattilaisten, sovittelujärjestelmän sekä rikosoikeusjärjestelmän keskuudessa. Tutkimuksen tulosten avulla löydetään sekä korjaavia että ennaltaehkäiseviä keinoja lähisuhteissa käytetyn väkivallan vähentämiseksi ja saadaan yleistä tietoa väkivallan mekanismeista.

II Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen lähtökohdat

Aineistojeni analyysissä päättelyn logiikka on abduktiivinen eli teoriaohjaava. Määrittelen päättelyn logiikan kuitenkin osuvammin teoriasidonnaiseksi, sillä analyysini on edennyt aineistojen ehdoilla, niiden lähtökohdista käsin. Tutkimusprosessini on edennyt ja syventynyt tutkimushavaintojen, kirjallisuuden sekä teoratiedon vuoropuhelussa. Empiiristen aineistojen havainnoista on prosessin avulla muodostettu käsitteellinen näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Tätä käsitteellistystä on tutkimuksen edetessä edelleen tarkennettu ja sidottu teoreettisiin näkökulmiin. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys on sekä hallinnan analytiikassa että toimijuudessa ja näkemykseni mukaan tieto tuottaa hallintaa, jolla on vaikutuksia subjektin toimijuuteen. Voidaan siis ajatella, että myös tieteellinen tutkimus on vallankäyttöä, sillä tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa. Tutkimusvalintoja tehdessäni olen itse tutkijana mitä suurimmissa määrin vallankäyttäjä.

Tutkija ottaa aina kantaa tehdessään tutkimusta, on siis siten jo lähestymistavaltaan lähtökohtaisesti kriittinen (Hautanen 2010, 71). Tämän perusasetelman lisäksi tutkimustani voi luonnehtia kriittiseksi kolmella tapaa. Ensimmäiseksi, tavoitteeni on ollut tutkia sitä, minkälaista todellisuutta sovittelukäytännöt tuottavat ja minkälaisia seurauksia tällä todellisuudella rikokselle ja väkivallan osapuolille on. Tarkastelen sovittelua nimenomaan käytännöistä käsin, enkä niiden ideaalikuvienv perusteella, joita sovitteluliike ja useat sovittelun teoreettisia perusteita korostavat tutkimukset tuovat esiin. Tutkimuksen lähestymistapaa voi luonnehtia kriittiseksi suhteessa parisuhdeväkivallan sovitteluun siksi, että tutkimuksen tarkoitus ei ole uusintaa sovittelun ideologista käsitystä siitä, mitä parisuhdeväkivallan sovittelun tulisi *ideaalitapauksessa* olla tai miten menettelyn tulisi ihannetapauksessa edetä. Läpi tutkimuksen olen kiinnittänyt huomioni sovitteluideaalien ja -käytäntöjen kohtaamispisteisiin ja eroihin yrittäen yksinkertaistaen hahmottaa sitä, missä kulkevat ideaalijattelun ja käytäntöjen rajat. Tiedostan sen, että sovitteluideaali itsessään sisältää useita sisäisiä ristiriitoja, joita olisi aiheellista tarkastella lähemmin, mutta joiden analysoiminen rajautuu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Jossain määrin on myös vaikea hahmottaa varsinaisten sisäisten ristiriitaisuuksien ja niiden käytäntöön heijastumien alkuperää ja syy-seuraus -suhteita, kyse on enemmänkin eräänlaisesta asioiden jatkumosta samalla janalla. On kuitenkin todettava, että sovitteluideaalin sisäiset epä johdonmukaisuudet avartavat tulkintamahdollisuuksia ja tuovat siten välittömiä ongelmia käytäntöön sovellettaessa.

Kaikkiaan tutkimuksessa käytetty teoreettinen käsitteistö tarjoaa näkökulman tarkastella sovittelua empiirisesti uhrinäkökulmasta. Analyysi on lähtökohdaltaan aineistolähtöistä ja perustuu aineistoista tutkimuskysymysten pohjalta tekemiini havaintoihin ja tulkintoihin. Kuitenkin analyysi on myös teoriasidonnaista moninaisten teoreettisten näkökulma-avausten kautta. Painotukset ovat muuttuneet siten, että erityisesti tutkimuksen loppuvaiheessa teoretisointi on tarkentanut aineiston analyysissä esiin nousseita asioita. Teoreettinen hallinnan analytiikan näkökulma käsitteellistyneen on suunnannut huomiota ja ollut runsas työkalupakki näiden empiriasta esiin nostamiini havaintojen jäsentämisessä ja ymmärrettäviksi tekemisessä. Empiiriset havainnot vuoropuhelussa teoreettisen, sovittelua hallintana kuvaavan valtakäsityksen ja käsitteistön kanssa ovat auttaneet tarkastelemaan parisuhdeväkivallan sovittelua kriittisesti sekä näkemään selkeämmin moniaineksisiä aineistojani kokonaisuutena yhdistävät seikat. Lähtökohtana on ollut kysymys, miksi tällaista vakavaa ja yleistä sosiaalista ongelmaa sovittelua Suomessa niin laajasti? Kysymys on herättänyt pohtimaan instituutioiden valtaa, niiden toimia ja käytäntöjä suhteessa ihmisten elämänongelmiin, kuten väkivaltaan. Hallinnan käsitteistön ohjaamana olen tarkentanut tutkijan katsettani sekä sovittelun teoreettisiin lähtökohtiin että niihin empiriasta nouseviini vastakkaisiin käsityksiin ja näkemyksiin, joita rikosasioiden sovittelua kohtaavilla toimijoilla sovittelumenettelystä ja parisuhdeväkivallan luonteesta on konfliktuaalisena tai alistavana vallankäyttönä. Tutkimukseni keskeisintä aineistoa ovat sopimusasiakirjat, joiden tarkastelulle konflikti -ja vallankäyttönäkemykset ovat antaneet puitteensa. Ajattelen, että instituution menettelyssään tavoittelemat sopimukset ovat hallinnan konkreettisimpia välineitä, ne ohjaavat väkivallan osapuolia etenkin ylhäältä käsin, mutta jossakin määrin myös heidän itseohjautuvuuttaan luoden. Empiiriset havainnot ovat puolestaan täsmentäneet tutkimuksen käsitteistöä siten, että sovittelun teoreettinen lähtökohta konfliktikeskeisenä ratkaisumenetelmänä on saanut suuren osan huomiostani. Mielenkiintoani on vahvistanut edelleen se lakeihin perustuva, tutkimuskirjallisuudesta nouseva sekä empirian vahvistama havainto, että sovittelu tyypillisesti johtaa syyttämättäjättämispäätökseen parisuhdeväkivaltatapauksissa. Yksinkertaisesti kiteyttäen havainnot ovat herättäneet minussa ihmetystä: vakava väkivalta on mahdollista sovittaa Suomessa anteeksipyyntöllä, jos asia menee sovitteluun, ja jos väkivaltaa on käytetty parisuhteen kontekstissa. Olen pohtinut, mitä tämä tarkoittaa erityisesti väkivaltarikoksen uhrin kannalta, joka kohtaa kyseisessä tilanteessa moninkertaista, yksityistä ja institutionaalista vallankäytöllistä toimintaa. Kysymykset uhrin äänen, kokemuksen ja näkemyksen kuulumisesta tai kuulumattomuudesta sekä uhrin oikeuksista tai menettelyn yleisestä oikeudenmukaisuudesta ovat syventäneet ja monipuolistaneet teoreettista käsitteistöä siten, että olen tarkentanut katseeni uhuriin toimijuuden ja haavoittuvuuden käsitteiden kautta. Moraalijärjestysten ja sukupuolistuneen väkivallan käsitteellistykset ovat auttaneet parisuhdeväkivallalle tyypillisen naisuhrin asemoinnissa yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin jännitteisiin jäsenyyksiin.

Toiseksi, kriittinen lähestymistapani juontuu pitkälti tutkimuksen teoreettista viitekehystä luonnehtivasta hallinnan analytiikan valtakäsityksestä. Lähtökohtaisesti Foucault 'n valta-analytiikka on kiinnostunut siitä, kuinka valta toimii jossain erityisessä ajallis-paikallisessa tilanteessa, vallan oleellinen ulottuvuus on sen käyttö. Hallinnan analytiikan teorisoinnin avulla on mahdollisuus analysoida konkreettisia asetelmia, joissa valtasuhteet ja -tekniikat voidaan paikallistaa esimerkiksi instituutionaalisesti (Helén 1994, 275). Valta-analytiikkaan perustuen ajattelen, että sovitteluinstituutiosta on kyse tällaisesta intentionaalisesta toiminnasta ja toimenpiteistä. Sen hallinta on auktoriteettien tai virallisten toimijoiden laskelmoitua ja rationaalista toimintaa, joka käyttää hyväkseen erilaisia tekniikoita ja tiedon muotoja (Dean 1999, 11, 23). Hallinnalla pyritään ohjaamaan sen kohteiden eli sovittelumenettelyyn osallistuvien ihmisten käyttäytymistä tiettyyn loogiseen ja moraaliseen normiin sopivaksi yhteiskunnallis-poliittisessa kehyksessään. Kriittisen tutkimukseni perusajatuksena on siis hallintavallan realisoituminen sovitteluinstituutiosta, joten teoretisointi on ohjannut katsomaan moninaisten tutkimusaineistojeni kautta sitä, millaista todellisuutta sovittelukäytännöt luovat pyrkiessään muovaamaan väkivallan osapuolten käyttäytymistä.

Olen aineiston keräämisen yhteydessä systemaattisesti kirjannut niistä tekemiäni havaintoja ennen kaikkea parisuhdeväkivallan sovittelun merkityssisältöjä koskien. Ajattelen sovittelun edustavan tietynlaista moraalijärjestystä rakentavaa institutionalisoitunutta diskurssia. Olen koettanut tavoittaa monipuolisesti tutkimuskohteen moraalisen ulottuvuuden, sillä sovitteluinstituutio on itsessään kertautuva moraalijärjestys; se sulkee sisäänsä sovittelumenettelyä koskevan moraalijärjestyksen. Aineistoista olen etsinyt sovittelutodellisuutta *arvottavia* jaotteluja ja luokitteluja eli keskittynyt sovittelun moraalista ulottuvuutta käsittelevään tarkasteluun erityisesti toimijuuden ja haavoittuvuuden käsitteiden avulla. Hallintavallan teoretisoinnin avulla olen katsonut aineistoa hieman eri kulmasta, eriteltyt niitä jaotteluja ja luokitteluja, jotka ovat sovittelutodellisuutta *rationaalistavia* ja objektivioivia. On kuitenkin selvää, että arvottavat ja rationaalistavat määrittelyt kerrostuvat ja kietoutuvat yhteen niin monin tavoin ideologioiden ja käytäntöjen tasoilla, ettei niitä ole helppoa tai edes mielekästä erottaa toisistaan.

Kolmanneksi, kriittisen tutkimuksen lähtökohta voidaan ymmärtää myös inhimillisesti. Ajattelen, että tutkimuksessani kriittisyys tarkoittaa ennen kaikkea korostunutta huolta olevaisesta, olemassaolijasta, etenkin väkivallan uhrista, hänen asemastaan ja oikeuksistaan. Tieteenalalleni sosiologialle on tärkeämpää kysyä kysymyksiä kuin antaa vastauksia. Sosiologina olen noudattanut tätä ohjenuoraa; olen kysynyt *miksi* ja olen kysynyt *miten*. On selvää, että asiantuntemukseni, kiinnostukseni ja ymmärrykseni sosiologina, erityisesti väkivaltatutkijana, on motivoinut ja ohjannut väkivaltailmiön kaltaisen tabuluonteisen ja vaietun ilmiön tutkimista sovittelun institutionalisoituna hallinnan muotona. Toisaalta olen itse sovitteluinstituution käytäntöjen tutkijana kohdannut suuria haasteita liittyen aineiston

keruuseen. Kohtaamieni vaikeuksien vuoksi jouduin jo tutkimukseni alkutaipaleella luopumaan aineistonkeruuta koskevista alkuperäisistä suunnitelmistani ja asennoitumaan niin, että aineistoni muodostuu ajan myötä pitkälti suotuisten sattumien kautta. Samalla aineistonkeruun vaikeudet ovat haastaneet etsimään innovatiivisia tapoja tuottaa tietoa parisuhdeväkivallan sovittelusta. Tarkastellessani tiedon sosiaalista tuottamista ja yhteiskunnallisia kytkentöjä sovittelinstituution piirissä, osallistun samalla myös eräänlaiseen tiedonsosiologiseen analyysiin.

Sosiaalisen konstruktionismin kehys

Tutkimukseni yleinen teoreettinen viitekehys edustaa sosiaalisen konstruktionismin ajattelutapaa. Sosiaalinen konstruktionismi on teoreettinen näkemys, jonka mukaan tietomme, ymmärryksemme, tunteemme ja kokemuksemme todellisuudesta eli suuri osa maailmastamme rakentuu sosiaalisesti, merkitysten välityksellä. Lähestymistavaltaan konstruktionistinen empiirinen tutkimus kysyy, miten tutkittava kohde tai ilmiö muotoutuu ja välittyy tiettyssä ajallisessa, paikallisessa ja erilaisten sosiaalisten suhteiden kautta tapahtuvissa prosesseissa, niiden tuloksena. Vaikka puheella ja keskustelutavoilla on tässä prosessissa roolinsa, niin merkitykset rakentuvat myös toiminnassa ja tilassa. Yksilöillä on kyky tulkita merkityksiä ja niin tehdessään muokata ja muuttaa yhteiskunnallisia instituutioita ja toimintakäytäntöjä, sillä he ovat sekä sosiaalisen maailman tuottajia että sen tuotteita. Edelleen ei ole olemassa mitään diskursiivisesti autonomisia, neutraaleja tietämyksiä, vaan jopa kaikkein konkreettisimmat tosiseikat ovat sosiaalisesti rakentuneita. (ks. esim. Berger & Luckmann 1995, 215-216, 226; Hacking 2009, 45.) Siten diskursseilla on voimaa ja valtaa: niiden avulla luodaan käsityksiä esimerkiksi siitä, mikä on totta, mikä on hyväksyttävää ja millaiseen arvojärjestykseen asiat asettuvat. Vivien Burrin (2013) sosiaalisen konstruktionismin ihmiskäsitystä koskevan luonnehdinnan mukaan sisäiset tai ulkoiset syyt eivät määrää ihmistä, vaan he rakentuvat sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kielen prosessien kautta (Burr 2013, 163). Ihmisenä olemisen ja osallistumisen dialektiikka tarkoittaa sitä, että yksilö samanaikaisesti ulkoistaa oman olemuksensa sosiaaliseen maailmaan ja sisäistää tämän maailman objektiivisena totuutena (Berger & Luckmann 1995, 147). Onkin loogista ajatella, että kotona intiimissä suhteessa koettu väkivalta on erilaista kuin muualla koettu väkivalta.

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tutkin sitä tapaa, jolla parisuhdeväkivallan sovittelussa väkivalta, todellisena ja koettuna asiana, konstruoituu. On oleellista tarkastella, kuinka väkivallan merkityksiä käytetään ja luodaan sosiaalisesti monella eri tavalla. Kysyn yksinkertaisesti: mitä väkivallalle tapahtuu sitä soviteltaessa? Tarkennan kysymystä pohtien, mitä väkivallan konstruointi merkitsee uhrin ja tekijän kannalta sekä uhriutumisen vaikutukset huomioiden? Keskustelu siitä, voiko parisuhdeväkivaltaa sovittaa ja se tosiasia, että kyse on ristiriitaisesta sekä arvojen kautta tunnelatautuneesta alueesta, tuottaa tilanteita, joissa sosiaalinen maailma tulee tulkituksi tavalla, jossa monet tosiasiat hämärtyvät.

Aineistoni ja selkeästi aineiston erityispiirteet huomioivat analyysitapani hahmottavat sitä, miten sovittelussa kohdataan ja merkityksellistetään väkivallan uhri ja epäilty tekijä. Siten tutkimus edustaa sosiaalisen konstruktionismin näkökulmaa sosiologisesti. Sosiaalitieteissä kaikki on tulkintaa ja tutkimukseni välittämä kuva parisuhdeväkivallasta ja sen sovittelusta on luonnollisesti painottunut omien lähtökohtieni ja ymmärrykseni muovaamina. Olen kuitenkin jokaisen lukuni ”minitutkimuksessa” systemaattisesti kysynyt samoja kysymyksiä tutkimuksen ytimen liepeiltä ja ympäriltä, jotta väkivallan puhetarpojen taustalla olevat kulttuuriset merkitykset saisivat tilaa jäsentyä. Tulosten raportoinnissa olen tavoitellut läpinäkyvää ja keskustelemaa suhdetta aineiston ja teoretisointien välillä. Jotta lukija kykenisi seuraamaan tekemiäni tulkintoja, käytän tekstini rinnalla runsaasti suoria siteerauksia empiirisistä aineistoistani.

Kieli, puheteot ja merkitykset

Kieli sekä heijastaa että luo sosiaalista todellisuutta (Hyvärinen 1998) ja on modernin yhteiskunnan keskeisin vallan muoto. Kieli, tekstit ja institutionaaliset puhetavat ovat keskeisiä ihmiselämän hallinnoijia ja organisoijia (Smith 2005, 75-77). Sosiaalinen järjestys rakentuu ja sitä tulkitaan kielessä. Kielelliset käytännöt rakentavat subjektia fragmentaarisenä ja kulttuurisena konstruktiona. Mahdollisuus tuottaa asiantiloja ja ymmärryksiä niistä on vallan käytäntö, joka ei näyntydy valtana. Tieto ja tietämisen retoriikka ovat kielellisesti tuottavaa valtaa. (Ronkainen 1999, 26.) Ne, joilla on valta nimetä maailma, voivat vaikuttaa todellisuuteen (Moi 1990, 175), jolloin kieli voi rakentaa tai rikkoa todellisuutta, sillä sanat muovaavat elämää, maailmaa ja meitä. Väkipalva on teko, jonka merkitys rakentuu kielen avulla, joten se miten väkipalvasta kerrotaan, on oleellista. Eri tahot eri yhteyksissä sovitte-luinstituution sisällä ja sen ympärillä sanoittavat ja nimeävät ja samalla määrittelevät väkipalvaa, parisuhdetta ja sukupuolta. Samalla nämä puheteot jäsentävät väkipalvan osapuolten toimijuuksia. Erityisesti uhri asetetaan sovittelukontekstissa asemaan, jossa häneen kohdistuu monenlaisia hallinnallisia vastuita ja odotuksia.

Aineistot ja analyysimenetelmät

Hyödynnän tutkimuksessa useita erilaisia empiirisiä aineistoja ja lähestymistapoja. Jokaisen aineiston ja niiden yhdistelmien kautta on mahdollista jäsentää parisuhdeväkipalvan sovittelumenettelyn käytäntöjä ilmiönä hieman eri näkökulmista, kuitenkin aineistojen rajat huomioiden. Aineistojen erilaisuus on puolestaan johdattanut tutkimusta kokonaisuutena monimenetelmälliseksi. Kutakin aineistoa analysoidaan sille asetettu kysymys ja aineiston avaama mahdollisuus huomioiden, ilman etukäteen lukittua metodista mallia tai teoreettista viitekehystä. Tällä menettelyllä olen halunnut antaa mahdollisuuden sille, että voisin analyysini myötä teh-

dä oivalluksia asioiden merkityksistä ja löytää aineistoistani odottamattomia asioita ja ennalta määrittelemättömiä yhteyksiä.

Kautta koko tutkimuksen on periaatteeni ollut analysoida ja tulkita kutakin aineistoa loogisesti ja syvällisesti merkitysten tavoittamiseksi ja niiden ymmärtämiseksi. Aineistojen kautta olen katsonut sitä tapaa, jolla parisuhdeväkivallalle ja erityisesti uhrin väkivaltakokemuksille annetaan merkitystä tilanteessa, jossa sovittelemalla luodaan toimintatapoja. Parisuhdeväkivallan yhteiskunnallisen tilanteen hahmottaminen edellyttää sekä väkivallan läsnäolemisen tapojen tiedostamista ja sen perustelujen ja vaikutusten paikallista, tiettyyn aikaan ja tilaan kiinnittyvää tarkastelua (Husso 2003, 14). Näiden toimintatapojen pitäisi kyetä erittelemään sitä, millaiseksi ne rakentavat koettua ja tehtyä väkivaltaa.

Kukin empiiristä analyysiä kuvaava luku pohjautuu erilaiseen aineistoon ja muodostaa ikään kuin oman pienoistutkimuksensa kokonaisuuden sisällä. Empiirialuvut ovat itsenäisiä kokonaisuuksia, jotka keskustelevat keskenään ja täydentävät toisiaan. Tarkastelen niissä kutakin tutkimusaineistoa tietyistä lukukohtaisesti keskeisistä kysymyksistä ja näkökulmasta käsin. Samalla vastaan laajempiin, sovittelemalla käytäntöjä, väkivaltaa ja väkivallan toimijuutta koskeviin tutkimuskysymyksiin. Lukujen sisältö on seuraavanlainen:

Luvussa viisi kartoitan ja pohjustan seuraavia keskeisiä empiirialukuja. Pääasiallisena aineistona käytän kaikille Suomen sovittelemistoille ja kolmelle väkivaltatyötä tekeväälle järjestölle osoitettuja kyselyjä. Toisena aineistona käytän Suomen Sovittelufoorumi ry:n julkaiseman opaskirjan kahta artikkelia. Vertailen sovittelemistojen ammattihenkilöiden ja väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä Suomen Sovittelufoorumi ry:n julkaiseman opaskirjan artikkeleihin. Kaikkien edellisten näkemysten valossa hahmotan sovittelemisen prosessuaalisia piirteitä. Kyselyvastausten ja artikkelitekstin analysoinnissa käytän temaattista sisällönanalyysiä. Yhtäältä olen etsinyt aineistoa läpilukemalla toistuvia teemoja, ristiriitoja ja ongelmakohtia. Teemojen luokituksia olen verrannut tutkimuskirjallisuudessa esiin nousseisiin kysymyksiin. Olen myös antanut kyselyyn vastaajien huolenaiheille ja kehitysehdotuksille tilaa.

Luvussa kuusi lähestyn sovittelemiskäytäntöjä sopimuksissa sekä sovittelemisen asiantuntijoiden haastatteluissa rakennettujen väkivallan selitysmallien ja väkivallan osapuolille muodostuvien toimijuuksien kautta. Sopimusasiakirjoja tarkastelen tarinallisen argumentaatioanalyysin avulla. Hyödynnän tarinallisen tarkastelun viitekehystä tavoittaakseni sopimusten tavan rakentaa merkityksiä väkivaltaa ja väkivallan toimijuutta koskien. Asiakirjoissa kiinnitän huomion siihen, minkälaisia seurauksia parisuhdeväkivallan selittämällä on väkivaltarikokselle ja miten erityisesti uhrin toimijuus sovittelemiskontekstissa rakentuu. Katson siis sisällöllisesti ja periaatteiden tasolla, mitä kirjoitetaan ja miten. Hahmotan sopimusasiakirjojen tarinallisen kaavan sekä erittelen yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vertailemalla väkivallan selittämisen tapoja. Toisena aineistona asiakirjojen lomassa käyttämiäni kahta sovittelemistossa tehtyä puolistrukturoitua teemahaastattelua tarkastelen

sisällönanalyttisesti yhtäläisyyksien ja erojen osalta. Jälleen olen nostanut esiin haastateltavien huolia ja kehittämisehdotuksia.

Seitsemännessä luvussa analysoin tarkemmin sopimuksia käyttäen edellisen luvun aineistoja ja analyysimenetelmiä. Tarkastelen sitä, millaisilla käsitteellisillä ja teknisillä valinnoilla hallinnan ja ohjauksen välineissä, sopimuksissa, väkivaltaa merkityksellistetään. Keskiössä on yhä se, millaisia väkivallan toimijuuksia hallinta muovaa. Edelliseen liittyen tarkastelen väkivallan toistuvuutta, henkistä väkivaltaa, uhriutumisen prosessuaalisuutta sekä yleisemmin sitä, missä määrin sovittelu on rikosoikeudellinen ja missä määrin sosiaalinen menettely. Samalla kysyn, mitä sovittelun asema rikosoikeuden ja sosiaalityön välimaastossa merkitsee uhrin oikeusturvan kannalta. Tässä luvussa asiantuntijahaastattelut ovat eri roolissa kuin edellisessä luvussa, nyt ne kommentoivat aineistosta nousevia havaintoja.

Luvussa kahdeksan käsittelen uhriteemaisen työryhmän asiantuntijakeskustelussa jäsentyvää parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn moraalista järjestystä. Moraalisen järjestyksen termillä viitataan niihin oikeuksiin, vastuisiin ja velvollisuuksiin, joita eri neuvotteluasemien puheteoissa sovittelua ja uhrin asemaa koskien rakennetaan. Tarkastelen keskustelun valtakysymysten ja vastakkainasettelujen rakentumista, sitä mistä ja miten keskustellaan, kun tuotetaan sovittelutodellisuutta. Keskiössä on se, kenellä ja missä määrin on valta päättää keskustelun sisällöstä. Asiantuntijoiden keskustelua lähestyn tunnistuen erilaisia ja eri tahojen käyttämiä argumentaatiotekniikoita perusteluina väitteille ja niille esitetyille vastaväitteille. Erittelen sovittelukeskustelua sekä argumentaatio- että retorisen analyysin keinoin, lisäksi käytän kevyttä kategoria-analyttistä otetta.

Yhdeksännessä luvussa keskityn Sannin, sovittelumenettelyyn osallistuneen parisuhdeväkivallan uhrin kokemuksiin, joiden kautta nostan esiin fyysisen ja seksuaalisen väkivallan sovittelun ongelmallisuuden. Sannin kokemuksellisuuden kautta voidaan tavoittaa parisuhdeväkivallan eri muotojen haavoittavuus sekä väkivallan tunnistamisen vaikeudet viranomaiskohtaamisissa. Sannin haastattelua tarkastelen sisällönanalyttisesti.

Kaikki tutkimusaineistoni yhdessä edustavat niin sanottua välillistä ”toista tietoa”. Toinen tieto on kuitenkin ensisijaisen tärkeää ilmiön kriittistä tarkastelua varten, sillä se haastaa ja täydentää rutiininomaisesti tai päätöksenteon pohjaksi kerättävää virallista tietoa (Törrönen 2006). Tutkimukseni toinen tieto on tämänkaltaista vasta- tai täsmätietoa, joka tuo esiin helposti syrjään jääviä näkökulmia. Lisäksi toinen tieto on hiljaista tietoa eli käytäntöihin perustuvaa tietoa, jota on vaikea puristaa tilastolliseen muottiin. (Honkatukia 2011,15.) Välillisesti väkivallan uhrien ja tekijöiden kanssa käytännön työtä tekeville henkilöillä ja heidän luomillaan asiakirjoilla ja käymillään keskusteluilla tai yksittäisellä väkivallan uhrilla on runsaasti juuri tällaista kokemusperäistä ja asiantuntevaa tietoa väkivaltaa ja sovittelukäytäntöjä koskien. Sovitteluinstituution edustajat, kehittäjät ja tutkijat sekä väkivaltatyötä tekevät henkilöt esittävät kysely- ja haastatteluvastauksissa, asia-

kirjoissa, kuten myös keskenään käymissään keskusteluissa organisaationsa vallitsevia ja jaettuja käsityksiä, jotka johdattavat monien vakiintuneiden tulkintatapojen ja käytäntöjen jäljille.

Tutkimuksen aineistot ja analyysimenetelmät ovat niin moninaisia, että työn koherenttiuden, ymmärrettävyyden ja luettavuuden säilyttämiseksi käsittelen syvällisemmin jokaista käyttämäni tutkimusaineistoa, siihen liittyviä erityispiirteitä sekä tekemiäni menetelmällisiä valintoja, kuten aineiston analyysia, lukukohtaisesti.

Aineistonkeruun kierteiset vaiheet

Tutkimukseni suurimmat haasteet ovat koskeneet teknisiä tutkimuslupa-asioita, sillä ne ovat vieneet paperitöidensä ja käsittelyaikojensa puolesta runsaasti aikaa. Toisinaan on ollut myös epäselvyyksiä siitä, kenen käsiteltäväksi lupa-asiani kuuluvat, ja siksi hakemuksiani siirreltiin tutkimuksen alkuvaiheessa taholta toiselle. Tutkimuslupahakemusprosessini sekä aineistonkeruuni etenivät pääpiirteissään seuraavien vaiheiden kautta.

Lähestyin toukokuussa 2011 kaikkia Suomen sovittelutoimistoja tutkimuslupahakemuksellani, jossa pyysin toimistokohtaisesti lupaa väkivallan osapuolten yhteisten sovittelukeskustelujen sekä yleisesti erilaisia sovitteludokumentteja (sopimukset ja/tai kuvaukset varsinaisista sovitteluistunnoista) koskevien tutkimusaineistojen keräämiseen. Sovittelutoiminnan asiakirjat ovat salassa pidettävää materiaalia ja ne arkistoidaan toimistokohtaisesti. Pyysin sovittelutoimistoilta lupaa saada havainnoida parisuhdeväkivallan osapuolten yhteisiä sovitteluistuntoja ja äänittää keskusteluja tutkimuskäyttöön. Osoitin infokirjeet sekä yleisesti sovittelutoimistojen ammatihenkilöstölle, vapaaehtoisille sovittelijoille sekä parisuhdeväkivallan osapuolille. Infokirjeessä määrittelin tutkimuksen tehtäväksi selvittää, mitä lähisuhdeväkivallan sovittelussa tapahtuu ja millaista todellisuutta sovittelukäytännöt tuottavat.

Tutkimusajankohtana aluehallintovirastot olivat sovittelua koskevan lainsäädännön perustella (1015/2005, 7 §) velvollisia järjestämään sovittelupalvelua, josta viimekädessä yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluivat STM:lle (5 §). Sovittelutoimistot olivat yhteydessä AVI:en tarkastajiin, jotka pyysivät minua lähestymään tutkimuslupa-asiaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitosta (THL), joka on sosiaali- ja terveysministeriön alainen tutkimus- ja kehittämislaitos. Selvisi, että STM:n tutkimuslupa-asiat ovat keskitetty THL:ään vuoden 2010 lokakuusta alkaen erityisesti tilanteessa, jossa tutkimuslupahakemus koskee usean kunnan, kuntayhtymän tai yksityisen sektorin toimijan asiakastietoja. Esitin tutkimuslupapyynnön THL:ään elokuun alkupäivinä 2011. Samaan aikaan muutamat sovittelutoimistot lähestyivät minua ja pyysivät täyttämään virallisia tutkimuslupahakemus –kaavakkeita alueidensa puolesta vapaamuotoista hakemustani täydentämään. Käytännöt sovittelutoimistojen välillä vaihtelivat tältä osin. Yhden kaupungin virallinen tutkimuslupa-anomus oli täsmälleen sama kuin THL:n virallinen hakemus. Oli mielenkiintoista havaita, että sovittelutoimistojen hallinnollinen asema oli kentällä käymistilassa, jossa oli

epätietoisuutta siitä, mikä THL:n rooli on eli kuinka paljon STM voi delegoida ohjausta ja valvontaa THL:lle ja mitä se käytännössä tarkoittaa.

Elokuussa 2011 sain THL:n suunnittelijalta viestin, että THL ei toimi kaikkien tutkimuslupahakemuksessani mainittujen asiakirjojen lupaviranomaisena, sillä syyttävöiranomaisten tai tuomioistuinten asiakirjat eivät kuulu THL:n toimivallan piiriin. Tutkimusta koskevat asiakirjat tuli saattaa vireille sovittelutoiminnan asiakirjoja koskien sosiaali- ja terveysministeriöön, joka toimii sovittelutoiminnan asiakirjojen lupaviranomaisena, kun kyse on useamman kuin yhden AVI:n asiakirjoista. Syyttävöiranomaisten ja tuomioistuinten (käräjäoikeudet) asiakirjoja koskien tutkimuslupahakemus osoitettiin oikeusministeriöön, sillä vielä tässä vaiheessa ajatuksenani oli, että seuraan joidenkin sovittelutapausten prosessuaalista etenemistä sovittelusta syyttäjän syyteharkinnan kautta (syyttäjän syyttämättäjäättämisspätös tai nostettu syyte) mahdolliseen oikeuskäsittelyyn (oikeudenistuntojen asiakirjat) saakka. THL siirsi ystävöllisesti tutkimusasiakirjani oikean viranomaistahon käsittelyyn. Oikeusministeriön pyynnöstä tarkensin sekä sovitteludokumenttien keräämisen ajallista rajausta vuosille 2011-2012 että oikeusasteen suhteen rajasin tutkimukseni koskemaan käräjäoikeuden oikeudenistuntojen päätöksiä. Myöhemmin kuitenkin luovuin aikeesta kerätä kyseisiä asiakirjoja, koska totesin niiden informaatioarvon olevan vähäinen. Syyttäjät kirjaavat päätösten perustelut hyvin lyhyesti, usein yhdellä virkkeellä, jos tapaus jätetään syyttämättä sovinnon perusteella (myös Honkatukia 2011, 113).

Sain 20.4.2012 sosiaali- ja terveysministeriöltä virallisen luvan (Pätös STM/2871/2011) koskien salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta tutkimustarkoitukseen. Myönnetty lupa koski viranomaisen julkisuudesta annetun lain 5§:ssä tarkoitettuja viranomaisen asiakirjoja. Tutkimuksessani varsinaisten sopimusten ohella viranomaisten asiakirjoja ovat ne muutamat asiakirjat, joissa sovittelu keskeytetään tai sitä ei käynnistetä, sekä sovittelijoiden kirjalliset kuvaukset osapuolten erillistapaamisista ja yhteisistä sovitteluistunnoista. Tutkimuslupapäätöksessä todettiin, että havainnointia ja haastattelua varten riittäisi tutkijan sovittelijalta ja sovittelun osapuolilta pyytämä kirjallinen suostumus.

Syyskuussa 2012 lähestyin Suomen sovittelutoimistoja toisen kerran STM:n tutkimusluvan kera. Tällä kierroksella sain viiden sovittelutoimiston dokumentteja sekä kolme kaupunkikohtaista tutkimuslupahakemusta, joiden käsittelyn jälkeen sain ko. kaupunkien sovittelutoimiston parisuhdeväkivaltaajuttujen dokumentteja. Sovitteludokumenttien lisäksi esitin edelleen pyynnön saada havainnoida varsinaisia sovitteluistuntoja, mikäli vapaaehtoisia asianosaisia ja sovittelijoita löytyy.

Kolmannen aineistopyyntökierroksen tein tammikuussa 2013 kaikkiin niihin sovittelutoimistoihin, jotka eivät olleet lähettäneet sovitteludokumentteja. Lisäksi luovuin havainnointiajutuksesta ja pyysin sovittelutoimistoja kyselemään asiakkailtaan, olisivatko he halukkaita osallistumaan tutkimushaastatteluun sovitteluprosessia koskien. Haastattelupyynnön välitin kaikkiin Suomen sovittelutoimistoihin pää-

asiassa postitse kirjeellä. Sähköpostin välityksellä lähestyin pyynnölläni muutamia toimistoja, joihin olin saanut hyvän kommunikaatioyhteyden jo aiemmin.

Huhtikuussa 2013 lähestyin sovittelutoimistoja vielä neljännen kerran. Tuolloin olin keskustellut tutkimuksestani ja aineistonkeruun haasteista sovittelua käsittelevässä seminaarissa, jossa luennoin sovittelupalvelun viranomaisille. Sovittelun ammattihenkilöstön kehotuksesta selkeytin ja lyhensin sovittelutoimistojen asiakkaille suunnattua infokirjettä tutkimuksesta. Lähetin infokirjeen sähköpostitse kaikille Suomen sovittelutoimistoille lukuun ottamatta Ahvenanmaata, joka jo aiemmin talvella ilmoitti, että parisuhdeväkivallan asianosaisten haastattelujen toteutus on miltei mahdotonta, sillä kyseisiä tapauksia on ko. toimistossa soviteltavina erittäin harvoin, keskimäärin yksi tapaus vuodessa. Sovittelutoimistot eivät lähestyneet minua infokirjeen lähettämisen jälkeen yhtä sovittelutoimistoa lukuun ottamatta. Kyseinen sovittelutoimisto kutsui minut syksyllä 2014 esittelemään paikkakunnallaan tutkimustani vapaaehtoisten sovittelijoiden koulutustilaisuudessa. Pyysin koulutustilaisuuden esittelyssäni sekä vapaaehtoisia sovittelijoita että sovittelun ammattihenkilöstöä osallistumaan tutkimukseeni antamalla suostumuksensa haastatteluun sekä välittämällä sovittelun asiakkaille kutsua osallistua tutkimukseen. Lisäksi pyysin jälleen sovittelutoimistoilta sovitteluasiakirjoja tarkasteltavakseni.

Tilaisuuden jälkeen sain syksyllä 2014 haastatella yhtä sovittelutoiminnan ammattihenkilöä sekä yhtä vapaaehtoista sovittelijaa. Haastattelut kestivät noin tunnin ja ne käsittelivät haastateltavien kokemuksia sovittelumenettelyn soveltuvuudesta parisuhdeväkivaltarikoksiin. Viimein, eri väylien kautta esittämiäni lukuisten pyyntöjen jälkeen, sain kerättyä Suomen sovittelutoimistoista myös riittävän määrän dokumenttiaineistoa tutkimuskäyttöön. Tässä vaiheessa luovuin aikeestani haastatella parisuhdeväkivallan asianosaisia.

Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan asemoituminen

Tutkijalla itsellään on vastuu työn etiikasta. Tutkimusprosessi on täynnä jatkuvia valintoja ja työvaiheita, jotka sisältävät eettisiä pohdintoja. Eettiset ja metodologiset kysymykset kietoutuvat toisiinsa, eettisyys on keskeinen asia tutkimuskohteen ja -menetelmien valinnassa, aineiston keruussa, ilmiötä koskevassa lähestymis- sekä käsittelytavassa, tiedon luotettavuuden pohdinnassa sekä tulosten raportoinnissa ja niiden vaikuttavuutta määritettäessä. Kyse on yksinkertaisesti siitä, millaiset ratkaisut ja millaisissa tilanteissa ovat tutkimuksessa sallittuja ja mitkä eivät, mikä tutkijan työssä on oikein ja mikä väärin (Hautanen 2010, 69). Tutkimuksen eettiset ja metodologiset kysymykset ovat osa ihmisen moraalista toimintaa ja moraalinen pohdinta on keskeisessä osassa tutkimuksessa tehtävissä valinnoissa ja niihin liittyvässä vastuullisuudessa (ks. Edwards & Mauthner 2002, 14). Moraali ilmentää tutkijan arvomaailmaa, sensitiivisyyttä ja sitoumuksia. Tutkijan moraalinen toiminta,

kuten luottamuksellisuus, oikeudenmukaisuuden vaaliminen ja ihmisten kunnioittaminen, ovat eettisen toiminnan, tiedon sekä valintojen perusta tutkimusprosessin aikana.

Pari- ja lähisuhdeväkivalta on ilmiö, jota pidetään yleisesti vaikeasti lähestyttävänä, kiistanalaisena ja sensitiivisenä tutkimusaiheena. Ilmiö on piilossa, sillä väkivallan kokemuksista helposti vaietaan. Se herättää vahvoja ja ristiriitaisia tunteita; hämmennystä, torjuntaa, ohipuhumista, ennakkoluuloja, vähättelyä, surua, pelkoa, inhoa ja suuttumusta. Aihe saatetaan kokea niin ikäväksi ja vastenmieliseksi, ettei siihen haluta tarttua tai sitä ja sen luonnetta kieltäydytään näkemästä. Minna Nikunen (2008) sanoo, että väkivallan tutkija asettuu tutkimuksensa myötä tahtomattaan osaksi väkivaltatutkimukseen kohdistuvia yhteiskunnallisia kiistoja (Nikunen 2008). Aiheena parisuhdeväkivalta on sukupuolipoliittisten kiistojen keskiössä, joten väkivaltaan ja sukupuoleen liittyvät jännitteet ovat tutkimuksen teossa todella läsnä.

Tutkimukseni tuo väkivallan ja sukupuolen suhteeseen vielä kolmannen vaikeusastetta lisäävän tekijän, sovittelun. Tutkimusaiheena parisuhdeväkivallan sovittelu on sekä yksityisesti että yhteiskunnallisesti arkaluontoinen, joten olen kiinnittänyt erityistä huomiota tutkimuksessa mukana olleiden yksityisyyden turvaamiseen. Tutkimukseni noudattaa salassapitosäännöksiä kaikkiin saatuihin tietoihin (kyselyt, sopimusasiakirjat, asiantuntijakeskustelu sekä haastattelut) nähden. Tutkimukseen liittyvästä henkilötietojen käsittelystä on toimitettu asianmukaisesti tutkimusrekisteriä koskeva tieteellisen tutkimuksen rekisteriseloste henkilötietolain (523/1999) 36 ja 37 §:ssä tarkoitettuna ilmoituksena tietosuojavaltuutetulle. Tutkimus on jo suunnitelmavaiheessa läpikäynyt Lapin yliopiston eettisen ennakoarvioinnin. Tutkimus ja sen tulokset eivät aseta uhkaa väkivallan uhrien tai epäiltyjen tekijöiden tai muiden tutkimukseen osallistuneiden hyvinvoinnille. Kerätty tutkimusaineisto on ollut vain tutkijan henkilökohtaisessa käytössä.

Kaikki tutkimusaineisto on anonymisoitu ennen analyysivaihetta. Sovittelijat ja järjestöjen väkivaltatyöntekijät vastasivat tekemiini kyselyihin anonymisti instituutioidensa edustajina, joten niiden osalta henkilöihin liitettäviä tunnistetietoja ei syntynyt. Asiantuntijakeskustelun, kahden sovittelutoimistoa edustavan asiantuntijan sekä Sannin haastattelun anonymisoin litteroituiksi teksteiksi välittömästi kunkin aineistonkeruuvaiheen jälkeen, erotin siis äänet henkilöistä ja hävitin alkuperäiset haastattelunauhut. Asiantuntijakeskustelun osallistujat sekä sovittelutoimistoa edustavat asiantuntijat merkitsin litteroituihin teksteihin omilla tunnistueillani. Sopimusasiakirjojen osalta tein tutkijana erillisen salassapitositoumuksen koskien viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) säädöstä sovittelutoimiston hallussa olevien asiakirjojen julkisuudesta tai muun sovitteluasioiden käsittelyyn osallistuvan henkilön vaitiolovelvollisuudesta. Kaikki sopimusasiakirjojen mahdollisesti sisältämät henkilöllisyyttä tai tunnistettavuutta kuvaavat tiedot poistettiin ennen aineiston analyysia, eikä

ketään tutkimukseen osallistunutta henkilöä voida tunnistaa. Kyselyistä, sopimusasiakirjaotteista, haastatteluista sekä tutkimuksen tapausluettelon tiivistelmästä olen poistanut kaikki yksityiskohdat, jotka epäsuorasti kuvaavat ihmisten elämäntilanteita, ominaisuuksia, lähipiiriä, paikkoja tai muita tunnistettavuutta lisääviä seikkoja. Aineistojen esimerkkikatkelmat sekä tapausluettelotiivistelmä ovat piirteiltään lyhyitä ja yleisiä, niiden sisällönkuvaukset liittyvät väkivallan selittämiseen. Asiantuntijakeskustelun jotkut osallistujat saattavat olla tunnistettavia niille, jotka tuntevat parisuhdeväkivallan sovittelusta käytävää keskustelua. Toisaalta ajattelen, että he ovat antaneet lupansa keskustelun nauhoittamiseksi tutkimuskäyttöön ja heidät tulee nähdä toimijoina ja osallisina, joilla on ollut valta ohjata kertomaansa tai jättää halutessaan jotakin sanomatta ja kontrolloida siten keskustelutilannetta.

Tiedon tuottamisen tarpeen turvaamiseksi säilytän anonyymiä aineistoa salasalla turvattuna tiedostona (litteraatiot) sekä lukitussa kaapissa (sopimusasiakirjat) kaksi vuotta väitöskirjan tarkastamisen jälkeen. Sen jälkeen hävitän aineiston.

Tutkijan tunteista

Tutkimuseettinen pohdinta on myös osa sitä emotionaalista työtä, jota väkivallan tutkija joutuu tekemään suhteessa aiheeseensa ja aineistoihinsa (Hautanen 2010, 71). Tutkittaessa intiimisuhteen väkivaltaa, ei tutkijassa itsessään voi olla koskaan liikaa tietynlaista sensitiivisyyttä. Olen tietoisesti työstänyt sitä, että säilytän tutkimusta tehdessäni sellaisen nöyryyden, joka pitää mielen ja sydämen avoimena. Yhtä kaikki ulkoa ja oman itsen sisältä tuleva palaute, kaikki kohtaamiset ja keskustelut olen mieltänyt henkilökohtaisesti positiivisena voimavarana ja ajatellut, että annan omille käsityksilleni ja maailmankuvalleni mahdollisuuden avartua tutkimusmatkani varrella. Tutkimusta tehdessäni olen kuulostellut tunteitani ja jaksamistani, arvioinut sitä miten tunteeni vaikuttavat tutkimusprosessin valintoihin ja vaiheisiin, tai miten tunteet auttavat minua tiedon ja tietämisen äärelle, virittävät katsomaan tarkemmin, analyttisemmin.

Esittäessäni tutkimukseni aiheen tutkijayhteisön ulkopuolisille henkilöille, olen usein ensimmäiseksi kuullut kommentin: ”Myös naiset ovat väkivaltaisia”, tai minulle on kerrottu kokemuksia ja näkemyksiä naisten käyttämästä henkisestä väkivallasta, johon mies on ikään kuin ”pakotettu” vastaamaan fyysisellä väkivallalla. Minulta on myös tiedusteltu vuosien mittaan useampaankin otteeseen, olenko minä parisuhteessani pahoinpidelty nainen, koska aiheeni on tämä. Yhtä usein olen vastannut, että tuskin pystyisin tutkimaan aihetta, jos olisin. Se ei silti tarkoita, ettenkö voi samaistua väkivallan uhrin tai tekijän tunteisiin, ajatuksiin ja kokemusmaailmaan, jotta tiedän mistä puhutaan, kun puhutaan lähi- ja parisuhdeväkivallasta. Tutkittaessa ollaan aina henkilökohtaisessa suhteessa tutkimusaiheeseen. Tutkija on aina, tavalla tai toisella, enemmän tai vähemmän osa sitä maailmaa, jota tutkii, hän ei havainnoi kohdettaan etäältä, ei ylä- tai ulkopuolelta.

Suomessa sovitteluinstituution asema on melko vahva ja sovittelututkimusta ovat tehneet lähinnä instituution piirissä toimivat henkilöt, jolloin näkökulma on ollut pitkälti sovittelun vahvuuksissa ja kehittämistyössä osana virallista oikeusjärjestelmää. Sovittelun teoreettisen perustan korostuminen ja sen arvopohja heijastuvat pari- ja lähisuhdeväkivallan sovitteluun ja sen tutkimukseen niin, että sovittelu nähdään ennen kaikkea mahdollisuutena vapaaehtoisuuteen perustuvan luonteensa vuoksi. Tämä johtaa helposti suhtautumistapaan, jossa tiedostetuille ja tunnustetuille olemassa oleville riskeille annettu painoarvo pienenee. Tutkimustyön tekeminen vahvasti sovittelumyönteisessä maastossa ja toisaalta julkisessa keskustelussa kiistanalaisesta aiheesta on ollut haastavaa ja herättänyt ristiriitaisia tunteita. Olen huomannut, että sovittelun kehittämistyö myös lähisuhdeväkivallan osalta on niin päämäärätietoista ja selvyytenä pidettyä, että kriittisiin puheenvuoroihin, keskusteluyrityksiin ja tieteellisen tiedon tuottamiseen saatetaan suhtautua sovitteluinstituution piirissä herkästi torjuvasti ja vähätellen. Tutkijan motiiveja saatetaan epäillä, jolloin vedotaan siihen, että tutkijan halu tutkia kyseistä aihetta on jollakin tapaa tarkoitusshakuista.

Tutkimukseni kannalta kysymykset tiedosta ja sen tuottamisesta ovat siis samalla kysymyksiä vallasta, niistä lainalaisuuksista, joilla tutkimuskohde tavoitetaan tai siihen käsiksi pääsemistä rajoitetaan. Tiedon sosiologia on suuressa määrin vallan sosiologiaa, jossa keskeistä on tutkimusaiheeseen sisään pääsy tai siitä ulossulkeminen. Tiedon tuottamisen kannalta on olennaista se, että tutkijalla on mahdollisuus saavuttaa tutkimuskohteensa, hänen sallitaan tehdä tutkimusta ja tuottaa uutta tietoa, eikä hänen tutkimustaan ohiteta tai rajoiteta. Vasta analysoituani tutkimusaineistoni kokonaisuudessaan, olen ymmärtänyt, miksi lukuisat yritykseni tavoittaa uhrien ja epäiltyjen tekijöiden kokemus toistuvilla sovittelutoimistoihin suunnatuilla havainnointi- ja haastattelupyynnöillä jäivät tuloksettomiksi. Uhritumisen kokemuksen institutionaalinen vaientaminen heijastuu aineistoihini, juuri uhrit ovat henkilökohtaisine kokemuksineen kadonneet sovitteluinstituutiosta tavoittamattomiin, lähes olemattomiin.

Virallisten tutkimuslupien saamisen jälkeen tutkimukseni haasteeksi nousi tietynlaisen luottamuksen saavuttaminen sovittelukentän toimijoiden silmissä. Koin aineistonkeruuvaiheessa, että tutkimuskentän tavoittaminen ja kentälle pääsy oli minulta rajoitettu. Kaikkiaan tutkimusaineiston keruu oli haastava, turhauttava ja aikaavievä prosessi, jonka aikana tutkimusaihe väistämättä kapeutui ja tutkimuksen teko viivästyi. Koen, että omalla kohdallani tutkimuksen tekoa on hankaloittanut ennen kaikkea sovitteluinstituutiosta riippumaton taustani. Minulla ei ole minikäänlaista aiempaa suhdetta sovittelutoimintaan, olen tullut tutkimusaiheen piiriin täysin ”kentän” ulkopuolelta, en ole koskaan toiminut esimerkiksi vapaaehtoissovittelijana. Tätä joukkoon kuulumattoman, ulkopuolisen asemaa kuvaa osuvasti erään vapaaehtoisen sovittelijan kanssa vuosia sitten, tutkimustaipaleeni alussa, käymäni lyhyt dialogi. Mainitsin hänelle toiveistani päästä havainnoimaan sovittelun osa-

puolten erillis- tai yhteistapaamisia, johon sovittelija nyökkäsi ja esitti kysymyksen: ”Oletko koskaan harkinnut vapaaehtoiseksi sovittelijaksi kouluttautumista?” Vastasin kieltävästi ja perustelin pidättäytymistäni toiveella pysytellä mahdollisimman objektiivisena sovittelututkijana. Keskustelu tyrehtyi kommenttiini. Lisäksi koen, että hankaluuksia on aiheuttanut myös se, että minut on joissakin yhteyksissä määriteltä sovitteluinstituution piirissä niin sanotun feministisen väkivaltatutkimuksen edustajaksi huolimatta siitä, että olen itse korostanut olevani kiinnostunut ensisijassa väkivallan uhriudesta ja tekijyydestä. Vahva ennakoasenoituminen tutkijuuteeni on entisestään vaikeuttanut empiirisen aineiston keräämistä.

Lisäksi tutkimustyölle on asettanut oman haasteensa se, että tutkimuksen etene-
misen myötä kriittinen suhtautumiseni pari- ja lähisuhdeväkivallan sovitteluun on vahvistunut samalla kun uhrinäkökulma on tarkentunut. Tieto on tapauksessani lisännyt henkilökohtaisesti kokemaani tuskaa. Tutkimusta tehdessä olen tuntunut usein raskaalta, olen kokenut ahdistuksen, surun, epäoikeudenmukaisuuden sekä voimattomuuden tunteita. Väkivallan läsnäolo sekä samalla sen piilottaminen, siitä vaikeneminen, sen selittäminen erilaisilla syillä ja ohittaminen seurausten osalta ovat nostaneet pintaan negatiivisia tunteita. Näitä tunteita olen opetellut kohtaamaan, sietämään ja säätelemään. Silti ja juuri edellä mainituista syistä olen tarkastellut aineistoani systemaattisesti ja tarkasti, mitään sensuroimatta, väheksymättä tai ylikorostamatta. Osaltaan tutkimustyötäni on helpottanut, että olen aika ajoin tietoisesti ottanut, ja kuten mainittu, myös joutunut ottamaan aiheeseeni konkreettista etäisyyttä. Jokaisen tauon ja vaiheen jälkeen olen voinut reflektoida aiempia tulkin-
toja ja tunteitani niin sanotusti uusin analyttisin silmin. Aiheen jännitteisyys, sitä koskevat kiistat sekä omat ristiriitaiset tunteeni ovat kaikki kasvattaneet sisua ja siten motivoineet minua työskentelyssäni. Olen ajatellut, että teen tätä tutkimusta syystä, ja myös kuullut lukuisista suista vuosien varrella, että tutkimukseni on tärkeä ja sillä on yhteiskunnallista merkitystä. Ajattelen, että tutkimukseni on merkityksellinen, koska se tuo esiin parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn epäkohtia ja puutteita. Siten tekemilläni tulkinnoilla voi olla merkitystä institutionaalisten käytäntöjen kehittämiseksi.

Tutkimuksen rakenne

Tutkimus jakautuu johdannon lisäksi kymmeneen lukuun. Tutkimuksen ensimmäiset neljä lukua kuvaavat yleisemmin parisuhdeväkivaltaa, sovittelua ja käytettyä teoreettista käsitteistöä. Aineiston analyysiä käsitteleviä lukuja on viisi kappaletta, ne koostuvat luvuista 5-9. Johdannossa nostan esiin tutkimukseni lähtökohtia ja perusteita. Luvussa kaksi käsitteelen tutkimuksen toteutusta ja eettisiä haasteita. Luvussa kolme esittelen tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia. Neljännessä luvussa kiinnitän parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn sen oikeudelliseen kontekstiin-

sa. Luvussa viisi erittelen sovittelukyselyä ja väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä parisuhdeväkivallan sovittelusta sekä kahta opaskirjan artikkelia. Luvussa kuusi analysoin sopimusasiakirjojen tarinallisuutta sekä sovittelutoimistossa tekemiäni haastatteluja. Luvussa seitsemän tarkastelen sopimusten teknistä ja käsitteellistä luonnetta sekä uhriutumisen prosessuaalisuutta. Kahdeksannessa luvussa erittelen sovittelumenettelyn asiantuntijoiden keskustelua, jonka aiheena on uhrin asema ja oikeudet parisuhdeväkivallan sovittelussa. Luvussa yhdeksän tarkastelen parisuhdeväkivallan uhrin, Sannin, tapauksen kautta uhrin haavoittuvuutta sekä fyysisen ja seksuaalisen parisuhdeväkivallan sovittelun ongelmallisuutta. Luvussa kymmenen esittelen aineiston analyysiin pohjautuvana toimenpide-ehdotuksena mallin väkivallan katkaisemiseksi, jota hyödyntäen voidaan poliisin tietoon tulevat pari- ja lähisuhdeväkivaltarikokset ohjata suoraan palvelujärjestelmän piiriin. Tutkimukseni lopuksi pohdin keskeisiä tuloksia, johtopäätöksiä sekä aineistojen kautta esille nousseita kysymyksiä.

Parisuhdeväkivalta yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ongelmana

Asian nimeäminen sosiaalisesti ongelmaksi on kulttuurinen, moraalinen, tulkinnallinen ja arvolatautunut prosessi, jossa on keskeistä, että jokin yhteiskunnallisesti tärkeä asiantila ja sen seuraukset koetaan ongelmallisiksi ja sen vuoksi niihin täytyy puuttua (Loseke & Best 2003). Parisuhdeväkivalta lähisuhdeväkivallan muotona on sosiaalinen ja yhteiskunnan rakenteissa oleva ihmisoikeusongelma, rikosoikeusjärjestelmää koskeva ongelma, tasa-arvokysymys sekä syrjintää (Pehkonen 2003; Nousiainen & Pentikäinen 2017, 65). Lähtökohta ja yhä ajankohtainen kysymys tehokkaille kansallisille toimille on naiseen kohdistuvan väkivallan⁶ tunnistaminen merkittäväksi ihmisoikeusongelmaksi Suomessa. Samalla naiseen kohdistuva väkivalta on globaalisti laaja ongelma. Parisuhdeväkivalta seurauksineen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin ja työllistää paitsi poliisia ja oikeuslaitosta, myös sosiaali- ja terveysalan eri sektoreita. Väkivallan kokijoiden ja tekijöiden auttamisen lisäksi parisuhdeväkivallassa on kyse muun muassa lasten huoltoon, tapaamiseen, elatusmaksuihin ja osapuolten asumisjärjestelyihin liittyvistä kysymyksistä. (Husso 2003, 13.) Parisuhdeväkivalta tulee yhteiskunnalle kalliiksi. On laskettu, että noin 60 000 asukkaan kunnassa kotona tapahtuvan väkivallan kustannukset ovat yli 100 000 euroa kuukaudessa, vuositasolla lähes 1,2 miljoonaa euroa (Ensi- ja turvakotien liitto 2017).

6 Naiseen kohdistuva väkivalta on muun muassa lähi- ja parisuhdeväkivaltaa, mutta ei ainoastaan sitä. Kaikki naiseen kohdistuva väkivalta ei tapahdu lähisuhteissa eikä lähisuhdeväkivalta kohdistu ainoastaan naiseen. Naiseen kohdistuva väkivalta on määritelmällisesti väkivaltaa, joka kohdistuu naiseen siksi, että he ovat naisia.

Poliittinen havahtuminen väkivaltaan sosiaalisena ongelmana, johon hyvinvointivaltion on reagoitava, on tapahtunut Suomessa eurooppalaisittain myöhään. Suomessa perheessä ja parisuhteessa tapahtuvan väkivallan tunnistaminen ja tunnustaminen toimenpiteitä vaativaksi ongelmaksi käynnisti 90-luvulla väkivaltatyön kriisityönä. Vasta vuonna 1997 väkivalta-tema kytkettiin ensimmäisen kerran valtakunnalliseen suunnitelmaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Suunnitelmassa mainittiin kuntien velvollisuudesta tehdä naisiin ja lapsiin kohdistuvaa väkivallan ehkäisytyötä. Vuonna 1999 käynnistyi ensimmäinen laaja valtakunnallinen sosiaalityön projekti, jonka tavoitteena oli naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy. Projekti kehitti perhe-, parisuhde- ja lähisuhdeväkivaltaan ehkäisy- ja hoitokäytäntöjä lapsille, naisille ja miehille. (Naisiin kohdistuvan...2003.) Ensimmäinen kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi valmistui vuonna 2005 (Kansallinen ohjelma.. 2005).

Niin sanotun uhriperspektiivin tuleminen osaksi väkivallasta käytyjä keskusteluja ja havahtuminen uhrien tarvitsemaan tukeen on myös ollut hidasta. Samalla kun rikosuhrityö ja ylipäättään rikoksen uhreille tarjotut palvelut tulivat Suomeen, alettiin väkivallan kokemukset ja seuraukset ymmärtää vahvemmin trauman käsitteistön avulla ammatillisena jäsenystapana. (Ronkainen 2008, 390-391, 392, 395.) Leo Nyqvistin (2001) mukaan huolimatta sitä, että väkivalta perheissä on mittava sosiaalipoliittinen ongelma, ovat palvelujärjestelmän toimenpiteet sen ehkäisemiseksi olleet vähäisiä. Uhrin asemaa on viime vuosikymmenen aikana parannettu tukipalveluja kehittämällä, vaikka ne yhä edelleen ovat pitkälti paikkakunnittain vaihtelevia ja osin sattumanvaraisia. Tämä koskee etenkin pitempiaikaista tukemista, jonka julkinen rahoitus on Suomessa vähäisempää kuin muissa Pohjoismaissa. (Honkatukia 2011, 2.) Tämänkaltaisesta järjestelmästä väkivallan uhrin ovat alttiita tipahtamaan pois ja jäämään yksin. Edelleen Suomesta puuttuvat valtakunnalliset uhrien ja tekijöiden hoidon toimintamallit. Suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä ei myöskään ole ollut hoidon ja rangaistuksen yhteensovittamista. Valtion ensisijaisen vastuun ohella on Suomessa suuri osa väkivaltaan liittyvästä sosiaalisesta työstä ollut käytännössä konkreettista väkivaltatyötä väkivallan kokijoiden ja tekijöiden kanssa tekevien toimijoiden, pitkälti projektirahoitteisten järjestöjen vastuulla. Suomessa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa on ollut merkittävä rooli Ensi- ja turvakotien liitolla.

Suomalainen hyvinvointivaltio on ollut erityisen tolerantti suhteessa väkivallan yleisyyteen. Yhteiskunnan suhtautuminen naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ilmentää ja vahvistaa valta- ja sukupuolirakenteita, jotka puolestaan vaikuttavat muun muassa rikos- ja prosessioikeudellisissa järjestelmissä (Andersson 2011). Lainsäädännössämme näkyy pohjoismaisittain viive sellaisten lakien säätämisessä, jotka kriminalisoivat parisuhteessa ja perheessä tapahtuvaa väkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa suojaen tällaisen väkivallan uhria. Suomessa puuttumattomuus on johtanut korkeisiin kuolleisuuslukuihin sekä pitkään jatkuneisiin väkivaltakierteisiin (Niemi-Kiesiläinen

2004; 2005a). Kuitenkin yleinen asenneilmapiiri on viime vuosikymmenen kuluessa kiristynyt lähisuhteissa käytettyä väkivaltaa vastustavaksi ja julkinen keskustelu aiheesta lisääntynyt. Samalla lainsäädäntö on alkanut huomioida uhrin turvallisuuden aiempaa paremmin. (esim. Honkatukia 2011; Kotanen 2013.)

Parisuhdeväkivalta rikkoo ja rajoittaa uhrin itsemääräämisoikeuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamista (oikeus turvalliseen elämään Suomen perustuslaissa 11.6.1999/731). Etenkin ihmisoikeudellisesta näkökulmasta parisuhdeväkivalta uhriuttaa ja rajoittaa yksilön vapautta moninaisten toimijuuteen vaikuttavien prosessien kautta. Mitä haavoittuvampi uhri on, sitä heikommin hän pystyy toimimaan rationaalisesti myös asiansa viranomaiskäsitelyssä ilman tukea. Voidaan puhua uhripolitiikasta, eli siitä, miten rikosten uhrien asema ymmärretään ja järjestetään yhteiskunnassa. Tällöin pohdittavaksi tulee se, ketkä nähdään legitimeinä uhreina sekä miten uhrien asema huomioidaan kriminaalipolitiikassa, viranomaistoiminnassa ja tukipalvelujen resursoinnissa. (Honkatukia 2011, 9, 73, 55.) Ihmisoikeusnäkökulma on olennainen vahvistettaessa naisiin kohdistuvan väkivallan kriminalisointia, sillä se parantaa uhrin asemaa ja suojaa (Kotanen 2013).

Kansainväliset sopimukset ja velvoitteet naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnassa

Suomi on ollut vastentahtoinen väkivallan ongelman konstruoinnissa ja kokijoiden särkyvyyden tunnistamisessa (Ronkainen 2008, 397). Suomessa 90-luvun lopussa esiin noussut hyvinvointivaltion poliittisia toimijoita sitouttava huoli väkivallasta syntyi vastauksena kansainvälisen poliittisen kentän sopimuksiin ja toimenpideohjelmiin, joista tärkeimmät ovat YK:n CEDAW –sopimuksen ratifointi ja Pekingin julistus (Pehkonen 2003). Kansainväliset ihmisoikeussopimukset, julistukset sekä maakohtaiset rikoslait ovat keskeisiä naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisessä. Ihmisoikeussopimukseen perustuen valtion velvollisuus on puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, jottei se teoillaan tai tekemättä jättämisellään syyllistyisi ihmisoikeuksien loukkaamiseen. Suomen saamat huomautukset YK:n Naisten oikeuksien sopimuksen komitealta (CEDAW), Pekingin julistus ja toimintaohjelma (1996) naisten oikeuksien edistämisestä sekä Euroopan Unionin strategia sukupuolittuneen väkivallan vähentämiseksi ovat kansainvälisiä sopimuksia ja julistuksia, jotka velvoittavat Suomea toimimaan suunnitelmallisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. (Naisiin kohdistuvan väkivallan... 2010, 9–10.) CEDAW-komitea on vuonna 2014 esittänyt huolensa lähisuuhdeväkivallan sovittelun laajuudesta Suomessa sekä sovittelun riskeistä uhrille.

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta eli Istanbulin sopimus astui voimaan Suomessa elokuussa 2015. Istanbulin sopimus on ensimmäinen nimenomaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa sääntelevä Euroopassa sovellettava kansainvälinen sopimus, jonka tarkoituksena on ehkäistä ja poistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, suojata väkivallan uhreja ja saattaa tekijät vastuuseen teoistaan. Historiallinen

sopimus laajentaa valtioiden oikeudellisesti sitovia velvoitteita väkivallan ehkäisemisestä, väkivallan vastaisen työn koordinoinnista ja uhrien auttamisesta. Sopimus toteaa naisiin kohdistuvan väkivallan olevan naisten syrjintää ja yksi vakavimmista sukupuoleen perustuvista ihmisoikeusloukkauksista. Sopimus velvoittaa valtioita auttamaan kaikkia perheväkivallan uhreja sukupuolesta riippumatta, mutta korostaa sitä, että naiset ja tytöt ovat erityisasemassa.

Istanbulin sopimus edellyttää Suomelta poikkihallinnollisia toimintaohjelmia sekä velvoittaa Suomea koordinoimaan naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista laaja-alaisesti. Sopimuksessa korostetaan väkivallan uhrin tarvetta tukeen ja suojeluun, mikä velvoittaa turvakotien, uhreille tarkoitettun päivystävän puhelimen ja muiden tukipalvelujen järjestämiseen. Istanbulin sopimuksessa korostetaan lähisuhdeväkivallan rangaistusarvoa, mitä voi pitää jossakin määrin vastakkaisena Suomen rationaalisen ja humanin kriminaalipolitiikan lähtökohtiin nähden. Suomessa pitkäaikaisena tavoitteena on ollut lieventää rangaistusjärjestelmää, joten keskustelua rangaistusten koventamisen tarpeesta ei juuri ole syntynyt. (Kainulainen & Niemi 2017, 141.)

Edelleen Istanbulin sopimus edellyttää, ettei lähisuhdeväkivallan uhria pakoteta sovittelunkaltaisiin vaihtoehtoihin ratkaisu- tai tuomitsemismenettelyihin (artikla 48). Sopimuksen selitysmuistiossa⁷ korostetaan, että lähisuhdeväkivallan dynamiikan vuoksi väkivaltaa kokenut ei koskaan voi olla sovittelutilanteessa tasavertaisessa asemassa tekijän kanssa ja siksi tämäntyyppisen väkivallan sovittelua tulisi välttää (kohra 252). Lähisuhdeväkivallan uhri ei ole pelkästään fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhri, vaan usein kyse on itsemääräämisoikeuden laajamittaisesta ja jatkuvasta loukkaamisesta. Sopimuksen selitysmuistiossa todetaan myös, että valtion tulee huolehtia siitä, etteivät sovittelukäytännöt johda lähisuhteessa tapahtuvien rikosten palautumiseen yksityisasioksi, vaan uhreilla tulee olla sovitteluun osallistumisesta huolimatta tasavertainen mahdollisuus oikeudenkäyntiin. Istanbulin sopimuksen mukaan rangaistusta ankaroittavina perusteina tulisi huomioida monia lähisuhdeväkivallan erityispiirteisiin liittyviä tekijöitä, kuten se että teko on kohdistanut entiseen tai nykyiseen puolisoon, seurustelukumppaniin tai perheenjäseneseen (artikla 46). Myös lapsen läsnäolo väkivaltilanteessa katsotaan raskauttavaksi seikaksi, vaikka lapsi ei olisi itse väkivallan kohde. Edelleen perusteina mainitaan esimerkiksi väkivallan toistuvuus sekä uhrin erityinen haavoittuvuus, kuten korkea ikä tai vammainen. (Euroopan neuvoston yleissopimus...2011.)

Euroopan unionissa 25.10.2012 voimaan astunut uhridirektiivi asettaa jäsenmaille useita velvoitteita uhrin aseman parantamiseksi ja se oli pantava kansallisesti täytäntöön kolmen vuoden kuluessa voimaantulosta eli Suomessa takaraja oli syyskuu 2015. Direktiivissä korostuvat lähisuhdeväkivallan uhrin oikeudet sovitteluedelly-

⁷ Istanbulin sopimuksen selitysmuistio: <https://rm.coe.int/16800d383a>, para. 251–253.

tyksiä arvioitaessa muun muassa siten, että palveluiden on ensisijaisesti kohdistuttava uhrin etuun ja tarpeisiin, uhrille aiheutuneen vahingon korvaamiseen ja uuden vahingon estämiseen. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU.)

Myös Euroopan Unionin Daphne II -projektin tavoitteena on ollut tukea erilaisin toimenpitein väkivallan uhreja ja ehkäistä heihin kohdistuvaa väkivaltaa jatkossa. Projektissa on vuonna 2008 luotu yhteiset normit väkivaltaa katkaiseville palveluille. Ohjelmalla pyritään avustamaan alalla toimivia järjestöjä ja lisäämään niiden välistä yhteistyötä. Väkivaltaa katkaisevan palvelun työntekijöiden tulee tehdä verkostotyötä muiden väkivalta- ja perhetyötä tekevien tahojen kanssa, kuten poliisin, syyttäjänlaitoksen, Rikosuhripäivystyksen ja terveyden- ja sosiaalihuollon kanssa. Useassa kannanotossa on nostettu esiin se, että uhrin tulee olla tarkastelun ja väkivaltaa katkaisevan toiminnan kehittämisen keskiössä.

III Sovittelun teoreettinen hahmottaminen

Valta, hallinta ja hallintavalta

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia yhteiskunnan, sopimuksellisuuden sekä yksilön yhteen kietoutumisen näkökulmista. Tutkimukseni ammentaa kriittisestä yhteiskuntatieteestä, jossa tarkastelun keskiössä ovat hallinnan ja vallan tuottamat riippuvuussuhteet ja hallinnallisuuden keinot. Ymmärrän vallan Michel Foucault'n valtakäsityksen, hallinnan analytiikan hahmottelusta käsin (Kaisto & Pyykkönen 2010, 7). Foucault'lle (1975; 2006) valta ei ole omaisuutta, jota joko on tai ei ole, vaan toimintaa, jota harjoitetaan kaikkialla yhteisöissä ja yhteiskunnissa. Vallankäyttöä ei Foucault'n mukaan voida palauttaa yksinomaan instituution tai rakenteen harjoittamaan hierarkkiseen vallankäyttöön, vaan valtaa käyttävät ja sen kohteena ovat kaikki toimijat, jotka muodostavat dynaamisen ja monimutkaisen vallan verkoston. Vallankäytön avulla tuotetaan tietynlaista toimintaa ja tapaa olla. (Foucault 1975; 2006.) Instituutioissa harjoitettava vallankäyttö perustuu virallisten määrittelyjen ja tavoitteiden lisäksi myös julkilausumattomaan ja huomaamattomaan hallintaan.

Hallinnan analytiikassa valta ja tieto kietoutuvat yhteen. Vallan ja hallinnan aspektien ymmärtämistä tarvitaan, sillä tiedon tuottaminen tekee näkyväksi ihmisiä alistavia rakenteita ja riippuvuuksia. Modernille ajalle on ominaista vallan ja tiedon yhteen kietoutuminen tavalla, jossa tiedon diskurssit synnyttävät vallankäytön kohteita ja samalla vallankäyttö tarvitsee tuekseen tietoa (Alhanen 2007, 195-196). Tieto toimii vallan välineenä ja tiedonmuodostus on ehdollinen sen mukaan, millaisia eri instituutioiden tai toimijoiden väliset sitoumukset ja rakenteet ovat (Foucault 1975). Jälkimodernina aikana valta on epämääräistä ja hajanaista sekä ajasta ja paikasta irrallista kontrollia kohdistuen toiminnan mahdollisuuksiin ja perustuen kommunikaatiolle. Vallan rationaalisuus perustuu julkituotujen taktiikoiden rationaalisuuteen ja on käytäntöjen synnyttämää. Taktiikoiden kytkeytyessä toisiinsa ne muodostavat kattavia vallan verkostoja ja siksi myös suuret strategiat ovat usein anonyymeja ja mykkiä sekä niiden koordinoimien taktiikoiden lanseeraamisesta vastuussa olevat henkilöt vilpittömiä. Vallan toimivuus perustuu siihen, kuinka hyvin se onnistuu kätkemään omat mekanisminsa. (Foucault 2010, 73.) Vallitsevaa vallanjakoa on kuitenkin mahdollista purkaa tietoisien reflektioprosessin avulla (Habermas 1976, 138). Uusliberalismissa tavoitellaan sitä, että yhteiskunnan puuttuminen yksilön elämään vähenee ja yksilönvapaus lisääntyy. Suomessa uusliberaaleja käytäntöjä on omaksuttu kansainvälisenä tuontina ilman, että niistä käydään

eettistä ja moraalikeskustelua ja ilman että niiden pohjana olevaa etiikkaa eksplikoidaan. (Julkunen 2006, 213, 214.)

Foucault on käyttänyt hallintavallan (governmentality) käsitettä analysoidessaan yhteiskunnallista auktoriteettia pyrkimyksenä hallita, muovata ja säädellä sosiaalista ja henkilökohtaista toimintaa. Hallinta tarkoittaa vakiintuneita tapoja, joiden avulla vallankäyttöä harjoitetaan. Hallinnan laskelmoiduilla ja rationaalisilla toiminnoilla ohjataan ja suostutellaan yksilöitä ja yhteisöjä toimimaan toivotulla tavalla. (Miller & Rose 2010.) Sovitteluinstituution voidaan nähdä harjoittavan hallintaa, joka tuottaa auktoriteettinsa ja ohjauksensa avulla tietynlaisia tavoiteltaviksi katsomiaan määrittelyjä, tietynlaista käsitystä ja yhteiskunnallista puhetapaa muun muassa parisuhteesta ja ihmisten käyttäytymisestä. Koska sovittelu on sidottu sekä oikeusjärjestelmään että poliisin ja osin myös sosiaalityöntekijöiden toimintaan, kaikki siihen osalliset henkilöt ovat kietoutuneet moninaisen institutionaalisen hallintavallan verkostoihin. Hallintavallan käsitteillä voidaan analysoida sekä yleisesti subjektiin ulkoa päin kohdistuvia käytäntöjä että yksilötasoisia subjektin toimijuuteen vaikuttavia itsen muovaamisen käytäntöjä, niiden yhdistymistä (Kaisto 2010, 50). Hallintavalta on yksilön ulkoisen hallinnan ja itsehallinnan leikkauspiste, sillä ensin sovitteluinstituutio hallintavallan käyttäjänä sekä käytäntöjä luovana toimijana määrittää vallankäytön kohteitaan eli väkivallan osapuolia, etenkin uhria toimijana. Toiseksi hallinnan kautta yksilöt saadaan tuottamaan itsehallintaa. Kyse on siis siitä, miten yksilö subjektina tulee objektiksi itselleen, miten yksilö muodostaa itsestään oman toimintansa kohteen ilman että hän on välttämättä edes itse tästä ohjailusta tietoinen. (Alhanen 2007.) Valtasuhde ei silti palaudu instituutioon yksipuolisesti, vaan vallankäytön kohteena subjekti voi itsekin käyttää valtaa.

Tässä tutkimuksessa analysoin toimijuutta ennen kaikkea sovitteluinstituution asettamien odotusten näkökulmasta. Olennaista onkin tarkastella niitä asemia, joihin subjektit eli rikoksen osapuolet sovitteluinstituutiossa asetetaan ja asettuvat. Tällöin keskiöön nousee sen hahmottaminen, millaista väkivallan toimijuutta sovitteluinstituutio odottaa tai vaatii. Käytännössään instituutio määrittelee, luo tai tekee mahdolliseksi osapuolten oikeuksia, vastuita ja velvollisuuksia. Tällöin pohdinta kohdistuu siihen, millaiset ovat subjektin mahdollisuudet aitoon toimijuuteen. Analysoin hallintavallan teoreettisen käsitteistön avulla sovittelukäytäntöjä sekä niissä rakentuvaa toimijuutta etenkin uhrinäkökulmasta.

Sopiminen, sopimusten tekeminen on eräs keskeinen sekä yleistynyt ohjauksen ja hallinnan toimintatapa ja väline. Nyky-yhteiskunnassa sopimus on syntynyt korvaamaan moraalista ja sosiaalista järjestystä ylläpitävää valtaa. Kansalaisten yksityisoikeudelliset sopimukset korvaavat julkisoikeudellista sääntelyä ja kansalaiset valvovat ensi sijassa itse sopimukseen perustuvia oikeuksiaan. Yhä useampia toimijoita puhutellaan sopimusosapuolina. Sopimus on monien toimijoiden hajautettua itsehallintaa, joka edellyttää kumppanien vapaaehtoista ja molemminpuolista sitoutumista, neuvottelua mutta ei määräyksiä, luottamusta mutta ei varmuutta sekä jäl-

kikäteisseurantaa. (Julkunen 2006.) Sopimus on myös sovittelumenettelyn perusta, sillä sovitteluprosessi tähtää siihen, että uhri ja epäilty tekijä neuvottelevat yksilöinä heidän yksilöllisiä⁸ tarpeitaan vastaavan sopimuksen. Sopimus hallinnan muotona vaikuttaa väistämättä etenkin väkivallan uhrin toimijuuteen, sillä sopimuksessa hänet asemoidaan tasavertaisena sopijaosapuolena suhteessa epäiltyyn tekijään enemmän kuin rikokseksi määrittyvän väkivallanteon tai tekojen passiivisena kohteena, joka on kahdenvälisessä valtasuhteessa alistettu.

Sosiologi Nikolas Rosen mukaan (1990) hallinnan avulla yksilö ensin objektivoidaan toiminnan kohteeksi ja sen jälkeen subjektivoidaan toteuttamaan toivottua toimintaa sisäistettyinä itsehallintana. Millerin & Rosen (2010) mukaan hyvinvointivaltion toimijoita ei hallita suoraan ylhäältä käsin vaan monin hallinnan teknologioiden, strategioiden ja menettelytapojen kokonaisuuksien avulla. Itseään tarkkailevan subjektin omatuntoon ja toimintaan vaikuttaminen tapahtuu hänen ajatuksiaan, ominaisuuksiaan, halujaan, tunteitaan, uskomuksiaan ja kiinnostuksenkohteitaan muokkaamalla. On mahdollista tutkia hallinnaksi vakiintuneen vallankäytön keinoja ja välineitä eli subjektiviteetin teknologioita, niitä tarkoituseriä, metodeja, päämääriä, tekniikoita ja käytössä olevia kriteerejä, joita yksilöt käyttävät, kun he arvioivat itseään sitä hillitkseen. Hallintaa perustellaan vapaiden ja vastuullisten kansalaisten toiminnan edistämiseksi, vaikka hallinnan tavoitteena on juuri tämän toiminnan tuottaminen ja ohjaaminen. Hallinta ei silti perustu ainoastaan vapaiden subjektien toiminnan tukemiseen vaan erilaiset suvereeni- ja kurivallan muodot toimivat yhdessä hallintavallan kanssa ja tukevat sitä. Tietystä institutionaalisesta keskuksesta johdetun mekanismin voima nousee sen kyvystä samansuuntaistaa eri asemassa olevien ajattelua. Kuri kohdistuu normaalistavina institutionaalisina käytäntöinä etenkin erilaisiin ryhmiin, jotka mielletään marginaalisiksi. (Miller & Rose 2010, 16, 17, 19; Rose 1999; Kaisto & Pyykönen 2010, 11-12.) Kurivallan käsite tarjoaa edelleen käyttökelpoisia välineitä esimerkiksi sukupuoleen kohdistuvien vallankäytön ilmentymien analyysissä (Helén 1997).

Hallintaa perustellaan siis vastuullisten subjektien toiminnan edistämiseksi, vaikka hallinta nojaa tietynkaltaisen toiminnan tuottamiseen ja ohjaamiseen. Liberaalissa valtiossa vallan harjoittaminen on yksilöllistävää: järjestyksenpito ja yhteiskunnallinen ohjailu järjestetään yksilöiden vapauden kautta, jolloin yhteiskunnan

8 Foucault'n vankilan synnyn analyysi itsen hallinnasta on osoittanut, miten juuri yksilöllistyminen on vallan harjoittamisen muoto. Foucault liitti rankaisun yhteiskunnalliseen ideologiseen muutokseen, jonka myötä kurinpitäjärjestelmän poikkeavia ja rikollisia kohtaan toteuttamasta institutionalisoituneesta kostosta siirryttiin kohti normien valvontaa ja ruumiin rankaisusta mielen hallintaan yhteiskunnallisen vallankäytön teknologiana. Foucault esitti pakkolaitosjärjestelmän siirtyneen käyttäytymistä normalisoivan vallan soveltamiseen, jota toteuttavat monet eri yhteiskunnalliset instituutiot asiantuntijoinen. Kurinpito ja valvonta ruumiin poliittisena teknologiana toimivat vallan välineinä tavalla, joka asettaa yksilöt itse tarkkailemaan itseään. (Foucault 1975.) Foucault'n kurivallan lisäksi biovalta on vallan muoto, jonka subjektivoitu subjekti on sidottu toisiinsa kontrollin muodossa tai sitä määrittäviin käytäntöihin, jotka esiintyvät asiantuntijatiedon muodossa (Lynch 2011).

hallinta lepää yksilöiden itsehallinnan, valintojen ja niin kutsuttujen vapauksien käytön varassa. Hallinta on laskelmoitua ja johdonmukaista toimintaa, joka tähtää yksilöiden ja yhteisöjen ohjaamiseen kulloinkin tärkeiksi ymmärrettyjen päämäärien saavuttamiseksi. Tukemalla ja ohjaamalla yksilöiden aktiivisuutta voidaan samalla vahvistaa sosiaalisen kokonaisuuden prosessien toimintaa. Yksilötasolla on mahdollista analysoida sitä, miten yksilö määrittelee itsensä ja ohjaa itsensä toimimaan tietyn vapauskäsitteksen mukaisesti. Vapaus itsessään ei ole hallinnan analytiikalle abstrakti idea tai ideaali, vaan se saa aina merkityksensä ja ilmenemismuotonsa juuri hallintakäytäntöjen kontekstissa. Vapautta tulee määritellä ja ohjata, ihmisistä tehdään vapaita erilaisilla käytännöillä, etujen ja uskomuksien muovaamisella. Vapaus ei koskaan ole rajoittamatonta vaan vapautta valita joistakin ennalta annetuista vaihtoehdoista. (Kaisto & Pyykönen 2010,11.) Näillä, ”minäteknologioilla” ihmiset muovaavat itseään, ominaisuuksiaan sekä ajattelu- ja toimintatapojaan toivottavaksi nähtyyn suuntaan (Foucault 2010).

Minäteknologioissa on kyse hallinnan ja hallinnan kohteiden eli yksilöiden toimijuuden välisestä suhteesta, joita voidaan lähestyä Judith Butlerin subjektifikaation käsitteellä. Butlerin (1997a; 1997b) subjektifikaation käsitteen avulla on mahdollista tarkastella subjekteille tarjoutuvia toiminnan mahdollisuuksia (ks. Ronkainen 1999, 84-87). Tästä näkökulmasta vallassa on kyse subjektifikaatiosta, subjektiksi tulemisen prosessista, jossa käsitys itsestä muodostuu vallan seurauksena. Subjektiksi tuleminen tarkoittaa sekä oikeana ja toivottavana pidettyjen toimintatapojen ja tiedon sisäistämistä, että tämän samalla avaamia toimijuuden mahdollisuuksia. Subjektiksi tuleminen tarkoittaa riippuvuutta käytännöistä, jotka muokkaavat sekä sen kohteita että sen subjekteja, ne luovat ja ylläpitävät toimijuuttamme. Subjektista tulee olemassa oleva ulkopäin tulevan vallan synnyttämänä ja tämän jälkeen vallasta tulee osa subjektia itseään, sen käsityksiä ja haluja. Subjekti saa itse aikaan käskysuhteen, jonka seurauksena hän alistuu valtaan ja samalla subjektiksi tuleminen on toimijuuden ehto, jolloin hänellä on myös kyky vastarintaan. (Butler 1997a; Butler 1997b.)

Foucault'n ja Butlerin ajatusten synteesinä voi ajatella, että institutionaalisessa sovittelumenettelyssä subjekti sitoutuu moraaliseen positioon ja sitä ilmentäviin valintoihin, jotka tuovat mukanaan vastuun (ks. Davies 2000). Väkivallan uhrin on sovittelumenettelyssä asemaansa perustuvan muutostyön alaisena voitava kuvitella, että valta jättää koskemattomaksi tietyn määrän vapautta, jotta hän subjektina voi eksplisiittisesti sitoutua sovitteluun ilman kohtuutonta vääryyden kokemusta tai henkilökohtaisen uhrautumisen ajatusta, ja tulkita sen sijaan vapauttaan enemmän epäitsekkydestä ja anteeksiannosta käsin. Samalla on kuitenkin muistettava, että parisuhdeväkivallan dynamiikka kietoo sisäänsä uhrin syyllisyyden kokemastaan väkivallasta sekä pelon kokemukset.

Valta nivoutuu aina toimijuuteen; kyse on oikeuksista, vastuista, odotuksista ja velvollisuuksista. Tutkimuksessani olen nostanut keskiöön sen tarkastelemisen,

minkälaiseen subjektiasemaan väkivallan uhri sovittelussa asetetaan ja mitä se tarkoittaa hänen toimijuutensa kannalta. Subjektiasemat tarkoittavat yksilön asemia erilaisissa valtakäytäntöjen kehyksissä (Foucault 2005). Toimijuuden määrittelyt antavat oikeuksia ja vapauttavat vastuista, eikä tämä aina tapahdu tasapuolisesti. Se mistä vastuullistetaan ja millaisia valinnan mahdollisuuksia on olemassa, liittyy kulttuuriin odotuksiin ja arvottamisiin (Keskitalo-Foley 2009, 232). Subjektiaseman käsite kytkeytyy subjektifikaation käsitteeseen ja sillä viitataan subjektin erilaisiin kokemuksellisiin ja tilanteisiin paikantumisiin, jolloin jokin subjektipositio voi asettua toisia pysyvämmäksi (Davies 2004; Ronkainen 1999, 11, 35-38). Subjektiasemien kautta voidaan hahmottaa käytäntöjen ja suhteiden verkostoja, jotka johtavat tiettyihin hallinnan muotoihin, tiettyihin tapoihin vaikuttaa yksilöiden elämään, jolloin subjektilla on mahdollisuus tulla kuuluksi. Juuri uhrin oikeutta tulla kuuluksi korostetaan lähisuhdeväkivallan sovitteluideologiassa.

Monien yhteiskuntateoreetikkojen mukaan individualismi on tärkeä nykyisen yhteiskunnan toimintaa selittävä tekijä ja se liittyy modernista jälkimoderniin tai ”toiseen moderniin” yhteiskuntaan siirtymiseen. Yksilöllistymisellä on institutiionaalinen ja toiminnallinen puolensa, jolloin monet perinteiset sidonnaisuudet purkautuvat ja yksilön oikeudet lisääntyvät. (Blom & Melin 2014, 44.) Keskiöön tulevat arvovalinnat painottavat yksilöllisyyttä (Blom & Melin 2014, 23) sekä intentionaalista toimijuutta (Ronkainen 1999). Sosiologisessa tutkimuksessa Pierre Bourdieun (1984) kulttuurisen pääoman käsitteen kautta voidaan tarkastella vallan, hallinnan ja luokkasuhteiden toimivuutta suhteessa Ulrich Beckin (1992), Anthony Giddensin (1991) sekä Zygmunt Baumanin (2007) kehittämään yksilöllistymisen ajatukseen (ks. yksilöllistymisestä ja hallinnasta myös Brown 2015; Burchell 1999; Faubion 2001, 326-348; Rose 1999). Uusliberaali sopimuksellisuus lupaa vastata yksittäisten kansalaisten erityisiin tarpeisiin kuten sovittelussa, jonka keskeisenä sosiaalipoliittisena tavoitteena on luoda edellytyksiä osallistuvan oikeuden menetelmille, osapuolten yksilölliselle vaikuttamiselle ja osallistumiselle oman asiansa käsittelyssä ja itseään koskevilla ratkaisuilla, huomioida hänen yksilölliset olosuhteensa ja tarpeensa sekä tukea asiakkaiden omatoimisuutta sosiaalisten epäkohtien ehkäisyssä ja korjaamisessa (Iivari 2001; 2010a; 2010b). Tähän perustuen parisuhdeväkivallan sovittelua voi tarkastella poliittisena päätöksentekona, jonka oikeutus rakentuu käytännössä mahdollisimman laajalle tahdonmuodostukselle ja osallistumiselle.

On todettu, että tehokkainta rikoksentorjuntaa on toimiva sosiaalipoliittikka (Rantala 2007, 211), joka on nykyään yhä enemmän elämäntavan tai käyttäytymisen politiikkaa (Julkunen 2006, 22). Anthony Giddens (1991) käyttää elämänpoliittikan käsitettä, jonka mukaan postmodernissa yksilöltä odotetaan omaehtoista riskien hallintaa. Näissä suhteissa arki ja oman elämäkerran rakentaminen näyttäytyvät emotionaalisenä projektina ja yksilöllistymisen piirteet korostuvat vapaehtoisuutena, irtautumisena instituutioiden kontrollista sekä ihmissuhteiden ja hyvän

elämän neuvoteltavuutena. (Giddens 1991, 215.) Tällöin ehkäisevän ja edistävän sosiaalipolitiikan sopimus suojaa intiimin piiriä eli kansalaisten itsevastuullisuutta, omaa toimijuutta ja sitoutumista hyviin valintoihin oman terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi. Vaikuttavuusretoriikka sisältää ajatuksen suunnitelmasta, tahdosta ja valinnoista, sanalla sanoen toimijuudesta, johon liittyy tarve oman minuuden rajojen ylläpitämiseen ja varjeluun. Toimijuus edellyttää ennen kaikkea selkeästi rajansa tunnistavaa, yksilöllistä tietoisuutta omasta ainutlaatuisesta ja aidosta minuudesta. (Sulkunen 2006b, 35, 36.) Myös Suvi Ronkainen ja Sari Näre (2008) ovat todenneet, että postmodernin rajat ovat hämärtyneet, yksityinen ja julkinen huokoistunut sekä normaaliuden ja poikkeavuuden rajat hälvenneet. Elämäkulussa totuutta ja valhetta, oikeaa ja väärää on vaikea erottaa toisistaan. Tämä edellyttää yksilöltä itseltään jatkuvaa riskien arviointia. (Ronkainen & Näre 2008, 9.)

Yksilöllisen vapauden henkilökohtaisen valinnan kieli pönkittää poliittisen kentän ohjelmia. ”Uusi” julkishallinto perustuu kustannustehokkaaseen yritykseen löytää mahdollisimman varhain ja tarkasti potentiaaliset riskiryhmät esimerkiksi erilaisten sosiaalisten indikaattorien avulla (Eräsaari 2009, 82). Teija Hautasen (2010) mukaan keskeiseksi osaksi nykyistä sosiaalipolitiikkaa ja sosiaalityötä on tarpeiden arvioinnin sijaan muodostunut juuri riskejä arvioiva työskentelyote (Hautanen 2010, 166). Tiettyjen asioiden käydessä ongelmalliseksi tai vahingolliseksi niihin puututaan ja ne kehystetään yhteisellä poliittisella kielellä. Tarkoituksenmukaisilla tekniikoilla ja toimenpiteillä ongelmaan voidaan puuttua, vaikuttaa ja esittää toimien korjaamiseksi. Ongelmien ja ratkaisujen erillisuus ja rajat liudentuvat ja ongelmaksi muodostuminen on sisäisessä yhteydessä parannuskeinojen etsimiseen, niiden yhteensopivaksi tekemiseen. (Rose 1999, 61-97; Miller & Rose 2010, 51, 74, 213.)

Muutosta kohti jälkimodernia yhteiskuntaa rajoittavat kuitenkin eriarvoisuuskysymykset. Baumanin (2007) mukaan individualismin sisällä vallitsee yhteiskunnallinen kerrostuneisuus ja hierarkia eri väestöryhmien taloudellisissa ja sosiaalisissa asemassa. Lakeihin perustuva hallinnollisen vallan käyttö on vastaus siihen, kuinka kommunikatiivinen mielipiteen- ja tahdonmuodostus voidaan institutionalisoida (Habermas 1997, 296-302). Silti lakeihin kirjatut oikeudet eivät takaa oikeuksia käytännössä ja monilta puuttuvat sosiaaliset ja taloudelliset resurssit oikeuksiensa toteuttamiseen (Bauman 2007, 58).

Sopiminen ja sovittelu

Sopiminen yhtenä sosiaalisen toiminnan muotona korostaa myös vähäosaisten toimijuutta sitouttamalla osapuolia vapaaehtoisin lupauksin. Sovittelumenettelyn tavoitteena on, että sosiaalipoliittinen toimintaohjelma kompensoi, täydentää sekä auttaa rikollisuuden aiheuttamien ongelmien kohtaamisessa. (Sovittelun mahdollisuuksista sosiaalihuollon... 1988, 32.) Alkuperäisessä merkityksessä sopimus on tarkoitettu sovittavaksi tahdoltaan vapaiden, tasa-arvoisten ja sopimuksen seurauk-

set ymmärtävien osapuolten välillä. Kuitenkin yksityisoikeudellisissa yhteyksissä sopijaosapuolten valta ja ymmärrys voivat olla epäsuhtaisia. Hyvinvointivaltiollisissa suhteissa, joissa toinen osapuoli on viranomainen tai julkinen organisaatio, voivat sopimuksen vapaehtoisuus ja sopijaosapuolten tasavertaisuus olla vielä kyseenalaisempia, myös silloin kun sisällöstä on neuvoteltu. (Julkunen 2006, 215.)

Asianosaisten sovitteluun osallistamisen yleisenä tavoitteena on vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa, koska osallistuminen ja kuulluksi tuleminen edistävät moraalista oppimista ja vastuunottoa, ja samalla myös yhteisön normien ja arvojen oletetaan selkiintyvän, vakiintuvan ja vahvistuvan. Valtaa eivät edusta vain auktoriteetit, vaan yksilön oma ympäristö. Sanotun kontrolli sijoittuu suhteisiin ja samalla kaikkialle, tiivistyy yksilön arkeen ja mieleen. (Hurtig 2013b, 127.)

Johanna Hurtig (2013b) on tutkinut lestadiolaisten uskonnollisten yhteisöjen toimintaa väkivaltatilanteissa. Hurtigin tutkimuksessa väkivaltaa parisuhteessa selvitettiin ja sovitteltiin uskontoa edustavien toimijoiden väliintulolla. Analyysissä nousee keskeiseksi yhteisesti koettujen tunteiden, yhteistunteiden ja toimijuuden välinen suhde. Yhteistunteet ovat tiettyyn eetokseen liittyviä tunteita, joita yhteisiin päämääriin, arvoihin, normeihin ja uskomuksiin sitoutuneet yksilöt kokevat. Yhteistunteet auttavat yhteisöön identifioitumisessa, jolloin yhteisö odottaa jäseniltään työntä toimijuutta. Tyyni toimijuus on sopeutuvaa sekä vallitsevaa kulttuuria kannattelevaa ja uusintavaa. (Hurtig 2013b, 127.) Parisuhdeväkivallan sovittelueetoksessa tämänkaltaisten yhteistunteiden oletetaan vaikuttavan osapuolten toimijuuteen suotuisalla tavalla. Vastuunoton, katumuksen ja hyvityksen odotetaan vahvistavan epäillyn tekijän itsehillintää ja vähentävän uusintarikollisuutta. Vastaavasti kuulluksi tuleminen oletetaan vahvistavan uhrin ihmisarvoa, itsemääräämisoikeutta ja toimintakykyä. (Flinck & Elonheimo 2010, 119.)

Sovittelumenettely uusintaa uusliberaaleja hallinnan muotoja, sillä sopimuksen solmimisella väkivallan osapuolet vahvistavat vastaavansa itse itsestään, erityisesti epäilty tekijä lupaa parantaa tapansa. Sovittelumenettelyn ja sopimuksen myötä yksilön vastuu ja velvollisuus on käyttää valtaa itseensä. Yksilön odotetaan neuvottelevan rationaalisesti asiastaan, tarpeistaan, aiheutuneista vahingoista ja niiden hyvityksistä, mutta samalla näyttävän rikoksella loukattuja tunteitaan. Hänen odotetaan pyytävän ja saavan anteeksi, oppivan kokemuksestaan sekä kontrolloivan muutosta väkivallattomaan tulevaisuuteen. Sekä sovittelutilanteessa että sopimuksin yksilöt ohjataan kanssatoimijoina sekä sopimaan väkivalta että säätlemään itse sen ilmenemistä ja seurauksia, muuttamaan toimintatapoja ja yleisemmin muotoilemaan omaa elämäänsä. Tähän yksilöllistymiseen liittyy moraalisen oppimisen ulottuvuus: itsen hallinta oikeita valintoja tekemällä on jokaisen eettinen velvollisuus itseä, toisia ja koko yhteiskuntaa kohtaan (Skeggs 2014, 56-57). Lupton (1995) toteaa yhteiskunnan moraalisen sääntelyn keskittyvän eettisiin ja moralisiin minän käytäntöihin ihmistoimijan kategorisoimisessa ja rakentamisessa (Lupton 1995, 149). Sopimusretoriikalla kansalaisia puhutellaan autonomisina ja

vastuullisina subjekteina (Julkunen 2006, 216), jotka sitoutuvat sovitteluprosessiin ja solmittuun sopimukseen.

Sukupuolistunut parisuhdeväkivalta

Väkivalta –termillä tarkoitan fyysistä voimankäyttöä, joka vahingoittaa toista ihmistä fyysisesti ja psyykkisesti (Hautanen 2010, 14; Hearn 1998, 16). Väkivalta sisältää fyysisen voimankäytön lisäksi laajemmin uhkauksia, pelottelua ja vallan käyttämistä toisen hallitsemiseksi. Väkivallan dynamiikassa oleellisia ovat sen seuraukset; se mitä tapahtuu väkivaltaisen teon tai tilanteen jälkeen. Väkivallalla tehdään jakoja ihmisten väliin, muutetaan vuorovaikutussuhteita ja valta-asemia sekä muokataan ihmisten toimijuuksia. Väkivalta muuttaa tekijöitä, kohteita, heidän suhteitaan ja koettua sosiaalista tilaa. (Ronkainen 2017, 22.)

Käytän pääasiallisesti termejä parisuhdeväkivalta sekä intiimisuhteissa käytetty väkivalta tarkoittaessani nykyiseen tai entiseen puolisoon kohdistuvaa fyysistä, psyykkistä ja seksuaalista väkivaltaa tai niiden uhkaa. Valinnalla korostan myös väkivallan intimiteettiin ja sukupuolistuneisuuteen kietoutuvaa vallankäytöllistä dynamiikkaa (Husso 2003; intohimorikoksesta Liukkonen 1994). Usein väkivallan puhetavoissa korostetaan yksilöä tai hyödynnetään sukupuolen peittäviä kategorioita, kuten perhettä tai väkivallan tekijöitä. Itse ajattelen, että parisuhdeväkivallan termi tavoittaa parhaiten tutkimani ilmiön neutraloimatta sukupuolta tai valtaa. Samasta syystä tässä tutkimuksessa intiimisuhteen väkivaltaa ei käsitellä yleistävän perheväkivalta –termin kautta. Käsitely perheväkivallasta perheen sisäisenä ongelmana vallitsi Suomessa pitkään ennen kuin huomiota alettiin kiinnittää perhekokonaisuuden sisäisiin valtasuhteisiin. Perheen sisällä ihmiset ovat eri asemassa tekijöinä, uhreina, miehinä, naisina, lapsina ja vanhempina ja asemien erittelyn kautta voidaan myös paremmin auttaa väkivallan uhreja ja tekijöitä. (esim. Husso 2003, 95-99; Keskinen 2005, 172-173.)

Tietyissä yhteyksissä käytän rinnakkain parisuhdeväkivallan ja lähisuhdeväkivallan termejä. Lähisuhdeväkivallan termiä käytän silloin, kun viitataan lähteisiin, joissa käytetään laajempaa lähisuhdeväkivallan käsitettä. Tällöin kyseeseen tulevat lähinnä sovitteluun liittyvä materiaali, kuten oikeudelliset asiakirjat, tieteellinen tutkimuskirjallisuus tai asiantuntijakeskustelut. Sovittelussa lähisuhteeksi katsotaan nykyiset ja entiset parisuhteet, läheiset sukulaisuus- ja perhesuhteet (sisarus, sukulaisuus suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa) sekä vastaavat läheiset ihmissuhteet (Flinck 2013, 140; Flinck & Elonheimo 2010, 110-111).

Rikosuhri- ja uhritutkimusten mukaan suurin osa lähisuhdeväkivallaksi luokitellusta väkivallasta on parisuhdeväkivaltaa ja se on ehkä tavallisin väkivallan muoto. Tutkimustulosten valossa parisuhdeväkivalta ei ole symmetristä sukupuolten välillä, sillä parisuhdeväkivalta on tyypillisesti naisten kokemaa väkivaltaa ja se

poikkeaa miesten kokemasta niin laadultaan, kestoltaan kuin vakavuudeltaankin. (Niemi-Kiesiläinen 2005b, 232-233; Heiskanen 2002.) Suomalaisen miesuhritutkimuksen mukaan naisten väkivallan kokemuksia määrittävät seksuaalisen väkivallan mahdollisuus ja tekijän läheinen suhde uhriin. Leo Nyqvistin (2008) mukaan naisten parisuhdeväkivaltakuvauksia hallitsee jatkuva psyykkisen väkivallan läsnäolo seurauksineen. Väkivallan psyykkinen ulottuvuus on tyypillisesti väkivallalla uhkaamista ja siihen liittyen uhrin tuntemaa pelkoa. (Nyqvist 2008, 152.) Sukupuolella on merkitystä traumatisoitumisen alttiuden ja sen tyypillisyyden suhteen. Naisten ja miesten väkivaltakokemukset eroavat väkivallan muodon ja tekijöiden ohella myös väkivallasta aiheutuneiden seurausten osalta. Naisille väkivaltakokemuksista aiheutuu useammin sekä psyykkisiä seurauksia että fyysisiä vammoja ja naisilla myös parisuhdeväkivallan tapahtumakertoja on ollut useammin. (Niemi-Kiesiläinen 2005a, 232-233; Heiskanen 2002; Heiskanen & Ruuskanen 2010; Piispa & Heiskanen 2017, 80-81.) Naisten riski traumatisoitua kokemastaan väkivallasta on suurempi kuin miesten, mikä johtuu todennäköisesti siitä, että väkivallan tilanteet ja niiden toiminnan mahdollisuudet ovat naisilla erilaiset kuin miehillä (Ronkainen 2001a; 2008, 14, 15). Suomalaisen uhrien palveluprosesseja tarkastelleen tutkimuksen mukaan apua ja tukea tarjoaviin palveluihin ottavat yleensä yhteyttä vakavaa parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset (Honkatukia 2011). Silti on selvää, että molemmat sukupuolet voivat olla väkivallan tekijöitä ja uhreja ja parisuhdeväkivaltaa esiintyy myös samaa sukupuolta olevien parisuhteissa.

Sukupuoli on perustavanlaatuisen ihmisiä määrittävä kategoria, joka rakentuu kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa identiteettien ja vastuuden määrittelyn kautta. Sukupuoli vaikuttaa asenteiden, käsitysten ja uskomusten kautta siihen, miten väkivalta merkityksellistetään sekä sen selittämisen ja siihen puuttumisen käytäntöihin.⁹ Todellisuudessa sukupuolta koskevat määrittelyt ovat monin tavoin kytköksissä vallan jakautumiseen ja sen käyttöön erilaisissa yhteiskunnallisissa, sosiaalisissa ja oikeudellisissa rakenteita tuottavissa ja ylläpitävissä sekä väkivaltaa eriarvoistavissa näkyvissä tai näkymättömissä institutionaalisissa käytännöissä. (mm. Ronkainen & Näre 2008, 21-25; Keskinen 2010, 243-244.) Valta voidaan nähdä yhteiskunnallisena rakenteena, jolloin sen sukupuolijärjestelmää uusinnetaan muun muassa poliittisessa päätöksenteossa sekä esimerkiksi tiettyjen väkivaltaa koskevien näkemysten kyseenalaistamattomana valta-asemana kansalaiskeskusteluissa tai mediassa (Niemi & Kainulainen & Honkatukia 2017, 13). Sukupuoleton sukupuoli muodostuu sukupuolittuneen todellisuuden, seksualisoituneen kulttuurisen kuvaston ja ääneen lausumattomien sukupuolittuneiden odotusten, sukupuolineutraalin puheen ja viranomaiskäytäntöjen ristiriidasta (Ronkainen 2001a; 2001b; 2008, 396). Samalla sukupuolen kategorioiden sisällöt

9 Vuonna 2017 vain muutamassa Suomen kunnassa oli toimintaohjelma naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiselle työlle (Lidman 2017a).

muotoutuvat ja muuttuvat kulttuurisesti ja historiallisesti (Niemi & Kainulainen & Honkatukia 2017, 12).¹⁰

Tutkin parisuhdeväkivaltailmiötä sovittelumenettelyn kontekstissa. Rajaudun tarkastelemaan parisuhdeväkivaltaa, jota on valtaosa sovittelun piiriin tulevista lähisuhdeväkivaltatapauksista. Edelleen tavallisia soviteltavia parisuhdeväkivaltarikoksia ovat pahoinpitelyt, joiden uhrina on nainen ja epäiltynä tekijänä on mies. Väkivalta ei synny tyhjästä eikä se tapahdu tyhjiössä. Se ei myöskään toistu ja uusiudu itsestään, vaan sitä ylläpidetään, tuetaan ja sen jatkuminen mahdollistetaan tietystä ajassa, tilanteesta ja asenneilmapiirissä. (Nenola 1986, 192.) Rakenteelliset vallan ja hallinnan ulottuvuudet ulottuvat yksilöiden elämään tuottaen ja ylläpitäen sukupuolistunutta väkivaltaa yksityisessä parisuhteessa. Parisuhde on heteroseksuaalisuuden ja yhteiskunnallisen sukupuolijärjestelmän ydin, johon kohdistuvat odotukset muovaavat riippuvuuksia ja valtasuhteita (Ronkainen 2017, 32). Väkivalta määrittyy sukupuolistuneeksi myös toimijuuden tasolla, sillä heteroseksuaalisessa parisuhteessa ylläpidetään kulttuurisidonnaisia käsityksiä rakkaudesta, seksuaalisuudesta, parisuhteesta, perheestä sekä miesten ja naisten, vaimon ja miehen, äidin ja isän rooleista. Näillä normatiivisilla käsityksillä on vaikutusta sekä väkivallan syntyyn että väkivallasta selviytymiseen. (Husso 2003; Nyqvist 2008; Hearn 1998.)

Juuri parisuhde muodostaa kontekstin henkiselle, fyysiselle ja seksuaaliselle väkivallalle ja erottaa lähisuhdeväkivallan muusta väkivallasta. Parisuhdeväkivalta on sitä sukupuolistuneempi ilmiö, mitä vakavammasta väkivallasta on kyse (Piispa 2011). Parisuhdeväkivaltaa kokeville naisille koti on tyypillisesti vaarallisin paikka ja väkivallantekijä on usein oma kumppani (Husso 2003, 16). Myös naisten kokemus seksuaalinen väkivalta liittyy usein pari- ja seurustelusuhteisiin (Siren & Honkatukia 2005; Piispa ym. 2006; Heiskanen & Ruuskanen 2010; Danielsson & Salmi 2015). Suhteessa muuhun väkivaltaan on parisuhdeväkivallalla erityinen luonne rikoksena, väkivallan muotona ja kokemuksena, sillä se kietoutuu intiimiin läheisyyteen fyysiseen ja/tai seksuaaliseen koskemattomuuteen kahdenvälisen tunne- ja luottamussuhteen alueelle (mm. Giddens 1992, 61–62; Husso 2003, 13; Honkatukia 2011, 24). Uhrin haavoittuvuus syntyy juuri luottamussuhteen sisäisestä väkivallasta, joka korostaa uhrin pelon ja ahdistuksen tunteita ja joita väkivallan fyysinen konteksti edelleen vahvistaa (esim. Husso 2003).

Parisuhdeväkivallassa kyse on ennen kaikkea vallasta; se on puolisoon kohdistuvaa alistavaa vallankäyttöä ja kontrollointia. Fyysinen väkivalta on luonteeltaan pakottavaa kontrollia. Kyse on valtasuhteiden ilmentämisestä väkivallan ja sen

10 Suomessa julkisessa puhettavassa sekä lainsäädännössä näkyy väkivallan sukupuolineutraali puhetapa, jossa sukupuoli tuotetaan sukupuoleettomana. Myös suomalainen väkivaltatutkimus oli ennen 2000-luvun taitetta vähäistä, kapea-alaista ja sukupuolineutraalia. Sittemmin väkivaltatutkimuksemme on lisääntyvästi alkanut tarkastella vallankäytön, väkivallan ja sukupuolen kysymyksiä ja erityisesti fyysisen ja seksuaalisen väkivallan kokemuksia intiimisuhteessa ja perheessä.

uhan avulla. Parisuhdeväkivallan katkaisuprojektin asiakkaita tutkinut Leo Nyqvist toteaa tutkimustuloksissaan, että parisuhteen väkivallan dynamiikassa keskeistä on usein voimakas kumppanin kontrollipyrkimys, johon muut väkivallan muodot ovat sidoksissa ja jossa sukupuolen merkitys tai sukupuolistumisen dynamiikka on merkityksellistä (Nyqvist 2001, 122) väkivallan tekijän tai uhrin biologisen sukupuolen sijaan.

Parisuhdeväkivalta on prosessi, jolle on ominaista tekijän yhä dominoivampi ote uhristaan (Husso 2003). Uhrin arjessa väkivalta tyypillisesti normalisoituu väkivallan syklisyyden eli lämpimän, uhkaavan ja väkivaltaisen käytöksen vuorottelun myötä. Uhri oppii selviytymään syklissä eikä välttämättä tunnista tilannettaan. (esim. Husso 2003, 72-74, 324; Lungren 2012; Piispa 2011, 23.) Kehämäinen jännitteiden kasvu sekä väkivalta ja anteeksipyyntö seuraavat toisiaan. Kahdenvälisessä tunnesuhteessa uhuriin kohdistuva väkivalta tekee sen kokijasta erityisen haavoittuvan, jolloin väkivallan vaikutukset uhrin toimijuuteen ovat keskeinen ongelma. Kaava toistuu samana. Väkivallan jatkuessa pitkään uhrin elintila pienenee ja usko itseän, omiin kykyihin, mahdollisuuksiin ja voimavaroihin alentuu selvästi. Kun uhrin omanarvontunne on alentunut, on tekijän helpompi hallita häntä. Jo väkivallan uhka voi lamaannuttaa toimintakyvyttömäksi (Kainulainen 2017), joten on selvää, että kokonaisvaltainen kontrolli tekee väkivallan kokijoista kykenemättömiä hakemaan apua omin voimin (Honkatukia 2011, 37). Tutkimusten mukaan naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa eivät selitä uhuriin vaan tekijään liittyvät piirteet (vrt. Piispa 2004; 2008), mutta uhrin kannettavaksi väkivalta helposti kääntyy. Väkivallan kokemukset tuottavat juuri uhrille häpeää ja syyllisyyttä.

Parisuhdeväkivalta on monitahoinen ilmiö, se sisältää muun muassa fyysisiä, henkisiä, seksuaalisia, sosiaalisia, taloudellisia ja hengellisiä väkivallan muotoja. Minna Piispa (2002; 2008) on laajaan naisten vastauksista muodostuvaan kyselyaineistoon perustuen jäsentänyt parisuhdeväkivallan erilaisia ilmenemistyyppöjä lyhyen väkivallan historiaksi, parisuhdeterroriksi, henkiseksi piinaksi sekä episodiksi menneisyydessä. Piispan tavoitteena oli selvittää, eroavatko väkivallan kuvaukset toisistaan puolisoiden elämäntilanteen mukaan ja vaihteleeko miehen kontrolli ja vallankäyttö suhteessa väkivallan luonteeseen.

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus on kiinnittänyt huomiota väkivallan seurauksiin ja siksi erityisesti uhrin asema on tunnistettu ja sitä on voitu analysoida. Väkivaltarikoksen uhriksi joutuminen voi olla tapahtuma, joka kietoutuu syvälle ihmisen elämänsuhteisiin ja ihmissuhteisiin. Uhrille väkivallan kokeminen läheisessä ihmishuhteessa on kriisitilanne, joka traumatisoi. Väkivallan prosessit vaikuttavat uhuriin ja haavoittavat uhria monin tavoin ja kauaskantoisesti. (esim. Campbell 2002.) Fyysisen ja seksuaalisen parisuhdeväkivallan psyykkisinä, fyysisinä ja sosiaalisina seurauksina naisille uhritumisen prosesseissa aiheutuu muun muassa jatkuvia pelkotiloja, ahdistusta, masennusta, häpeää, itsetunnon romahtamista, voimattomuutta, alentunutta stressinsietokykyä, psykofyysisiä vaivoja sekä kohonnut

itsemurhariski (Heiskanen & Piispa 1998, 25-28; Husso 2003). Seurauksiin vaikuttavat ainakin rikoksen vakavuus ja laatu sekä uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet, elämäntilanne ja aiemmat kokemukset.

Sukupuolistuneella väkivallalla ei viitata yksioikoisesti miehiin väkivallan tekijöinä ja naisiin uhreina. Sen sijaan sukupuolta lähestytään pitkälti sukupuolen tuottamisen näkökulmasta, jolloin sukupuoli rakennetaan ja rakentuu sosiaalisissa suhteissa. Sukupuoleen liittyvien kulttuuristen merkitysten sekä arkisten kokemusten ajatellaan muotoutuvan dynaamisesti ideologioissa ja käytännöissä ja suhteessa muihin eroihin kuten ikään, luokkaan, seksuaaliseen suuntautumiseen tai etnisyyteen. Väkivallan tutkimisen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kiinnostus suuntautuu niihin merkityksiin, joilla yhteiskunta ja sen institutionalisoidut toimintatavat liittävät väkivallan, sukupuolen ja seksuaalisuuden toisiinsa. (ks. myös Ronkainen 1998; Keskinen 2005; Keskinen 2010.) Erojen näkökulmasta vallan ja väkivallan suhde ei ole staattinen tai aina ennalta lukittu, vaan väkivaltilanteissa ja väkivaltaa sisältävissä ihmissuhteissa voi olla valta-asemien ja vallankäytön ilmentymien vaihtelua. Tällöin väkivallassa itsessään on eroja myös väkivallan vakavuuden, kohteen, toistuvuuden ja seurausten suhteen. Esimerkiksi miesten ja naisten väkivallantekoja käsittelevän tutkimuksen tulee huomioida väkivallan erilaiset kontekstit sekä tapahtumien ja merkitysten erot ja samankaltaisuudet. (Keskinen 2005, 60-91.) Voidaan myös kysyä, miten nämä yhteiskunnalliset väkivallan ja sukupuolen määrittelyprosessit vaikuttavat ihmisten elämässä. Sukupuolistuneen väkivallan kehyksestä katsoen väkivalta ei näyttäyty yksilöllisenä ongelmana, vaan se on monin tavoin sidoksissa erilaisiin vallan muotoihin parisuhteessa, perheessä sekä instituutioissa. Väkivallan sukupuolistuneisuuden avulla voidaan tavoittaa jatkuva kamppailu ja neuvottelu sukupuolen merkityksistä väkivaltilanteissa, auttamisen ja oikeuden käytännöissä sekä julkisessa keskustelussa (Niemi & Kainulainen & Honkatukia 2017, 12).

Tutkimukseni aineistot kertovat tilanteista, joissa yleensä nainen on väkivallan kohteena ja mies tekijänä. Tämä ei mahdollista väkivallan sukupuolistuneisuuden laajaa reflektointia – siis sen kysymistä, millaisia eroja naisten ja miesten kokemuksissa ja ajattelutavoissa väkivallan tekijöinä ja uhreina esiintyy. Miesten ja naisten eroja uhreina tai tekijöinä ei myöskään sovittelusta keskusteltaessa tai aineiston dokumenteissa juurikaan käsitellä. Väkivallan sukupuolistuneisuus näyttäytyy tutkimuksessani pohdintoina parisuhteen tasa-arvosta, uhriudesta ja tekijyydestä, kahdenvälisestä kommunikaatiosta sekä niihin liittyen väkivallan syitä, seurauksia ja sukupuolirooleja koskevista arvoista, asenteista, uskomuksista ja arkisista käytännöistä. Nämä ovat kaikki alueita, joiden merkityksiä voi hahmottaa sukupuolistuneiksi. Pitkälti kyse on heteroseksuaalisesta toimintakulttuurista ja ajattelusta.

Toimijuuden avauksia

Tutkimuksessani toimijuuden käsite on keskeinen. Parisuhdeväkivallan uhrin ja tekijän subjektiasemien sekä toimijuuden tarkastelu mahdollistaa sovittelukäytäntöjen syvällisen analyysin. Hahmotan sitä, millaista toimijuutta parisuhdeväkivallan sovittelukäytännöissä osapuolille rakennetaan, mitä heiltä edellytetään ja kuinka väkivallan kokemus ymmärretään. Väkivalta rajoittaa, kahlitsee ja hallitsee kohteensa toimijuutta ja siksi sen analyysi on aina myös vallan analyysia (Ronkainen 2002; 2008; Keskinen 2005). Ymmärrän toimijuuden teoreettisella idealla valtakojen kautta analysoidun suhteen toiminnan mahdollisuuksien, resurssien ja ehtojen välillä. Toimijuus mahdollistuu, jos toimijalla on valtaa tehdä valintoja ja päätöksiä, joten valta nähdään toimijuuden resurssina. Toimijuuteen liittyy yksilön ymmärrys valintojen ja tekojen seurauksista sekä mahdollisuus vaikuttaa niihin. Peruskysymys on se, onko ihmisellä eri tilanteissa vaihtoehtoisia tapoja ja mahdollisuuksia toimia. Teko ilmentää toimijuutta vain, jos toimijalla on vapaus ja valta toimia tai jättää toimimatta. (esim. Giddens 1984, 9, 14; Bourdieu 1987, 128.) Autonominen ja aktiivinen yksilö nähdään helposti toimijana, mutta myös asioihin ja olosuhteisiin sopeutuva yksilö on toimija (Meyer & Jepperson 2000, 106).

Suvi Ronkaisen (1999, 85; 2006; 2008) mukaan toimijuus on mielekäs käsite silloin, kun yksilöllä on olemassa mahdollisuus toimia, neuvotella merkityksistä annetuissa kehyksissä tai tehdä valintoja. Pakko, alistaminen tai vaihtoehdottomuus kaventavat toimijuuden tilaa. Samalla kun toimijaksi nimeäminen on subjektuuden tunnustamista, eivät toimijuuden odotukset verrattuna henkilöiden mahdollisuuksiin, toimintatilaan tai resursseihin ole välttämättä suhteessa toisiinsa. (Ronkainen 2006; 2008, 388.) Jyrki Jyrkämän (2008) mukaan toimijuutta ja valtaa tulee tarkastella kohteellisenä ja kontekstiin liittyvänä. Jyrkämä on soveltanut toimijuuden käsitettä ikääntymisen tutkimiseen, jonka yhteydessä hän määrittelee toimijuutta myös yleisemmin. Toimijuuteen liittyvässä keskustelussa pohditaan yksilön, yhteiskunnallisten rakenteiden ja lainalaisuuksien välisiä suhteita. On oleellista kysyä, missä määrin yksilö ohjaa toimintaansa valinnoillaan vai ohjaavatko yksilön toimintaa rakenteet ja eritasoiset lainalaisuudet. Jyrkämä tuo esiin Anthony Giddensin tavan ymmärtää toimijuuden ja vallan väliset yhteydet, jossa rakenteet ovat tekijöitä, jotka sekä rajoittavat ja määräävät että mahdollistavat ja ohjaavat ihmisten toimintaa. Samalla kun rakenteet voivat estää ja rajoittaa toimijuutta, ne voivat myös luoda toimintamahdollisuuksia. Toimijuus mahdollistuu rakenteisiin kietoutuvien mahdollisuuksien, yhteiskunnallisten ilmiöiden ja yksilön tavoitteellisen toiminnan dynamiikan kautta. Rakenteet muodostuvat sekä uusiutuvat ”tässä ja nyt” ihmisten käytännöissä ja rationaalisessa toiminnassa. Ihminen on toimijana rakenteiden omaksuja, kantaja, uusintaja sekä niiden hyväksikäyttävä. Sekä toiminnalla että teki- jyydellä on muutosvoimaa ja molemmissa tapauksissa toimija voisi tehdä toisinkin, toimijana subjekti tietää nämä asiat ja pohtii valintojaan, tekijänä ei. Subjektilla on

sekä toimijana että tekijänä valtaa, koska hänen olemisellaan on kausaalisia vaikutuksia ympäristöön, mutta vain toimijana subjekti käyttää valtaa. Valta ottaa tekijät hallintaansa ja kulkee heidän lävitseen. (Jyrkämä 2008, 190–192; Jyrkämä 2007, 203; Heiskala 2000, 189; Giddens 1984, 9, 14.)

Max Weberin mukaan käyttäytyminen, eritoten sosiaalinen toiminta on sosiologian varsinainen tutkimuskohde. Weberin mukaan inhimillisestä käyttäytymisestä voidaan erottaa omiksi alueikseen toiminta ja sosiaalinen toiminta, joista toiminta eroaa sosiaalisesta toiminnasta siten, että siitä puuttuu toimijan suuntautuneisuus toisten ihmisten subjektiiviseen merkityksenantoon. Käyttäytymisessä puolestaan on samoja elementtejä kuin toiminnassa, mutta siitä puuttuu käyttäytyjän kyky tiedostaa tekemisensä luonne. Weberin ajattelussa toiminnan prototyyppi on päämäärätionaalinen toiminta, joka on muun muassa päämäärää tavoittelevaa sekä toimijan vapaasti valitsemaa. (Heiskala 2000, 50, 51, 52, 53.) Ihmiset tulkitsevat sosiaalisesti tuotettua todellisuutta valitsemalla itselleen, merkityksellisiä tapoja toimia sen sijaan että he passiivisesti toistavat olemassa olevia, sosiaalisia ja kulttuurisia järjestyksiä (Vaartovaara 2015, 76). Kuitenkin toimijuuden muotoutumista määrittelevät monenlaiset kulttuuriset, sosiaaliset ja historialliset ehdot sekä näihin kietoutuva valta. Vain sellaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset käytännöt, joita toistetaan yhä uudelleen, voivat säilyttää asemansa ja luoteensa (Heiskala 2000, 197).

Dorothy Smithin (2002; 2005; 2006) kehittämän institutionaalisen etnografian hallinnan suhteita käsitteleviin ajatuksiin pohjautuen ymmärrän sovittelujärjestelmän institutionaalisenä toimijana, jolloin on keskeistä tarkastella subjektin toimijuuden mahdollisuuksien lisäksi erityisesti niitä institutionaalisia tekijöitä, jotka pakottavat, velvoittavat, vaativat ja rajoittavat yksilön toimijuutta. Hallinnan suhteita koskevat kaikki sovittelumenettelyyn liittyvät viranomaiskäytännöt oikeusjärjestelmästä ja lainsäädännöstä sosiaalityöhön sekä perhettä, parisuhdetta ja sukupuolta koskeviin kulttuurisiin järjestyksiin saakka. Instituutiot ovat osa subjektin itsensä ulkopuolista todellisuutta ja pitävät itsepintaisesti kiinni tästä todellisuudestaan, halusipa henkilö sitä tai ei. Instituutiot kohdistavat subjektin pakottavaa voimaa, jota hänen on vaikea muuttaa tai vältellä. Ne kohdistavat pakottavaa voimaa sekä itsessään, pelkästään oman tosiasiallisuutensa kautta että kontrollimekanismiensa välityksellä. Instituutioiden maailman objektiivisuus on ihmisen tuottamaa ja rakentamaa, objektivoitunutta inhimillistä toimintaa, eikä sitä vähennä se, ettei yksilö kenties ymmärrä instituutioiden tarkoitusta tai toimintaperiaatteita. Sosiaalista maailmaa luonnehtivalla objektiivisuudella ei siis ole muuta ontologista statusta kuin se inhimillinen toiminta, jonka se on tuottanut. Ihmisen ja sosiaalisen maailman, hänen tuotoksensa, välinen suhde on ja pysyy dialektisena. (Berger & Luckmann 1995, 73-74.)

Väkivalta synnyttää ihmisten välisiin suhteisiin kaaosta, epäjärjestyttä ja tuo uhkaa sekä vaikeita moraalisia ristiriitoja. Toimijuutensa kautta ihminen on kosketuksissa tunteisiinsa ja kaikkeen siihen, mitä hänessä itsessään tapahtuu. Väkivalta tuottaa

usein kokemuksen toimijuuden kaventumisesta, sillä väkivalta musertaa, hajottaa ja kaventaa ihmistä kapeuttaen arviointikykyä ja toimintamahdollisuuksia. Myös väkivaltaa käyttävä määrittää väkivallan kohteen toiminnallisia vaihtoehtoja. (esim. Ronkainen 2001.) Väkivallan suhdedynamiikan ilmiössä on samaan aikaan moraalisen toimijuuden laajentamista, poikkeamista ja rikkomista. Esimerkiksi perhe on systeeminen kokonaisuus, jonka jäsenten toimintalogiikka rakentuu suhteiden ja tilanteiden erilaisten reunaehto- ja rajoitusten limittymisistä. Valtasuhteet voivat mitätöidä turvallisuuden, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden. (Hurtig 2013b, 122, 138.) On muistettava, että etenkin väkivallan uhri on aktiivisilla ja itsenäisillä toimillaan ja toimijuudellaan murtautunut ulos intiimiin yksityisyyteen kietoutuvasta parisuhdeväkivallasta hakiessaan apua ja hakeutuessaan virallisjärjestelmän piiriin. Suomalaista väkivaltatyötä tutkinut Suvi Keskinen (2005) arvostelee sitä, että väkivaltaa kokeneeseen naiseen kohdistetaan raskaita autonomisen ja vahvan toimijuuden odotuksia ja samalla suljetaan pois uhrikokemuksista puhuminen (Keskinen 2005, 361).

Katson Suvi Ronkaisen (2006; 2008, myös Johanna Niemi-Kiesiläinen 2005b) tapaan, että menettelynä juuri parisuhdeväkivallan sovittelu kietoutuu konkreettisimmin kysymyksiin väkivallan kokijan toimijuudesta, vapaasta tahdosta ja sen vahvuuden asteesta sekä mahdollisuuksista toimia tai tehdä valintoja omaa asiaansa koskien, toisin sanoen valtaan ja vapauteen päättää asioista ja suunnata omaa toimintaansa. Lähtökohta on jo sinänsä paradoksaalinen, sillä sovittelussa uhrilta, jonka todellisuutta fyysinen ja henkinen väkivalta ovat murtaneet ja jota väkivalta on haavoittanut, odotetaan toimijuutta, jonkinlaisen position ottamista suhteessa epäiltyyn tekijään sekä kokemaansa väkivaltaan ja sen hyvittämiseen. Sovittelumenettelyyn osallistuminen ja sen toteutuminen jo itsessään vaativat uhrilta tietyn määrän aktiivisuutta ja vahvuutta eli toimijuutta. Voidaan sanoa, että sovitteluinsti- tuutio oleellisesti määrittää etenkin väkivallan uhrin subjekti-asemaa ja toimintatilaa ja sopeuttaa häntä omiin puitteisiin käytäntöjensä kautta.

Sovittelussa sopimisen kohteena ovat siten aina henkisten ja aineellisten vahinkojen lisäksi myös väkivallan osapuolten toiminta ja teot, etenkin väkivallan kohteen toimijuuden mahdollisuudet ja toiminnan luonne, toisin sanoen näkemys uhriudesta ja uhriutumisen asteesta. Subjektiviteetti eli minuus (erityinen tapa, jolla henkilö ajattelee, tuntee ja toimii) ja toimijuus ovat läheisessä suhteessa toisiinsa. Kokemus tulla asemoiduksi tietyllä tavalla suhteessa tiettyihin subjekti-positioihin avaa myös erilaisia toimijuuksia. (Ronkainen 1999, 31, 95.) Sovittelukontekstissa on keskeistä tarkastella sitä, mitä toimijuuden ehdoista, määräyksistä ja määräytymisestä; toimijuuteen velvoittamisesta, sen rajoittamisesta tai siitä vapauttamisesta seuraa väkivaltarikokselle, uhrille tai epäillylle tekijälle. Toimijuuden ymmärtäminen ennen kaikkea mahdollisuuksina, rajoina ja rajoitteina kykyjen tai valintojen sijaan ohjaa analyysin painopisteen yksilön tilanteeseen sekä sen vuorovaikutuksessa rakentuviin yhteisiin merkityksiin (Ojala ym. 2009, 14-14, 22-23; Tuomaala 2011, 13; Jäppinen 2013, 152).

Ajattelen, että sovittelukontekstissa yksilön toimijuuden autonomisuus on kyseenalainen, sillä juuri sovitteluinstituution asiakkaana yksilö on mitä suurimmissa määrin osa sovitteluprosessia ja sovittelun sosiaalisia rakenteita. Toimijuus rakentuu tilanteissa, kun sovittelumenettelyn vuorovaikutuksessa väistämättä arvotetaan asioita ja toimintaa parisuhteeseen ja väkivaltaan liittyen. Sovitteluneuvotteluihin osallistuva subjekti on aina institutionaalisen tiedon ja valtasuhteiden tuottama, sillä instituutio asettaa yksilöön odotuksiaan. Yksilön toimintavapaus on näennäistä; se on monien ulkoisten rajoitusten ja ehtojen sanelemaa. Olen kiinnostunut siitä, missä määrin sovittelun institutionaalisten rakenteiden ja sen toimijoiden (sovittelun ammattihenkilöstö sekä vapaaehtoiset sovittelijat) odotukset vaikuttavat sopimuksen solmimiseen tähtäävään sovittelumenettelyyn sekä rikoksen osapuolten toimijoiksi määrittymisiin.

Tässä tutkimuksessa käytän sovittelukontekstin yhteydessä rikoksen osapuolista sanoja uhri ja epäilty tekijä. Muissa, yleisimmissä yhteyksissä (kuten rikoslakiin viitattaessa), puhun lyhyesti uhrista tai väkivallan kohteesta sekä (rikoksen tai väkivallan) tekijästä. Rikoksen uhrista puhuttaessa tarkoitetaan henkilöä, joka on asianomistajana rikosasiassa. Aineistossani nimeämiset vaihtelevat hieman. Tekemäni sovittelukyselyn vastaajat käyttävät vaihtelevasti sanoja uhri/ asianomistaja ja tekijä/ epäilty/ epäilty tekijä. Sen sijaan sopimusasiakirjojen rikosnimikkeissä käytetään sanoja asianomistaja sekä epäilty tekijä/ rikoksesta epäilty/ vastaaja. Sovittelun asiantuntijakeskustelussa taas puhutaan uhrista ja (väkivallan)tekijästä. Valitsemalla epäilty tekijä -sanaparin käytön olen säilyttänyt sopimusten alkuperäisen rikosnimikkeiden nimeämistavan. Käytän myös nimityksiä rikoksen osapuolet/ asianosaiset/ väkivallan osapuolet/ osapuolet tarkoittaessani sekä uhria että epäiltyä tekijää.

Haavoittuvuuden avauksia

Tutkimukseni eräs keskeinen käsite on haavoittuvuuden käsite, jonka avulla syvennetään uhria ja uhriutumista koskevaa ymmärrystä. Väkivallan kokemus särkee ja haavoittaa ihmisiä sekä heidän välisiä suhteitaan (Ronkainen 2008, 394). Parisuhdeväkivalta kietoutuu ihmisyydessä intiimin läheisyyden ja luottamuksen alueelle luoden monenlaisia siteitä väkivallan kohteen ja tekijän välille ja on siksi uhrille erityisen haavoittavaa. Parisuhteen intiimiys voimistaa entisestään emotionaalista riippuvuutta uhrin ja tekijän välillä. (vrt. Hearn 2013, 164; Kainulainen & Niemi 2017, 140.) Haavoittavuuden ja kärsimyksen kokemuksessa yhdistyvät ruumis, miinus ja mentaalisuus (Ronkainen & Näre 2008, 8-11, 18).

Näkökulmaa väkivallan kokijan suuntaan avaa haavoittuvuuden käsitteelle rinnasteisella tavalla perhesuhteiden väkivaltaa tutkinut Marianne Notko (2011), joka käyttää vahingoittamisen ja vahingoittumisen käsitteitä tarkoittaessaan niitä vaikutuksia, joita toisen perheenjäsenen harjoittamalla väkivallalla, teoilla, puheilla

ja vallankäytöllä on yksilöön, sekä niitä väkivallan muotoja, jotka vaikuttavat yksilön omaan kokemukseen. Käytän pääasiassa haavoittuvuuden käsitettä vahingoittumisen sijaan. Haavoittuvuus assosioituu mielestäni vahingoittumista enemmän väkivallan fyysisyyden ”yli”, ei-fyysisyyteen. Se ylittää vaikutuksillaan ja seurauksillaan yksilön minuuteen ja toimijuuteen. Haavoittuvuus¹¹ voidaan ymmärtää jatkumona tai tilannesidonnaisena asiana eikä selkeärajaisena kategoriana, joka palautuu suoraan uhrikokemukseen. Väkivallalla haavoitettu uhri voi tuntea sekä selviytymisen että passiivisuuden kokemuksia. (Sanders & Jones 2007, 287, 302.) Yhtäältä uhrius on positio, joka saattaa leimata, toisaalta sen myötä annetaan tunnustus sille, että henkilö on kärsinyt vääryyttä (Husso 2003). Kaikki asianomistajan asemassa olevat henkilöt eivät miellä itseään uhriksi, sillä sanalla voi olla heille kielteisiä merkityksiä liittyen esimerkiksi ajatukseen henkilökohtaisesta heikkoudesta, passiivisuudesta tai voimattomuudesta (myös Flick 2013, 41; Honkatukia 2017, 330). Uhrin jäsentävät moninaista identiteettiään kokien olevansa samanaikaisesti sekä särkyneitä että eheytyneitä, uhreja ja selviytyjiä, hajalla mutta kuitenkin hengissä (Husso 2003; Qvist 2008). On tärkeää, että väkivaltaa kohdanneella on aina mahdollisuus määrittellä itse oma kokemuksensa.

Haavoittuvuuden tunnistamisen kautta voidaan hahmottaa uhrien kompleksinen toimijuus. Uhriksi joutumisella on erilaisia seurauksia ja kokemukset ovat moninaisia. Haavoittuvuuden dynamiikkaa analysoimalla voidaan pohtia uhrien sensitiivistä kohtelua sekä tuen tarpeen erilaisuutta. Haavoittuvuus määrittää primääriin uhrikokemuksen (mm. post-traumaattinen oireyhtymä), joka voi muuttaa perustavanlaatuisesti uhrin käsityksen itsestään sekä ympäröivästä maailmasta, sekä toissijaisen uhriutumisen (uhri tuntee tulevansa viranomaisissa tai palvelujärjestelmässä petetyksi, epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi tai jäävänsä vaille tarvitsemaansa tukea, apua tai tietoa) seuraukset. Mitä haavoittuvampi yksilön asema suhteessa uhrikokemukseen on, sitä vakavammat tapahtuman seuraukset hänen kannaltaan ovat. Uhrikokemuksesta ei aina automaattisesti seuraa avun tai tuen tarvetta, vaikka toisaalta eri syistä johtuen tuen ja avun tarvetta voi olla vaikea ilmaista. (Honkatukia 2011, 13, 14, 54, 114.) Väkivallan kokijan voi olla myös vaikea ymmärtää tilannettaan, hän saattaa parisuhdeväkivallalle tyypillisesti vähätellä kokemuksiaan sekä kokea ettei ole avun arvoinen. Ulkopuolisille haavoittuminen on näkymätöntä ja edellyttää kykyä herkkyyteen ja myötäelämiseen tullakseen tunnistetuksi. Väkivaltaa kokeneen tarpeiden ohittaminen tai mitätöinti viranomaiskohtaamisissa saattaa johtaa toissijaiseen uhriutumiseen (Spalek 2006), sillä häpeää ja syyllisyyttä kokevat uhrin ovat herkkiä saamalleen kohtelulle (Honkatukia 2011,

11 Lisäksi haavoittuvuutta voidaan hahmottaa haavoittavien rikosten tai uhrikokemusten kautta tai sen suhteen, miten kuuluminen tiettyyn ryhmään, tiettyyn sosiaalis-yhteiskunnalliseen asemaan on merkityksellinen haavoittuvuuden kokemuksessa (Honkatukia 2011, 23). Myös eriarvoisuuden tutkimuksessa on tuotu esiin prekaaritoimijan eli haurastuneen toimijan käsite (Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014).

73). Haavoittuvuuden tunnistaminen edesauttaa uhrien parempaa kohtelua etenkin viranomaiskohtaamisissa.

Haavoittuvuus on sekä yksilön inhimillinen sisäinen ominaispiirre, että ihmisten välisten suhteiden ominaisuus, joka liittyy ihmisen särkyvyyden prosesseihin. Psykkisinä kokemuksina haavoittuvuus ja traumatisoituminen ovat universaaleja ja edellyttävät särkyvyyden tunnistamista. Kulttuurissamme haavoittuvuus yhdistyy häpeään ja heikkouteen ja näkyy erityisesti tavoissa suhtautua väkivallan uhreihin. Uhrin käsite sisältää kielteisenä miellettyjä oletuksia uhrin passiivisuudesta ja avuttomuudesta ja niiden leimaavuuden vuoksi uhrin asemaan voi olla vaikeaa samastua (Honkatukia 2011, 8). Uhri esitetään toiseksi ja siten torjutaan sekä itsessä että eristetään ulos ”meidän” joukosta. Kukaan ei halua olla uhri, joten ihminen saattaa suojata omaa psyykettään mieluummin kuin kehittää kykyään empatiaan ja haluaan auttaa uhria.

Väkivalta suhteessa, ihmisten välillä ja seksuaalisuuteen liittyvänä nähdään nyky-yhteiskunnassa yhä usein yksilöongelmana. Jälkimodernin ajan individualistisuus näyttäytyy armottomana, mikä näkyy erityisesti tavoissa, joilla suhtaudutaan ruumiilliseen ja mentaaliseen haavoittuvuuteen ja intiimiyteen. Ajatuksen mukaan yksilön tulee itse olla kykenevä vetämään raja intimitteettinsä suojaksi, sillä viime kädessä hän itse on vastuussa omasta turvallisuudestaan ja haavoittuvuutensa suojaamisesta. Mikäli riskin ennakointi ja arviointi pettävät, eikä yksilö kykene huolehtimaan rajoistaan ja on esimerkiksi juuttunut suhteeseen, josta ei pysty irrottautumaan, ei hän välttämättä saa osakseen empatiaa muiden taholta. Yksilön vastuuta korostava eetos edellyttää haavoittuneen henkilön itsensä ottavan vastuun siitä, että on erehtynyt, että hän on tehnyt väärän valinnan ja kantaa valintansa seuraukset. Intiimiyden turvaaminen parisuhdeväkivallalta vaatii emotionaalista riskinarviointia osana yleisesti turvallisenä ja luotettavana pidettävää parisuhdetta. Tähän liittyen yksilön tulee esittää selviytyvänsä vaikeista tilanteista haavoittumatta eritoten tunteitaan hallitsemalla ja niistä itsensä etäännyttämällä. Jälkimoderni ankaruus merkitsee sitä, että luottamus ja tunteminen tulevat yhä ongelmallisemmiksi sekä sitä, että intiimissä tapahtuvien loukkausten nimeäminen väkivallaksi tulee entistä vaikeammaksi. Suhteessa eurooppalaisittain korkeisiin väkivaltalukuihin uhrius ja väkivallan kokemus eivät ole Suomessa vakiintuneet institutionaaliin käytäntöihin, vaikka haavoittuvuuden käsite on esiintynyt kansainvälisessä ja suomalaisessa rikosten uhreja koskevassa tutkimuskirjallisuudessa samoin kuin lainsäädännössä¹² ja hallinnollisissa dokumenteissa. (Ronkainen & Näre 2008; Ronkainen 2001a; 2001b; 2006; 2008; Honkatukia 2011, 12.) Suomessa haavoittumisen kieltämisen eetos näkyy viranomaiskäytännöissä taipumuksena mieluummin seurailta, odottaa ja tukea toimijuutta kuin tehdä interventioita väkivalltaihin suhteisiin (Ronkainen & Näre 2008, 9-12, 15).

12 Esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:5) tunnusmerkistössä haavoittuvuus tunnistetaan ilmaisulla ”kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt.

Sovittelujärjestelmä ja kysymys moraalista

Ilmiön nimeäminen väkivallaksi sisältää väistämättä arvottamista, se on moraalinen kannanotto. Näin puhuttaessa väkivallasta, puhutaan samalla aina perustavanlaatuisista kysymyksistä liittyen yhteiskunnallisiin moraalikäsitteisiin. Parisuhdeväkivallan sovittelu on hyvin tunnepitoinen ja arkaluontoinen aihe, sillä voidaan ajatella, että kulttuurisesti jaetun moraalijärjestyksen, toisin sanoen yhteisöjen suhtautumisen mukaan väkivalta toista ihmistä kohtaan on tuomittava teko. Samalla juuri parisuhdeväkivalta on vahvasti sukupuolittunut ilmiö lähinnä siksi, että arkijärjestyksessä se yhä helposti mielletään lähes yksinomaan miesten naisiin kohdistamana väkivaltana. Tosiin sanoen parisuhdeväkivalta asemoidaan helposti sukupuolistuneiden mies-naiskategorioiden keskinäiseksi vastakkainasetteluksi. Tämä ei kuitenkaan ole merkityksetöntä, sillä uhrius ja syyllisyys kertovat yhteisestä moraalijärjestyksestäme (Juhila 2012, s. 166).

Väkivalta saa erilaisia merkityksiä kielellisten määritelmien avulla. Moraaliset järjestykset ovat käsitteitä siitä, millä eri tavoilla luokitelluille ja luonnehdituille ihmisille on mikäkin toiminta luvallista, minkälainen vastuunottamisen logiikka heitä koskee, mitkä ovat heidän oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan sekä niiden väliset eroavaisuudet. Toimintojen lisäksi kategorioihin liitetään myös muita määreitä, kuten motiivit tai ”luonnolliset” ominaisuudet (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, s. 60-61).

Tutkimuksen teoreettinen kontribuutio sivuaa väistämättä moraalisia järjestyksiä, sillä sovittelussa osapuolet tuottavat keskinäisessä kanssakäymisessään selontekoihin perustuvia käytäntöjä eli sosiaalista järjestystä. Johonkin käyttäytymiseen tai tekoon viittaava selonteko nostaa aina esiin toiminnan moraalisen järjestyksen, joka rakentuu keskeisesti kategorioihin sidotuista oikeuksista ja velvollisuuksista (Juhila 2012, s. 134). Sosiaalinen todellisuus rakentuu ”faktojen” lisäksi moraalista hyveistä, joista käydään jatkuvasti retorista kamppailua (Jokinen 1999, 132). Sovitteluinstituutio on moraalijärjestelmä, jossa neuvotellaan tietynlaista moraalista järjestystä (vrt. Durkheim 1980; Strauss 1978) sekä suhteutetaan toisiinsa rikoksen yhteisöllistä tuomitsemista ja yksittäisen sopimuksen tekemistä. Tabuluonteisiin sosiaalisiin ongelmiin ja niiden käytäntöihin kietoutuu usein emotionaalinen ja moraalinen ulottuvuus (Pösö 2002, 119–121; Silverman 1994; 1997, 78-84) ja erontekemistä arvoihin, joita pidetään yleisesti arvostettavina, hyvinä tai tavoiteltavina. Moraalisesti latautuneet asiat kiinnittyvät siis sosiaalisiin suhteisiin ja ovat aina yhteydessä valtakysymyksiin.

Väkivallan ja erityisesti parisuhdeväkivallan sovittelussa käydään neuvottelua siitä, kuka vastaa ja mistä. Yhä on epäselvää, mitä sovittelu ylipäänsä on: osapuolten muokkaamaa vai viranomaisten sääntelemää toimintaa. Sovitteluteoriassa ajatellaan, että sovittelu vahvistaa osapuolia moraalisisina toimijoina ja siten sillä voi olla moraalista rakentava tehtävä yhteiskunnassa. Käytännössä on kuitenkin osoitettu

merkittävä ero sovittelun teorian ja sen käytäntöjen välillä. Suomalaistutkimukset käytännön sovittelutilanteista osoittavat, että osapuolten dialogissa ei käsitellä moraalisia kysymyksiä, vaan lyhyet kohtaamiset keskittyvät hyvityksestä sopimiseen (Jokinen 2012).

Analysinä sitä, miten rikos määritellään suhteessa osapuolten parisuhteeseen. Mikä on rikokseksi määrittyneen teon ja ihmissuhderiidan suhde ja mitä tämä merkitsee sovinnon syntymiseen tähtäävän sovittelun kannalta. Sovitteluinstituutio on puhetapa, jossa tulevat esiin eri osapuolten arvolutautuneet näkökohdat liittyen parisuhdeväkivaltaan, niiden syihin ja seurauksiin. Ymmärrän moraalisen Foucault'n määritelmän mukaan koostuvan joukosta arvoja ja toimintasääntöjä, joita yksilölle annetaan erilaisten määräilykoneistojen välityksellä. Säännöt ja arvot voidaan välittää täsmällisesti tai epätarkasti. Foucault'n ajattelussa moraalilakien ja moraalikäytöksen lisäksi tulee analysoida myös käytäntöjä eli tapoja ja tekniikoita, joilla ihminen rakentaa itseään moraalisen käyttäytymisensä subjektiksi. Näillä itsekäytännöillä on suuri merkitys, sillä moraaliseksi subjektiksi tuleminen edellyttää aina käytäntöjä, joiden kautta ihminen muokkaa itseään moraalisena toimijana. (Alhanen 2007, 154, 156.)

Ongelmien tutkimisessa on kysymys moraalijärjestyksen murtumien, toiminnan ja odotusten vastaamattomuuden sekä murtumisen tulkintoihin osallistuvien ihmisten keskinäisen toiminnan analysoimisesta. Tarkasteltaessa väkivallan merkitysten rakentumista sovittelumenettelyssä, on keskeistä analysoida sitä, minkälaisia kannanottoja ja tekoja pidetään arvostettavina ja oikeutettuina tai epäsuotuisina, paheksuttavina, tuomittavina, siis moraalisesti oikeina tai väärinä. Moraalijärjestyksistä käsin on luontevaa tarkastella sitä, kuinka erilaisia vastuita, oikeuksia, velvollisuuksia ja syyllisyyksiä rakennetaan lähisuhdeväkivallan sovittelumenettelyssä.

Sosiaalisten ongelmien käsittelyssä tunteet, etenkin häpeä, pelko ja syyllisyys ovat keskeisiä (Pösö 2009, 159) ja uhriuden tunnistaminen kiertyy pitkälti näiden tunteiden tunnistamisen ympärille. Näin on mahdollista saada vastauksia siihen, miten erityisesti uhriuden ja tekijyyden merkitykset rakentuvat sovittelumenettelyssä ja mitä niistä seuraa. Sovitteluinstituutio itsessään moraalisena diskurssina toisintaa ja rakentaa käytännöissään sekä institutionaalista että yhteiskunnallista moraalijärjestyksiä parisuhdeväkivaltaa ja yleisemmin väkivaltaa koskien. Sovittelumenettelyn tuloksena siis oikeutetaan jonkin merkityksenannon ja toiminnan jatkuminen sovittelun ulkopuolisessa todellisuudessa. Kyse on laajemmin siitä, millaisen moraalisen järjestyksen oikeuttamana väkivalta kulttuurisesti yhteiskunnassamme mahdollistuu.

Yhteenveto

Tutkimusongelmani jakautuu kahdeksi toisiaan täydentäväksi empiiriseksi alakysymykseksi. Ensin kysyn, miten parisuhdeväkivaltarikos merkityksellistyy osana sovittelumenettelyn käytäntöjä? Toiseksi kysyn, millaista toimijuutta sovittelu-

menettelyssä luodaan parisuhdeväkivallan uhrille ja epäillylle tekijälle? Yleisenä teoreettisena viitekehystenä lähestyn parisuhdeväkivallan sovittelua yhteiskunnallisen hallinnon, sukupuolistuneen väkivallan, toimijuutta, haavoittuvuutta sekä moraalisia järjestyksiä koskevan käsitteistön näkökulmia yhdistellen. Hallinnan analytiikasta käsin ymmärrän sovittelun eräänä nyky-yhteiskunnan hallinnan tai käyttäytymisen ohjailun muotona, joka korostaa sopimuksellisuutta. Näin sen tehtävä liittyy vahvasti instituutioiden purkamiseen ja muutokseen kohti yksilöllistä sopimusyhteiskuntaa. Sovitteluinstituution ymmärrän hallintavallan käyttäjänä sekä käytäntöjä luovana toimijana, joka määrittää kohteitaan eli väkivallan osapuolia; subjektin asemaa ja toimijuutta. Samalla se menettelyssään osallistuu aina etenkin uhrin haavoittuvuuden määrittelyyn. Hallintavallan käsitteillä voidaan analysoida sekä yleisesti subjektiin kohdistuvia käytäntöjä että yksilötasoisia subjektin toimijuuteen vaikuttavia itsen muovaamisen käytäntöjä. Sopimukset ovat hallinnan välineitä, jotka tuottavat asiointiloja ja tietynlaista ymmärrystä; ne ovat vapaaehtoista, mutta vahvasti ohjautuvaa sitoutumista sovitteluinstituution ideologian määrittämien suuntaviivojen mukaisesti. Tarkastelen sovittelua institutionalisoituneena puhetautena, joka hallinnoijana ja tietämisen retoriikkana rakentaa moraalijärjestyksiä koskien parisuhdeväkivaltarikosta, sukupuolta, uhriutta ja tekijyyttä. Moraalisen järjestyksen termillä viitataan niihin oikeuksiin, vastuisiin, velvollisuuksiin ja syyllisyyksiin, joita puheteoissa väkivaltaa sekä uhrin ja epäillyn tekijän asemia koskien rakennetaan. Sovittelumenettelyssä toisinnetaan ja sen tuloksena oikeutetaan parisuhdeväkivaltaa koskevien merkityksenantojen jatkuminen sovittelun ulkopuolisessa todellisuudessa.

IV Sovittelumenettely

Sovittelu restoratiivisen oikeuden ilmiönä

Rikosten sovittelusta tehtiin Suomessa vakinaista ja valtakunnallista vuonna 2006. Sovittelu perustuu ja sitä ohjaa laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005).¹³ Laki astui voimaan 1.1.2006 ja sen soveltaminen alkoi 1.6.2006. Lainsäädännöllisesti sovittelu on puolueeton, vaitiolovelvollisuuteen, vapaaehtoisuuteen sekä turvallisuuteen perustuva maksuton palvelu, jota on saatavilla kaikkialla Suomessa. Toiminnan lakisäateistämisestä huolimatta sovitteluun valikoitumisen kriteerit vaihtelevat yhä pitkälti paikallisten viranomaisten harkinnan ja asenteiden mukaan (Sambou & Uotila 2010, 167; Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 16), joten lähisuhdeväkivaltatapausten sovittelukäytännöt ovat epäyhtenäisiä maan eri osissa. Systemaattisia työvälineitä väkivallan riskinarviointiin, eli väkivaltatilanteiden vakavuuden sekä niihin liittyvän kuolemanvaaran ja väkivallan toistumisen vaaran arviointiin ei ole kansallisesti kattavasti käytössä sovitteluun ohjaavilla tahoilla ja sovittelutoimistoilla sovittelun edellytysten arvioinnissa (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 1, 16, 30-31).

Sovittelumenettelyn taustateoria on restoratiivinen eli korjaava oikeus. Kyse on sovittelulain mahdollistamasta toimintatavasta, jossa rikokset nähdään osapuolten konflikteina, jotka palautetaan asianosaisten selvitettäväksi rikosoikeudelle vaihtoeh-

13 Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/15) määrittelee sovittelun tarkoituksen, toiminnan periaatteet, yleiset edellytykset, sovittelussa käsiteltävät asiat, sovittelutoimiston, sovittelijan, sovittelun ohjaajan sekä sovittelutoiminnan vastuuhenkilön tarkoituksen ja tehtävät. Laki määrittelee sen, millainen asia soveltuu otettavaksi sovitteluun, kenellä on mahdollisuus tehdä sovittelualoite, kenelle tieto sovittelu mahdollisuudesta tulee kulloinkin antaa sekä sovittelupaikan eli sovittelutoimiston. Edelleen laki määrittelee sovittelupalvelun järjestämisvelvollisuudesta, tuottamisesta, sovittelutoimintaan osallistuvien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksista sekä täydennyskoulutuksesta. Lain mukaan sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Vuosina 2006–2015 sovittelupalveluiden järjestämisvastuu kuului aluehallintovirastoille. Sovittelulain muutoksen myötä 1.1.2016 alkaen sovittelupalveluiden järjestämisvastuu siirtyi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa sovittelutoimintaan liittyvistä tehtävistä, kokoa rikos- ja riita-asioiden sovittelua koskevaa tilastotietoa, seuraa ja tutkii sovittelutoimintaa sekä koordinoi sen kehittämistä. Samalla sovittelupalveluiden järjestämisen valvonnan vastuu siirtyi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviralle. (HE 329/2014.) Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii sovittelutoiminnan ohjausta, kehittämistä sekä seuranta varten asettama rikosasioiden sovittelun valtakunnallinen neuvottelukunta. Valtioneuvosto asettaa sen kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Sovittelupalveluja tuottavat Suomessa kunnat, järjestöt tai yhdistykset toimeksiantosopimusten perusteella. Sovittelun organisoivat ja valvoo useimmiten kuntien sosiaalitoimi (esim. Honkatukia 2015a, 58).

toisella tai rinnakkaisella sovittelumenettelyllä. Sovitteluideologia perustuu ihmisten mahdollisuuteen osallistua keskinäisen riitansa ratkaisuun sekä rikokseen liittyvien tapahtumien selvittämiseen. Sovittelulain 1§:ssä rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan ”maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäilylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.” Rikos- ja riita-asian käsittelyn lähtökohtana ovat osapuolten näkökulmat, tarpeet, toiveet ja tavoitteet (Flinck 2013, 22, 24). Enemmän kuin rangaistusta, restoratiivinen oikeus korostaa sen tärkeyttä, että osapuolia autetaan ja heidän tarpeisiinsa vastataan (esim. Elonheimo 2010). Yksi sovittelun päämäärä on käsitellä ulkopuolisen ja vapaahetosen sovittelijan avulla uhrille aiheutuneita haittoja sekä sitä, miten rikoksen tekijä voi hyvittää tekonsa uhrille. Restoratiivisen oikeuden ydintä on rikosseuraamuksen sovittelu aktiivisena, henkilökohtaisena, omaehtoisena ja keskustelevana menettelytapana. Ida Mielityinen (1999) esittää restoratiivisuuden arvojen näkyvän siten, että rikosta ei määritellä ensisijaisesti lakien rikkomisena vaan konfliktuaalisena, tekona yksityistä ihmistä vastaan, ihmisten välisten suhteiden loukkaamisena. Näin seuraamuksen tulee ensisijaisesti olla uhrin aineellisten vahinkojen hyvittäminen ja henkisten haittojen korjaaminen sekä rikosentekijän ja uhrin selviytymisen tukeminen. Ajattelutapaan liittyvät rikoksen taustalla olevien syiden ymmärtäminen, rikoksen uhrin aseman parantaminen, ihmisten käyttäytymiseen vaikuttaminen sekä yhteiskunnan arvojen vahvistaminen. (Mielityinen 1999, 3; Iivari 2010, 59,60-61; Stakes 2011, 22–23; Flinck 2013, 15, 16, 17.) Oikeudenkäytössä korostuu oikeuden kohteen aseman muuttuminen objektista subjektiksi (Iivari 2010, 61). Sovittelu on osa informaalia oikeutta, joka tarkoittaa virallisesta oikeudenkäytöstä poikkeavaa, oikeuden ulkopuolista rikosten ja riitojen ratkaisumenetelmää (Matthews, 1988, 2).

Yhteisen neuvottelun aikana pyritään rakentavalla keskustelulla selvittämään tapahtunutta asiaa, sekä sopimaan mahdollisten vahinkojen korvaamisesta. Jos osapuolet saavuttavat yhteisessä neuvottelussa yhteisymmärryksen, asiasta laaditaan sopimus. Sovitteluteorian mukaan sopimuksen solmiminen ei kuitenkaan ole sovittelun itsetarkoitus, vaan olennaista on itse prosessi ja dialogi. Sovittelussa laadittu sopimus on osapuolia sitova, ja se toimitetaan tiedoksi myös syyttäjälle sekä poliisille. (Flinck & Elonheimo 2010, 122). Syyttäjällä säilyy aina virallisen syytteen alaisissa rikoksissa lopullinen harkintavalta syytteen nostamisesta, vaikka asianomistaja luopuisi rangaistusvaatimuksesta. Sovittelun jälkeen syyttäjä siis arvioi tapauksen vakavuutta ja päättää, tekeekö hän syyttämättäjättämispäätöksen vai viekö hän tapauksen oikeuteen. Sovittelun lopputulos voi vaikuttaa syyteharkintaan, sillä sovinto on yksi peruste seuraamusluonteiselle syyttämättäjättämiselle kohtuuserusteella.

Sovittelun paikka julkisessa palvelujärjestelmässä on jäsentymätön, sillä laissa sovittelun paikkaan ei oteta kantaa. Jännite rikosoikeudellisten ja sosiaalipalvelullisten tavoitteiden välillä on edelleen olemassa. Sovittelu asettuu kolmen eri institutionaa-

lisen ja normien määrittämisen osa-alueen risteyskohtaan. Se on kiinteä osa rikosten- ja riita-asioiden oikeusprosessia ja seuraamusjärjestelmää rikosoikeusjärjestelmässä. Sovittelun ja rikosoikeusjärjestelmän keskinäistä suhdetta on pohdittu sen suhteen, tuleeko sovittelujärjestelmän täydentää rikosoikeusjärjestelmää vai muodostaa oma instituutionsa, joka toimii virallisen rikosoikeusjärjestelmän ulkopuolella (mm. Johnstone & van Ness 2007, 557-558). Lisäksi sovittelulla nähdään olevan yhteys sosiaalihuoltoon ja sosiaalipalveluihin sosiaalista kontrollia harjoittavana tahona, sekä vapaaehtoistyöluonteensa vuoksi yhtymäkohta myös kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoistoimintaan. Oikeusjärjestelmä seuraamusjärjestelmän osana, sosiaalihuolto sosiaalista kontrollia harjoittavana tahona sekä kansalaisjärjestö asianosaisten itseään koskevien osallistumismahdollisuuksien sekä maallikkosovittelijoiden myötä luovat kontekstin sen sisälle sijoittuvien väkivallan osapuolten toiminnalle. Instituutioiden leikkauspisteessä erilaiset ajattelutavat kohtaavat.

Sovittelun sääntelevä asema on määrittänyt sen asemaa suhteessa rikosoikeusjärjestelmään kahdessa suunnassa. Yhtäältä sovittelulle on etsitty selkeästi oikeuskäsittelyä korvaavaa roolia, toisaalta oikeuskäsittelyä täydentävää tehtävää. Silloin kun sovittelua tarjotaan vaihtoehtona oikeuskäsittelylle, korostuu sen institutionaalinen luonne. Institutionalisoituna toimintatapana sovittelulle yritetään luoda edellytykset itsenäisenä oikeuden tai sosiaalihuollon osajärjestelmänä, jolloin tuomioistuimella olisi enää vähän valtaa sovittelun tulokseen. Se, että sovittelun asemaa halutaan itsenäistää, ei kuitenkaan merkitse sitä, että se voisi eriytyä rikosoikeusjärjestelmästä täysin omalakisesti toimijaksi. Sovitteluorganisaatio ja virallinen oikeusjärjestelmä ovat toisistaan riippuvaisia sovitteluun ohjaamisen, sopimuksen täytäntöönpanon, syyteharkinnan sekä mahdollisen rangaistusseuraamuksen kautta. (Iivari 2001, 473, 476-477.)

Sovittelu ei ole osa sosiaalihuoltoa, vaikka sovittelupalvelut toimivat sosiaalipalveluorganisaatioissa ja sitä tarjotaan valtaosin kunnallisten sosiaalipalvelujen yhteydessä¹⁴ ja toimintaa hallinnoidaan sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa. Jussi Vesikansa (2012) kuvaakin sovittelua jonkinlaisena sosiaalipalvelujen ulkoisena jatkeena, muusta irrallisena valtiorahoitteisena lisäresurssina, joka toimii itsenäisenä palveluna. Sovittelun kytkös sosiaalityöhön on löyhä ja ohjauksellinen Sosiaalihuoltolain (1301/2014) kautta. Se, että sovitteluideologiassa korostetun asianosaisten tarpeen mukaisiin tukipalveluihin ohjaamisen käytännöt ovat yhä poliisin ja sovittelutoimistojen käytännön sovittelutoiminnassa kehittymättömiä ja puutteellisia (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019,1, 31-32), osoittaa osaltaan, että sovittelun rooli kansalaisyhteiskunnan epävirallisena konfliktinratkaisijana on korostunut. Tämä on ongelmallista erityisesti parisuhdeväkivaltarikoksissa, koska se vahvistaa parisuhdeväkivaltailmiön yksityisyyteen, varsinaisesti virallisen oikeusjärjestelmän

14 Sovittelupalvelut näyttävät olevan eriytyneitä sosiaalihuollosta lukuun ottamatta alaikäisiä rikoksesta epäiltyjä, jotka ovat yhdistävä kohderyhmä.

ulottumattomiin, kietoutuvaa luonnetta. Aiemmin on esitetty, ettei nykyinen sovittelumenettely ole parisuhdeväkivaltatapauksissa toimiva osa palvelujärjestelmää, vaan osa rikosseuraamusjärjestelmää, se on sopimuksellisuutensa kautta keskeisesti eräs oikeuden käyttämä resurssi. Väkivallan katkaisemiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi tulee kehittää muita väkivallan osapuolten auttamisjärjestelmiä ja tukipalveluita (esim. Niemi-Kiesiläinen 2004; 2005b; Qvist 2010; 2012).

Lähisuhdeväkivallan sovittelun käytäntöjä ohjaavat sovittelulain ja sen esitöiden lisäksi lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön mallinnus, jota THL on päivittänyt viimeksi vuonna 2013 (Flinck 2013, 140). Suomessa väkivalta ei ole tunnustettuna ilmiönä sovittelua ohjaavassa lainsäädännössä, joten laki mahdollistaa väkivaltarikosten, myös lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun poliisin tai syyttäjän sovittelualoitteesta. Suomessa rikos- ja riita-asioiden sovittelu suhteutuu viralliseen rikosoikeusjärjestelmään siten, että sovittelu on oikeuskäsittelylle korvaava tai sille rinnakkainen menettely. Jos poliisi siirtää sovittelussa olleen virallisen syytteen alaisen rikoksen syyttäjälle syyteharkintaan, syyttäjä voi joko nostaa syytteen tai tehdä syyttämättä jättämispäätöksen. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa oikeusviranomaiset päättävät, edellyttääkö niin sanottu yleinen etu mahdollisesta sovinnosta huolimatta asian käsittelyn jatkamista rikosoikeusprosessissa. Kukin viranomainen harkitsee asiakokonaisuutta tapauskohtaisesti ja päättää itsenäisesti, minkä merkityksen antaa sovinnolle rikosprosessissa. Syyttäjien näkemyksiä lähisuhdeväkivallan sovittelusta käsittelevästä tutkimuksesta (2010) käy ilmi, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun varauksella suhtautuvat syyttäjät kiinnittivät sovittelukelpoisuutta koskevassa tapauskohtaisessa harkinnassaan huomiota erityisesti aiheutuneiden vammojen laatuun, tekotapaan ja väkivallan toistuvuuteen. Teon vakavuus oli tällöin keskeinen arviointikriteeri. (Sambou & Uotila 2010, 170.)

Useat lainkohdat virallisen rikosseuraamusjärjestelmän piirissä voidaan huomioida sovittelun syyteharkinnan ja rangaistusseuraamuksen suhteen. Tällöin sovittelu voi vaikuttaa monin tavoin osapuolten oikeusasemaan rikosprosessin eri vaiheissa. Osapuolten välillä saavutettu sovinto voi toimia esitutkinnan rajoittamisen, syyttämättä jättämisen, rangaistuksen lieventämisen tai tuomitsematta jättämisen perusteena. Käytännössä sovittelu voi johtaa toimenpiteistä luopumiseen rikosprosessissa tai se vaikuttaa hyvin usein tuomioistuimessa rangaistusta lieventävänä tai rangaistukseen kokonaan tuomitsematta jättämisen perusteena. (esim. Takala & Mielityinen 2001; Niemi-Kiesiläinen 2004; Elonheimo & Flinck 2010, 12; Honkatukia 2015a, 57.)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) säätää ”saavutetun sovinnon” syyttämättä jättämisen perusteeksi eräissä tapauksissa, ellei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi. Tähän lakiin perustuen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta muun muassa silloin, kun oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto. Lisäksi voidaan ottaa huomioon epäillyn muu toiminta

tekonsa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtainen tilanteensa, teosta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat. Sovittelussa aikaansaatu sovinto on säädetty rangaistusta lieventäväksi perusteeksi (Laki rikoslain muuttamisesta 515/2003). Sopimiseen liittyy siis rikosentekijän hyöty, sillä jos sopimus syntyy, niin epäilty tekijä ei yleensä joudu rikosoikeudelliseen vastuuseen. Mikäli tapaus etenee tuomioistuimeen, syyttäjät tuovat aina oikeuskäsittelyssä esiin sen, että osapuolet ovat tehneet keskinäisen sopimuksen. Käytännössä pelkästään sovitteluun osallistuminen voi olla peruste syyttämättä jättämiselle, vaikka sopimusta ei olisikaan syntynyt (Ahlstedt 2005, 17; Honkatukia 2015a, 92) Rikoslain (ROL 1:6 1;7-8) perusteella. Lisäksi, jos rikoksen katsotaan olevan ilmeisen vähäinen, eikä asianomistaja esitä sovittelun jälkeen rangaistusvaatimusta, voidaan esitutkinta lopettaa myös virallisen syytteen alaisissa rikoksissa (Esitutkintalaki 805/2011, 3 luku 9 § 1). Tutkinnanjohtaja voi tehdä myös esitutkinnan rajoittamisesityksen syyttäjälle, minkä jälkeen syyttäjä voi lopettaa esitutkinnan jos perusteet rajoittamiselle ovat olemassa (Esitutkintalaki 3 luku 10 § 1). THL:n selvityksessä poliisit toivat esiin, että sovittelun vaihtoehtona on käytännössä usein se, ettei lähisuhdeväkivaltarikosta käsitellä ollenkaan esitutkinnassa (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, liite 3, 24).

Suomessa sovittelu julkilausuu suhtautuvansa uhriin ja tekijään tasa-arvoisesti (Kinnunen 2012, 23-25). Käytännössä tämä tarkoittaa uhrin ja tekijän neutraalin kohtelun ihannetta sovittelun yhteistapaamisissa. Puolueettomuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteiden mukaan osapuolia on sovittelussa kuultava ja kohdeltava tasavertaisesti ja oikeudenmukaisesti sekä suhtauduttava heidän tarpeisiin, etuihin ja tavoitteisiin tasapuolisesti. Sovittelussa ei ratkaista rikosoikeudellista vastuuta, eli syyllisyyttä tai rangaistusseuraamusta. Syyttäjät tekevät syyteharkinnan teon vakavuuden perusteella ja kokonaisuuskäyttäen. Kuitenkin tutkimus, joka tarkasteli syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksiä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun, toteaa että keskimäärin 90 % sovitteluun menneistä tapauksista päättyy syyttämättäjättämispäätöksen tekemiseen lähisuhdeväkivaltatapauksissa. Haastatellut syyttäjät jättivät syytteet pääsääntöisesti nostamatta törkeää lievemmistä lähisuhdeväkivaltarikoksissa, joissa oli tehty sopimus. (Sambou & Uotila 2010, 174.) Myös muiden tutkimusten mukaan sovittelu vaikuttaa syyttämättä jättämiseen sovittelusopimuksen perusteella vakavan parisuhdeväkivallan kohdalla (esim. Laitinen 2012; Niemi-Kiesiläinen 2004; Honkatukia 2011, 112–113). Edelleen myös lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelua selvittävän työryhmän raportin mukaan osa syyttäjistä lähetti sovitteluun pääsääntöisesti rikoksia, joissa sovinto voi mahdollistaa syyttämättäjättämispäätöksen. Syyttäjistä 71 prosenttia arvioi sovitteluun lähettämistä sillä perusteella, että sillä voi olla vaikutusta syyteharkintaan. (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 1.)

Sovitteluideologiassa lähisuhdeväkivallan sovittelu nähdään nimenomaan uhrin etua ajavana menettelynä ja matalan kynnyksen palveluna vakavissa rikoksissa (Sovit-

telu...2010, 127; Strang & Braithwaite 2002). Toisella tapaa ajateltuna etenkin parisuhdeväkivallan uhrin etu, asema, oikeusturva ja sen merkitys korostuvat, kun hän sovittelussa tyypillisesti luopuu korvaus- ja rangaistusvaatimuksistaan. Silloin kun sovittelun hyvät toimintatavat toteutuvat, on sovittelun osapuolilla mahdollisuus saada tietoa sovittelusopimuksen kohtuullisuudesta ja sopimuksen merkityksestä (Flinck 2013, 39) asemaansa ja oikeusturvaansa liittyen. Sovittelusopimus solmitaan aina osana virallista rikosseuraamusjärjestelmää, joten sitä tehtäessä osapuolten välille syntyy oikeussuhde ja sovittelun myötä asianosaisten oikeusturvassa tapahtuu muutoksia. Sovittelussa tehty yksityisoikeudellinen sopimus on ensisijainen oikeustoimi eli se on osapuolia sitova (Flinck 2013, 112). Laillisesti sitovaa sopimusta ei voida purkaa kuin erityisin perustein.

Restoratiivisen oikeuden yksi suurimmista ongelmista ja haasteista on juuri uhrin etujen ja tarpeiden kokonaisvaltainen huomioiminen. Suomessa lähisuhdeväkivallan sovittelu on saanut osakseen paljon kritiikkiä. Jo sovittelulakia valmisteltaessa lakivaliokunnan mietinnössä nostettiin esiin kriteerejä, jolloin lähisuhdeväkivaltarikoksia ei tule ottaa soviteltaviksi, muun muassa väkivallan toistuvuuteen ja uhrin painostamiseen liittyen. Asiaa käsiteltäessä lakivaliokunta (LaVM 13/2005 vp) ilmaisi kantansa, jonka mukaan lähisuhdeväkivallan osapuolten ohjausta sovitteluun tulee rajata ja etenkin toistuvaa lähisuhdeväkivaltaa ei tule sovitella. Lähisuhdeväkivallan erityispiirteiksi nimettiin väkivallan toistuvuus ja pitkäkestoisuus, väkivallan vaka-voituminen ajan kuluessa sekä konteksti; tunneperäiseen kiintymykseen perustuva ihmissuhde, jonka yhtenä ulottuvuutena on luottamuksellisuus (Lakivaliokunnan mietintö 13/2005 vp). Lähisuhdeväkivalta on ollut mukana hallitusohjelmissa 1980-luvulta lähtien. Perusteenaan uhrin oikeusturvan vaarantuminen, kirjattiin lähisuhdeväkivallan sovittelun rajaaminen tavoitteeksi Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta ja sen sovittelu on huomioitu pääministeri Sipilän hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2016–2019. Ohjelmassa todetaan lähisuhdeväkivallan olevan yksi suurimmista sukupuolten tasa-arvoon liittyvistä ongelmista. Tasa-arvo-ohjelmaan kirjattiin, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa sovitellaan harkiten, kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaisesti. Hallituskauden tavoitteeksi asetettiin täsmentää sovitteluun ohjaamista ja sovittelun rajaamista näissä tapauksissa. (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 8, 21.) Tasa-arvo-ohjelmaan kirjattiin, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa sovitellaan harkiten, kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaisesti. Hallituskauden tavoitteeksi asetettiin täsmentää sovitteluun ohjaamista ja sovittelun rajaamista näissä tapauksissa. (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu... 2019, 8.) Sovitteluohjausta tekevillä viranomaisilla on myös sisäisiä ohjeita soveltuvien tapausten rajaamiseen. Poliisihallituksen ohjeessa rikosasioiden sovittelusta (02.12.2013 2020/2013/4355) todetaan: ”Lähtökohtaisesti törkeiden rikosten ja toistuvan lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamiseen tulee suhtautua pidättyvästi.” Valtakunnansyyttäjänviraston asettaman sovittelutyöryhmän mietinnön (31.1.2006) mukaan

lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei pidä sovittelua, jos väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa tai kun osapuolet ovat jo aikaisemmin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi tai jos tekijän suhtautuminen tapahtuneeseen rikokseen tai tekijän ja uhrin välinen suhde muutoin osoittaa tekijän pitävän väkivallan käyttöä hyväksyttävänä keinona ristiriitojen ratkaisemiseksi. Toistuva väkivalta katsotaan sovittelun esteeksi vain silloin, kun se on jo aiemmin saatettu viranomaisen tietoon.

Suuren yleisön sovitteluun kohdistuva kritiikki on nousut pitkälti siitä, että se ei ole vakuuttanut sovittelun kyvystä palauttaa rikoksella loukattujen normien arvoa. Uhrin hyvittämiseen sekä tekijän vastuuttamiseen liittyvät elementit on sovittelu- menettelyä koskevassa julkisessa keskustelussa koettu usein vähäisiksi tai katteetto- miksi. Suomessa useat järjestöt ovat jo vuosia vaatineet, että lähisuhdeväkivallan so- vittelusta luovutaan vaihtoehtona rikosprosessille. Tuoreimmista kannanotoissaan järjestöt totesivat, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun sisältyy vakavia riskejä uhrin kannalta, eivätkä sovitteluprosessit tuo muutosta uhrien tilanteeseen.¹⁵

Rikoksen uhria pidetään suomalaisessa oikeudenkäynnissä vahvana toimijana. Syyttäjän tehtävänä on syytteen ajaminen, mutta rikoksen uhrilla on oikeus esittää syyttäjän rinnalla omia vaatimuksiaan (ROL 1:14), kuten uutta todistelua, vaatia syytetylle toisenlaista rangaistusta kuin syyttäjä tai oikeudenkäynnissä voidaan kä- sitellä myös uhrin esittämät vahingonkorvausoikeudelliset vaatimukset. Rikoksen uhrilla on oikeus ajaa asiassaan itse syytettä käräjäoikeudessa¹⁶, vaikka poliisi tai syyttäjä olisi arvioinut asiaa toisin. Syyttämättäjättämispäätöksestä voi myös kan- nella valtakunnansyyttäjälle. (Kainulainen & Niemi 2017, 149.) Kun huomioidaan pari- ja lähisuhdeväkivaltatapausten dynamiikka, herää kuitenkin kysymys siitä, onko rikoksen uhrilla resursseja toimia vahvan ja aktiivisen toimijan tavoin asiassa ajamiseksi. On aiheellista kysyä, minkälaista toimijuutta ja minkälaista uhriutta on ylipäänsä mahdollista yhteensovittaa osapuolten yhteisessä sovittelutilanteessa?

Viiime vuosikymmenen aikana on tehty lukuisia lakimuutoksia, joilla lähi- ja pari- suhteessa tapahtuvien väkivaltarikoksiin syyllistyneiden rikosvastuuta on kirkastet-

15 Kannanotoissaan 5.12.2018 Naisjärjestöjen Keskusliitto yhteistyössä jäsenjärjestöjensä Monika-Naiset liiton, Naisten Linjan ja Rusetti – Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistyksen kanssa vaativat lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumista (www.naisjarjestot.fi/vaikuttaminen/kannanotot-ja_julkaisut/kannanotot). Edelleen 12.12.2018 yhdeksän järjestöä (kannanoton ovat allekirjoittaneet Amnesty International Suomen osasto ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Lyömätön Linja Espoossa ry, Monika-Naiset liitto ry, Naisasialiitto Unioni ry, Nicehearts ry, Seta ry, Setlementti Tampere ry, Tukikeskus Varjo sekä Viola ry) jättivät kannanoton lähisuhdeväkivallan sovittelusta perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikolle. Kannanotossa järjestöt esittivät, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta nykyisessä muodossaan tulisi luopua. (www.amnesty.fi/lahisuhdevakivallan-sovittelussa-vakavia-riskeja-uhrin-kannalta-jarjestot-jattivat-kannanoton-saarikolle/.)

16 Vuonna 2006 alettiin soveltaa säännöstä, jonka mukaan myös parisuhdeväkivaltatapausta voidaan täysimittaisen oikeudenkäynnin järjestämisen sijaan ratkaista asiakirjojen pohjalta käräjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä ilman pääkäsittelyä, mikäli syytetty ja asianomistaja tähän suostuvat (Honkatukia 2011, 77). Käräjäoikeuksissa yksittäisestä pahoinpitelystä tuomitaan tavallisesti sakkorangaistus, keskimäärin noin 40 päiväsakkoa ja joskus myös lyhyt ehdollinen vankeusrangaistus.

tu. Suomessa rikokset jaetaan kahteen ryhmään: virallisen syytteen alaisiin rikoksiin ja asianomistajarikoksiin. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä voi nostaa syytepyynnön asianomistajan tahdosta riippumatta, kun taas asianomistajarikoksissa syyttäjä ei voi toimia ilman asianomistajan esittämää syyttämispyyntöä. (Vuorenperä 1999, 86-87.) Lähisuhdeväkivaltarikokset jaetaan vakavuusasteensa mukaan törkeään pahoinpitelyyn, pahoinpitelyyn sekä lievään pahoinpitelyyn. Kaikki edellä mainitut ovat nykyisin virallisen syytteen alaisia rikoksia, samoin kuin lähes kaikki seksuaalirikokset. Rikoslain syyteoikeuksia on muutettu siten, että rikosprosessin käynnistämistä tai jatkamista ei enää jätetä uhrin päätettäväksi (luovuttu niin sanotusta vakaan tahdon pykälästä) pahoinpitelyjen ja seksuaalirikosten osalta, koska se altistaa esimerkiksi painostukselle ja koston (Kainulainen & Niemi 2017, 140). Muutoksia on perusteltu kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla, joiden velvoitteisiin Suomi on sitoutunut: tyypillisesti naisiin kohdistuvat rikokset tulee tutkia, syyttää ja rangaista samalla tavoin kuin muutkin väkivaltarikokset.¹⁷

Yleisesti katsoen lain tasolla uhrin oikeudet ovat Suomessa hyvät, mutta käytännössä ne eivät välttämättä toteudu. Rikosoikeusjärjestelmissä on perinteisesti kiinnitetty enemmän huomiota rikoksesta epäiltyjen kuin uhrien oikeuksiin. Kainulaisen ja Niemen (2017) mukaan Suomessa rikoslaki on tekijäkeskeinen, sillä sen rikostunnusmerkistöissä ei erikseen kiinnitetä huomiota väkivallan osapuolten keskinäiseen suhteeseen, väkivallan toistuvuuteen tai uhrin erityiseen haavoittuvuuteen. He toteavat, että Suomen lainsäädännössä ei edes ole lähisuhdeväkivallan tai lähisuhteen määritelmää. Kaikkea väkivaltaa kohdellaan lähtökohtaisesti samalla tavoin, osapuolten keskinäisestä suhteesta riippumatta. Lainsäädännössä lähisuhdeväkivaltaa ei ole muutenkaan systemaattisesti huomioitu tai tunnustettu vakavuuden ja pitkäkestoisten väkivaltakierteiden tunnuspiirteiden osalta. Rangaistusta määrättäessä rikosten tekijän ja uhrin välinen läheinen suhde tai väkivallan toistuminen eivät ole raskauttavia perusteita. Pitkään jatkunutta lähisuhdeväkivaltaa ei siis pidetä Suomessa rangaistusta ankaroitavana seikkana. (Kainulainen & Niemi 2017, 152, 155.)

Rikoslaissa on keskitytty fyysiseen väkivaltaan, joka on aina rikos. Tavallisesti kyseessä on pahoinpitely (RL 21:5). Lähisuhteessa väkivallantekijä voi syyllistyä pahoinpitelemisen lisäksi tyypillisesti vahingontekoihin rikkoessaan omaisuutta, kotirauhan häiritsemiseen, vapaudenriistoon, laittomaan uhkaukseen, seksuaalirikoksiin sekä henkirikokseen tai sen yritykseen. Kyseiset rikollisiksi määritellyt teot voivat olla vain osa tekijän kontrollia, eikä sen kaikkia muotoja ole säädetty rangaistaviksi. Yksittäisiin tekoihin pohjautuva rangaistus saattaa vaikuttaa väkivallantekoihin tai niiden toistumiseen nähden lievältä ja syyte on myös voitu jättää nostamatta, vaikka väkivalta ja uhkaukset olisivat uhrille vakavia. Jo nykyisiä säännöksiä tulkittaessa useita rikollisia tekoja tulisi olla mahdollista tutkia ja käsitellä samalla

17 Edelleen viime vuosina rikoksen uhrin turvallisuuden sekä viranomaisten tunnistamisvalmiuksien parantumisen yhtenä konkreettisenä esimerkkinä voidaan mainita lähestymiskielto.

kertaa riippumatta siitä, ovatko ne tapahtuneet osana yhtä väkivaltaista tilannetta vai pidemmän ajanjakson kuluessa.¹⁸ Esimerkiksi toistuvat erilliset pahoinpitelyt pitäisi ottaa huomioon, kun arvioidaan pahoinpitelyn tunnusmerkistön täytymistä. Myös yksittäisten lievien pahoinpitelyjen sijasta kyseessä pitäisi olla perusmerkistön mukainen pahoinpitely. (Kainulainen & Niemi 2017, 142-143, 144-145, 152, 155.) Lisäksi on tutkittu, että kaikkia lähisuhteissa tapahtuneita lieviä pahoinpitelyjä ei edes poliisin esitutkintaprosessissa käsitellä lain edellyttämällä tavalla. Poliisi saattaa määrittää esitutkinnassa virallisen syytteen alaisen lähisuhdeväkivaltarikoksen ”tavalliseksi”, ei-lähisuhteessa tehdyksi lieväksi pahoinpitelyksi, joka on asianomistajarikos. Tällöin tutkinta helposti keskeytyy tai päättyy heti alkuunsa. (Kotanen & Smolej 2014, 25.)

Implisiittinen tekijän näkökulma sisältyy jo lähtökohdiltaan restoratiivisuuden teoriaan. Restoratiivisen liikkeen juuret sisältävät kriittisen suhtautumisen rankaisemista kohtaan. Korjaava oikeus nähdäänkin lähtökohdiltaan poikkeavana länsimaisen retributiiviseen eli rankaisukeskeiseen oikeusjärjestelmään verrattuna (Jokinen 2012, 14-15), jossa rangaistus on yhteiskunnan reaktio rikokseen ja oikeusprosessin nimenomaisena tarkoituksena on aiheuttaa tekijälle eli tuomitulle vahinkoa (Brunila 2010, 31). Tavoite tehdä oikeudenkäytöstä inhimillisempää ovat edesauttaneet sovittelun kehitystä. On ajateltu, että korjaava oikeus toteuttaa ajatusta kestävämmästä ratkaisusta verrattuna oikeuden päätökseen (Flinck 2013, 15), kun se korostaa osapuolten auttamista ja heidän tarpeisiinsa vastaamista enemmän kuin rangaistusta. Suomessa ja yleisemmin Pohjoismaissa sovittelutoiminnan muotoutuminen on ollut seurausta juuri rationaalisesta ja humanista kriminaalipoliittisesta ajattelusta. Tästä näkökulmasta on ymmärrettävää se, miksi myös lähisuhdeväkivallan sovittelua on meillä haluttu kehittää. Kun rangaistuksen sisältöä ja tavoitteita on viimeisten vuosikymmenten aikana osin tulkittu uudelleen, on erityisestäävyyden vaatimuksen painopiste siirtynyt rikoksentehtäjän ei-rankaisevan yksilölliseen kasvatukseen ja kuntoutuksen suuntaan. Ajattelutavaltaan sovittelu edustaakin suomalaisen kriminaalipolitiikan ihanteita. Suomalaisessa kriminaalipolitiikassa rikosoikeusjärjestelmä nähdään rikoksen ehkäisyn viimeisenä saarekkeena. Rikollisuus nähdään sosiaalisen syrjäytymisen seurauksena, jolloin sen ehkäisyyn on käytettävä ensisijaisesti sosiaalipolitiikan keinoja kovien tuomioiden sijaan. (Honkatukia 2015a, 55.) Rikosoikeusjärjestelmään liittyvänä tavoitteena pidetään turhien oikeudenkäyntien välttämistä lievissä ja erityisesti nuorten tekemissä rikoksissa. (Iivari 2001, 474; Iivari 2010b, 58.) Monet sovittelun ideologit katsovat, että sovitteluun liittyy itsessään periaatteellinen rangaistusfilosofinen kannanotto (Takala 1998, 8; Iivari 2001).

18 Myös rikosuhritutkimuksissa väkivallantekoa lähestytään yksittäisenä tekona, jolloin väkivallan kiertessä elävän voi olla vaikea erotella kaikesta kokemastaan vain yhtä tekoa. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kartoittavissa kyselyissä väkivaltaa lähestytään puolestaan uhrin ja väkivallantehtäjän välisestä suhteesta käsin ja kysytään erikseen nykyisen tai entisen puolison väkivaltaisuudesta. (Piispa & Heiskanen 2017, 77.)

Yhteisöllisyyden sekä sosiaalisten ja yhteiskunnallisten normien vahvistaminen ovat korjaavan oikeuden tavoitteita. Kinnusen (2012, 23–25) mukaan restoratiivinen oikeus nähdään sosiaalisena pääomana, joka vaikuttaa yhteisöä vahvistavasti.¹⁹ Yleisestäävyyden pelotustarkoitus onkin muuntunut yleisen järjestyksen ja oikeusperiaatteiden ylläpitämiseksi. Yleisestäävyyden katsotaan toimivan silloin kun yleinen järjestys kyetään turvaamaan ja yhteiskunnan jäsenet saadaan vakuuttuneiksi siitä, että oikeusperiaatteita kunnioitetaan. Jotta oikeusperiaatteet todetaan kannatettaviksi, on esimerkiksi rikosten osapuolten kohteluun liittyvien normien tultava yhteiskuntapoliittisesti perustelluiksi. (Iivari 2010a; Iivari 2010b.)

Sovitteluprosessi

Sovittelun lähtökohtana on tapahtunut rikos. Sovittelu käynnistyy sovittelualoitteesta, jonka rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 3. luvun 13. §:n mukaan vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on oikeus tehdä sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen (Laki rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005). Suomessa valtaosa sovittavista jutuista tulee sovitteluun syyttäjän syyteharkinnan tai poliisin esitutkinnan yhteydessä. Syyttäjän päätös ohjata parisuhdeväkivaltarikos sovitteluun pohjautuu asiakirjoihin ja syyttäjän järjestelmästä tulevaan tietoon. Syyttäjällä ei yleensä ole henkilökohtaista yhteyttä osapuoliin. Suomessa alueiden välillä on todettu vaihtelua siinä, missä vaiheessa tutkintaa lähisuhdeväkivaltatapauksen sovittelualoite ohjautuu sovittelutoimistoille (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 1).

19 Ihmisten välistä toimintaa muovaavat käytännöillä on omanlainen sosiaalinen historiansa. Sovittelutoiminnan periaatteet voidaan tunnistaa erilaisista heimoyhteisöistä. Esimerkiksi maorien, inuittien sekä Amerikan intiaanien keskuudessa on ratkottu ihmisten välisiä riitoja ja rikoksia sovittamalla. Myös kristillinen etiikka korostaa sovinnon teon tärkeyttä ja ihmisen elämistä sovinnossa lähimmäisten kanssa sekä sovitukselta rauhaa ja anteeksiantoa. Se korostaa myös sovinnon tärkeyttä oikeuden käsitteellä, jossa korostuvat ihmisen eläminen sovinnossa lähimmäisten kanssa sekä sovituksen merkitys. Juhani Iivarin (2004) mukaan heimoyhteisöllinen sovittelu murtui länsimaisen markkinataloudellistumisen myötä 1900-luvulla, kun etniset relaatiot hävisivät urbaanin kulttuurin nousun sekä individualismin kasvun myötä. Sovittelun synnyinmaassa 1970-luvun Yhdysvalloissa haluttiin sovittelulla suojella ja vahvistaa huono-osaisten ryhmien oikeuksien toteutumista, asianosaisten lisääntyvää osallistumisoikeutta sekä oikeuden byrokratian vähentämistä lakijärjestelmän valtaa hajauttamalla. Sovittelun menetelmiä sulatettiin yhä enemmän oikeusjärjestelmään. (Iivari 2004, 178–179; Iivari 2010, 47–48; Matthews 1988, 4–6.) Restoratiivisen oikeuden kehityksen voidaan sanoa alkaneen Euroopassa 1980- sekä 1990-luvulla. Norja oli ensimmäinen restoratiivisen toiminnan aloittava maa, jonka alkuperäisenä sovellusalana oli nuorisorikollisuus. Suomi, Itävalta, Englanti, Wales sekä Saksa aloittivat sovittelua kehittävän toiminnan 1980-luvulla. Suomessa toiminta alkoi Vantaalla 1983 kirkon kriminaaliryhmänä. Vantaan kaupunki vakinaisti sovittelutoiminnan vuonna 1986 osaksi sosiaaliviranomaisten työtä. Tämän jälkeen toiminta laajeni sekä ja vakiintui muilla paikkakunnilla. (Kinnunen 2012, 23.) Sovittelua on myöhemmin sovellettu muun muassa myös työyhteisö- ja rakennusriitoihin, koululaisten ja naapureiden riitoihin sekä perheasioiden ratkaisuun.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi etenee vaiheittain siten, että saatuaan sovittelulähetteen poliisilta tai syyttäjältä sovittelutoimiston ammattihenkilöstö tekee alkuselvityksen sekä arvion asian soveltuvuudesta sovitteluun esitutkintamateriaalin perusteella sekä osapuolten kanssa keskustellen. Käytännössä sovittelutoimisto on varsinainen tapauksen sovittelusopivuuden selvittäjätaho. Sovittelutoimiston tehtävänä on hankkia sovitteluun tarvittavat asiakirjat poliisi- syyttäjäviranomaiselta, tuomioistuimelta tai muulta taholta. (Flinck 2013.) Sovittelutoimisto selvittää sopivuutta yleensä yhden rikoksen osapuolten erillis- sekä yhden yhteistapaamisen avulla.

Sovittelulaissa säädettyjen edellytysten sovittelulle tulee täyttyä eli asian tulee soveltua soviteltavaksi ja osapuolten tulee suostua sovitteluun. Kun päätös sovittelukelpoisuudesta on tehty, siirtyy asia vapaaehtoisille lähisuhdeväkivallan sovittelijoille, joita on yleensä kaksi.²⁰ Vapaaehtoissovittelijat ottavat yhteyttä osapuoliin ja sopivat erillistapaamisen ajankohdat ennen mahdollista yhteistapaamista. Erillistapaamisissa osapuolet voivat kertoa kokemuksistaan, tarpeistaan, tunteistaan ja sovitteluun liittyvistä odotuksistaan sekä pohtia, haluavatko he edetä yhteistapaamiseen. Sovittelun yhteistapaamisessa osapuolet keskustelevat vapaaehtoisten sovittelijoiden johdolla rikoksesta ja hyvityksistä. Sovittelun toteuttamisen ehtona on, että osapuolten tulee ymmärtää sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitys. (Flinck 2013.) Sovittelijan rooli on olla puolueeton ja aktiivinen sovittelun rakentaja, keskustelun suuntaaja sekä varmistaa sopimuksen kohtuullisuus. Sovittelija toimii siten sovinnon mahdollistajana, eikä siis ratkaise osapuolten ongelmaa. (Flinck & Iivari 2004, 32-33; Flinck 2013.)²¹

Sovittelu voi edetä sovintoon ja sopimukseen, tai se voi keskeytyä joko osapuolten omasta tahdosta tai sovittelutoimiston ammattihenkilöstön päätöksellä. Mikäli osapuolet päätyvät sopimukseen, laaditaan sopimusasiakirja. Sovittelusopimuksen seurauksena viranomaisilla on mahdollisuus luopua enemmistä toimenpiteistä ja syyttäjä voi ottaa sovittelun huomioon syyteharkinnassaan (syyte tai syyttämättä-

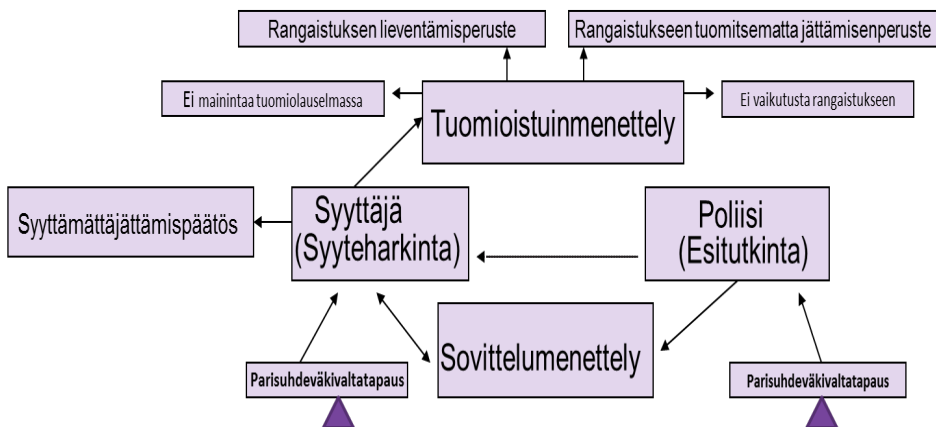
20 Sovittelutoimistossa työskentelee sovittelun ammattihenkilöstöä (sovittelutoiminnan vastuuhenkilö ja sovittelun ohjaajia) sekä vapaaehtoissovittelijoita, jotka toimivat ammattihenkilöstön ohjauksessa ja valvonnassa. Suomessa sovittelijoina toimivat vapaaehtoistyöntekijät ovat sovittelutehtäviin koulutettuja maallikkoja (Iivari 2010, 23). Vapaaehtoisen sovittelijan koulutuskokonaisuus vastaa laajuudeltaan viittä opintopistettä ammattikorkeakouluopinnoissa (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 16).

21 Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan sovittelijat ovat vaitiolovelvollisia. He eivät voi todistaa oikeudessa sovitteluasiassa, jolleivät erittäin painavat syyt sitä vaadi. Sovitteluideologian mukaan maallikkosovittelijat ovat sovittelutilanteessa rikoksen osapuolten kanssa vertaisryhmään kuuluvia, yhdenvertaisia kansalaisia, jotka kannustavat ja tukevat yksilöitä sovinnon aikaansaamiseksi. Yksilöiden odotetaan ratkaisevan riitansa ja rikoksensa itsenäisesti ja yhteisön jäsenenä, virallisen oikeusjärjestelmän ulkopuolella. (Niemi-Kiesiläinen 2005a, 273.) Sovittelun implisiittisenä tavoitteena on kuitenkin sovittelusopimuksen solmiminen osana virallista rikosseuraamusjärjestelmää (Iivari 2010, 24), joten sovitteluidealiin sisältyvä käsitys sovittelijan ja rikoksen osapuolten tasavertaisesta maallikkokoh- taamisesta on osin harhaanjohtava.

jättämispäätös), joten rangaistusseuraamuksen mittaamiseen sovittelulla on vaikutusta. Jos syyttäjä tekee syyttämättäjättämispäätöksen, asian käsittely syyttäjällä päättyy, eikä juttu etene tuomioistuinkäsittelyyn. Jos syyttäjä nostaa syytteen, asia etenee tuomioistuimeen, joka päättää tekijän syyllisyydestä ja rangaistuksesta. (Flinck 2013, 35, 114.)

Mikäli syyttäjä tekee virallisen syytteen alaisessa rikoksessa, kuten parisuhdeväkivaltarikoksessa syyttämättäjättämispäätöksen²², päättyy sovitteluprosessi ja sopimus vahvistetaan sovitteluvoimistossa. Sovitteluvoiminnan vastuuhenkilö antaa päätöksen hallintolain mukaisesti tiedoksi asianosaisille. Hän tekee hallintopäätökset noudattaen hallintolakia (434/2003) ja sovittelulakia (1015/2005). Asianosaisella, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta koskeva asia on sovitteluvoimiston päätöksellä ratkaistu, on valitusoikeus. Hallintolainkäyttölain (586/1996) mukaisesti päätöksestä saa valittaa se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Sovitteluvoimiston tekemistä päätöksistä voidaan valittaa hallinto-oikeuteen. (Flinck 2013, 92, 116.)

Alla olevassa kuviossa kuvataan sovitteluprosessi rikosasiassa.

Kuvio 1. Sovitteluprosessi parisuhdeväkivaltatapauksessa

Parisuhdeväkivallan uhrin kokemuksen merkityksellistämisen suhteen tarkastele vielä pohjoismaisessa kriminologisessa keskustelussa kehiteltyä ideaaliuhrin käsitettä. Ideaaliuhrin käsitteen avulla kuvataan sitä, miten uskottavan uhrin oletetaan käyttäytyvän ja millaisia ominaisuuksia hänellä oletetaan olevan (Christie 1986:

22 Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa asianomistajan rangaistusvaatimuksista luopumisella ei ole syyttäjän syyteoikeuden kannalta merkitystä. Näissä rikoksissa syyttäjän syyteoikeus säilyy asianomistajan rangaistusvaatimuksen olemassaolosta riippumatta.

Lindgren ym. 2004, 31-35). Idealiuhri on anteeksiantava, enemmän korvauksesta kuin rangaistuksesta kiinnostunut, halukas ja kykenevä ottamaan aktiivisen roolin sovittelussa eikä pelkää olla tekemisissä epäillyn tekijän kanssa.

Näkemyksen mukaan uhrin täytyy myös itse mieltää itsensä uhriksi, ja sen jälkeen hänellä on oltava voimavaroja ja kyky vakuuttaa muut uhrikokemuksestaan saadaksesen sen mukaista kohtelua (Miers 2000, 81). Kiteyttäen sanottuna, idealiuhri on jonkinlainen mallinnus maksimaalisen toimintakykyisestä ja täysivaltaisesta uhrista, joka on kyvykäs puolustamaan itseään ja pitämään kiinni oikeuksistaan. Mikäli vääryyttä kokenut poikkeaa olennaisilta osilta idealiuhrin määritelmästä, eikä hänen haavoittuvuutensa taustalla olevia tekijöitä voida riittävästi tunnistaa, voi hänen olla vaikea saada apua tai tukea, sillä hänen ei katsota olevan uskottava uhri. Näen idealiuhrin ja Honkatukian (2015a; 2015b) väkivallan uhreja koskevien tutkimustulosten välisen yhteyden. Honkatukian tutkimuksessa useat väkivallan uhrin toivat esiin sen, että uhrin täytyy ennen osapuolten yhteistä sovitteluneuvottelua tietää mitä menettelyltä haluaa sekä osata neuvottelussa puolustaa itseään. Muuten uhrille saattaa helposti syntyä kokemus, että hän jää vaille oikeutta tai hän kokee itsensä haavoittuvaksi. (Honkatukia 2015a, 87; Honkatukia 2015b.) On mahdollista, että sovittelumenettely soveltuu juuri idealiuhrille, jonka oikeusjärjestelmän käsitykseen perustuen oletetaan kohtaavan epäillyn tekijän tasavertaisena. Edelleen käytännön eettisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta on hyvä kysyä, missä määrin ja millaisella tavalla uhrin sovittelukelpoisuudesta voidaan tehdä johtopäätöksiä, ikään kuin arvottaa sitä, miten uhri kokemaansa väkivaltaan ja väkivallantekijään suhtautuu ja arvioida sitä, millainen tai miten uhrin tulisi olla ja miten hänen tulisi toimia ollakseen ”oikeanlainen” tai uskottava uhri oikeusjärjestelmän silmissä.

Aiempi sovittelututkimus

Sovittelumenettelyä koskevia tutkimuksia on tehty erityisesti Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Englannissa. Tutkimusta on tehty lähinnä sovittelun lopputuloksesta eli siitä, kuinka usein saavutetaan sovinto tai asiakastyytyväisyydestä lopputulokseen tai sovitteluprosessiin. (Takala & Mielityinen 2001, 333.) Viimeisen vuosikymmenen aikana 2000- luvulla restoratiivisen oikeuden piirissä on alettu tutkia sovittelun soveltuvuutta lähisuhdeväkivaltatapauksiin (Iivari & Flinck 2004, 39). Kansainvälisissä tutkimuksissa (mm. Morris & Gelsthorpe 2000; Pelikan 2000) on näkökulmia lähisuhdeväkivallan puolesta ja vastaan. Ulkomaiset sovitteluoppaat ja sovittelumenettelyn käsikirjat sekä muu materiaali esim. Umbreit (2001) ohjeistavat sovittelun käytäntöjä.

Suomessa on selvitetty sovittelukäytäntöjä ja sovittelun lopputulosta sopimuksen syntymisen tai syntymättä jäämisen näkökulmasta (esim. Järvinen 1993; Mielityinen 1999). Suomalaista rikosten sovittelun moraalitunteita on tutkinut Jukka-Pekka

Takala (1998). Väitöskirjatutkimuksissa sovittelua ja restoratiivista oikeutta on tarkasteltu teoreettisella tasolla (Elonheimo 2010) ja lasten ja nuorten sovittelukokeimuksia on tarkasteltu tutkimuksessa, jota ei ole tehty uhrinäkökulmasta (Eskelinen 2005). Uhrien asema sovittelussa ei toistaiseksi ole juuri ollut suomalaisten tutkimusten fokuksessa (Honkatukia 2015a, 59; Honkatukia 2015b). Lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevaa tutkimusta on Suomessa toistaiseksi niukasti. Vasta viime vuosina erityisesti parisuhdeväkivallan uhrinäkökulma on noussut voimakkaasti julkiseen keskusteluun ja tutkimuksen kohteeksi. Erityisesti Flinckin ja Iivarin (2004) tutkimus arvioi sovittelun sopivuutta interventiona lähisuhdeväkivaltatapauksissa sekä sen kehittämistyötä. Myös esimerkiksi Takala & Mielityinen (2001) ovat tutkineet Suomessa rikosten sovittelua ja parisuhdeväkivaltaa.²³ Uhrinäkökulmaa avaavissa tutkimuksissa (Qvist 2010; Henttonen 2012) parisuhdeväkivallan sovitteluun on suhtauduttu kriittisesti. Pro gradu -tutkielmissa parisuhdeväkivaltarikosten sovittelua on tutkittu muun muassa seuraamusluontoisen syyttämättä jättämisen näkökulmasta (Laitinen 2012) sekä uhrin lähisuhdeväkivallan sovittelulle antamien merkitysten kannalta (Pikkarainen 2013). Samboun ja Uotilan (2010) tutkimus analysoi lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehtyjä sopimuksia sekä syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksiä lähisuhdeväkivaltarikosten soveltuvuudesta sovitteluun. Suomessa sovittelumenettelyn kehittämissuunnitelmat ovat paikantuneet ja henkilöityneet pitkälti Juhani Iivarin työhön. Hän on toiminut sekä sovittelumenettelyn puolesta puhujana että sovittelumenettelyn toimeenpanevana viranomaisena selvittäen 1990-luvulta lähtien sovittelun mahdollisuuksia ja rajoituksia sekä sovittelutoiminnan kansallista organisointia ja rahoitusta.

23 Keskustelua käydään Suomen Sovittelufoorumin verkkosivuilla osoitteessa: <http://www.sovittelu.com/linkit/index.php>. Siellä on myös linkkejä kansainvälisiin keskusteluihin, keskeisimpänä European Forum for Restorative Justice www.euforumrj.org.

V Miten sovittelaa? Taustakysely: näkemyksiä ja kokemuksia parisuhdeväkivallan sovittelusta

Sovittelun kartoittaminen kyselytutkimuksella

Avaan tässä luvussa sovittelijoille ja väkivaltatyöntekijöille tekemiäni kyselyjä sekä sovittelukäytäntöä käsittelevän opaskirjan tekstejä. Vertaan kyselyjen perusteella sovittelijoiden sekä järjestöjen näkemyksiä nykyisistä parisuhdeväkivallan sovittelukäytännöistä ja suhteutan niitä sovitteluideaaliin. Luvun tehtävänä on kehystää, pohjustaa ja johdattaa varsinaisiin neljään empiiriseen lukuun jäljempänä. Yritän hahmottaa sitä, kuinka sovitteluideaalin mukaiset arvot toteutuvat käytännössä, sovittelu- ja väkivaltatyön arjessa. Avaan sitä, mitä nykyiset sovittelukäytännöt merkitsevät parisuhdeväkivallan osapuolten etujen kannalta.

Tein keväällä 2009 kaikille Suomen sovittelutoimistoille toimialueittain (23 kpl) parisuhdeväkivaltarikosten sovittelua kartoittavan kyselyn. Lähetin Webropol-internetkyselyn jokaiseen sovittelutoimistoon joko sähköpostilla tai postikyselynä. Osoitin kyselyn 38:lle keskus- tai aluetoimistojen sovittelujohtajalle tai ohjaajalle. He vastasivat kyselyyn keskitetysti ja anonyymisti useamman toimialueen puolesta. Vastaukset, joita on yhteensä 12 kpl kattavat maantieteellisesti koko Suomen. Etelä-Suomen läänin osalta tiedot perustuvat kuitenkin yhden sovittelutoimiston antamiin tietoihin. Alueellisen edustavuuden näkökulmasta vastaukset kattavat suurimman osan Suomen sovittelutoimistoista.

Kyselylomake muodostui pääosin avokysymyksistä. Kartoitin sovittelutoimistojen kokemuksia parisuhdeväkivaltarikoksista edeltävänä vuonna 2008. Kysyin muun muassa: Miten sopimusten seuranta toteutetaan ja kuinka kauan seuranta kestää? Millaisiin korvausmuotoihin epäillyt tekijät pääasiallisesti sopimuksissa sitoutuvat? Miten uhrin turvallisuudesta ja epäillyn tekijän väkivallattomasta tulevaisuudesta huolehditaan? Kuinka usein uusiutunutta parisuhdeväkivaltaa sovittelaa? Lisäksi tiedustelin sovittelijoiden mielipiteitä ja kommentteja parisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun liittyen mm. seuraavasti: Soveltuvatko parisuhdeväkivaltarikokset sovittaviksi? Millaisia asioita toivoisitte nostettavaksi esiin keskusteltaessa julkisuudessa parisuhdeväkivallan sovittelusta?

Tein kyselyn myös väkivaltatyötä tekeville ja parisuhdeväkivallan sovittelua työssään kohtaavalle kolmelle eri järjestölle. Järjestöt ovat Lyömätön Linja Espoossa, Naisten linja sekä Rikosuhripäivystys. Tiedustelin järjestöjen mielipiteitä ja kommentteja samoista asioista, joita olin kysynyt sovittelijoita. Myös järjestöt vastasivat kyselyyn anonyymisti. Tiedustelin järjestöjen mielipiteitä ja kommentteja muun muassa seuraavin kysymyksin: Soveltuvatko parisuhdeväkivaltarikokset sovitteluun?

Millaisia asioita toivoisitte nostettavaksi esiin keskusteltaessa julkisuudessa parisuhdeväkivallan sovittelusta? Käytän jatkossa näistä kolmesta järjestöstä yhteisnimitystä väkivaltatyöntekijät silloin, kun en erittele tietyn tahon näkemyksiä.

Vertailin kyselyn kautta avautuvia sovittelijoiden ja väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä Suomen Sovittelufoorumi ry:n julkaiseman sovittelua käsittelevän opaskirjan *Sovittelu - Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan* (2010) kahteen artikkeliin. Artikkelit käsittelevät nimenomaan parisuhdeväkivallan sovittelua. Opaskirja on Suomen Sovittelufoorumi ry:n julkaisema. Jäsenten kirjoittamista artikkeleista käy selkeästi ilmi Sovittelufoorumin kannanotot aiheeseen. Artikkelit ja opaskirja kokonaisuudessaan eivät silti välttämättä vastaa koko Sovittelufoorumi ry:n näkemyksiä aiheesta. Kyseinen teos ei myöskään ole sovittelutoimistojen sovittelijoiden käytännön sovittelutyötä ohjaava opas, vaan kansalaisjärjestön teos, joka on tarkoitettu lähinnä erilaisten työyhteisöjen käytännön työtä ohjeistavaksi materiaaliksi. Viitataan käyttämiini artikkeleihin teoksen nimellä, julkaisuvuodella ja sivunumerolla.

Kysely- ja tekstiaineistoa tarkastelin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan sanallista tekstin sisällön kuvailua. Sisällönanalyysin avulla muodostetaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty, selkeä ja kattava kuvaus (informaatioarvo), joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Siinä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Analyysi perustuu päättelyyn ja tulkintaan, jolloin analyysissä etsitään tekstin ilmi- ja/tai piilosisältöisiä merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2013.)

Hajotin ensin aineiston osiin eli analyysiyksiköihin (usean lauseen ajatuskokonaisuuksiin), jotka ryhmittelin olennaisiin ilmauksiin. Yhdistin samaa asiaa kuvaavat käsitteet luokiksi. Edelleen aineiston teemoittelun myötä sain esiin ja vertailtavaksi sovitteluidealin ja –käytännön välisen ristiriidan. Etsin kyselyvastauksista ja teksteistä teemoittain kaikkein tyypillisimmät ja selittävimät piirteet ja toisaalta tarkastelin merkittävimpiä eroja ja ristiriitaisuuksia niiden välillä. Keskeiset teemat, jotka toistuvat aineistossa ovat:

- sovittelumenettely
- rikosoikeusprosessi
- palvelujärjestelmä
- osapuolten oikeusturva
- osapuolten valta-asema keskusteluissa
- uhriutumisen ja turvallisuus sovittelussa
- sopimus ja hyvitykset
- väkivallan vastuu sekä
- väkivallan kertaluonteisuus tai toistuvuus.

Temaattista perusjäsenennystä täydensin etsien aineiston alaluokista edelleen valitsevia kategorioita tai yläluokkia siitä, miten eri instituutioiden toimijat määritte-

levät parisuhdeväkivaltaa ja sen sovittelua. Tarkastelin sitä, millaisten puhetapojen varassa eri instituutioiden toimijat tulkitsevat parisuhdeväkivallan sovittelua.

Parisuhdeväkivallan sovittelu toiminnan ja ohjeistuksen näkökulmista

Sovitteluideaalissa rikos käsitetään yksittäisenä tapahtumana, joten myös sovittelu nähdään kertaluonteisena. Sovittelijakyselystä käy ilmi, että sovittelijat olivat pääosin tyytyväisiä lakiin perustuvaan käytäntöön sovittelualoitteen tekemisessä. He näkivät uhkana sen, että väkivallan tekijä voi painostaa uhria sovitteluun ilman sovittelulaissa määriteltyä syyttäjän ja poliisin aloiteoikeutta. Sovittelijoiden mukaan erityisesti rikoksen kertaluonteisuutta koskevat ajatukset ovat ongelmallisia intiimisuhteissa käytetyn väkivallan suhteen.

Sovittelussa on mahdollista käsitellä vain yksittäisiä tapahtumia. Sovittelu ei sovellu pitkäkestoisen väkivallan käsittelyyn. (Vastaaja/ S2)

Sovittelufoorumin mukaan sovittelun vahvuus on se, että se on nopea ja konkreettinen interventio, jossa asianosaisia autetaan silloin kun väkivaltaa ilmenee ensi kerran, eivätkä ongelmat ole vielä vaikeutuneet (Sovittelu...119). Sovittelun etu matalan kynnyksen palveluna ei nykyisellään foorumin mielestä kuitenkaan täysin toteudu, koska sovittelulain 13 §:n mukaan vain poliisi- tai syyttäväviranomaisella on oikeus tehdä sovittelualoite, jos kyseessä on väkivaltarikos, joka on kohdistunut puolisoon, lapseen, vanhempaan tai heihin rinnastettavaan läheiseen. (Sovittelu...2010, 127).

Väkivaltatyöntekijät ja heidän lisäksi muutama kyselyyn vastannut sovittelija korostivat, että lähes kaikkien parisuhdeväkivaltatapausten taustalta löytyy jo aiemmin tapahtunutta henkistä ja fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkailua, mutta niistä ei ole tehty rikosilmoitusta. Väkivaltatutkimusten mukaan väkivallantekojen taustalla on usein ollut pitkään jatkunutta henkistä väkivaltaa, erilaista alistamista ja kontrollointia sen tullessa virallisten tahojen tietoon (mm. Morris & Gelsthorpe 2000; Niemi-Kiesiläinen 2005a, 228; Ojuri 2001, 9; Piispa 2004). Myös Sovittelufoorumi tunnistaa sen, etteivät yksittäiset ja lyhytkestoiset väliintulot välttämättä riitä ratkaisemaan parisuhdeväkivallan problematiikkaa, sillä tapauksiin liittyy usein uhrin traumatisoituminen. Tällöin voi olla tarpeellista järjestää useita sovitteluistuntoja. (Sovittelu...2010, 122.)

Sovitteluideaalin mukaan on oleellista, että ohjaajat tarkistavat jutun tapauskohtaista soviteltavuutta arvioidessaan, onko kyseessä osapuolten ensimmäinen sovittelukerta (Sovittelu...2010, 116-126). Tiedustellessani sovittelijakyselyssä sitä, sovittelevatko alueelliset sovittelutoimistot uusiutuneita parisuhdeväkivaltarikoksia

(sekä samojen kumppaneiden välillä toistuvaa, että saman tekijän uuteen kumppaniin kohdistamaa väkivaltaa), yli kaksi kolmasosaa vastaajista ilmoitti, ettei toistuvaa parisuhdeväkivaltaa sovitella tai sitä sovitellaan erittäin harvoin. Sovittelijakyselyn vastauksista käy kuitenkin myös ilmi, että virallista taustamateriaalia väkivaltahistoriasta ei esitutkinnassa ole yleensä saatavilla. Väkivaltatyöntekijöiden näkemyksen mukaan poliisilla ei useinkaan ole riittävästi tietoa suhteen taustoista ja tilanteesta sovittelualoitteen tekemiseen.

Nykyisen lain tulkinnan mukaan toistuvaa väkivaltaa ei voi sovitella – mutta mikä on toistuvaa? Vain ne teot, jotka ovat tulleet poliisin tietoon? Tietääkö poliisi tilanteesta riittävästi siinä vaiheessa, kun kertoo asianomistajalle sovittelun mahdollisuudesta? (Vastaaja/Naisten linja 14)

Sovitteluliikkeen piirissä on väkivallan sovittelumenettelystä muotoiltu hyvän käytännön mallinnus, johon sisältyy monivaiheinen ja moniammatillinen tapauksen soveltuvuusarviointi. Tavoitteena on, että poliisi, syyttäjä ja sovittelun ammattihenkilöstö arvioivat sovittelun edellytyksiä tapauskohtaisesti. Arvio sovittelun esteistä ja edellytyksistä syntyy asiakirjojen sekä asianosaisten erillis- ja yhteistapaamisissa kootun tiedon pohjalta. (Elonheimo & Flinck 2010, 12; Flinck & Iivari 2004, Sovittelu... 2010, 120-121, 126.) Väkivallan toistuvuus sovittelukriteerinä on kuitenkin käytännössä merkityksetön. Tämä johtuu siitä, että muilla kuin oikeusviranomaisilla ei ole mahdollisuutta saada toistuvuutta osoittavaa taustamateriaalia yksittäisestä väkivaltatapauksesta. Parisuhdeväkivallan sovittelun asiantuntijat tiedostavat tämän varsin hyvin (ks. esim. Iivari 2010a, 43-47).

Sovittelijakyselyn perusteella näyttää siltä, että käytännössä yhden parisuhdeväkivaltajutun soveltuvuudenarviointi perustuu keskimäärin yhdelle erillistapaamiselle kummankin osapuolen kanssa sekä yhdelle yhteistapaamiselle. Sovittelijakyselyssä painottui erillistapaamisten merkitys sovittelun edellytysten arvioinnin kannalta mm. uhrin kokeman uhkan suhteen. Väkivaltatyöntekijät tuovat esiin, että nykykäytännössä tapauskohtaisen riskinarvioinnin sijaan sovitteluun ohjaus perustuu usein pelkästään asiakirjoihin.

Sovittelutoimistot sanovat tapaavansa osapuolet ensin erikseen ja selvittävänsä että uhria ei painosteta tai riskiä väkivallan uusimiseen ei ole, mutta käytännössä sitä ei kaikissa toimistoissa ja tapauksissa noudateta. Väkivallan riskinarviointi (tähän on menetelmiä ja mittareita) pitäisi tehdä aina harkittaessa sovittelua. (Vastaaja/ Rikosuhripäivystys 15)

Rikosuhripäivystys korostaa sitä, että osapuolet tulee tavata erikseen ennen sovittelua. Käytännössä tätä suositusta ei aina sovittelutoimistoissa kuitenkaan noudateta. Suosituksen mukaan myös syyttäjän pitäisi aina tavata osapuolet ennen sovittelua. Sovittelumenettelyä edeltävä tapauksen soveltuvuuden moninainen arviointi ei siis

useinkaan toteudu käytännön prosessissa hyvistä mallinnuksista huolimatta. Sovitteluun ohjauksen selkeiden kriteereiden ja menettelyn puuttumisen myötä jutun soveltuvuus sovitteluun arvioidaan usein vasta sovitteluistunnossa, jonka toteutumisen ratkaisee lopulta asianosaisten myöntövyys (myös Niemi-Kiesiläinen 2005b).

Väkivaltatyöntekijöiden vastauksissa korostui erityisesti väkivallan uhrin oikeuksien puutteellinen huomioiminen sovitteluprosessissa. Myös väkivallan sovittelumenettelyn mallinnukseen sisältyy osapuolten riittävä informointi sovittelusta sekä sen merkityksestä oikeusprosessissa (Sovittelu...2010, 120).

Rikosuhripäivystys korostaa, että uhrin tulee saada riittävästi tietoa rikosprosessin vaiheista kokonaisuudessaan ja mahdollisuuksistaan vahingonkorvauksiin sekä ymmärtää oikeusturvassaan sovittelun myötä tapahtuvat muutokset.

Vaikka sovittelussa oikeuksista kerrotaan, sovittelijat usein korostavat puolueetonta asemaansa ja siihen vedoten eivät korosta kummankaan puolen erityisiä oikeuksia. Sovittelijan intressissä on myös onnistunut sovittelu ja mahdollinen sopimus, jolloin asioita jotka saivat osapuolet pohtimaan sovittelun mieltä tai riskejä ei välttämättä korosteta. (Vastaaja/ Rikosuhripäivystys 15)

Kokemukseni mukaan sovittelusta saatu tieto esim. jutun mahdollisesta jatkosta käräjäoikeudessa on ollut hyvin puutteellista. (Vastaaja/Rikosuhripäivystys 17)

Sovittelun ei pitäisi viedä asianomistajalta oikeuksia, jos juttu etenee tuomioistuimeen tai ainakin sopimuksen purku pitäisi olla helpompaa. ”Onnistuneen” sovittelun merkitys lieventävänä tuomioistuimessa ei pitäisi olla automaatio. (Vastaaja/Rikosuhripäivystys 16)

Ideaalin mukaan sovittelu on vapaaehtoinen menettely, joka voidaan keskeyttää, ellei edellytyksiä sovintoon ole (Sovittelu...2010,120). Sopimus solmitaan aina osana virallista rikosseuraamusjärjestelmää (Iivari 2010a, 24), joten sovittelu vaikuttaa asianosaisten oikeusturvaan. Lähisuhdeväkivallan sovittelua Suomessa käsittelevästä raportista käy ilmi, että silloin kun syyttäjä jätti syyttämättä sovittelussa tapauksessa, niin pääasiallinen perustelu oli sovittelussa syntynyt sopimus, ei tapauksen vakavuusaste (Flinck & Iivari 2004).

Sovitteluideaalin mukaan sopimukseen pääsy ei saa olla sovittelun itsetarkoitus, vaan olennaista on asianosaisten tasavertaiseen dialogiin pohjaava prosessi, muutoksen mahdollisuus sekä uhrin kärsimien haittojen hyvittäminen oikean rangaistuksen, hoidon tai korvaussumman sijaan (Elonheimo 2004, 183, 187; Sovittelu... 2010, 118,122). Sovittelijakyselystä käy ilmi, että lähes kaikissa vuonna 2008 sovitteluissa parisuhdeväkivaltaa koskevissa jutuissa solmittiin sopimus. Epäillyt tekijät sitoutuivat yleisimmin sopimuksiin aineettomiin korvausmuotoihin. Tällöin hyvitykset olivat pääasiassa pahoittelu ja anteeksipyyntö sekä sitoumus avun piiriin hakeutu-

misesta. Rikosuhripäivystys nostaa vastauksissaan esiin sen, että koska solmitut sopimukset ovat lähtökohtaisesti laillisesti sitovia, ei niitä voida purkaa kuin erityisin perustein. Erityisesti korvausmuotoihin liittyen solmittu sopimus heikentää uhrin oikeusturvaa, mikäli juttu etenee tuomioistuimeen.

Sovittelun perusajatuksena on uhrin hyvittäminen, mutta se tuntuu unohtuneen monissa sovittelun käytännöissä, joissa varmistetaan herkemmin se, että uhri ei esim. ”rahasta” ja vaadi liian isoja korvauksia tekijältä (se että uhri tyytyy selvästi pienempiin korvauksiin kuin mihin hän olisi oikeutettu, ei tunnu olevan niin iso ongelma sovittelijoille). (Vastaaja/ Rikosuhripäivystys 15)

Uhri on ohjattava saamaan tukea ja neuvoja omasta näkökulmastaan esim. korvaus- ja rangaistusvaatimuksista ja niistä luopumisen merkityksestä hänen oikeusturvaansa. (Vastaaja/ Rikosuhripäivystys 16)

Erityisen seurantavaiheen tai jatkuvan seurannan liittämistä sovitteluun pidetään tarpeellisena lähisuhdeväkivaltatapauksissa hyvän sovittelun hyvän käytännön mallinnuksen tai ongelmien pitkäkestoisuutta määrittelevien kriteerien mukaan (Sovittelu 2010...122; Flinck & Iivari 2004, 192; Elonheimo & Flinck 2010, 12). Sovittelufoorumi suosittaa jatkuvaa seuranta etenkin lähisuhdeväkivallan uhrin turvallisuuden varmistamiseksi (Sovittelu... 2010, 122). Tämän johdosta tiedustelin sovittelijoilta sitä, millä tavalla sopimusten seuranta toteutetaan ja kuinka kauan se kestää. Vastausten mukaan seurannan toteutus vaihtelee sopimuskohtaisesti. Sovittelutoimisto seuraa sopimuksen toteutumista joko puhelinoitoin tai asiakastapaamisin. Sovittelijakyselyn mukaan seuranta-aika kestää keskimäärin neljästä kuuteen kuukauteen. Usein vain rahakorvausten toteutumista uhrille seurataan maksuaikataulun loppuun saakka. Rahakorvauksia ei parisuhdeväkivaltatapauksissa kuitenkaan juuri käytetä. Mikäli osapuolet tekevät käyttäytymissopimuksen, voidaan siihen määritellä seuranta-aika.

Sovittelijakyselystä kävi ilmi, että sovittelutoimistojen tiedossa ei yleensä vuonna 2008 ollut, kuinka monta sovitteltua parisuhdeväkivaltajuttua jätettiin syyttämättä syyteharkinnassa. Tieto on tärkeä, mikäli tarkoituksena on seurata väkivallan muutostyöskentelyä. Sovittelijakyselyn vastausten perusteella voidaan sanoa, että nykykäytännöistä näyttää puuttuvan systemaattinen ja pitkäkestoinen jälkiseuranta, joka koskisi väkivallan uusimisriskiä, osapuolten selviytymistä tai sitoutumista väkivallan katkaisemista edistäviin palveluihin. Vastauksissa tuotiin esiin se, että jatkopalveluja ei monilla alueilla ole aina edes tarjolla. Christa Pelikanin (2000) mukaan sovittelussa rikoksesta epäillyn käyttäytyminen muuttuu pysyvästi vain harvoin, tai väkivalta loppuu ilman sitovasti sovittuja velvoitteita. Yleisesti sovittelututkimuksessa Suomessa ei ole selvitetty ja seurattu tekijöiden varsinaista hakeutumista jatkotoimenpiteenä palvelujen piiriin sovitteluidean ja -sopimuksen mukaisesti.

Sovittelijat ja väkivaltatyöntekijät korostivat vastauksissaan yksimielisesti palvelujärjestelmän kehittämistä siten, että väkivallan osapuolet saavat asiantuntevaa sekä tarpeitaan vastaavaa apua ja tukea viranomaistahoilta, kuten restoratiivisen oikeuden ideaali korostaa (vrt. Mielityinen 1999, 2-7). Sovittelijat painottivat, että sovittelun tarkoituksena on käynnistää väkivaltaongelman työstäminen palveluohjauksen avulla.

Sovittelussa on mahdollista tehdä asiakasohjausta muiden palvelujen piiriin. Sovittelu ei ole terapia. Sovittelussa on usein ongelmana asianosaisten tai toisen päihdeongelma ja siihen liittyvät erityiskysymykset. (Vastaaja/ S 2)

Moninaisissa ongelmissa, joita on jatkunut pitkään, ei välttämättä voi ratkaista sovittelussa. Sovittelu ei ole hoitomenetelmä, asianosaiset pitäisi saada asianmukaiseen hoitoon. (Vastaaja/ S 10)

Sovitteluideaalissa sovittelun tavoitteena nähdään sen kyky katkaista väkivaltaa pysyvästi tarjoamalla palveluohjausta osapuolten ongelmiin (Sovittelu...2010, 119). Sovitteluidealin mukaan sovittelumenettelyssä halutaan mieluummin tukea uhrin selviytymistä kuin rangaista väkivallan tekijää, joten sovittelun tehtävä on hoitoon motivoiminen (Flinck & Iivari 2004). Aineiston perusteella ei palveluohjauksen suhteen ole kuitenkaan parisuhdeväkivallan sovittelussa vakiintunutta, saati yhtenäistä käytäntöä. Väkivaltatyöntekijöiden toivot esiin, että parisuhdeväkivallan uhrin ja epäillyn tekijän tulisi sovittelun sijaan ohjata väkivalta-, mielenterveys- ja päihdetyöpalveluiden piiriin.

Lähisuhdeväkivallan sovittelua on perusteltu sillä, että se mahdollistaa osapuolten ohjaamisen avun piiriin saamaan apua väkivaltaongelmaan. Tähän ei mielestäni tarvita sovittelua, ohjausta voi tehdä myös suoraan oikeisiin auttajatahoihin. Riski siihen, että sovittelu pahentaa tilannetta ja mahdollistaa väkivallan jatkumisen, on painava peruste olla varovainen. (Vastaaja/Rikosuhripäivystys 15)

Väkivaltatyöntekijät kyseenalaistivat sovittelujärjestelmän kyvyn katkaista parisuhdeväkivaltaa. He puolsivat voimakkaasti näkemystä, jonka mukaan henkilökohtainen auttamisprosessi pitäisi voida erottaa kokonaan rikosoikeudellisesta prosessista. Myös sovittelijakyselyyn vastanneista kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että sovittelua ei tule käyttää seuraamusten sijaan. Tällöin sovittelua pohdittiin suhteessa oikeusprosessiin tyyliin:

Sovittelu on oikeuden ulkopuolinen tapa käsitellä asiaa, ei oikeuden korvike. (Vastaaja/S 4)

Sovittelu ei myöskään voi aina johtaa syyttämättäjättämiseen. Sovittelu ei välttämättä korvaa oikeutta, vaan rikosoikeudellinen vastuu pitää myös kantaa. (Vastaaja/S 10)

Osalliset saattavat sitoutua sovittelusopimukseen, koska ovat itse päättämässä sopimuksen sisällöstä. (Rikosprosessi on erillinen asia). (Vastaaja/ S12)

Reilun 15 vuoden työkokemuksella väkivaltaa käyttäneiden miesten parissa niin vapaudessa kuin vankilassa, en näe mitään perusteita sille, että yhteiskunnallinen oikeusjärjestelmämme tukisi lähisuhde- ja perheväkivallan osalta sovittelun kaltaista järjestelmää. Oikeusjärjestelmän ja palvelujen (järjestöjen ja muiden toimijoiden) välistä yhteistyötä tulisi kehittää niin, että ne huomioivat jokaisen väkivallan osallisen yksilölliset avuntarpeet. Oikeusjärjestelmässä tulisi huomioida, että kotona parisuhteessa tai perheessä tapahtuva väkivalta on aina rikos, josta seuraa rangaistus. (Vastaaja/ Lyömätön Linja 13)

Toivoisin lakimuutosta, joka rajaisi nämä [parisuhdeväkivallan] rikoksen sovittelun ulkopuolelle. (Vastaaja/ Naisten linja 14)

Parisuhdeväkivallan osapuolten neuvotteluasemat

Parisuhdeväkivallan sovittelussa kysymykset vastuusta ja sen paikantumisesta ovat erittäin olennaisia. Sovittelumenettelyn periaatteisiin sisältyy ajatus, jonka mukaan rikos tuomitaan moraalisesti ja ihmistä kohdellaan vapaana yksilönä. Teon sovitusta esim. vahingonkorvausten maksamisella pidetään riittävänä muodollisena anteeksi-psyntönä. (Duff 2001, 110-111.) Sovittelumenettelyä koskevissa teksteissä korostetaan rikoksen tekijän vastuuttamista teostaan (esim. Mielityinen 1999, 2-7; Pelikan 2000). Sovittelun eettiset periaatteet kuitenkin toteavat, että sovittelussa ei etsitä syyllisiä ja rangaistusta, vaan käyttäytymisen muutosta edistäviä keinoja oppimisen kautta (Flinck & Iivari 2004, 33; Sovittelu... 2010, 119). Suomessa sovitteluideaalin ja -käytännön välinen ero näkyy siinä, että sovittelun julkilausuttuna edellytyksenä on vastuunotto, mutta silti meillä voidaan sovitella parisuhdeväkivaltatapauksia, joissa epäilty tekijä neutraloi tai kiistää vastuunsa (esim. Flinck & Iivari 2004, 120, 189). Useissa ulkomaisissa sovitteluohjelmissa vain myönnettyjä tekoja voidaan sovitella (Niemi-Kiesiläinen 2005b, 277). Vastuukysymykset ovat oleellisia väkivallan katkaisemisen suhteen (ks. Keskinen 2005).

Ilman tekijän vastuunottamista ei muutosta väkivallan katkaisemiseksi voi tapahtua. (Vastaaja/Lyömätön Linja 13)

Erittäin ongelmallisena suomalaisessa sovittelukäytännössä näyttäytyy väkivallan kohteen, uhrin asema toimijana. Joidenkin tutkimusten mukaan sovittelu toimii

erityisen hyvin väkivaltarikoksissa, koska kyseisissä konflikteissa on riittävästi energiaa intensiivisen osallistumisen ja dialogin mahdollistamiseksi etenkin uhrin edun nimissä (esim. Braithwaite 2002). Sovitteluideaali odottaa osapuolten aktiivista osallistumista prosessiin, jotta sitoutuminen muutokseen mahdollistuisi keskustelun ja tunteiden ilmaisemisen avulla (Elonheimo 2004; Sovittelu... 2010, 118). Tämä kuitenkin edellyttäisi väkivallan tekijän vahvaa sitoutumista oman toimintansa muuttamiseen.

Kaikki väkivaltatyöntekijät ilmaisivat vastauksissaan huolensa erityisesti parisuhdeväkivallan sovittelun uhrin alisteisesta asemasta ja turvallisuudesta. Heidän mukaansa on huomioitava, että väkivallan uhri kokee henkisen trauman, joka vaikuttaa hänen minuuteensa ja lisää riskiä siihen, että uhri myöntyy sopimukseen, joka ei ole hänen etunsa mukainen. Väkivaltatyöntekijöiden mukaan uhri kokee myös syyllisyyttä sekä yleensä aina jonkinasteista väkivallan pelkoa ja uhkaa. Näin on usein niissäkin tapauksissa, joissa fyysinen väkivalta on molemminpuolista. Väkivaltatyön näkökulmasta sovitteluideaalin mukainen niin sanottu uhrisensitiivinen lähestymistapa asettuu sovittelumenettelyssä vähintäänkin kyseenalaiseksi.

Jos uhrilla oli pelkoja, kehoitettiin harkitsemaan kannattaako sovitteluun suostua. (Vastaaaja/ S 10)

Henkinen ja fyysinen vallankäyttö vaikuttaa syvästi kohteeksi joutuvan minuuteen. Kyse ei ole tasa-arvoisesta asetelmasta, kun tällaisen väkivallan traumatisoima uhri laitetaan kohtaamaan väkivallan tekijän (mikäli uhri ja tekijä ovat aina edes yksiselitteisesti identifioitavissa). Uhrin itsetunto, ajatukset ja tunteet ovat kietoutuneet vahvasti väkivallan tekijän mielenliikkeisiin, uhka ja pelko pitävät uhrin alitajuisesti varuillaan – tällaisessa tilanteessa uhrin on vaikea tavoittaa omia tunteitaan, ajatuksiaan ja tahtoaan, mikä sovittelutilanteessa olisi mielestäni perusedellytys tasaveroiselle kohtaamiselle. Riski siihen, että uhri lamaantuu sovittelutilanteessa ja myöntyy asioihin (sopimukseen, korvauksiin ym.), jotka eivät ole hänen etunsa mukaisia, on iso. Uhri ei usein osaa nimeä kokemuksiaan pitkään aikaan edes väkivallaksi. Sovittelussakin uhri kokee helposti, että häntä epäillään ja syytetään osasylliseksi tapahtumiin, ja siitä lähtökohdasta hänen on esim. hyvin hankala vaatia hyvitystä ja korvauksia. (Vastaaaja/Rikosuhripäivystys 15)

Sovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus vahvistaa, että lähisuhdeväkivallan sovittelu ei edistänyt vastapuolen ymmärrystä tai henkisten haittojen käsitteilyä, saati helpottanut oloa sovittelun jälkeen (Iivari 2010a, 104, 125-126). Suvi Ronkainen (2006) puhuu toimijuuden vaateesta tarkoittaessaan niitä yhteiskunnallisia käytäntöjä, joiden kautta vastuu väkivallasta asetetaan uhrille. Sovittelumenettelyssä väkivallan aiheuttamien tunteiden ja mahdollisen traumatisoitumisen merkitys pienenee ja uhrilla oletetaan olevan voimavaroja tilanteesta keskustelemiseen ja myötävaikuttamiseen väkivallan loppumiseksi. (Ronkainen 2006, 532-538.)

Väkivallan tekijän vastuullisuus ja väkivallan lopettamiseen tähtäävä työskentely ei voi olla uhrin vastuulla tai siinä, että uhri suostuu saman pöydän ääreen tekijän kanssa. (Vastaaaja/ Lyömätön Linja 13)

Sovittelussa pitää olla tilaa myös uhrin katkerille, loukatuille ja raivokkaille tunteille, uhria ei voida vaatia heti ymmärtämään tekijää ja antamaan tälle anteeksi. (Vastaaaja/ Rikosuhripäivystys 15)

Sovitteluideaaliin sisältyy ajatus, että rikokseksi määritelty väkivallanteko on seurausta parisuhteesta tapahtuneesta konfliktista. Näin ajateltuna molemmat osapuolet ovat velvollisia ratkaisemaan yhdessä rikoksen ja sitä edeltäneen ongelman. Vakavistakin fyysisistä vammoista huolimatta väkivallan tapahtuma nähdään helposti tilannetekijöistä tai olosuhteista johtuvaksi keskinäiseksi riitelyksi enemmän kuin rikokseksi tai väkivallaksi. Sovittelufoorumi pitää ongelmallisena sitä, että tekijää rangaistaessa huomio kiinnitetään rikokseksi määrittyvään tekoon, jolloin ympäröivä todellisuus eli väkivallan motiivit, kontekstit ja merkitykset jäävät tarkastelussa toissijaisiksi (Sovittelu... 2010, 17).

Edelliseen liittyen Suomessa on viime aikoina nostettu esiin konfliktilähtöisen parisuhdeväkivallan tutkimusperinne, jossa molemmat osapuolet nähdään vastavuoroisesti sekä väkivallan kohteina että tekijöinä (Flinck 2009, 445; Salmi 2009, 123-133). Sen ajattelutapa on samansuuntainen vuorovaikutusteorioiden kanssa, joiden mukaan suhteen kommunikaatio-ongelmat ovat merkittäviä väkivallan syitä ja selittäjiä. Mikäli väkivalta ymmärretään parisuhdedynamiikasta johtuvana kaksintaisteluna, niin raja verbaalisen riidan ja fyysisistä koskemattomuutta loukkaavan rikoksen välillä muodostuu häilyväksi. Konfliktin kehityksessä väkivallan ”väkivaltaisuus”, osallisten erilainen vastuu ja toimintamahdollisuudet sekä väkivallan vakavuuden erot ja seuraukset katoavat (Ronkainen 2009, 460-461). Erityisesti jälkihoidon kannalta väkivallan vuorovaikutusmalli on ongelmallinen, sillä se vaikeuttaa mahdollisten psyykkisten oireiden tulkintaa uhriutumisen seurauksiksi (Niemi-Kiesiläinen 2005a, 229).

Konflikti vastaan vallankäyttö vai joku muu?

Väkivaltatyötä tekevästä tahoista niin Naisten linja, Lyömätön Linja kuin Rikosuhripäivystyksen korostivat vastauksissaan parisuhdeväkivaltaa vallankäytön muotona. Näkemykseen väkivallasta vallankäyttönä sisältyy se, että epäillyn tekijän halutaan ottavan vastuun väkivaltaisesta käyttäytymisestään. Naisten linjan ja Rikosuhripäivystyksen vastauksissa korostui syvä huoli uhrin haavoittuvasta ja epätasa-arvoisesta asemasta sovittelussa suhteessa väkivallan tekijään. Lyömättömän Linjan vastauksissa painottui asetelma miehestä väkivallan tekijänä ja naisesta uhrina. Väkivaltatyön-

tekijät kyseenalaistivat sen, että parisuhdeväkivallan sovittelu hyödyttäisi uhria sekä korostivat väkivallan rikosluonteen vakavuutta.

Väkivalta on ihmisoikeuskysymys. (Vastaaja/Lyömätön Linja 13)

Kyselyyn vastanneista sovittelijoista vajaa kolmasosa tulkitse väkivallan vallankäyttönä, kun yli kaksi kolmasosaa sovittelijoista oli omaksunut konfliktilähtöisen näkemyksen väkivallasta. Sovittelijoiden vastauksista saattoi havaita jatkuvaa rajankäyntiä sille, milloin väkivalta ymmärrettiin vallankäyttönä ja milloin konfliktina. Toisaalta epäillyn tekijän vastuu väkivallan teosta korostui, mutta samalla painottui myös väkivallan vastavuoroisuus ja väkivallantekoa ympäröivät olosuhteet, joiden kautta vastuu jaettiin molempia osapuolia koskevaksi. Sovittelijakyselyyn vastauksista kävi ilmi myös sukupuolistuneen vallankäytön näkökulma, sillä muutama sovitteli toi esiin erillisen nais- ja miestyön tarpeen väkivaltakierteen katkaisevana jatkotoimenpiteenä. Vaikka tekijän ja uhrin sukupuolta ei määritelty sovittelijakyselyssä, yksilöitiin väkivallan kohde niissä vastauksissa, joissa sukupuoli ylipäänsä nostettiin esiin yleensä naiseksi, jonka turvallisuuden takaavia keinoja eriteltiin.

Annettiin [sovittelussa] vinkkejä yhteistyöhankkeesta, joka tähtää naisten turvallisuuden lisäämiseen. (Tukipalvelu naisille, jotka ovat olleet fyysisen, psyykkisen tai seksuaalisen väkivallan kohteina. (Vastaaja/ S1)

Jotkut vastaajat mainitsivat kuitenkin, että väkivalta on ilmiönä monimuotoinen ja kritisoivat väkivallan tekijän ja uhrin stereotyyppisiä asetelmia.

Kaikki ei ole pitkään jatkunutta, alistavaa väkivaltaa vaan ihmiset ovat hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. (Vastaaja/ S 7)

Ei ole aina niin, että miehet lyövät ja naiset alistuvat. (Vastaaja/S 8)

Sovittelufoorumin teksteissä tuotetaan parisuhdeväkivallan sovittelusta sekä konfliktilähtöistä diskurssia että sukupuolineutraalia ajattelutapaa. Toisaalta sen edustajat tunnistivat parisuhdeväkivallan erityisluonteeseen liittyvän pitkäkestoisuuden, mutta toisaalta parisuhdeväkivallan sovittelu nähtiin kahden tasa-arvoisen osapuolen välisenä lyhytkestoisena menettelynä. Michael Johnsonin ja Kathleen Ferraron (2000) tutkimuksen mukaan osa parisuhdeväkivallasta, johon sisältyy fyysistä väkivaltaa, on luonteeltaan molemminpuolista kontrollia ja valtataistelua, vaikka naisten ja miesten käyttämän väkivallan muodot vaihtelevat. Vastavuoroinen väkivalta on kyseisen tutkimuksen mukaan kuitenkin suhteellisen harvinaista. Aineiston perusteella voi sanoa, että uhrin ja epäillyn tekijän sukupuolistuneet asetelmat näkyvät konfliktilähtöisen ja sukupuolineutraalin vastaustavan murtuessa.

Uusintakysely

Tein toisen lyhyen mielipidekyselyn väkivaltaa ja sovittelukäytäntöjä koskien toukuussa 2013 Naisten linjalle, Rikosuhripäivystykselle sekä Lyömättömälle Linjalle. Julkinen keskustelu lähi- ja parisuhdeväkivallan sovittelusta oli tuolloin polarisoitunutta, kiivasta ja toisinaan vihamielistä. Vallitsevassa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä koin tarpeelliseksi päivittää tutkimustani varten järjestöjen näkemyksiä parisuhdeväkivallan sovittelusta.

Naisten linja suhtautui 29.4.2013 yhä kielteisesti parisuhdeväkivallan sovitteluun, eikä sen mielestä parisuhdeväkivaltaa tule sovittaa. Myöskään Rikosuhripäivystyksen kannanoton 6.5.2013 sekä Lyömätön Linja Espoossa kannanoton 13.5.2013 mukaan suhtautuminen parisuhdeväkivallan sovitteluun ei ollut juuri muuttunut vuoden 2008 jälkeen. Sekä Rikosuhripäivystys että Lyömätön Linja Espoossa suhtautuivat lähisuhdeväkivallan sovitteluun yhä erittäin varauksellisesti ja tiettyjä reunaehtoja painottaen. Molemmat järjestöt korostivat sitä, että toistuvaa ja vakavaa lähisuhdeväkivaltaa ei pidä sovittaa. Lisäksi niiden mukaan uhri ja tekijä tulisi ohjata aina aktiivisesti jatkopalvelujen piiriin saamaan apua niin uhri- kuin tekijälähtöisesti. Rikosuhripäivystys painotti erityisesti uhrin tahdon ja oikeuksien huomioimista sovitteluprosessissa, sekä uhrille suunnattujen palvelujen merkitystä väkivallan aiheuttaman trauman käsittelyssä. Lyömätön Linja Espoossa kannanotossa tuotiin esiin sovitteluprosessin edellytyksenä väkivallan tekijän halukkuus ja motivaatio sitoutua palveluun, jossa hän voi käsitellä väkivaltaa ja sen taustalla olevia tekijöitä. (Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse järjestöiltä; Lyömätön Linja Espoossa 13.5.2013; Naisten Linja 29.4.2013; Rikosuhripäivystys 6.5.2013.)

Yhteenveto

Tarkastelin edellä sovittelukäytäntöjen sekä sovitteluideaalien välistä suhdetta. Kyselyjen perusteella vaikuttaa siltä, että yleiset sovitteluperiaatteet eivät kykene vastaamaan parisuhdeväkivallan erityisluonteen asettamiin haasteisiin. Väkivallan myötä suhteesta tulee vallankäytöltään epätasapainoinen. Tällöin on kysyttävä, menettääkö sovitteluideaalin perusedellytys kahden sovittelutilanteessa tasavertaisena neuvottelevan kumppanin välillä merkityksensä. Aineiston perusteella suurimmat eroavaisuudet parisuhdeväkivallan sovittelussa koskivat sovittelumenetelyä, osapuolten valta-asemaa sovittelukeskusteluissa sekä väkivallan toistuvuutta. Alla kuvaamani tyypittely tiivistää sovitteluideaalin ja – käytännön välillä olevan kuilun, joka on huomioitava parisuhdeväkivallan uhrin oikeusturvan toteutumisen kannalta:

Taulukko 1. Parisuhdeväkivallan sovitteluideaalien ja –käytäntöjen väliset jännitteet

SOVITTELUIDEAALI	SOVITTELUKÄYTÄNTÖ
Väkivallan kertaluonteisuus Sovittelu on ”matalan kynnyksen palvelu” ja nopea interventio väkivallan ilmetessä	Luonteeltaan usein toistuvaa/pitkäkestoista väkivaltaa Lähes kaikkien tapausten taustalla jo aiemmin tapahtunutta henkistä ja fyysistä väkivaltaa, joista ei ole tehty rikosilmoitusta
Monivaiheinen ja moniammatillinen väkivaltatapausten soveltuvuudenarviointi (poliisi, syyttäjä, sovittelutoimisto) asianosaisten erillis- ja yhteistapaamisissa Tapauskohmainen riskinarviointi Toistuvaa väkivaltaa ei sovitella	Soveltuvuudenarviointi yleensä yhdessä erillistapaamisissa sovittelijoiden ja asianosaisten kesken, aina ei sitäkään vaan yksi yhteistapaaminen (=sovitteluistunto) Sovitteluun ohjaus usein poliisin esitutkinnan asiakirjojen varassa, joista ei useinkaan käy selville väkivaltaisen suhteen tausta ja historia Toistuvuutta voidaan määritellä rajallisesti poliisin tietoon tulleiden tapausten perusteella
Osapuolten riittävä informointi sovittelusta sekä sen merkityksestä oikeusprosessissa	Puutteellinen informointi sovittelun myötä tapahtuvissa muutoksissa etenkin uhrin oikeusturvaa koskien
Keskeistä muutoksen mahdollisuus ja itse sovitte-luprosessi Vapaaehtoinen menettely, joka voidaan keskeyttää, ellei edellytyksiä sovintoon ole Uhrin hyvittäminen kärsimistään vahingoista	Keskeistä sopimuksen syntyminen, ei varsinaista prosessuaalista menettelyä Sovittelu voi vaikuttaa syyttämättä jättämiseen, vaikka sopimusta ei olisikaan syntynyt Sopimus yleensä laillisesti sitova, voidaan purkaa vain erityisin perustein Sopimus merkitsee yleensä syytetoimien raukeamista, sopimus lieventää tuomiota Aineettomat korvaukset uhrille Sopimus vaikuttaa monin tavoin uhrin oikeusturvaan rikosprosessin eri vaiheissa
Sovittelu oikeusprosessille rinnakkaisena tai vaihtoehtoisena menettelynä	Sovittelu oikeusprosessille vaihtoehtoisena menettelynä Sovittelutoimistojen tiedossa ei yleensä se, mitä sovittelulle rikokselle tapahtuu syyteharkinnassa
Jatkuva seuranta etenkin uhrin turvallisuuden takaamiseksi	Ei systemaattista ja pitkäkestoista jälkiseurantaa väkivallan uusimisriskin, osapuolten selviytymisen, tai väkivallan katkaisemista edistäviin palveluihin sitoutumisen suhteen
Tekijän vastuunotto, sovittaa rikoksensa	Teon ja vastuun neutralisointi mahdollinen koska vastuunottoa ei edellytetä, teon sovituksen esim. vahingonkorvauksin muodollinen merkitys hyvityksenä

(Lähde: parisuhdeväkivaltarikosten sovittelua kartoittava kysely 2008-2009)

VI Sovittelu ja sopimus. Parisuhdeväkivalta sopimusasiakirjojen kuvaamana

Sopimusasiakirjat ja asiantuntijahaastattelut analysoitavana aineistona

Siirryn tässä luvussa tarkastelemaan empiirisesti, sopimusasiakirjojen (N= 146) kautta sitä, miten väkivallan osapuolten, erityisesti uhrin, toimijuus sovittelussa rakentuu. Aluksi kysyn, mistä ja miten parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyssä sovitaan? Millaisia ongelmia sopimusasiakirjoista sekä haastatteluista käy esiin? Edelleen tarkastelen, millaisia selitysmalleja väkivallalle tekstuaalisesti tuotetaan? Analysoin, minkälaisia seurauksia väkivallan selittämisellä on väkivaltarikokselle ja osapuolten toimijuudelle?

Aineistoni koostuu lukumäärältään 146:n eri parisuhdeväkivaltatapauksen sopimusasiakirjoista sekä kahden asiantuntijan kanssa yhdessä sovittelutoimistossa tekemistäni puolistrukturoiduista teemahaastatteluista. Ensisijaisena tutkimusaineistona tarkastelen parisuhdeväkivaltatapauksen sopimusasiakirjoja, siis solmittujen sopimusten sisältöä. Sopimusasiakirjat olen kerännyt yhdestätoista eri sovittelutoimistosta ympäri Suomen. Sopimusasiakirjat on pääosin tehty parisuhdeväkivaltaa käsitelleissä osapuolten yhteisissä sovitteluistunnoissa. Kaikissa aineistoni sopimuksissa kyseessä ovat joko nykyiset tai entiset puoliset. Mukana on myös muutamia sovitteluasiain keskeyttämispäätöksiä sekä päätöksiä, joissa sovittelua ei käynnistetä.

Kaikki aineistoni tapaukset sisältävät rikoksen tunnusmerkit täyttävää fyysistä väkivaltaa. Sopimusten yleisin rikosnimike on pahoinpitely, mukana on myös lieviä pahoinpitelyjä ja yksi törkeä pahoinpitely. Sopimusten fyysinen väkivalta on luonteeltaan vakavaa, esimerkiksi kuristamista tai teräaseen käyttämistä. On kuitenkin huomattava, että aineiston pohjalta on vaikea systemaattisesti arvioida käytetyn fyysisen väkivallan vakavuutta. Pahoinpitelyn tyypillisiä tekotapoja aineistossa ovat lyöminen nyrkillä, lyöminen esineillä sekä muunlainen käsiksi käyminen, töniminen, kaataminen, aloillaan piteleminen, liikkumisen estäminen ja kuristaminen. Myös teräaseella on saatettu uhata.

Lähetin vuosina 2011-2013 aikana kaikille Suomen sovittelutoimistoille kaikkiaan kolme tutkimuskutsua, joissa kaikissa pyysin saada kerätä sovitteluasiakirjoina pääasiassa parisuhdeväkivallan osapuolten yhteisissä sovitteluistunnoissa laadittuja sopimuksia sekä istuntojen kirjallisia kuvauksia tutkimustarkoitukseen.²⁴ Lisäksi

24 Sovittelutoimistojen tutkimuskutsuissa vuosina 2011-2013 esitin vaihtelevasti pyyntöjä saada havainnoida väkivallan osapuolten yhteisiä sovitteluistuntoja, kerätä kirjallisia kuvauksia istuntoja täydentäen tai

esitin vielä vuonna 2014 neljännen tutkimuskutsun sovittelun ammattihenkilöstön koulutustilaisuudessa ja lähestyin tämän jälkeen sovittelutoimistoja vielä kerran kirjallisesti tarkoitukseni saada asiakirjojen ohella haastatella asianosaisia sekä sovittelun ammattihenkilöitä ja vapaaehtoisia sovittelijoita.

Tutkimukseeni osallistuvat sovittelutoimistot valitsivat itse dokumenttinsa satunaisotoksella vuosina 2006-2012 tehdyistä sopimusasiakirjoista parisuhdeväkivaltatapauksissa. Antamani lavean ohjeistuksen mukaan otos saattoi käsittää toimistokohtaisesti sopimuksia ja niihin liittyviä muita asiakirjoja joltakin tietyltä vuodelta tai koko ajanjaksolta vuosina 2006-2012. Rajaamalla otoksen käsittämään vaihtoehtoisesti jonkin tietyn vuoden tai pitemmän ajanjakson halusin jättää pyynnön mahdollisimman avoimeksi ja siten luoda edellytykset sille, että ylipäänsä saan kerättyä jonkinlaista dokumenttiaineistoa. Aikarajauksen tein sitä silmällä pitäen, että sovittelutoiminta käynnistyi Suomessa vuonna 2005 säädetyllä sovittelulailalla, jonka myötä parisuhdeväkivaltatapauksia alkoi tulla sovittelutoimistoihin. Asiakirjojen keräys tutkimustani varten oli ajankohtaista vuonna 2012, joten käytännön syistä aikarajaus päättyi tähän kyseiseen vuoteen.

Suomen sovittelutoimistoissa soviteltavien tapausten lukumäärät ja käytännöt vaihtelivat ja pari toimistoa ilmoitti suoraan, että toiminta on vielä uutta eikä heillä ole toimittaa parisuhdeväkivaltaa koskevia sovitteluasiakirjoja. Lisäksi minulle kerrottiin, että THL:n valtakunnallisen ohjeistuksen mukaan sovittelutoimistot tilastoivat kaiken läheisissä suhteissa (nykyiseen tai entiseen puolisoon tai kumppaniin kohdistuneen väkivallan lisäksi myös esim. vanhempaan, lapseen, sisarukseen tai muuhun heihin rinnastettavissa olevaan läheiseen) kohdistuneen väkivallan lähisuhdeväkivallaksi, eikä parisuhdeväkivaltaa voinut näin ollen tapausmassasta suoraan erottaa.

Parisuhdeväkivaltatapauksen valikoiminen vaati siis jonkin verran sovittelutoimistojen aikaa ja vaivaa. Edelleen muutama toimisto ilmoitti, ettei heillä ole resursseja tapausten läpikäymiseen. Pari sovittelutoimistoa ilmoitti saatekirjeissään asiakirjojen lähettämisen yhteydessä, että niiden lähettämät tapaukset koskevat satunnaisesti kaikkia lähisuhdeväkivaltatapauksia. Kaikkiaan minulle lähetetyistä sopimusasiakirjoista muuta kuin parisuhdeväkivaltaa koski lopulta kolme tapausta, jotka rajasin tutkimukseni ulkopuolelle. Aineiston kokonaisuus on 369 liuskaa.

Aineistona sopimusasiakirjat eivät ole tasalaatuisia. Kaikista tapauksista en myöskään saanut käyttööni samoja asiakirjoja. Sopimusten sanallinen laajuus vaihtelee tapauskohtaisesti muutamasta rivistä noin puolen sivun mittaisiin teksteihin.

niistä riippumattomia tapauksia koskien sekä haastatella asianosaisia, vapaaehtoisia sovittelijoita ja sovittelun ammattihenkilöstöä. Havainnointi- sekä haastattelupyynnöt jäivät tuloksettomiksi lukuun ottamatta yhden sovittelun ammattihenkilön sekä yhden vapaaehtoisen sovittelijan kanssa tekemiäni haastatteluja vuonna 2014. Sovitteludokumentteja sain kuitenkin viimein koottua kohtuullisen määrän vuoden 2014 koulutustilaisuuden jälkeen. Asiantuntijoiden haastattelurunko 3 sekä tutkimuskutsut 4-8 ovat liitteinä.

Sopimukset on kirjattu käytössä oleviin sopimusasiakirjalomakkeisiin, jotka ovat valtakunnallisesti yhteneviä. Joihinkin sopimusasiakirjoihin liittyy vaihtelevasti vapaaehtoisten sovittelijoiden kirjallisia kuvauksia osapuolten erillistapaamisista ennen yhteistä sovittelustuntoa ja/tai sopimuksen liitteenä olevia kirjallisia kuvauksia varsinaisista sovittelustunnoista. Sopimuslomakkeisiin kirjattu tieto eroaa tapausten kirjallisista kuvauksista siten, että lomakkeet kertovat lähinnä sopimuksen keskeisen sisällön. Kirjallisissa kuvauksissa vapaaehtoiset sovittelijat puolestaan ilmaisevat vapaammin yksilöllisiä näkemyksiään lähinnä erillistapaamisten kulusta arvioidessaan tapausten sovitteluoveltuvuutta. Kirjallisissa kuvauksissa tapauksia sanallistetaan kokonaisuutena laajemmin, sekä kummankin osapuolen osalta monipuolisemmin ja yksityiskohtaisemmin kuin varsinaisissa sopimuslomakkeissa. Kirjallisten kuvausten pituus vaihtelee tapauskohtaisesti sivusta kolmeen sivuun käsikirjoitettua tekstiä. Oletan dokumenttiaineistossa ilmenevien käsitysten ja käytäntöjen olevan tyypillisiä ja mahdollisia myös aineiston ulkopuolisissa parisuhdeväkivallan sovittelutapauksissa, sillä asiakirja-aineistoa on määrällisesti kohtuullisen paljon ympäri Suomea.

Osa asiakirjoista sisälsi minulle lähetettäessä anonymia tietoa siten, että asiakkaiden henkilö- tai muut tunnistetiedot oli niistä poistettu ja loput henkilötiedot olen itse poistanut ennen analyysivaihetta. Aineiston sovittelutapausten numeroinnin olen tehnyt itse. Numeroinnin jälkeen olen merkinnyt sulkuihin myös rikosnimikkeen sekä epäilty tekijä-uhri –asetelman. Mikäli tapauksella on useita rikosnimikkeitä ja molemmat asianosaiset ovat sekä uhreja että epäiltyjä tekijöitä, olen merkinnyt tapaukset rikosnimikkein ja sulkuihin tekijätiedoin perättäiseen järjestykseen. Merkintä *Molemmat u/t* tarkoittaa sitä, että asianosaiset ovat molemmat merkitty sekä uhreiksi että epäillyiksi tekijöiksi saman rikosnimikkeen alle. Koska aineistoni koostuu yksinomaan heteroseksuaalisiksi luokiteltavista parisuhdeväkivaltatapauksista, olen korvannut sopimuksissa käytetyt henkilönnimet sukupuolen perusteella yleisesti naiseksi ja mieheksi. Muutoin uhri ja tekijä –luokitukseni noudattavat täsmällisesti alkuperäisen dokumenttiaineiston rikosnimikkeiden luokituksia. Analyysin tueksi esitän aineisto-otteita eri asiakirjoista.

Sopimusaineistoa analysoidessa olen vertaillut tapausten välisiä yhteneväisyyksiä ja eroja, sekä muodostanut niiden pohjalta kolme erityyppistä ja laajempaa väkivallan selitysmallia siten, että yksittäisiä tapauksia ei voi identifioida. Analyysin aluksi kirjoitin jokaisen sovittelutapauksen keskeisestä sisällöstä muutaman rivin tiivistelmän. Luvussa esitettyjen aineisto-otteiden tarkoitus on havainnollistaa analyysia, ne ovat kuvaavia esimerkkejä sopimusten keskeisistä teemoista. Pidän aineisto-otteet mahdollisimman lyhyinä tapausten tunnistettavuuden minimoimiseksi. Loput tarkastelussani mukana olleet aineistoesimerkit eri selitysmallien sekä väkivallan toistuvuuden osalta että taulukko, joka esittää tiivistetyssä ja yleisessä muodossa jokaisen aineistossa olevan sovittelutapauksen keskeisen sisällön, löytyvät liitteistä 1 ja 2.

Tein vuonna 2014 kaksi sovittelun asiantuntijahaastattelua. Haastattelin sekä yhtä sovittelun ammattihenkilöä että yhtä vapaaehtoista sovittelijaa. Toimenkuvaltaan sovittelun ammattihenkilö työskentelee sovittelutoimistossa ja mahdollistaa sovitteluprosessin toteutumisen. Ammattihenkilö selvittää tapauksen sovittelukriteerien täyttymisen ja mahdollisesti seuraa sopimuksen täyttymistä sovitulla tavalla sekä ilmoittaa oikeusviranomaisille sopimuksen täyttymisestä. Ammattihenkilö myös ohjaa ja valvoo vapaaehtoissovittelijoiden toimintaa (Sovittelulaki 1015/2005, 4§). Vapaaehtoinen sovittelija on maallikkosovittelija, jonka toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja joka auttaa sovinnon tekemisessä osapuolten yhteisessä sovittelustunnossa. Sovittelijoiden sekä sovittelutoimiston hallussa olevien asiakirjojen käsittelyyn osallistuvien henkilöiden vaitiolovelvollisuudesta, asiakirjojen käsittelystä sekä niiden julkisuudesta säädetään laissa viranomaisen toiminnan julkisuudesta (Julkisuuslaki 621/1999). Sovittelutoimiston asiakkaat kirjataan tietokantaan, johon kirjataan myös sovitteluun liittyvät asiatiedot sekä tiedot sovittelijoista (Flinck, 2013, 120–121).

Sovittelun ammattihenkilölle ja vapaaehtoiselle sovittelijalle esittämäni avokysymykset olivat pääpiirteissään samoja kuin vuonna 2009 kaikille Suomen sovittelutoimistoille tekemässäni kyselyssä. Analyysin kannalta keskustelun tiheitä kohtia olivat ne hetket, kun haastateltavat kertoivat käsityksistään parisuhdeväkivallan sovittelun keskeisistä kysymyksistä, kuten parisuhdeväkivallan luonteesta ja parisuhdeväkivallan sovittelusoveltuvuudesta, toistuvan väkivallan sovittelusta, uhrin asemasta, sovittelun vapaaehtoisuudesta uhrille sekä vastuukysymysten käsittelystä uhrin ja epäillyn tekijän välillä. Edellisten aiheiden lisäksi kysymys, miten sovittelupalvelua tulisi kehittää tulevaisuudessa, oli tärkeä. Kumpikin asiantuntijahaastattelu kesti noin tunnin ja litteroituja haastatteluliuskoja kertyi yhteensä 37 sivua. Haastatteluotteisiin olen merkinnyt itseni kirjaimella H (haastattelijalla), sovittelun ammattihenkilön kirjaimella A (ammattihenkilö) sekä vapaaehtoisen sovittelijan kirjaimella V (vapaaehtoinen).

Soviteltu parisuhdeväkivalta

Sopimuksissa esiintyy kaikkiaan 189 rikosnimikettä. Näistä on lieviä pahoinpitelyjä 37 kpl, pahoinpitelyjä 112 kpl sekä törkeitä pahoinpitelyjä 1 kappale. Suorissa sopimusmaininnoissa toistuvaa pahoinpitelyä esiintyy 11 tapauksessa eli tällöin sopimukseen on kirjattu eri pahoinpitelykerrat. On kuitenkin huomioitava se, että huomattavasti useammin aineiston sopimuskuvauksissa väkivallan toistuvuuteen viitataan epäsuorasti. Fyysisen väkivallan eli pahoinpitelyjen lisäksi tapauksiin saattaa liittyä myös muita rikosnimikkeitä. Nämä muut rikosnimikkeet ovat lähinnä asianomistajarikoksia. Muita sopimuksissa mainittuja rikosnimikkeitä ovat laiton uhkaus 12 kpl, vahingonteko 5 kpl, lievä vahingonteko 1 kpl, kotirauhan rikkominen 3 kpl, kunnianloukkaus 2 kpl, toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapito 1 kpl, viestintäsalaisuuden loukkaus 2 kpl, näpistys 1 kpl sekä haitanteko

virkamiehelle 1 kpl. Myös toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen eli teräaseen hallussapitoon viitataan varsinaisissa sopimuskuvauksissa useammin kuin mitä poliisi tai syyttäjä on esituskintamateriaalin pohjalta rikosnimikkeeksi merkinnyt.

Sopimusten fyysinen väkivalta on konkreettista ruumiillista väkivaltaa, joka aiheuttaa fyysisiä ja usein näkyviä jälkiä. Fyysiseen väkivaltaan liittyy myös ei-fyysistä vallankäyttöä sekä kontrollointia. Pahoinpitely voi tapahtua myös ilman fyysistä väkivaltaa, mutta tällöin rikoslaki edellyttää, että teon seurauksena uhrin terveys on vahingoittunut, hänelle on aiheutunut kipua tai hänet on saatettu tiedottomaksi tai muuhun vastaavaan tilaan (Kainulainen & Niemi 2017, 143).

Edelleen valtaosassa (noin 80 %) aineistoni sopimuksia sopijaosapuolina olevat asianomistaja eli uhri ja rikoksesta epäilty tekijä ovat eri henkilöitä eli näissä tapauksissa fyysinen väkivalta (sopimuksen kohteena olevaa rikosta/rikoksia koskien) ei ole molemminpuolista, vaan rikoksella on nimetty sekä yksi väkivallan käyttäjä (epäilty tekijä) että sen yksi kohde (uhri). Parisuhdeväkivallalle ominaisesti suhteen toinen osapuoli on väkivallan käyttäjä ja toinen sen kohde (Säävälä ym. 2006, 14). Lopuissa sopimuksista molemmat osapuolet ovat merkitty sekä asianomistajiksi (uhreiksi) että rikoksesta epäillyiksi (tekijöiksi). Asiakirjojen perusteella parisuhdeväkivalta on sukupuolittunutta siten, että noin 72 %:ssa sopimuksia asianomistaja on nainen ja rikoksesta epäilty tekijä on mies (myös Sambou & Uotila 2010, 172; Radford & Hester 2006). Noin 19 %:ssa molemmat osapuolet ovat sekä asianomistajia että rikoksesta epäiltyjä ja 8 %:ssa tapauksista rikoksesta epäilty tekijä on nainen ja asianomistaja on mies. Yhdessä tapauksessa asianomistajia on kaksi, mies ja hänen äitinsä. Lisäksi 1%:ssa tapauksia uhri-tekijätietoja ei ole merkitty.

Lukumäärältään sopimus on solmittu 130 tapauksessa, joista 60:ssa tapauksessa on jonkinlainen merkintä seurannasta. Sopimusta ei ole solmittu tai keskeyttämisspätös on tehty 10 tapauksessa, 6 tapauksessa sovittelu ei ole käynnistynyt. Niistä kuudestakymmenestä sopimuksesta, joihin on kirjattu merkintä seurannasta, on 19 sopimuksessa yksilöity se, mitä seuranta koskee sekä seurantatapa. Sopimuksen toteutumisen seuranta koskee joko käyttäytymissopimuksen tai korvauksen toteutumista. Näissä sopimuksissa seuranta sisältää tietoa käyttäytymissopimukseen eli jatkopalvelun piiriin hakeutumisen tai väkivallattomaan käyttäytymiseen liittyen tai rahakorvausten maksamista, seuranta-aika on yleensä 3-6 kuukautta. Sopimuksiin on saatettu kirjata, että seuranta-aikana sovittelutoimisto on yhteydessä asianosaisiin ja tarkistaa sovittujen asioiden toteutumisen.

Kaikkien sovittelutapausten osapuolet ovat joko nykyisiä tai entisiä kumppaneita. Sopimusasiakirjojen mukaan 70 tapauksessa suhdetta oli tarkoitus jatkaa sopimuksen tekohetkellä, 37 tapauksessa suhteen tilasta ei mainittu, 23 tapauksessa suhde oli päättynyt ennen sopimuksen tekoa ja 16 tapauksessa osapuolet harkitsivat suhteen jatkoa (asuivat yleensä eri osoitteissa, parissa tapauksessa asuivat edelleen yhdessä). Edellä esitettyjen lukujen ja myöhempien taulukoiden esittäminen eivät merkitse sitä, että yrittäisiin tehdä minkäänlaista tilastollista yleistystä parisuhdeväkivallan

sovittelumenettelystä miltään tietyltä ajanjaksolta. Lukumäärien käyttö tässä yhteydessä liittyy aineiston tyypillisyyden arviointiin, sen sisäisten elementtien vertailuun esimerkiksi väkivallan luonnetta, uhriutta ja tekijyyttä koskien.

Taulukko 2: Sopimusten luonne

Sopimuksen teko hetki	Väkivallan asianosaiset	Väkivallan teot	Väkivallan syyt	Sopimusten sisältö
	nykyinen/päättynyt parisuhde (mahdolliset yhteiset lapset)	fyysinen väkivalta: lyöminen, kuristaminen, kaataminen, kiinni pitäminen, estäminen, teräaseen käyttö tai sillä uhkailu	kommunikaation/luottamuksen puute, alkoholi, mielenterveysongelmat, mustasukkaisuus, stressi, väsymys, työttömyys, työkiireet taloudelliset huolet	anteeksipyyntö, pahoittelu, lupaus parantaa käyttäytymistä, lupaus vähentää alkoholia, lupaus luottamuksesta, lupaus kommunikaatiosta, yhteinen oppiminen, toisen ymmärtäminen, toisen kunnioittaminen, rahallinen korvaus

Sovittelukontekstissa läheisessä suhteessa käytetyn väkivallan yhteydessä ajatus symbolisesta korjaamisesta korostuu. Valtaosaan sopimuksia on kirjattu lähinnä aineettomia tunnepuoleen ja käyttäytymiseen liittyviä asioita. Sopimuksissa yleisimmät sopimukseen kirjatut hyvittämiset ovat anteeksipyyntö ja anteeksianto, mikäli sellainen on lausuttu, sekä tekijän pahoittelu ja katumus. Sopimuksissa ei uhreilla ole yleensä vahingonkorvausvaatimuksia tekijälle. Aiheutuneiden vahinkojen rahakorvauksista sovittiin harvoin ja korvaussummat olivat pieniä. Rahallisia vahingonkorvauksia on kirjattu kuuteentoista sopimukseen. Korvaukset käsittävät omaisuudelle aiheutettuja pienehköjä vahinkoja kuten silmälaseja, kännyköitä, ovia, kosmetiikkatuotteita tai muita rikkoutuneita esineitä. Korvausvaatimuksia saatetaan esittää myös lääkäri- ja sairaalakuluista, terapiakuluista, lääkekuluista, menetetyistä työtuloista, kosmeettisesta haitasta sekä aiheutuneesta fyysisestä ja psyykkisestä kivusta ja särystä. Yhdessätoista sopimuksessa korvauksille on määritelty tarkka euromäärä. Vahingonkorvaussummat näissä yhdessätoista tapauksessa ovat vaatimattomia. Pienin korvaussumma käsittää uhrin koiran hoitoa veloituksetta, arvoltaan 15 euroa per päivä. Suurin yksittäinen korvaussumma on 1000 euroa. Yhdentoista tapauksen korvaussummien keskiarvo on 419,18 euroa.

Sovittelijoilla ei ole valtuuksia päättää korvausten suuruudesta eivätkä he saa painostaa osapuolia korvausratkaisuihin. Korvauksen määrää arvioitaessa mittamiseen ei saa sisältyä rangaistustarkoitusta, vaan huomioon otetaan vain vahingon suuruus. Korvausratkaisujen tulee olla kohtuullisia ja oikeassa suhteessa vahingon suuruuteen, tekijän vastuuseen ja tekijän kykyyn korvata aiheuttamansa vahingot. Kumpikaan osapuoli ei saa hyötyä taloudellisesti asiassa. (Flinck 2013, 102-104.)

Korvaus- ja rangaistusvaatimusten ensisijainen sopimuksellisuus käy ilmi tapauksesta, jossa osapuolet eivät tehneet sopimusta.

Mies oli valmis korvaamaan aiheuttamastaan kivusta ja särystä 300 €. Nainen oli valmis luopumaan korvaus- ja rangaistusvaatimuksista 650€:lla. Osapuolet eivät päässeet asiassa sopuun. Sovittelussa ei syntynyt sopimusta. (Sovittelutapaus 28/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Sopimukseen on kirjoitettu yleisinä tavoitteina se, miten osapuolet aikovat jatkossa ehkäistä väkivaltaa. Käyttäytymissopimuksina epäillyt tekijät lupasivat muuttaa omia toimintatapojaan, kuten vähentää alkoholin käyttöä, hakeutua palvelujärjestelmän piiriin saamaan apua henkilökohtaisiin ongelmiinsa, alkaa keskustella kuorittavista asioista sekä opetella luottamusta ja vuorovaikutustaitoja. Esimerkiksi erilaiset terapiaohjelmat on kirjattu mainintoina suurimpaan osaan sopimuksia. Vastaavasti myös väkivallan uhrin lupasivat muuttaa jatkossa käyttäytymistään kuten opetella vuorovaikutustaitoja ja vähentää alkoholin käyttöä. Väkivallan syistä alkoholi on kirjattu sopimukseen yksittäisenä ja merkittävimpänä selityksenä. Muita yleisiä syitä ovat muun muassa stressi, väsyminen, kommunikaation tai luottamuksen puute, työttömyys tai työkiireet sekä taloudelliset huolet.

Sopimuksissa asianomistaja eli uhri päättää, luopuuko hän rangaistusvaatimuksesta tai vahingonkorvausvaatimuksista vai ei. Kahta sopimusta lukuun ottamatta kaikissa muissa aineistoni solmituissa sopimuksissa asianomistaja eli uhri on rastinut sopimuskohdan: ”Asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksesta sopimuksen täytymisen jälkeen”. Lisäksi yhdessä sopimuksessa ei ole merkintää rangaistusvaatimuksista luopumisen osalta. Kaikista aineiston sopimuksista kahdessa ei ole merkintää korvausvaatimuksista ja lopuissa sopimuksissa uhri on rastinut sopimuskohdan: ”Asianomistajalla ei ole muita korvausvaatimuksia”. Tämä tarkoittaa, että asianomistajalla ei ole muita vaateita sovittelussa vapaamuotoisesti sovittujen asioiden lisäksi.

Luvussa IV käytin väkivaltatyöntekijöille suunnattua kyselyaineistoa, jossa Rikosuhripäivystys nosti esiin seuraavan tapausesimerkin. Tämän sovittelun läpikäyneen tapauksen valossa voidaan havaita, kuinka suuri merkitys sopimuksella on koko sovitteluprosessin kannalta.

Poliisi ohjaa sovitteluun lähisuhdeväkivaltatutun, jota on esitutkinnassa tutkittu joko törkeänä pahoinpitelynä tai tapon yrityksenä. Sovittelussa tehdään sopimus ja uhri luopuu kaikista rangaistus- ja vahingonkorvausvaatimuksista. Syyttäjä katsoo kyseessä olleen törkeä pahoinpitely ja nostaa syytteen. Juttu etenee tuomioistuinkäsittelyyn. Uhri muuttaa mielensä korvausten suhteen, on yhteydessä sovittelutoimistoon, syyttäjään ja tuomariin ja pyytää sovittelusopimuksen purkua. Oikeusviranomaiset ehdottavat, että uhri pyytäisi sopimuksen purkua heti oikeusistunnon aluksi, mutta uhri pelkää tekijää eikä uskalla esittää vaatimustaan istunnossa julkisesti. Tekijä tuomitaan pahoinpitelystä

4 kk:n ehdolliseen vankeusrangaistukseen eikä häntä määrätä suorittamaan uhrille lainkaan vahingonkorvauksia. Sovittelusopimus katsotaan tuomiota lieventävänä.

(Tapausesimerkki/Rikosuhripäivystys)

Laillisesti sitovaa sopimusta ei voida purkaa kuin erityisin perustein. Kyseisessä esimerkkitapauksessa, jossa uhrin oikeusturvaa loukattiin, olisi voinut vedota lähinnä sopimuksen pätemättömyyteen, koska se solmittiin painostuksen alla.

Taulukko 3: Sopimusten seuraukset

Sopimuksen seuraukset				
	Rikosoikeuden piiriin kuuluvat teot	Parisuhteen nykytila määrittää väkivallan luonnetta	Syynä ei esitetä väkivaltaa itsessään	Rangaistusvaatimuksista luopuminen

Väkivallan osapuolten toimijuuden tuottaminen

Analyysini on aineistolähtöistä ja metodina sovelsin argumentaatioanalyysia. Jäsenin argumentaatioanalyysissä erojen ja yhtäläisyyksien kautta parisuhdeväkivallan uhrin ja epäillyn tekijän toimijuutta määritteleviä ja tuottavia selitysmalleja. Hyödynsin tarkastelussani myös tarinallisen tarkastelun elementtejä, sillä sopimuksilla on kronologisesti etenevä juoni, oma erityinen tapansa esittää, luoda ja ylläpitää merkityksiä väkivaltarikosta ja sen toimijuutta koskien. En kuitenkaan tehnyt perinteistä narratiivista tutkimusta. Tarinallisuus on tutkimuksessani pikemminkin looginen keino hahmottaa sovittelua sekä sitä tapaa, jolla todellista väkivallan tekoa ja kokemusta käsitellään.

Tarinallisuus toimi analyysissäni yleisenä näkökulmana sekä viitekehyksenä, ei varsinaisen analyysin työkaluna. Erittelin aineistostani sen merkityksistä tiiviitä tiheitä kohtia (Hyvärinen 1998, 319), jotka voi nimetä myös ydinkohdiksi. Ydinkohdat ovat keskeisiä ilmaisuja tai arviointeja väkivallan osapuolten toimijuuden merkityksellistymisen tai toimijuuden eri asteisen määrittymisen kannalta. Kiinnitin huomioni sopimusasiakirjojen sisällön lisäksi niihin tapoihin, joilla väkivaltaa selitetään. Käytän sopimusasiakirjojen lisäksi myös kahden sovittelutoimistossa työskentelevän henkilön, sovittelun ammattihenkilön sekä vapaaehtoisen sovittelijan haastatteluja. Haastatteluja tarkastelin sisällönanalyttisesti. Olen tiivistänyt niiden olennaisen informaation ja tarkastellut haastattelujen keskinäisiä yhtäläisyyksiä ja eroja suhteessa dokumentteihin. Puolistrukturoidut teemahaastattelut toimivat sekä taustamateriaalina että asiantuntijatietona, jonka olen asettanut vuoropuhelunomaiseen yhteyteen sopimusten kanssa. Tällä keskinäisellä yhteydellä tarkoitan

sitä, että asiakirjojen ja haastattelujen katkelmat yhdessä vertautuvat toisiinsa, ja monipuolistavat sekä syventävät kirjoittamaani tuomalla esiin parisuhdeväkivallan sovittelun jännitteitä ja ristiriitoja.

Tarinallisen tarkastelun avulla tavoitan sen prosessuaalisen käsittelylogiikan, jolla sovitteluun ohjattua väkivaltarikosta ja siten myös väkivallan toimijuutta selitetään sopimusasiakirjoissa. Keskeistä on väkivallalle annettujen merkitysten muutos menneen, nykyisen ja ennakoitun tulevaisuuden välillä, sillä kielenkäyttö on valan käytäntö, joka muokkaa sosiaalista todellisuutta. Tarina on maailmaa jäsentävä ajallinen kokonaisuus, joka etenee tapahtumakulkuna tai sarjana. Tarinalla on alku, keskikohta ja loppu. Ajallisesti kehittyvinä tarinoilla haetaan järjestystä elämänkulkuun. Tarinat kiinnittyvät aina esittämisyhteyteensä ja niillä tehdään tilanteisesti erilaisia asioita. Ihmisten minuudet ja identiteetit rakentuvat pitkälti tarinoina ja näin ne suuntaavat toimijoita ja heidän tietämistään myös tulevaisuuteen. Vaikka tarinat ovat yksityisiä ja yksilökohtaisia, ovat ne myös yhteisiä, sillä niiden tapahtumat tuovat samalla esiin jotain yleistä inhimillisestä kokemuksesta. Ne osallistuvat poliittisten projektien muodostumiseen, ymmärtämiseen, niiden hallitsemiseen ja rakentamiseen. Tarinat jäsentävät ihmisen eettistä paikkaa maailmassa ja niiden avulla jaetaan kokemuksia, luodaan luottamusta ja ylläpidetään ryhmiä. (tarinallisuudesta esim. Alasuutari 2011; Hänninen 2002, 107-108; Hyvärinen 2006.)

Ajattelen, että osapuolten yhteisessä sovittelukeskustelussa tarina muotoutuu tilanteisesti, sosiaalisesti ja ennen kaikkea instituution kontekstissa. Lähestyin tarinaa David Hermanin (2009) tapaan prototyypin jäsenyyksen kautta. Prototyyppi korostaa sitä, että aineisto voi olla vain osittain ja tietyiltä piirteiltään tarina. Herman esittää neljä elementtiä prototyyppiä koskevalle mallilleen. i) Tarina on tilanteellinen representaatio eli se luodaan ja esitetään aina vuorovaikutuksellisesti. ii) Kyseinen representaatio kannustaa tulkitsijoita tekemään päätelmiä erillisten tapahtumien ajallisesta järjestyksestä. iii) Nämä tapahtumat johdattavat jonkinlaiseen epäjärjestykseen tai häiriöön ja iv) tämä representaatio välittää kokemuksen siitä, millaista on elää tapahtumien epäjärjestyksen läpi, jolloin prototyyppiseen tarinaan sisältyy myös tapahtumia koskeva tietoisuus. (Herman 2009, 14.)

Tarinat ovat merkitysten rajaamia sekä moraalisesti ja emotionaalisesti jännitteisiä ja niissä rakennetaan syy-seuraus -suhteita asioiden välille. Sovittelussa osapuolten yhteisissä keskusteluissa yhteisesti kerrottu tarina sijoittuu siis tilanteeseen ja sillä on jokin tarkoitus. Tarina on syystä tai toisesta aina jollekin yleisölle kerrottu. Tarinoissa arvioidaan jatkuvasti yksilön toimijuutta ja tekoja, tarinankerrontaa itsessään muokkaavat sekä sovittelun puhutapa, että sovittelumenettelyn tavoite eli sopimus. Ymmärrykseni mukaan kyse on parisuhdeväkivallan kokemisesta ja sitä koskevasta muutoksesta, tarinan loppu eli osapuolten yhteinen sovittelutilanne antaa merkityksen ja tulkinnan sekä aikaisemmin tapahtuneelle että tulevaisuudessa tapahtuvalle (Ricœur 1984).

Käyttämäni aineisto, sopimusasiakirjat, eivät olen tavanomaista kerronnallisen ja narratiivisen tutkimuksen aineistoa. Sopimusasiakirjojen laadinta on ohjeistettua ja

niiden tulisi perustua tosiasioihin. Juuri sen takia kiinnitän huomioni siihen, mitkä asiat käsitetään niin merkityksellisiksi, että ne on dokumentoitu sopimuskuvauksiin. En väitä, että narratiivisella analyysillä voisi tavoittaa autenttisen näkemyksen siitä, mikä on ollut parisuhdeväkivaltatapausten reaalin tapahtumainkulku, mitä *todellisuudessa* on tapahtunut. Olennaisia eivät ole esitetyt faktat eli todellisia tapahtumia jäljittelevä esitys. Kaikkiaan autenttisten tapahtumien tavoittaminen tällä tutkimuksella olisi mahdotonta. Sen sijaan kiinnostukseni kohteena on se, millä tavoin tarina rakentaa sosiaalista todellisuutta (Hänninen 2002). Sovittelumenettely on kiinteä osa oikeuden seuraamusjärjestelmää, joten valtakentänsä ja normatiivisuutensa vuoksi se väistämättä muokkaa sekä niitä jäsenyyksiä, joiden kautta tulkitsemme rikosoikeudellisten seuraamusten todellisuutta, kuten tuomioita tai tuomitsematta jättämistä, että konkreettista todellisuutta seurauksineen (vrt. Niemi-Kiesiläinen 2002, 340). Lisäksi tarkastelen tarinoita ylhäältä alaspäin kulttuurisesti, sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti rakentuvina esityksinä ja puhetapoina. Sovittelu tapahtuu tietystä yhteiskunnallisesta kontekstista, jossa väistämättä merkityksellistetään parisuhdetta, sen normatiivisia ehtoja ja rajoja sekä suhteen osapuolten käyttäytymistä. Ylipäänsä kaikkea sitä, millaista hyväksyttävän ja toimivan, niin sanotusti ”normaalin” parisuhteen tulee olla. Michel Foucault nimittää tätä normaalin ja ei-normaalin välistä jaottelua ja paremmuusjärjestykseen asettamista normalisoivaksi hallinnaksi (Alhanen 2007, 139–150).

Ydinmallista selitysmalliin

Seuraavaksi tarkastelen sopimuksia. Ydinmallin peruslogiikka mukaillee aineistossa kuvattujen tapahtumien juonellista kulkua, niiden päälinjaa, on ikään kuin selitysmallien kerronnallinen kaava. Se on aineiston kattava kuvaus kaikista selitysmalleista sisältäen sekä yksittäisiä ainutkertaisia sopimuskohtaisia tapahtumia ja tapahtumakulkuja, että sellaisia osia, jotka vähintään olemuksellisesti löytyvät myös muista malleista. Ydinmallin metaforana toimii ajatus tarinallisuudesta, mutta se jäsenyy enemmän väkivallan argumentointitapoina kuin perinteisenä tarinana.

Analyysini kohdistui sopimustekstien juoneen ja rakenteeseen hahmottaen sen, millaisen ydinmallin ne yhdessä muodostavat. Juoni keskeisenä elementtinä yhdistää yksittäiset tapahtumat toisiinsa koherentiksi ja merkitykselliseksi kokonaisuudeksi, se korostaa tapahtumien vaikutusta tarinan kehittymiseen ja lopputulokseen (tarinallisuudesta Hyvärinen 1998, 319–323; 2004). Ajattelen, että juonessa tapahtumat suhteutetaan niitä edeltäviin ja niiden jälkeen kerrottuihin tapahtumiin ja yhdessä ne luovat uskottavan kuvan muutoksesta.

Se, että juonitiivistelmän luominen aineistosta on ylipäätään mahdollista, tarkoittaa sitä, että sovittelun kontekstissa parisuhdeväkivallasta kerrotaan koherentilla tavalla. Erilaisuudet koskevat lähinnä väkivallan syiden painotuseroja. Tarina parisuh-

deväkivallasta on arvolutautunut ja väkivaltarikosta selitetään tiettyyn järjestykseen asetetuilla tapahtumilla. Ydinmalli kiteyttää parisuhdeväkivallan sovittelujattelun sovinnollisen luonteen eli kausaaliset syy-seuraus -suhteet ja yhteydet tapahtumien välillä, sekä kytkökset laajempaan institutionaaliseen ja kulttuuriseen järjestykseen. Ydinmalli on minun itse luomani ja siten keinotekoinen esimerkki, jonka sovitteluopimukset kronologisessa kerronnassaan yhdessä rakentavat. Kielellisesti ydinmalli rakentuu aineiston eniten käytetyistä sanoista ja ilmauksista.

Ydinmalli:

Osapuolet keskustelivat tapahtumista hyvässä hengessä. Heillä on samansuuntainen näkemys tapahtumista ja siihen johtaneista syistä. Tilanne kehittyi keskinäisestä riitelmästä, jonka johdosta mies menetti malttiaan. Sovittiin, että alkoholin liiallista käyttöä rajoitetaan, joka on suurin syy ristiriitoihin. Nainen kertoi, että suhteessa on ollut jonkin verran mustasukkaisuutta. Ristiriidat on aiemmin selvitetty yhteisymmärryksessä.

Miehen käsi saattoi ottaa naista kasvoihin käsirysyn yhteydessä. Hän myöntää, että on voinut tilannetta rauhoitellessaan tönäistä naista, jolloin nainen on kaatunut. Miehen ei ollut tarkoitus vahingoittaa naista ja hän pahoittelee voimankäyttöään.

Mies ja nainen sopivat, että hakeutuvat ensi tilassa yhteiseen parisuhdeterapiaan. Menettelyllä he pyrkivät löytämään ajatukset keskinäiselle luottamukselleen ja suhteen jatkolle. Mies ja nainen ovat miettineet riitelemisen tapoja; asioista tulee keskustella enemmän ja avoimemmin, jotta tilanteen kiristymiseltä vältyttäisiin. Mahdolliset erimielisyytensä he käsittelevät jatkossa puhumalla.

Mies ottaa yhteyttä Jussi-työhön ja hakee apua myös muilta tahoilta, kuten mielenterveystoimistosta tai A-klinikalta, johon hänellä on jo kontakti olemassa. Mies kertoi ottaneensa opiksi tapahtuneesta ja vakuutti, ettei fyysisistä väkivaltaa enää hänen taholtaan tapahdu. Ei myöskään uhkaavaa käytöstä. Mies totesi tekonsa olleen väärin ja pyytää sitä anteeksi. Nainen hyväksyi miehen anteeksipyyntö. Tapahtuman vakavuus on tiedostettu molempien osapuolten taholta. Molemmat sitoutuvat siihen, etteivät jatkossa loukkaa toisiaan henkisesti tai fyysisesti.

Nainen myöntää osallisuutensa tapahtumiin ja lupaa kiinnittää huomiota käyttäytymiseensä. Nainen kertoi aikovansa ottaa yhteyttä kriisipäivystykseen tapahtuman läpikäymiseksi sekä mahdollisesti muihin auttaviin tahoihin.

(Pahoinpitely / Mies-Nainen)

Tarinallisina esityksinä sopimuksissa on väkivaltaan ja asianosaisiin liittyen monenlaista toimintaa, toimintoja ja toimijoita. Näissä tarinoissa väkivallan osapuolten elämänhallintaan liittyy monia haasteita ja ongelmia. Väkivallan syyt ja seuraukset rakentuvat pääasiassa kolmen selitysmallin kautta ja näiden selitysmallien perusrakenne toistuu samankaltaisena kaikissa sopimuksissa. Tunnistamani kolme näkyvintä väkivallan *selitysmallia* ovat vuorovaikutuksen häiriintyminen -selitysmalli, toimijalähtöinen selitysmalli sekä yhteiskunnallinen selitysmalli. Havainnollistan näitä malleja aineistokatkelmien avulla. Aineistokatkelmien kautta tuon esiin, miten tietty institutionaalinen väkivallan selitysmalli elää yksittäisessä sovittelutapauksessa. Aineistoesimerkit olen valinnut niin, että ne kuvaavat aineiston moninaisuutta, jolloin aineistosta rakentamani kuva muodostuisi mahdollisimman kattavaksi.

Selitysmallien avulla luon kokonaiskuvaa aineistosta ja sen kirjosta. Lisäksi nostan esiin keskeisiä ongelmia väkivaltarikoksen sekä väkivallan osapuolten toimijuuden kannalta. Huomioni kiinnittyy siihen, millaisesta asiasta soviteltavassa parisuhdeväkivaltarikoksessa nähdään sovitteluinstituutionaalisissa käytännöissä olevan kyse. Haen siis sitä, mistä väkivallan oletetaan johtuvan. Edelleen kiinnitän huomioni siihen, millä tavalla sovittelussa rakennetut väkivallan selitysmallit jäsentävät uhrin ja tekijän toimijuutta sekä sitä, minkälaisia seurauksia selittämällä on itse väkivaltarikokselle. Menettelyn tavoite on sopimuksen solmiminen siitäkin huolimatta, että osapuolten näkemyserot väkivaltarikoksesta voivat olla perustavanlaatuisesti suuret.

Nainen kertoo, että mies kehollaan painanut häntä keittiön kaappeja vasten ja kuristanut kurkusta. Naisen sanojen mukaan mies oli kaatanut hänet, jolloin hän oli lyönyt silmäkulmansa keittiönkaappiin ja silmäkulmaan tullut mustelma. Mies kiistää kuristaneensa vaimoaan. Hän kertoo, että naisella ollut kädet pään molemmin puolin kaulalla, joista hän on ottanut kiinni. Miehen mielestä nainen on kaatunut omia aikojaan, jolloin lyönyt silmäkulmansa kaappiin. (Sovittelutapaus 33/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Kaikki kolme selitysmallia löytyvät usein yhdestä sovittelutapauksesta. Jokainen aineistoni tapaus sisältää piirteitä vähintään kahdesta eri selitysmallista, joten tekemässäni jäsentelyssä on väistämättä pelkistyksiä sekä toisaalta myös aineistoesimerkkien päällekkäisyyksiä. Asetelman antamasta mahdollisuudesta huolimatta en ole rakentanut aineistosta varsinaisia tyyppikertomuksia (vrt. Hänninen 2002) siten, että olisin sijoittanut aineistoni tarinat kyseisiin kolmeen tyyppiin ja jäsentänyt jokaisesta yhden tyyppillisen esimerkkitarinan. Perustelen valintaani sillä, että tällöin kaikki yksilölliset tarinat olisivat hukkuneet kolmen keinotekoisien tarinan alle. Sen sijaan olen pitänyt tärkeänä sitä, että sopimukseen dokumentoitu tapahtumien kirjo (kaikessa keskinäisessä samankaltaisuudessaankaan) sekä niissä käytetty kieli eivät peity vaan tulevat esitetyksi sellaisena kuin sovittelun ammattihenkilöstö ja vapaaehtoiset sovittelijat ovat ne sopimukseen kirjanneet. Olen valinnut muutaman

aineistokatkelman, jossa esitän argumentaatiotapojen kiinnittymisen kuhunkin malliin. Loput selitysmallien esimerkit löytyvät kokonaisuudessaan liitteestä 1.

Hahmottamani väkivallan selitysmallit eivät ole ainoastaan jotain, jolla parisuhdeväkivaltaa jälkikäteen selitetään, vaan ne myös ohjaavat ja sanallistavat tulkintaa väkivallasta, parisuhteesta ja suhteen osapuolista. Selitysmallit toimivat moneen suuntaan ja vaikuttavat siihen, miten ja mitä intiimisuhteissa ja –suhteista ajatellaan. (myös Husso 2003.) Aineiston kautta rakentamani selitysmallit nimeän seuraavasti: vuorovaikutuksen häiriintyminen, toimijalähtöisyys ja väkivallan häviäminen sekä yhteiskunnallinen selitysmalli.

Parisuhdeväkivallan selitysmallit: vuorovaikutus, toimija ja yhteiskunta

a. Vuorovaikutuksen häiriintyminen

Yhdeksi yleisimmistä väkivallan syistä sopimuksiin on nimetty parisuhteen osapuolten keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia, kuten kommunikaation tai luottamuksen puute tai epäonnistunut kommunikaatio. Tällöin *selitysmallissa* parisuhdeväkivalta nähdään osoituksena perheenjäsenten *vuorovaikutuksen häiriintymisestä*. Siinä myös itse väkivalta nähdään yhtenä vuorovaikutuksen muotona. Vuorovaikutusta korostava puhetapa juontaa 1990-luvulle saakka vallinneeseen tapaan puhua parisuhdeväkivallasta. Sen teoreettinen kehys perustuu perheterapiasta peräisin olevalle perhedynaamiselle teorialle. Perhedynaaminen teoria korosti ajatusta, jonka mukaan suhteen molempien osapuolten nähtiin vaikuttaneen väkivallan syntyyn. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 66-67.)

Sosiaalipalvelujärjestelmässä erityisesti perheessä tapahtuvan väkivallan katsotaan kytkeytyvän perheen vuorovaikutussuhteiden ongelmallisuuteen tai hyvinvointikysymykseen, ja syyllistämisen suhteen ollaan varovaisia (Lahti 2001; Husso 2003; Keskinen 2005; Honkatukia 2011, 35). Aineistoni sovittelukuvauksesta käy hyvin ilmi, että myös sovittelutoimiston ammattihenkilöt pohtivat väkivallan ja konfliktin välistä eroa uhrin kanssa käydyn puhelinkeskustelun jälkeen, ennen väkivallan osapuolten erillistapaamista:

Nainen vähäpuheinen puhelimesta toimiston henkilökunnan kanssa. Erillistapaamisissa pitäisi saada rakennettua luottamus, että hän uskaltaa puhua tapahtumasta ja tavoitteesta. Pelkääkö hän miestä? Miksi pakeni poikansa luo yöllä? Mikä on riita ja mikä on väkivalta? Tarve saada ulkopuolista apua? Miehen kanssa voisi keskustella kommunikaatiosta, tapa riidellä, alkoholin osuus elämässä, terapia? (Sovittelutapaus 76/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Sovittelussa näkemys parisuhdeväkivaltarikoksesta piiryy konfliktikeskeisenä. Epäillyn tekijän uhriin kohdistama pahoinpitely ymmärretään vastavuoroisena väkivaltana, jolloin kyseessä on ristiriita osapuolten välillä. Myös Flinck (2013) rinnastaa konfliktin, riidan ja rikoksen käsitteet seuraavasti: Konfliktilla tarkoitetaan selkkausta, ristiriitaa tai kiistaa, joka on syntynyt kahden tai useamman osapuolen välille esimerkiksi silloin, jos heidän arvonsa, tavoitteensa tai etunsa ovat vastakkaisia. Konflikti voi johtaa rikollisiin tai väkivaltaisiin tekoihin ja sovittelulla voidaan estää niiden kehittyminen rikoksiksi. Rikoksiin liittyy usein erilaisia konflikteja ja sellaisia moraalisesti vääriä tekoja, jotka eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöjä. Riita- ja konflikti käsitteitä käytetään usein rinnakkain. Käsitevalinnalla on tarkoitus kuvastaa rikoksen tai riidan taustalla ja sen johdosta syntyneitä ihmisten välistä ristiriitatilannetta, jota sovittelussa käsitellään ja ratkotaan. Sovittelu on ennen kaikkea konfliktinratkaisumenetelmä. (Flinck 2013, 20–21.)

Väkivalta häivyttyy merkittävästi, kun se ymmärretään tilanteisesti, osana pariskunnan tapaa ratkaista keskinäisiä erimielisyyksiään. Minna Nikusen (2001, 43) mukaan tekijän vastuullisuutta vähennetään, kun osa siitä osoitetaan uhrille. Vastuu siirtyy, kun väkivallan motiivi nähdään yhteisenä. Tämän järkeilyn mukaan suhteen osapuolten pitäisi yhdessä ratkaista yhteinen ongelmansa toisella tapaa. Parisuhdeväkivallan sovittelumenettely sisältää tämänkaltaisen näkemyksen, sillä osalliset jäsennetään tietynlaisen suhteen, ihmissuhteen ja sitä kautta määrättyllä väkivallan motiivikonstruktioilla toisiinsa. (Nikunen 2001, 43.) Tällaisessa ajattelussa osapuolten riidan katsotaan edenneen fyysiseksi väkivallanteoksi, eikä eroa tekijän ja uhrin välille voida oikeastaan tehdä. Sovittelukontekstissa rajaa fyysisen ja henkisen väkivallanteon välillä ei aina ole olemassa, vaan fyysinen väkivalta on ikään kuin tapahtunut ilman varsinaisia tekijöitä riidan yhteydessä, sen ei-toivottavana sivutuotteena. Parisuhteen kontekstissa väkivallan osalliset sekä erilaiset teot ja tilanteet kategorisoidaan usein samoiksi, jolloin väkivallan syyt ja sisällöt kadottavat merkityksensä (vrt. Dobash & Dobash 1998). Huomion kiinnittyessä teon ohella ja sijasta osapuolten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja teon taustasyihin, nähdään väkivallan sijaan kahden välille syntynyt kiista tai selkkaus. Tällöin jo lähtökohtaisesti ohjaututaan katsomaan väkivaltaa molemminpuolisena riitelynä, johon voidaan löytää syy jostakin rikosta edeltäneestä ärsykkeestä, ongelmasta tai motiivista.

Eräänä perustavana esimerkkinä sovitteluideaalin sisäisestä ristiriidasta voi mainita sen, että sovittelussa ei etsitä syyllisiä, mutta kuitenkin tekijää halutaan rangaista. Konfliktin kehityksessä edellä mainitun kaltainen ristiriita johtaa sovittelu-neuvottelussa vastuun jakautumiseen väkivallan osapuolten välillä, jolloin kysymys syyllisyydestä menettää merkitystään. Sopimuskuvauksissa epäilty tekijä yleensä vastuutetaan käyttämästään väkivallasta, mutta toisaalta myös väkivallan vastavuoroisuus ja tilannekohtaisuus tulevat voimakkaasti esille. Tällöin sopimukseen on kirjattu yleensä se, mitä uhri on sanonut tai jättänyt sanomatta, tehnyt tai jättänyt tekemättä ennen väkivallan kohteeksi joutumistaan, miten hänen aktiivinen tai pas-

siivinen käyttöksensä on ollut ärsyke väkivallan tekijälle. Ajatuskulun mukaan uhri on käyttäytymisellään tai reagoinnillaan tilanteessa aiheuttanut tai edesauttanut häneen itseensä kohdistuneen pahoinpitelyn. Tämän näkemyksen valossa epäillyn tekijän ja uhrin asemat liudentuvat, jopa katoavat, ja väkivalta on vääjäämättä molemminpuolista sekä uhri osasyllinen kokemaansa fyysiseen väkivaltaan. (ks. myös Virkki & Lehtikangas 2015; Virkki & Jäppinen 2017.) Vaikka tekoa ei menettelyssä oikeuteta, uhrin vastuullistamisen kautta hänet veloitetaan sopimaan rikosjuttunsa. Molemmat osapuolet siis vastuullistetaan omasta osuudestaan väkivallassa, osapuolista tulee kanssavastuullisia. Samalla väkivaltarikos normalisoituu ei-väkivaltana ja osana riitaisaa parisuhdetta. Riitaisa suhde jakaa vastuun lisäksi myös toimijuutta siten, että uhri ei määrity ensisijaisesti uhriksi eikä epäilty tekijä varsinaiseksi tekijäksi. Väkivallan olemassaolo samaan aikaan ikään kuin kielletään nimeämällä sille lukuisia eri syitä ja väkivalta itsessään on näiden syiden seuraus.

Teija Hautasen (2010) tutkimuksen vuorovaikutusdiskurssia koskevat tulokset ovat yhdenmukaisia tutkimukseni vuorovaikutuksen häiriintymisen -selitysmallin kanssa. Hautanen tunnistaa huoltoriitojen oikeudenkäyntiasiakirjoista vuorovaikutusdiskurssin, jossa väkivalta nähdään riitana ja vaikean parisuhteen ilmentymänä. Väkivallan olemassaolo ja sen merkitys huoltoriitaa koskevassa ratkaisussa kielletään tai sitä vähätellään usein juuri vuorovaikutusdiskurssiin vetoamalla. (Hautanen 2010, 161-164; Hautanen 2017, 133.)

Sopimusten rikosnimikkeissä väkivalta on rikoksen tunnusmerkit täyttävä teko tai tekoja, jolle on nimetty epäilty tekijä ja uhri, mutta sopimuksen kuvausosiossa asetelma muuttuu ja epäilty tekijä, uhri sekä väkivaltarikos häipyvät taustalle ja niiden väliset rajat katoavat. Väkivallan näkeminen perheen vuorovaikutuksen ongelmana johtaa siihen, että sitä ei nähdä rikosoikeudellista puuttumista tarvitsevana ilmiönä (Niemi & Kainulainen & Honkatukia 2017, 13).

Molemmat asianosaiset totesivat, että ”tämänlaisen” asian takia sovittelutilanteeseen tuleminen oli jo kovin hankalaa ja laittoi ajattelemaan asiaa ja omaa toimintaa tilanteissa, joissa riitoja uhkaa syntyä. Molemmat asianosaiset olivat yhtä mieltä siitä, että tämän kaltaiset riidat kotona ovat todella harvinaisia. Tämä nimenomainen poliisin tutkima pahoinpitely oli molempien osapuolien mukaan poikkeustapaus, jossa ”mopo karkasi käsistä”. Mies ja nainen ovat jo ennen sovittelua keskustelleet asiasta ja luvanneet toisilleen, ettei tämän kaltaisia riitelyjä enää käydä. (Sovittelutapaus 93/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

V: Ei se yleensä ole vain se, mitä paperissa lukee, jos ajatellaan kuulustelupöytäkirjoja, jotka on tehty heti tapahtuman jälkeen ja joissa käsitellään vain sitä juuri tapahtunutta, niin kun lähdetään käymään sitä siitä ympäriltä läpi, mitä on tapahtunu muutama päivä ennen, tai onko se tilanne lähteny kehkeytymään jo jostakin aikaisemmasta, niin kyllä siellä hyvin usein on semmosia ennakkomerkkejä, syylistämättä nyt uhria millään taval-

la, mutta että molemminpuolista osallistumista siihen on joissakin tapauksissa. Voi olla esimerkiksi uhrin tai molempien puolelta tämmöstä henkistä vallankäyttöä, alistamista toista kohtaan, joka sitten kun lähetään baariin, otetaan viinaa, niin kun tullaan kotia, niin silloin se leimahtaa jostakin pikku asiasta, mitä toinen sanoo väärin tai tekee väärin tai kävelee liian nopeaan kotiin tai portaat ylös tai pistää oven nenän eestä kiinni, se on tavallaan ”piste iin päälle”, että sitä tilannetta on jatkunu jollakin lailla.

Edellä kuvatusta haastatteluotteesta nousee esiin uhri-tekijä –asetelmaa vääristävä käsitys, jonka mukaan väkivaltarikoksen uhri on itse varsinainen väkivallan käyttäjä. Parisuhdeväkivallan dynamiikan luonteeseen soveltumattoman ja itse asiassa uhriutumisen seurauksien näkökulmasta täysin päinvastaisen ajatuskulun mukaan uhri kuvataan toimijana, joka on saattanut johdonmukaisesti ja pitkäkestoisesti alistaa epäiltyä tekijää käyttämällä henkistä väkivaltaa. Tähän epäilty tekijä on lopulta ikään kuin olosuhteiden altistamana reagoinut fyysisellä väkivallalla. Ajatus uhrin harjoittamasta henkisestä väkivallasta ennen rikostekoa saattaa liittyä myös fyysisen väkivallan oikeuttamiseen; siihen että väkivalta näyttäisi symmetriseltä tai keskustelu siitä voitaisiin ohittaa. Aineistoni yhteenkään sopimukseen tai kirjalliseen kuvaukseen ei ole kirjattu, että fyysisistä väkivaltaa kokenut uhri olisi ennen väkivaltarikoksen uhriksi joutumistaan harjoittanut johdonmukaista ja pitkäkestoista henkistä väkivaltaa epäiltyä tekijää kohtaan. Ajatuskulun mukaan epäilty tekijä olisi tällöin ikään kuin menettänyt itsekontrollinsa uhrin taholta kokemansa pitkällisen henkisen väkivallan päätteeksi ja pahoinpideltyt hänet pikaistuksissaan, eräänlaisena kostonä. Tällaisesta puheesta ei ole mainintoja.

Parisuhdeväkivallasta puhuttaessa väkivallan eri muodot kuvataan usein erillisinä käyttäytymismalleina, jolloin hämärtyy väkivallan luonne vallankäyttöön perustuvana toimintana. Väkivallan luokittelu johtaa helposti yksipuolisiin käsityksiin parisuhdeväkivallan dynamiikasta ja erityispiirteistä, sillä väkivallan eri muodot liittyvät toisiinsa. (Nyqvist 2008, 152; Piispa 2008.) Tavallisesti fyysinen ja psyykkinen väkivalta erotetaan dikotomisesti toisistaan. Fyysinen väkivalta on helppo tunnistaa, mutta henkisestä väkivallasta on vaikeampi saada otetta. Usein juuri henkinen väkivalta aiheuttaa vakavia ja pitkäkestoisia seurauksia. Henkinen parisuhdeväkivalta on muun muassa kumppanin haukkumista, vähättelyä, mitätöintiä, painostamista, syyllistämistä, uhkailua ja sosiaalista eristämistä. Henkistä väkivaltaa voi olla vaikea tunnistaa, sillä se hiipii suhteeseen vähitellen ja murentaa uhrin itsetuntoa ja itseluottamusta esimerkiksi alentavan kohtelun, kontrolloinnin tai ylipäänsä toisen elämän kaventamisen ja rajoittamisen suhteen. Henkinen parisuhdeväkivalta on niin moninaista, etteivät uhrit välttämättä edes itse tiedosta olevansa väkivallan uhreja, sillä yleisesti väkivalta mielletään fyysisiksi teoiksi. Parisuhdeväkivallalle on luonteenomaista se, että tekijä alistaa uhrin tahtoonsa ja kontrolliinsa, pahoinpitelee uhria vaiantaakseen hänet. (ks. Husso 2003; Ronkainen 2008.) Uhri saattaa tottua pelkoon, jolloin hänen sietokykynsä rajat venyvät.

Sopimuskuvauksissa riitelyksi nimettyihin tapahtumiin liittyvät vahvasti päih-teet. Sopimuksissa ristiriitatilanteet käsittelevät niitä välittömiä tapahtumia, olo-suhteita tai ympäröivän todellisuuden asiantilaa, jotka edeltävät fyysistä väkivallan-tekoa. Sopimusmerkinnöissä väkivaltarikoksen epäilty tekijä on saattanut nimitellä, käyttäytyä uhkaavasti tai estää uhria poistumasta paikalta ennen väkivaltarikosta ja sen yhteydessä. Sopimukseen, joissa molemmat osapuolet ovat uhreja ja epäiltyjä tekijöitä, on molemmat nimetty myös toistensa sanallisesta loukkaamisesta. Sopi-mukseen on saatettu myös kirjata, että osapuolilla on aiempaa historiaa sanallisista yhteenotoista, jotka eivät ole edenneet fyysisiksi. Tapauksissa, joissa uhri ja epäilty tekijä ovat eri henkilöitä, on molemmat saatettu kirjata syyllistyneen keskinäiseen nimittelyyn, haukkumiseen tai solvaamiseen juuri samoilla nimeämisen tavoilla kuin molemminpuolisten väkivaltarikosten tapauksissa. Sopimuskuvauksissa uhrin osuutta väkivaltarikokseen kutsutaan yleisesti provosoinniksi, mutta siihen sisältyviä varsinaisia tekoja tai käyttäytymistä ei mahdollista yleisluonnehdintaa sanallisesta loukkaamisesta koskevaa mainintaa syvemmin eritellä.

Sukupuolen järjestyksiä ja toimijuutta ylläpidetään sukupuolitapaisten toiminto- jen tai tekemisten kautta. Tämä kulttuurinen sopimus kuvaa sosiaalista todellisuutta, kun ihmiset omaksuvat normeja tekemällä asioita tietyllä tavalla nais- ja miestapai- sesti (Veijola & Jokinen 2001, 85, 95). Kyse on yksilön sosiaalisesti määritellystä tyy- pityksestä, jolloin stereotyyppiin sukupuolirooleihin liittyvien käsitysten mukaan nainen saatetaan määritellä etupäässä henkisen ja mies fyysisen väkivallan käyttäjäk- si (myös Jokinen 2005). Väkivallan eksplisiittisesti sukupuolitettu kategoria käsittää puheen suomalaisesta naisesta, joka on sekä väkivallan kohde että väkivallan pro- vosoija (Nikunen 2002, 277). Sopimuskuvausten sukupuolittuneisuus tulee esiin lähinnä vapaehtoisten sovittelijoiden tekeminä kirjauksina, jotka perustuvat sille oletukselle, että naisuhri käyttää parisuhteessa miestä todennäköisemmin etenkin tarkoituksellista sanallista loukkaamista henkisen väkivallan välineenä. Sukupuol- listuneisuutta uusinnetaan ja rakennetaan juuri subjektin toiminnallisena suhteena maailmaan. Tämän tarkoittaa sitä, että naisten ja miesten kokemukset, heille mah- dollistuneet merkitys- tai ymmärrysmaailmat sekä minää määrittävät puhetavat painottuvat eri tavoin ja rakentuvat erilaisiksi. Mahdollisuudet, jotka yhtäältä ovat olemassa sekä naisille että miehille eivät samaan aikaan ole olemassa samoin naisille ja miehille. Näin myös mahdollisuudet tehdä toisin vähenevät. (Ronkainen 1999, 53-54.) Heteroseksuaalisella parisuhteella on tietynkaltainen moraalinen järjestys, jolloin väkivaltaan ja naisen surmaamiseen ei juuri etsitä muita selityksiä kuin pari- suhde, sen välienselvittely ja mahdollinen ero. Näin tapahtumia neutralisoidaan ja tehdään ymmärrettävämmiksi. (Nikunen 2005, 123, 125–126.)

Berger & Luckmannia (1995) mukaillen voi sanoa, että sovitteluinstituution piirissä yksilöiden (uhrina ja epäiltynä tekijänä) tietoisuus määräytyy ja todellistuu sosiaalisesti sukupuoliroolisuorituksissa. Roolit naisena tai miehenä edustavat pari- suhdeväkivallan sovitteluinstituutiota, joka määrää niiden kriteerit, luonteen ja antaa

niille objektiivisuuden. (Berger & Luckmann 1995, 92.) Oikeutetaanko parisuhdeväkivallan sovittelu hyödyntämällä jäykkiä sukupuolirooleja konfliktin kehyksessä rinnastamalla naisuhri provosoivana henkisen väkivallan käyttäjänä mieheen, joka käyttää fyysistä väkivaltaa ikään kuin vastauksena henkiseen väkivaltaan? Väkivaltaisten miesten terapeuttisessa kohtaamisessa on todettu, että juuri lähisuhdeväkivalta on yhteydessä maskuliiniseen identiteettiin kohdistuviin vahvoihin rooliodotuksiin, jotka ovat luonteeltaan stereotyyppisiä, joustamattomia ja rajoitettuja (Partanen 2008, 21). Sopimuskirjauksissa väkivallan uhri, yleensä nainen, pahoittelee käyttäytymistään ja kielenkäyttöään ennen väkivaltilannetta ja sen yhteydessä, sekä lupaa kiinnittää näihin vastaisuudessa huomiota. Sukupuolirooleihin liittyvien odotusten ja parisuhdeväkivallan dynamiikan mukaisesti naisuhri itse ottaa vastuuta ja hänelle asetetaan kyseenalaistamaton vastuu fyysisen väkivallan tekijän sanallisesta loukkauksesta. Naiset odottavat itse itseltään kykyä kompromisseihin, väkivaltaa käyttäneen miehen toiminnan syiden ymmärtämiseen sekä perheen tunneilmapiirin vaalimiseen. Odotus perustuu uskumukseen, että nainen väkivallan uhrina voi omalla toiminnallaan ja käyttäytymisvalinnoillaan välttää tai vähentää väkivaltilanteiden syntymistä. Tutkimuksissa on havaittu, että auttamistyön käytännöissä suuri vastuu väkivaltilanteiden ehkäisemisestä asetetaan juuri väkivaltaa kokeneiden naisten käyttäytymiselle ja sen muuttamiselle. Heikkous ja kykenemättömyys tulkitaan naisten henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi ja heidän toisin toimimisensa väkivaltilanteissa nähdään ratkaisuna väkivaltaongelmaan. (Husso 2003; Keskinen 2005, 359; Jäppinen 2013, 169-170.) Naiselle suunnataan vastuu sekä omista vihan ilmauksista että miehen väkivaltaisista teoista (Husso 1996; Husso 2003). Johanna Niemen (2010) mukaan vastuun sysääminen parisuhdeväkivallan uhrille opettaa rikoksenteikijälle sen, että hän voi kontrolloida sekä uhria että rikosoikeusjärjestelmää (Niemi 2010, 1264).

A: Sehän on tietenkin yks edellytys sovittelulle, että rikoksesta epäilty ottaa vastuun teostaan ja kyllä minä uskon, että sovittelijatkin sitä käsittelee niissä tilanteissa. Kyllähän se on kahden ihmisen välinen konflikti ja yleensä se parisuhdeväkivallassa on pidemmän ajan lopputulos, loppuhuipentuma jos näin sanotaan ja voi olla esimerkiksi, että se uhri onkin se tekijä siinä rikoksessa, mitä sovittellaan, että hän on kestänyt semmosta henkistä painostusta esimerkiksi tai henkistä väkivaltaa pidemmän aikaa ja sitten hänellä pinna palaa ja hän tekee fyysisen väkivallanteon.

Mies myöntää lievästi pahoinpidelleen naista rappukäytävässä. Nainen tunnustaa, että hän on myös ollut osallisena käyttäytymällä provosoivasti miestä kohtaan. Molemmat katuvat riitaansa. (Sovittelutapaus 52/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Molemminpuolisen riidan päätteeksi harjanvarrella huitaisu ei ollut vahingoittamistarkoituksella vaan tilanteen rauhoittaminen. Mies pyysi anteeksi omaa voimankäyttöään ja nainen antoi anteeksi. (Sovittelutapaus 53/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mies pyysi anteeksi kiinnikäymistään. Samoin nainen pyysi anteeksi tilanteesta tapahtunutta provosointiaan. Osapuolet sitoutuivat jatkossa kunnioittamaan toistensa koskemattomuutta, eivätkä puhu toisistaan pahaa. (Sovittelutapaus 57/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Sopimuksissa väkivalta seurauksineen nostetaan harvoin itsessään ongelmaksi. Väkivaltarikokseen johtaneen keskinäisen epäluottamuksen ja ongelmien aiheuttajiksi puolestaan nimetään lähinnä kyvyttömyys kommunikoida tai huomioida toista, sekä selvittämättömät keskinäiset asiat. Yhteisessä sovittelukeskustelussa väkivallanteon tai -tekojen sijaan saatetaan puhua molemminpuolisesta väärinkäsityksestä, jonka aiheuttaman epätavallisen kommunikaatiokatkoksen tai -häiriön myötä pahoinpitelyrikokseen on epätoivotusti mutta väistämättä ajaututtu. Keskeistä on nimenomaan se, että väkivallanteko nimetään tapahtumien tai episodin ei-tahallisenä seurauksena. Ajatuskulun mukaan keskinäisestä puhumattomuudesta tai epäluottamuksesta seuraa riitaa, josta puolestaan seuraa väkivaltaa.

Keskustelussa todettu pariskunnan perusongelmat. Perusongelmat olivat liikaa tekemistä molemmilla, nainen ei kertonut mitään miehelle, kommunikaatio ei pelannut, mustasukkaisuus ja alkoholi olivat olleet laukaisijat tapahtumaan. Tapahtuma oli herätyskello. Nyt olivat keskustelleet paljon, karsineet pois ”ylimääräiset” työt ja tehtävät ja viettivät enemmän aikaa yhdessä. Kommunikaatio sujui paremmin, muutkin asiat toimii paremmin arjessa. Ulkopuolinen apu hyvä, yrittävät tosissaan päästä perheneuvolaan keskustelemaan. Luottamus avoliittoon ja mieheen on vaikea naiselle. Vahvistusten tarve on iso. Mies ei ymmärtänyt kaikkia salaisuuksia, esim. tekstarit, puhelut, naisen sairaus jne. Toivoi että saisi suoran ja rehellisen kommunikaation vaimon kanssa. (Sovittelutapaus 75/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Sopimuksissa haetaan yleensä voimakas yhteisymmärrys tapahtumien kulusta ja väkivallantekoon johtaneista tekijöistä. Väkivallan tekoa on edeltänyt tilanne tai olosuhde, jokin syy, jossa osapuolet eivät ole kohdanneet toiveidensa tai tarpeidensa suhteen. Väkivallan ja sen seurausten sijaan keskeisen huomion sopimuksissa saavat väkivallan tekoon johtaneet ongelmat. Tällöin väkivalta nähdään sekä keinona ratkaista suhteen ristiriitoja että niiden seurauksena, ei itsessään syynä ongelmiin (vrt. Flinck 2013, 142). Sopimusteksteissä osapuolet yhdessä nimeävät sitä, mistä kaikki lähti, mihin johti ja mitä siinä välissä tapahtui. Samalla on kirjattu, kuinka jatkossa riitoja ja ristiriitoja käsitellään puhumalla, ettei vastaava toistuisi. Työvälineinä väkivallanteokojen ehkäisemiseksi on sopimuksissa yleisemmin käsitelty asioista keskustelemista tai keskustelutaitojen parantamista, jotta keskinäinen kunnioitus kasvaisi.

Sopimuksissa epäilty tekijä lupaa lopettaa väkivaltaisen käyttäytymisen, jonka seurauksena uhri luopuu vaatimuksistaan. Tulevaisuudessa mahdollisesti koettu väkivalta ja siihen reagoiminen voidaan nähdä olevan uhrin vastuulla (Niemi 2012,

12). Tekijän kokemuksina on uhrin taholta saatettu kirjata puhumattomuutta, asioiden salailua tai jotain muuta uhrin epäluotettavaa ja/tai hankalaa käytöstä implikoivaa teonkuvausta. Uhrin väkivaltatilanteita ennaltaehkäisevä käytös esitetään yleisellä tasolla kommunikaatioon liittyvänä, kuten että hän ei jatkossa ”tee kiusaa”, ”ärsytä” tai ”nalkuta” toiselle osapuolelle tai ”anna aiheita mustasukkaisuuteen”. Henkilön moraalisen asemoinnin kautta nousevat esiin toimijuuden ja toiminnan intentionaalisuuden kysymykset ongelmalliseksi määrittyneen tapahtuman yhteydessä. Toimija saattaa asemoitua tietoisena toimijana, vaikka itse tekoa pidetään sopimattomana (vrt. Sterponi 2003, 91). Sovittelukontekstissa moraalisen toimijan vastuu teostaan vähenee siten, että sekä toimijan toiminta väkivaltaa edeltäneessä tilanteessa, että väkivallanteko määrittävät ei-tietoisina ja ei-tarkoituksellisina.

Sopimuksiin on kirjattu tavoitteena tai toimintasuosituksina molempien osapuolten ”tapa riidellä” vastaisuudessa huomioitavana asiana. Ehkäisevinä keinoina mahdollisiin tuleviin väkivaltatilanteisiin esitetään hyvin yleisesti, että molemmat pyrkivät toimimaan siten, että fyysinen väkivalta suhteessa ei enää toistuisi. Sopimuksissa konkreettisia väkivallattomuuskeinoja ei yksilöidä lukuun ottamatta ulkoisena menetelmänä suoraa toimintaa, esimerkiksi paikalta poistumista väkivallan uhan kasvaessa. Tässä yhteydessä väkivallan kohde - väkivallan tekijä asetelma häviää ja vastuullistaminen katoaa. Sopimuksissa ei yksilöidä, kumman tulee uhkaavassa tilanteessa poistua paikalta, maininta saattaa koskea yleisesti ”toista” osapuolta.

Osapuolet ovat sopineet, ettei vastaavanlaista tilannetta enää pääse tapahtumaan. Osapuolet ovat miettineet keinoja välttää ja ratkaista riitatilanteet rauhallisin keinoin. Mies ja nainen ovat sopineet, että pinnan tiukentuessa voi toinen poistua tilanteesta, kunnes tilanne on jälleen rauhoittunut. Lisäksi osapuolet sopivat, että väkeviä viinoja ei perheessä enää käytetä. (Sovittelutapaus 83/ Lievä pahoinpitely /Mies-Nainen)

Jatkossa molemmat pyrkivät siihen, että mahdolliset riidat hoidetaan puhumalla, ääritapauksessa toinen lähtee tilanteesta pois. (Sovittelutapaus 87/ Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Asianomaiset kävivät läpi myös mahdollisia tulevia riitatilanteita ja keinoja selviytyä niistä. Parhaimmaksi keinoksi kumpikin totesivat poistumisen paikalta, ennen tilanteen riistäytymistä käsistä ja myös ennen kaikkea sen, että antaa toisen poistua paikalta. Asiaa voi miettiä rauhassa ja keskustella siitä rakentavammin myöhemmin. Tällä tavoin vältetään riidan jatkuminen ja paheneminen. (Sovittelutapaus 97/ Pahoinpitely/Mies-Nainen)

Asianomaisten kanssa käytiin läpi työkaluja vastaavien tilanteiden välttämiseksi. Tilanteen vaatiessa voi mennä omaan asuntoon rauhoittumaan. Nainen puolestaan mainitsi menevänsä kävelyille, jos tilanne kärjistyy. Huutamisen sijaan he opettelevat keskustelutaitoja. (Sovittelusopimus 130/ Pahoinpitely/ Molemmat u/t)

Mikäli riita syntyy, nainen ja mies lupaavat käyttää aikalisäkäytäntöä ja palata asiaan hetken päästä. Molemmat lupaavat kunnioittaa toisen fyysistä koskemattomuutta. (Sovittelutapaus 134/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Vastavuoroisen väkivallan kontekstissa sopimuksissa nimetyt epäilty tekijä ja asianomistaja katoavat ja tapahtunut väkivallanteko muuttuu ”riidaksi, joka kärjistyi”. Sopimuksissa toistuva kuvaus kertoo osapuolten välisen riidan kärjistymisestä tiettyyn pisteeseen, jolloin raja fyysisen väkivallan käyttöön ylitetään. Tavanomainen ajatuskulku on, että riidan ääritapauksen seurauksena alkaa fyysinen väkivalta. Sopimuksissa raja verbaalisen riidan ja fyysistä koskemattomuutta loukkaava rikoksen välillä muuttuu häilyväksi ja epämääräiseksi. Väkivalta on tapahtunut ylireagointi, kun stressaavaksi koettu tilanne eskaloituu hallitsemattomaksi tunteeksi ja purkautuu aggressiona.

Yhteisessä sovittelutapaamisessa todettiin, että tapahtunut oli opettanut molempia näkemään ne asiat, jotka ovat aiheuttaneet riitaa. (Sovittelutapaus 133/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Sopimuksissa uhri-epäilty tekijä -asetelmia kuvataan seuraavasti. Jos parisuhde jatkuu väkivallanteon jälkeen, niin sopimuskuvauksissa painottuu enemmän se, kuinka ”molemmat ovat oppineet tapauksesta” tai ”tekijä ottaa vastuun tapauksesta, mutta uhri myöntää osallisuutensa tapahtumiin”. Tällöin osapuolten suhteen tila sovitteluhetkellä määrittää käsitystä siitä, nimetäänkö tapahtunut enemmän väkivallaksi vai osapuolten väliseksi riidaksi. Kiinnostavaa on, että suhteen jatkuessa sovittelumenettely määrittyy vahvemmin uhrin oikeudeksi kuin niissä tapauksissa, joissa suhde on päättynyt väkivallanteon jälkeen tai ennen sovittelua.

Kaikissa sopimuksissa käsitellään jollakin tavalla myös uhrin käytöstä. Mukana on vähintään maininta, jonka mukaan ”jatkossa osapuolet käsittelevät ristiriitojaan puhumalla”. Paremman keskusteluyhteyden ohessa sopimuksissa korostetaan sitä, kuinka jatkossa osapuolet huomioivat toisiaan paremmin. Turvallisuuden tunnetta ja siten myös luottamusta rakennetaan sopimuksissa kutsumalla osapuolet tulevaan suuntautuen uudelleenlaiseen tunnetason virittymiseen ja siihen vastaamiseen toistensa suhteen. Ymmärryksen toisen tarpeille ikään kuin oletetaan kasvavan yhteisen sovittelutapaamisen myötä. Mikäli osapuolten suhde jatkuu, niin sopimusteksteissä usein kuvataan sitä, kuinka osapuolten ymmärrys tai luottamus toisiaan kohtaan on kasvanut väkivaltatilanteen jälkeen syntyneen ”herätyksen” sekä tapahtuman läpikäynnin myötä. Sopimuskuvauksissa luottamus kuvataan ennen kaikkea sanallisena toimintana; sinä miten avoimesti ja ymmärtäen osapuolet keskenään kommunikoivat. Luottamuksen suhde toimintaan, siihen miten kumppania kohdellaan ja miten häntä kohtaan käyttäydytään, jäsenyy kommunikaatiolle alistaisena.

Molemmat asianosaiset kokevat keskustelun jälkeen ymmärtävänsä toisiaan paremmin sekä syitä, mitkä ovat vaikuttaneet tapahtuneeseen. (Sovittelutapaus 125/ Lievä pahoinpitely, lievä vahingonteko, laiton uhkaus, kunnianloukkaus, viestintäsalaisuuden loukkaus/ Mies-Nainen, Nainen-Mies)

Silloin kun molemmat osapuolet ovat sekä asianomistajia että epäiltyjä tekijöitä, ei sovitteluun soveltuvuus ole lähtökohtaisesti sen perustellumpaa kuin tapauksissa, joissa uhri ja epäilty tekijä ovat eri henkilöitä. Myös molemminpuolinen väkivaltarikos saattaa häivyttää väkivallan tekemisen ja kokemisen. Myös molemminpuolinen väkivalta jäsentyy konfliktina, jolloin väkivallan vakavuus ja sen seuraukset osapuolille katoavat.

Naiselle ei ollut jäänyt pahoinpitelystä suuremmin jännitteitä ja tuntui, että hän osaa pitää puoliaan. (Sovittelutapaus 70/ Pahoinpitely (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen))

Keskusteluapua on saatu terapiasta ja yhteisiltä ystäviltä. Miehellä ja naisella on tavoitteena ja pyrkimyksenä harmoninen tulevaisuus, jossa olisi mahdollisimman vähän riitotia. Mikäli syntyy ärtymystä, toinen poistuu ulos tai toiseen huoneeseen jo ennen riidan syntymistä. Asiasta keskustellaan, kun molemmat ovat rauhoittuneet. (Sovittelutapaus 121/ Pahoinpitely/ Molemmat u/t)

Molemmat ovat sitä mieltä, että ihmisinä he eivät oikein sopineet toisilleen. Mies ymmärtää nyt, miten hänen käyttäytymisensä provosoi naisen mustasukkaisuutta. Nainen menetti itsehillintänsä, koska mies tuntui olevan täysin välinpitämätön. Mies myöntää provosoineensa näin naista ja on siitä pahoillaan. Tilanne ajautui molemminpuoliseen tönimiseen, jossa mies koki toimineensa itsepuolustukseksi. Nainen myös solvasi. (Sovittelutapaus 122/ Pahoinpitely/ Molemmat u/t)

Kyseisenä ajankohtana osapuolten välille syntyi mökillä riita vaikeaan erotilanteeseen liittyen. Riidan seurauksena syntynyt voimankäyttö ei ollut tarkoituksellista kummankaan puolelta. (Sovittelutapaus 141/ Pahoinpitely ja laitton uhkaus (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen))

Väkivallan nimeäminen konfliktina johtaa helposti tilanteeseen, jolloin väkivalta tietynlaisena toimintana, jolla on seurauksia, häviää. Uhrin uhrius häivyttyy merkittävästi ja epäillyn tekijän toimijuus vähenee. Vastuu väkivallasta jakautuu sopijaosapuolten kesken. Kyse on aktiivisesta väkivallan poiskertomisesta, väkivalta, jolla on uhri ja epäilty tekijä suljetaan tilanteisesti ulos sovittelukeskustelusta. Konfliktin kehityksessä uhrit ja tekijät katoavat ja samalla väkivaltaongelma jää taustalle, se esittäytyy vähäisenä ja tilapäisenä vuorovaikutuksen ulottuvuutena (vrt. Ronkainen 2008, 15).

b. Toimijälähtöisyys ja väkivallan häviäminen

Kutsun toista *selitysmallia toimijälähtöiseksi*. Tällöin sopimuksissa kuvatut ongelmat ovat ensisijaisesti henkilöön eli toimijaan liittyviä. Mallissa korostuvat yksilöpsykologia ja henkilöhistoria, sillä parisuhdeväkivalta nivotaan osaksi osapuolten erilaista toimintakykyä tai henkilökohtaisen elämän haasteita ja ongelmia. Sopimuskuvauksissa ihmisen käsittelemättömät tai kohtaamattomat ongelmat saattavat johtaa parisuhteessa väkivallan tekijän ja uhrin välisiin asetelmiin ja rooleihin. Väkiältä saatetaan käsittää myös uhrin ongelmaksi, jos hänen ei katsota toimivan ongelman poistamiseksi. Auttamisen näkökulmasta sopimusten kuvauksissa kyse on usein siitä, millaisia palveluja osapuolet, yleensä epäillyt tekijät, tarvitsevat toimijälähtöisesti. Tutkimusten mukaan runsas alkoholinkäyttö voi lisätä lähisuhdeväkivallan riskiä sekä vaikuttaa väkivallan uusiutumiseen, vakavuuteen ja seurauksiin. Seuraukset ovat vakavampia silloin, kun väkivallan tekijä tai suhteen molemmat osapuolet ovat päihtyneitä. Väkiällasta myös ilmoitetaan useammin poliisille kun tekijä on päihtynyt. Uhrin oma päihtymys sen sijaan vähensi väkivallan ilmoittamista poliisille jopa neljännekseen. (Piispa & Heiskanen 2009.)

Suomessa parisuhdeväkivallan sovittelussa ei ole palveluohjauksesta olemassa vakiintunutta käytäntöä. Pääosin palveluohjaus vaikuttaa olevan asianosaisten itsensä vastuulla. Moninaiset toisen tai molempien väkivallan osapuolen henkilökohtaiseen elämänhallintaan tai ominaisuuksiin liittyvät vaikeudet ja ongelmat ovat sopimuksissa yleisiä, etenkin väkivallan epäillyn tekijän päihdeongelma on todella yleinen (myös Säävälä ym. 2006, 54-55). Alkoholi on kirjattu sopimukseen merkittävimpänä yksittäisenä selityksenä väkivallan käytölle. Sopimuskuvauksissa päihdeiden käyttöön liittyvät mielen liikkeiden arvaamattomuus ja käytöksen säätelykyvyn ongelmat. Päihdeongelmien on todettu tuottavan uusia ongelmia (Hulkko 2011, 99-100), sillä ne heikentävät impulssikontrollia ja yleisesti elämänhallintaa.

Mies tietää oman tilanteensa ”mitä viina tekee lääkkeiden kanssa yhdessä”. Kumpikin on sitä mieltä, että alkoholin käyttöä on vähennettävä ja niin on tehtykin. (Sovittelutapaus 25/ Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Sekä mies että nainen tuovat esille halun sitoutua viinan käytön vähentämiseen: vaihtoehtona on, että alkoholin käyttöä on vain yhtenä päivänä viikossa lauantaisin. Mikäli edellinen ei onnistu, seuraavana vaihtoehtona on avun hakeminen AA:sta. Hieman molempia emmityttää, mutta tuttavina AA:ssa on, jotka voisivat tukea. (Sovittelutapaus 26/ Pahoinpitely /Nainen-Mies)

Nämä kyseiset pahoinpitelyt [kaksi pahoinpitelyä] ovat ensimmäiset väkivallanteot miehen taholta naista kohtaan. Mies lupaa naiselle, että jatkossa hän pyrkii kaikkiin keinoin välttämään väkivaltaa naista kohtaan. Tällä hetkellä mies asustelee naisen luona,

mutta pyrkii hankkimaan oman asunnon lähiaikoina. Miehellä on vuosien mittainen päihdeongelma ja tapahtumia edelsi parin viikon rankka juominen. Osapuolten mielestä sillä on ollut vaikutusta tapahtumien kulkuun. (Sovittelutapaus 86/ Pahoinpitely, kaksi eri kertaa /Mies-Nainen)

Myös lähisuhdeväkivaltaan syyllistyneet miehet itse tyyppillisesti nimeävät alkoholin selityksenä väkivaltaiselle käytökselleen (Partanen 2008, 20). On huomattava, että vaikka alkoholi ja sen liikakäyttö on nimetty sopimuksissa yleisimmäksi pitkäkestoisten ja merkittävien ongelmien aiheuttajaksi parisuhteissa, niin silti sovittava väkivaltarikos on kirjattu poikkeuksellisenä ja yksittäisenä alkoholin vaikutuksen alaisena tehtynä tekona. Huomionarvoista on se, että alkoholi on kulttuurisena väkivallan selittäjänä niin vahva, että myös uhrin alkoholiongelma voi olla sopimuksessa syy ja seuraus hänen kokemalleen väkivallalle. Seuraavasta sopimuskuvauksesta käy ilmi, että epäillyn tekijän toistuvista väkivallanteoista sekä hänen käyttämästään teräseestä ja sillä uhkailusta huolimatta huomio saatetaan kiinnittää lähinnä uhrin henkilöhistoriaan, käyttäytymiseen sekä alkoholin ongelmakäyttöön.

Mies myöntää, ettei hänellä ole oikeutta uhata ketään sanoin, toin eikä millään aseilla. Aikaisemmat kahnaukset ovat olleet sanallisia ja ne on yhteisesti sovittu. Naisen erillistapaamista edeltävän päivänä on hänen käsivarteensa tullut veitsen viiltoja. Mies kertoi kuorineensa hedelmää ja nainen oli tullut hänen viereensä humaltuneena. Mies oli pyytänyt naista menemään nukkumaan ottaen sidontaotteen. Tässä yhteydessä veitsi osui naista käsivarteen ja poskeen tuli naarmu. Kumpikin osapuoli sanoi alkoholin olleen syynä tapahtumaan. Nainen toteaa entisellä elämällään olleen suuren vaikutuksen käyttäytymiseensä. Hän kertoo käyvänsä edelleen säännöllisesti terapiassa psykiatrisella klinikalla, koska häntä on aiemmin uhattu aseella. He ovat yhdessä päättäneet jättää väkevät alkoholit pois elämästään. Mies kertoo, että naisen edellä mainitut päätökset vahvistavat liittoa ja tuovat positiivista muutosta elämään. Mies on pahoillaan tapahtuneesta eikä usko sen koskaan toistuvan. (Sovittelutapaus 99/ Pahoinpitely, laitton uhkaus/ Mies-Nainen)

Alkoholismin selittäminen parannettavaksi sairaudeksi ja runsaasti päihteitä käyttävien ikään kuin syynä otettomaksi mieltäminen osaltaan kieltävät väkivallan ja pitkittävät väkivallan tekijän ja uhrin kärsimystä (Husso 2003).

Sopimuksissa yleisimmät toimijälähtöiset ongelmat koskevat päihteiden ohella laajemmin mielenterveysongelmia sekä muita sosiaalisia ongelmia, harvoin varsinaista väkivallan käyttöä (myös Sambou & Uotila 2010, 172). Mielenterveydellisinä ongelmina aggressiivisuus, vihan hallintaan tai itsehillintään liittyvät kysymykset korostuvat. Sopimuskuvauksissa mainitaan usein psyykkiset, diagnosoidut häiriöt tai sairaudet, joihin liittyy ainakin implisiittisenä sanallistamisena epäillyn tekijän käytöksen häiriöt ja arvaamattomuus sekä henkinen kuormittuminen ja stressi, jotka

altistavat väkivallan käytölle. Mielenterveysongelmat ovat myös erotettavissa päihdeongelmien ohella omaksi keskeiseksi kategoriakseen osapuolten palveluohjausta ajatellen. Myös joko toisen tai molempien suhteen osapuolten mustasukkaisuus persoonallisuuden piirteinä mainitaan sopimusteksteissä keskeisenä fyysisen väkivallan laukaisijana, joko päihteiden ongelmakäyttöön liittyen tai yksinään. Mustasukkaisuus johtaa sopimuksissa etenkin uhrin kontrollointiin ja rajoittamiseen, ja niiden kautta fyysiseen vahingoittamiseen. Toisaalta mustasukkaisuutta saatetaan käyttää selityksenä myös osapuolten välillä vallinneessa kommunikaatiohäiriössä tai epäluottamuksessa esimerkiksi ”eivät jatkossa ruoki toistensa mustasukkaisuutta” -ilmaisulla. Väkivallan jäsentäminen mustasukkaisuuden kautta voidaan ymmärtää eräänlaisena stereotyyppinä tai myytinä, nimeämisen tapana, joka asenteiden ja tulkinnan tasolla luonnollistaa ja yksinkertaistaa parisuhteiden ongelmia ja sukupuolten välisiä valtasuhteita (Husso 2003, 68, 94-95, 132).

Osapuolet ovat rakentavasti voineet purkaa ongelman syitä ja yhteisymmärryksessä tunnistaneet sen aiheuttajat: a) Miehen viikonloppujen raju alkoholin käyttö vastapainona pitkille työajoille. b) Miehen traumaattiset kokemukset edellisestä avioliitosta, joka purkautuu alkoholin käytön yhteydessä voimakkaana mustasukkaisuutena. Epäilty mies myöntää tapahtuneet väkivaltaisuuudet naista kohtaan, katuu niitä aidosti ja myöntää avoimesti tarvitsevansa ammattiapua. (Sovittelutapaus 17/ Pahoinpitely, kaksi eri kertaa/Mies-Nainen)

Edelleen sopimuksissa ja haastatteluissa esiin nousevat väkivaltaisen parisuhteen toisen tai molempien osapuolten varhaisen lapsuusiän lähisuhteen väkivallan uhrikokemukset. On todettu, että lapsuusajan suhde hoitavien aikuisten kanssa saattaa vaikuttaa väkivaltaisuuteen aikuisiällä yksilökohtaisesti (Säävälä ym. 2006, 40). Muun muassa koetun väkivallan vakavuus, muodot ja vaihtelu sen toistuvuudessa vaikuttavat siihen, mitä väkivallalle altistumisesta seuraa (Holt ym. 2008). Hulkko ja Ojuri esittävät, että taustalla voi olla sekä väkivaltilanteesta reagointi persoonallisuushäiriönä että mallioppiminen väkivaltaisesta käyttäytymisestä, millä selitetään väkivallan periytyvyyttä sukupolvelta toiselle (Hulkko 2011, 81-82; Ojuri 2004, 23-24). Esimerkiksi lapsuuden kokemusten kautta omaksutut toimintamallit mallioppimisena sekä aggressioiden syntyminen saattavat siirtyä myöhempiin parisuhteisiin henkilön harjoittamana fyysisenä väkivaltana ja uhriutumisenä. Sekä uhrien että tekijäksi epäiltyjen elämänselityksessä voi olla paljon kärsimystä; traumaattisia kokemuksia, hylkäämistä ja turvattomuutta. Häpeään sidottu arvottomuuden kokemus saattaa heijastaa vaikutuksensa käyttäytymis- ja tunnemalleina henkilön sosiaalisiin suhteisiin. Kuitenkaan sovittelumenettely ei ole väkivaltaisen käyttäytymisen tai muiden ongelmien, saati niiden henkilökohtaisten taustojen käsittelyyn keskittyvä hoitomenetelmä, terapia tai ohjelma.

V: Joissakin tapauksissa se on puhdasta vallankäyttöä tekijän suunnalta, hirveen usein siellä on taustalla molempien paha olo sillä tavalla, että muissa aikaisemmissa suhteissa on ollu kykenemättömyyttä keskustellen hoitaa tilanteita tai jos on eri mieltä asioista. On hirveen paljon sellasta, että lapsuudessa on koulukiusaamistaustaa aika monella tekijällä, perheessä on alkoholiongelmaa, erityisesti aika monella naisuhrilla on päihdeperhetaustaa, jossa mahdollisesti isä on käyttäytynyt väkivaltaisesti eli tavallaan se on tuttu, totuttu malli. Jotkut naiset on sanonutkin, että päätin, etten koskaan ottais isäni kaltaista miestä ja nyt huomaan, että olen semmosen kanssa ja vanhemmissa parisuhteissa on yleensä muita parisuhteita takana, joissa on myös ollu hankaluuksia, kyllä ne hyvin pitkälle on selvittämättömiä, myös itsetunnon kysymyksiä. Ja kun suomalaiselle viina ei sovi, kyllä varmaan se yhteinen nimittäjä, mitä siellä taustalla on, on semmonen molemminpuolinen pahaolo historiasta, menneisyydestä.

A: Nää päihdeongelmat, mielenterveysongelmat ja monesti osapuolten taustat, jo ihan sieltä lapsuudesta ja nuoruudesta lähtien, sieltä paljastuu aika monesti, että tämä uhri on saattanu olla jo lapsuudessa ja nuoruudessa väkivallan uhri kotona ja sitten voi paljastua, että tekijä, rikoksesta epäilty on tottunu siihen jo lapsuudessa ja nuoruudessa, että se on ihan hyväksytty tapa toimia, että fyysisesti vahingoittaa toista, ja kaikki työttömyys, syrjäytyminen. Varsinkin uhrituoneen uhrin kannalta, joka ajattelee, että minä oon tällöinen ja minä ansaitsen saada turpaan, niin voi olla, että on mahdollisuus katkaista uhrin kierre. Aika vähän meillä on semmosia juttuja missä osapuolet olis selvinpäin, että varsinkin rikoksesta epäilty olis selvinpäin, yleensä sekä tekijä että uhri on jonkun päihteen vaikutuksen alaisena, toisaalta korkeasti koulutetut, heidän välisissä jutuissa ei välttämättä alkoholi tai päihteen olo kuvioissa mukana. Näissä varsinkin ne väkivallantehtäjät on aika narsistisia tyyppejä ja uhrin sellaisia, että jotenkin täytyy se kulissi ylläpitää.

Mies kertoi terapiasuhteensa jatkuvan, joten voi käsitellä tapahtumia omalta osaltaan. Erillistapaamisissa naiselle annettiin informaatiota Rikosuhripäivystyksestä. Alkoholien käyttöä ruvetaan selkeästi vähentämään ja mies on odotuslistalla yksilöterapiaan. Lisäksi hän ottaa yhteyttä Lyömättömään linjaan tai vastaavaan, jossa voi puhua miesten ajatusmaailmaan liittyvistä asioista ja siten oppia ymmärtämään omassa menneisyydessä tapahtuneita asioita ja niiden vaikutusta tähän päivään. (Sovittelutapaus 119/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Naisten väkivaltakokemuksia selvittäneessä uhritutkimuksessa selvisi, että 41 prosenttia miehistä, joiden isä oli ollut väkivaltainen perhettään kohtaan, oli ollut väkivaltainen omaa puolisoaan kohtaan. Jos isä ei ollut väkivaltainen perhettään kohtaan, oli 14 prosenttia miehistä joskus ollut väkivaltainen puolisoaan kohtaan. (Heiskanen & Piispa 1998, 61.) Kriisikeskus Mobileen tulleista parisuhteissaan väkivaltaisista miehistä yli puolet raportoi nähneensä omien vanhempiensa välistä väkivaltaa ja yhtä moni kertoi, että lapsuudessa heitä itseään kohtaan oli oltu

väkivaltaisista. Yli kolmasosalla miehistä ainakin toisella vanhemmalla oli ollut alkoholiongelma. (Holma & Nyqvist 2017, 117.) On huomattava, että väkivaltaisuuden selittäminen yksinomaan tekijän omilla lapsuudenkokemuksilla neutraloi ja oikeuttaa väkivaltaa ja siirtää sen syyn tekijän itsensä ulkopuolelle (ks. väkivallan selitysmalleista myös Nyqvist 2001, 22-23; Holma & Partanen 2008). Samalla se petaa väkivallan ylisukupolvisuuden kierrettä.

Terhi Partasen (2008) tutkimuksessa lähisuhdeväkivaltaa käyttäneiden miesten ryhmäterapiassa väkivallan tekijät rakensivat uhripuhettaan monin tavoin. He asemoivat itsensä uhrin positioon muun muassa tuottamalla puhetta itsestään oman avuttomuuteensa tai voimattomuuteensa uhreina (helplessness), (nais)puolison sanallisen tai tunne-elämää koskevan väkivallan (nagging) uhreina, oman lapsuutensa väkivaltaisten kokemusten (parent's or significant others' violence, i.e. social heritage) uhreina sekä vetoamalla biologiaansa (genetic heritage of violence) tai työstressiinsä (work stress). Vahvimmillaan miesten uhripuhe oli silloin, kun he asemoivat itsensä oman lapsuutensa uhriksi. Terapiakontekstissa miehet itse selittivät väkivaltaista käyttäytymistään lapsuudessa koetun väkivallan aiheuttamalla traumalla. (Partanen 2008, 142.)

Sovittelussa väkivallattoman tulevaisuuden kannalta on olennaista, osallistuuko epäilty tekijä terapiaohjelmiin, vai jäävätkö ne vain sopimuslomakkeeseen kirjatuiksi lupauksiksi niin sanottuina käyttäytymissopimuksina. Sopimuksissa asianosaiset ilmaisevat halunsa ja tarpeensa ottaa apua vastaan. Lisäksi sopimuksista käy ilmi, että suhde johonkin palvelutahoon saattaa jo olla olemassa sovitteluun tultaessa. Sovittelumenettelyn keskeiseksi tavoitteeksi nimitään sen väkivallan osapuolille tarjoama palveluohjaus, mutta tässä yhteydessä ohjaus vaikuttaa liian vahvalta ilmaisulta. Usein kyse on siitä, että sovittelutoimisto tiedottaa osapuolia paikkakunnalla tarjolla olevista palveluista lähettämällä kirjallista materiaalia. Varsinainen ohjautuminen jatkopalveluihin jää osapuolten oman aktiivisuuden ja motivaation varaan. Haastattelemani sovittelun ammattihenkilö näkee palveluohjauksen olevan osa sovittelupalvelua.

A: Mahdollisuus on asiakkaat saattaa jonnekin, että he saavat apua tai ainakin tarjota heille vaihtoehtoja, heillä on jonkunlainen tieto mistä löytää. Uhri saa tiedon siitä, että ei tarvi kestää sellaista elämää missä väkivalta on läsnä tavalla tai toisella, että hänellä on mahdollisuus päästä pois siitä ja mistä hän voi hakea apua vaikka tulis äkillinen tilanne, koska monesti ihmiset ei tiitä, eivätkä kehtaa mennä ystävien, sukulaisten luo tilannetta pakoon. En oikein näe, että sovittelulla on semmosta hokkus-pokkus konstia näin lyhyessä prosessissa siihen, että voitaisiin sataprosenttisesti turvata se väkivallaton tulevaisuus.

Sopimuksissa osapuolten välinen parisuhde- tai perheterapia sekä väkivallan tekijän ja uhrin yksilöterapia erottuvat toisistaan siten, että lupauksella parisuhde-terapiaan hakeutumisesta halutaan selvittää suhteen jatkumisen edellytykset. Yksi-

löterapian kautta epäilty tekijä ja/tai uhri puolestaan hakee apua henkilökohtaisiin ongelmiinsa tai suhteesta irrottautumiseen.

H: Miten väkivaltaa koskevia vastuukysymyksiä otetaan sovittelussa puheeksi ja millä tavallaan niitä työestetään?

V: Kyllähän se on niin tapauskohtaista, joissakin tapauksissa asia on selvitetty jo ennen kuin he tulevat tänne, he on keskustelleet siitä, joissakin tapauksissa he on käyneet jo terapeutilla tai kriisityössä yhdessä keskustelemassa tapahtumaa läpi, joissakin tapauksissa taas pariskunta on eläny sen jälkeen niin kuin mitään ei ois tapahtunut ja siitä asiasta ei oo puhuttu sanaakaan, silloin ne vastuukysymykset on tietysti hyvin erilaisia, asiakkaat puhuu niistä aika erilailla.

V: Pyritään saamaan uhri miettimään uhrin roolia ja omaa hyvinvointia suhteessa, että mitkä on ne rajat, minkä yli ei ole enää suostuvainen menemään ja vähän semmosta mitä sitten jos, miten hän toimis, keitä on turvaverkon ihmiset siinä ympärillä, keneen vois ottaa yhteyttä, kuka vois auttaa mahdollisesti eroprosessissa tai mitä on ne tahot, mihin voi mennä tiukassa tilanteessa, tehdään semmosta turvakartoitusta. Väkivallan tekijän kanssa samalla tavalla käydään läpi hänen vastuu teosta ja mahdollisesti sitä, mitä hän itte aattelee, miks on käyttäytyä sillä tavalla ja mistä se tulee, tuleeko se jostakin vanhoista kokemuksista, joita hänellä ois syytä mennä käymään läpi ja toki aina tekijöillekin palveluohjauspaikkoja käydään läpi.

Seuraava vapaaehtoisen sovittelijan haastattelupätkä kuvastaa kulttuurisesti jaettua käsitystä väkivallan uhrin toimijuudesta. Uhriutuminen tunnistetaan, mutta samalla sen luonne kyseenalaistetaan, sillä juuri uhrilta odotetaan aktiivista toimijuutta erityisesti avun hakemisen suhteen. Ajatuskulun mukaan on olemassa jokin muu syy kuin uhriutuminen itsessään, mikäli uhri jää väkivaltaiseen suhteeseen tai ei hae apua kokemaansa väkivaltaan. Sen sijaan, että huomio kiinnittyisi väkivallan tekijän tekoon, syyllistetään uhri kokemastaan väkivallasta ja kyseenalaistetaan uhrin uhrisuus pohtimalla hänen motiivejaan. Väkivallan katsotaan olevan ennen kaikkea uhrin ongelma, koska hän ei toimi ja lähde pois väkivaltaisesta suhteesta. Samalla ei myöskään tunnisteta sitä, että juuri suhteesta lähteminen voi olla uhrille paitsi hyvin vaikeaa niin suoranaisesti hengenvaarallista. Edelleen väkivallan tekijän vastuu väkivallasta saattaa jäädä toissijaiseksi. Vapaaehtoinen sovittelija tunnistaa puutteellisesti parisuhdeväkivallan luonnetta ja dynamiikkaa edellä mainittujen piirteiden osalta sekä niiden vaikutuksista uhrin toimijuuteen.

V: Onhan siellä syyt sille, että ihminen on parisuhteessa, jossa hän on uhri, missä käytetään väkivaltaa, eikä se tekijäkään koskaan voi mitenkään hyvin, eikä hän ole onnellinen siitä tilanteesta, että hakkaa vaimoansa tai miestänsä, vaan hän voi siellä valtavan huo-

nosti ja parisuhde ei toimi, se ei ole millään tavalla onnellinen tai tasapainoinen. Se on kuitenkin monen toive ja haave, että semmoinen olis. Joku syy siinä on, miksi siinä on ja pysyy, lähtemättä siitä pois, hakematta siihen apua.

Yksilön vastuulla oleva parisuhde ja siihen liittyvät velvoitteet ja odotukset vääristyvät eikä uhrin haavoittuvuutta ja sen seurauksia tunnisteta (ks. myös Husso ym. 2013). Voi ajatella, että vapaaehtoisen sovittelijan näkemys parisuhteen ristiriitaisesta luonteesta estää häntä nimeämästä väkivaltaa väkivaltana ja siten uhrius jää näkymättömäksi. Myös väkivallan ja ei-väkivallan syklisyys osana parisuhdeväkivallan luonnetta syventää ilmiön epämääräisyyttä ja vaikeuttaa entisestään sen tavoitettavuutta. Sovittelujärjestelmän puitteissa ei tulisi koskaan käyttää hyväksi uhrin intiimisuhteeseen liittämiä toiveita, joiden todellisuuspohja voi olla vääristynyt. Sovittelumenettely voi osaltaan edesauttaa uhrin häpeän, itsesyytösten ja arvottomuuden tunteiden pysyvyyttä etsimällä selityksiä epäillyn tekijän väkivaltaiselle käyttäytymiselle osapuolten parisuhteesta tai uhrin käyttäytymisestä.

Päättyneen suhteen sovittelussa vastuukysymykset eriytyvät väkivallan osapuolten henkilökohtaista toimijuutta korostavaan suuntaan. Mikäli osapuolet ovat eronneet rikoksen jälkeen, niin usein sopimusten kuvauksissa painottuu se, kuinka erityisesti epäilty tekijä, mutta usein myös uhri punnitsevat jatkossa käyttäytymistään, jottei vastaavia väkivallantekoja tapahtuisi tulevaisuudessa. Näin on myös niissä tapauksissa, kun väkivalta on molemminpuolista, mutta suhde on päättynyt.

Mies on pahoitellut ja pyydellyt anteeksi käyttäytymistään naiselta ja totesi sovittelussakin, ettei hänen käyttäytymiselle ole mitään oikeutta. Molemmat toivoivat toisilleen pelkkää hyvää jatkossa. (Sovittelutapaus 115/ Pahoinpitely, kaksi eri kertaa/ Mies-Nainen)

He ottavat itse tästä vastuun. Mies lupaa, ettei hän ole enää tekemisissä naisen kanssa, samoin nainen lupaa, ettei ole tekemisissä miehen kanssa. (Sovittelutapaus 117/ Pahoinpitely, laiton uhkaus/ Nainen-Mies)

Molemmat ovat sovittelussa myös ymmärtäneet toisen osapuolen näkökulman ja perustelut käyttäytymiselleen. (Sovittelutapaus 122/ Pahoinpitely/ Molemmat u/t)

Väkivaltarikoksen jälkeen eronneet suhteen osapuolet voivat käsitellä sovittelussa väkivaltaa ja tehdä sovinnon niin, että molemmat osapuolet voisivat jättää väkivaltatapahtuman taakseen. Suhteessa eläville kumppaneille parisuhdeväkivallasta on puolestaan voinut tulla ääneen lausuttu uhka osapuolten hyvinvoinnille.

Miehen ja naisen suhde on päättynyt eikä kummallakaan ole halua jatkaa parisuhdetta. Nainen toivoo, että mies ymmärtää tekonsa merkityksen eikä uusi sitä enää koskaan

tulevaisuudessa. Nainen toivoo, ettei hänen enää tarvitse pelätä miehen kohtaamista. Mies katsoo, että pelkoon ei ole aiheutta eikä hän pyri naisen juttusille. (Sovittelusopimus 82/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mies miettii jatkossa omaa käyttäytymistään, jotta vastaavaa ei tapahdu myöhemmin. Osapuolet kokevat käydyin keskustelun puhdistaneen ilmapiiriä. Mies ja nainen jatkavat elämää erillään ja lupaavat olla häiritsemättä ja vahingoittamatta toisiaan. (Sovittelutapaus 88/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mikäli väkivaltilanne uusiutuu, vaihtoehtona on erilleen muutto. (Sovittelutapaus 26/ Pahoinpitely/ Nainen-Mies)

Nainen sanoi, että hän tietää väkivallan raaistuvan, jos väkivaltaisuuksia tulee lisää. (Sovittelutapaus 39/ Lievä pahoinpitely /Mies-Nainen)

Väkivallan vaikutukset lapsiin ovat tutkitusti vakavia, joten väkivalta lapsiperheessä on aina lastensuojeluasia. Parisuhteen väkivalta vaikuttaa aina välittömästi tai välillisesti lasten kokemuksiin, vanhempana toimimiseen sekä perhe-elämään kokonaisuudessaan (esim. Holden 2003). Kyse on tyypillisesti pitkittyneestä tilanteesta, jossa väkivalta on normalisoitunut osaksi perheen elämää. Osapuolten yhteiset lapset nostetaan myös sopimuksissa esiin, sillä vanhempien huoli ja syyllisyys lapsen voinnista väkivallan kokijana on keskeinen. Tunnistetaan, että lapsen todistamat väkivaltilanteet vanhempien välillä ovat vahingollisia lapselle, vaikka häneen ei suoraan kohdistuisi sanoja tai tekoja. Kuvauksissa toimijuus huoltajana ja vanhempana motivoi väkivallan osapuolia yhteistyöhön liittyen juuri lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen. Taustalla on vahva lapsen parasta koskeva ajattelu, joka on myös tietynlainen vanhemmuutta koskeva moraalinen vaade. Vanhempana osapuolet haluavat lapsen vuoksi säilyttää mahdollisimman asialliset keskinäiset välit ja suostua sovitteluun lapsen hyvinvoinnin vuoksi, vaikka keskinäinen parisuhde oli päättynyt tai päättymässä. Sopiminen näyttätyy sovittujen käyttäytymissääntöjen turvaamisena ja siten pyrkimyksenä väkivallan ja muiden ongelmien minimoimiseen etenkin lapsen tapaamiskäytäntöjä koskevissa arjen järjestelyissä. Sopimuskuvauksiin on voitu kirjata sellaisten elinolosuhteiden edesauttaminen, joissa uhrin ei tarvitse kohdata väkivaltaa käyttävää tai yhteisen lapsen tai lasten ei tarvitse jatkossa altistua välillisesti väkivallalle.

Mies on saanut apua elämäntilanteensa selvittelyyn psykiatriasta. Keskustelussa tuli esille lasten tapaamiset ja hyvinvointi. Isä haluaa olla mukana lasten elämässä. Mies ja nainen sopivat yhdessä, että lasten tapaamiset sovitaan ennakkoon ja niistä pidetään kiinni. Lasten ollessa vanhemman kanssa, yhteyttä otetaan vai lapsia koskevissa asioissa sekä epäasiallisia ja uhkailevia viestejä ei laitella toisille. Mies lupasi olla soittelematta eikä tule naisen ja lasten luokse luvatta. Nainen tuntee itsensä väsyneeksi arjessa elä-

mäntilanteen riitaisuuden takia. (Sovittelutapaus 23/ Lievä pahoinpitely, viestintäsalaisuuden loukkaus, näpistys/ Mies-Nainen)

Heillä on ollut riitaa jo pahoinpitelyepäilyä edeltäneenä viikonloppuna, jolloin lapset olleet paikalla. Silloin nainen kertoo ensimmäisen kerran pelänneensä miestä. Nainen ehdottanut vanhimmalle lapselle, että hän voi vapaasti puhua perheen tilanteesta esim. kouluterveydenhoitajalle, koska nähnyt, että tapahtumat vaivaavat lasta. Alkuvuodesta riitä kärjistynyt, kun nainen ollut laittamassa lapsille aamupalaa. Mies kertoo, että hän oli tuolloin suuttunut, koska luullut naisen manipuloivan lapsia häntä vastaan väittämällä miehen lyövän naista. (Sovittelutapaus 33/ Pahoinpitely/Mies-Nainen)

Nainen on tapahtuman jälkeen muuttanut pois kotoa, lapset asuvat hänen luonaan, hän ei aio jatkaa suhdetta miehen kanssa. Lasten huoltajuus hänellä, miehellä on tapaamisoikeus. Lastensuojelu on aktiivisesti mukana. On pyörittänyt perheen arkea ennen ja jatkaa sitä nyt samalla tavalla mutta ilman miestä. Oma lähipiiri tukena, sekä arjessa ja varsinkin lasten ”tapaamisjärjestelyissä” (= miehen kohtaaminen). (Sovittelutapaus 77/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Toisaalta käsitys perheen yhtenäisyydestä voi olla niin vahva, että sopimuksissa saateen puhua parisuhteesta tai perheestä, jos osapuolilla on yhteisiä lapsia, vaikka heidän keskinäinen suhteensa olisi päättynyt ennen sovittelua. Uhrin auttamisen näkökulmasta on merkityksellistä, miten parisuhdeväkivalta ymmärretään osana perhesuhteita.

c. Yhteiskunta väkivallan selittäjänä

Yhteiskunnallinen selitysmalli kontekstoi väkivaltaan olosuhteita, elämäntilanteita sekä kulttuurisia tekijöitä. Mallissa tekijän väkivallan syyksi nimetään tyypillisesti jokin ulkoinen taloudellisen tilanteen hallitsemattomuuteen liittyvä olosuhde. Mallissa väkivallan selityksinä yleisiä ovat työttömyys ja sen aiheuttama osattomuus tai toisaalta töistä ja opinnoista aiheutunut stressi. Vaikea elämäntilanne tai vaativat elinolot aiheuttavat paineita, huolta ja turhautumista epäilylle tekijälle, joka purkaa kuormitustaan väkivallalla. Hahmottelemistani kolmesta mallista kyseistä mallia käytetään sovittelun kontekstissa vähiten. Ajattelen mallin vähäisen käytön olevan osaltaan yhteydessä siihen, että mikäli parisuhdeväkivallan syyt tulkitaan ensisijaisesti kahdenvälisestä suhteesta tai yksilöstä itsestään johtuviksi, on kulttuurista tai rakenteellista näkemystä vaikea hyväksyä.

Miehellä on ollut huoli jaksamisestaan, rahan riittävydestä ja taloudellisesta tilanteestaan ja tämä on aiheuttanut paineita sekä pinnan palamista. (Sovittelutapaus 23/ Lievä pahoinpitely /Mies-Nainen)

Terapiaistuntojen aikana käsiteltäisiin itsehillintään ja taloudellisiin tilanteisiin liittyviä pulmakohтия. (Sovittelutapaus 33/ Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Ei ongelmia arkipäivässä, tapahtuma oli ”tapaturma”. Paljon stressiä syksyn aikana, talon rakentaminen ja muutto aiheuttivat tätä tapahtumaa. (Sovittelutapaus 76/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mies oli valmistanut romanttisen illan, kun taas nainen oli raskaan työpäivän jälkeen väsynyt ja hänen odotuksensa illan suhteen olivat erilaiset. Tilanne johti siihen, että nainen halusi poistua. Mies pyysi naista jäämään ja sitten esteli lähtöä pitämällä naisesta kiinni. (Sovittelutapaus 78/ Pahoinpitely, kotirauhan rikkominen, vahingonteko/ Mies-Nainen)

Tilanteeseen oli johtanut monenlaiset syyt, jotka juuri kyseiseen aikaan olivat meneillään, mm. talo huputettuna (täysjulkisivuremontti), naisen runsas lääkitys ja tämän äidin äkillinen sairastuminen. (Sovittelutapaus 131/ Pahoinpitely/ Molemmat u/t)

Mies on tiedostanut, että tilanteen kärjistymiseen vaikutti loppuillaan olevien opintojen stressi. (Sovittelutapaus 132/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Murha-itsemurha -uutisointia tarkastellut Minna Nikunen (2002, 2005) havaitsi, että suomalaisuuteen ja maskuliinisuuteen kulttuurisesti liitetyt stereotyyppit, kuten väkivaltaisuus tai runsas alkoholin juominen (myös Rintamäki 2015, 83-85, 94), liitetään kerronnassa tavallisuuteen. Negatiivisen suomalaisuuden yhdistyessä mieheen tekijän vastuu tekojen suhteen vähenee, mikäli teon voi sijoittaa ’suomalaisen miehen’ kategoriaan. Kulttuurisen konstruktion muodostaman kategorian kautta uutisoitaessa toteutuu kansallisuuden sukupuoli eli suomalainen miehuus, jolloin tekijäksi muotoutuu kulttuuri, ei miesyksilö. Myös parisuhteen negatiivisuus kontrastoituu toiseen diskurssiin, suomalaisen miehen ja naisen väliseen kumppanuuden oletukseen, jolloin murha-itsemurha -uutisten tappajan toimijuutta vähennetään sillä, että osalliset nähdään kollektiivina. Osapuolet kategorisoidaan pariskuntana, vaikka he olisivat muuttaneet erilleen ja heistä saatetaan kertoa, että he olivat molemmat työttömiä ja stressaantuneita. (Nikunen 2002, 269-279, 286; 2005, 305-328.)

Sosiologisessa katsannossa väkivaltaisen reagoimisen taustalla korostuvat yhteiskunnan kulttuuriset tavat ja tulkinnat sekä kulttuurisen pääoman merkitys ja periytyvyys, jotka ulottavat vaikutuksensa myös kielenkäyttöön. Erityisesti sosiologi Pierre Bourdieu on laajentanut yhteiskuntaluokkien alaa koskemaan kulttuurisia erottelujärjestelmiä ja lisäksi kehitellyt laajempaa käytännön teoriaa modernien yhteiskuntien luokkarakennetta koskien. Bourdieun mukaan yhteiskunnalliset luokittelut eli ihmisten määrittäminen yhteiskunnallisen aseman mukaan, ovat keskeinen osa sosiaalista todellisuutta, sillä ne ovat sekä todellisten voimasuhteiden ja hierarkioi-

den tulosta että vaikuttavat siihen (Sulkunen 2006a, 132). Eriarvoisuutta koskien Bourdieun keskeisiä käsitteitä ovat muun muassa symbolinen väkivalta, habitus sekä doksa. Toimijoiden tapaa tulla tietoiseksi yhteiskunnallisesta olemisestaan luonnehtii symbolinen väkivalta, joka johtaa alistetut ryhmät tunnistamaan yhteiskunnallisen asemansa väärin sekä tekee näiden kokemusten kommunikoinnin vaikeaksi.²⁵ Symbolisen väkivallan mekanismit uusintavat alistussuhteita realisoituen väkivaltana myös kahdenvälisessä suhteessa yksityisen alueella (Husso & Hirvonen & & Notko 2017).

Berger & Luckmannin (1995) mukaan yksilön psykologinen todellisuus ja yhteiskuntarakenteen ovat keskenään dialektisessä suhteessa. Yhteiskuntarakenteen radikaalit muutokset saattavat johtaa muutoksiin yksilön psykologisessa todellisuudessa ja ilmentyä identiteetti-ongelmina. (Berger & Luckmann 1995, 202.) Antti Kouvon (2010) mukaan sosiaalisen pääoman käsitteen kautta voidaan jäsentää sitä sosiaalisten resurssien kokonaisuutta, jolla saattaa olla yhteys sosiaaliseen eriarvoisuuteen. Muun muassa luottamus toisiin ihmisiin ja instituutioihin on tärkeä yhteisötason sosiaalisen pääoman indikaattori (esim. Putnam 1993, 35-36). Tutkimus, jossa vertailtiin 27:ää maata, havaittiin että sosiaalisen pääoman ja luokka-aseman välillä on selviä yhteyksiä ja etenkin suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalinen pääoma on epätasaisesti jakautunutta (Pichler & Wallace 2009). Tutkimuksen tärkeimmät sosiaalisen pääoman indikaattorit koskivat yleistynyttä luottamusta (väittämä: voiko ihmisiin yleensä luottaa) ja toinen institutionaalista luottamusta, koska juuri toimivien yhteiskunnallisten instituutioiden katsottiin luovan sosiaalista pääomaa. Suomessa luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin oli yleisempää luokkahierarkian yläpäässä, ja tutkijan arvion mukaan työllistymisen tarkempi tutkimus tulisi paljastamaan lisää sosiaalisen pääoman vaikutuksesta eriarvoisuutta synnyttävänä resurssina. (Kouvo 2010, 168-173,181.)

Kriminologisissa ja poliittisissa uhrin asemaa käsittelevissä keskusteluissa puhutaan uhrikokemusten hierarkiasta, jonka pohjalla ovat muun muassa päihdeongelmaiset ja syrjäytyneet. Kriminologisen tiedon valossa huono-osaisuus, rikosten tekeminen ja niiden uhriksi joutuminen myös kasautuvat samoille henkilöille. Tämän kaltaista rakenteellista asemaa; yhteiskunnallista huono-osaisuutta eli rikosten tekemisen ja uhriksi joutumisen kasautumista sekä mielenterveyden ongelmia ei välttämättä tunnisteta viranomais- ja auttamiskäytännöissä.²⁶ Rikosten uhrien tu-

25 Doksa tarkoittaa tilannetta, jossa sosiaalisen maailman järjestys on annettu sen toimijoille totunnais-tuneina käyttäytymistäipumuksina ja niihin liittyvinä epäsystemaattisina uskomuksina vailla vaihtoehtoja (Heiskala 2000, 178; myös Alasuutari luokkateoriasta 1986). Habituaalisessa eli tavanmukaisessa toiminnassa yhdistyvät sekä sopeutuminen tilanteeseen että subjektiivisuus (Sulkunen 2006, 139). Suomalaisen sosiologian elämäntapakeskustelussa habituksen käsite yhdistetään subjektiiviteettiin lähes synonyyminä (Ronkainen 1999, 230).

26 Kansainvälisten tutkimusten mukaan mielenterveysongelmista kärsivät ovat useammin uhrin kuin tekijän asemassa rikosprosessissa, vaikka mielenterveysongelmien ja rikosten tekemisen välistä yhteyttä on tutkittu enemmän (Honkatukia 2011, 34).

kivalvelujen asiakaskunnassa onkin hyvin vähän yhteiskunnan marginaalissa eläviä. (Honkatukia 2011, 55, 125.) Samansuuntaisesti poliisitutkimuksen ongelmia kartoitettavassa tutkimuksessa todettiin, että väkivallan uhrin vakavat päihdeongelmat tai henkilöhistoria vakavamman väkivallan uhrina saattavat johtaa tilanteeseen, jossa hänene kohdistuvaan lievempään väkivaltaan suhtaudutaan poliisin taholta vähäntelevästi (Kotanen & Smolej 2014, 26).

Virallisten tilastojen ja tutkimuksen näkökulmasta vakavaan väkivaltaan syyllistyneiden ja sen uhriksi joutuneiden kohderyhmää on heidän sosiaalisen syrjäytymisensä vuoksi vaikea tavoittaa lomakekyselyin (Kivivuori ym. 2006, 43). Yksilön elämänhistoriaan, elämänvaiheeseen sekä yhteiskunnalliseen asemaan liittyy seikkoja, jotka määrittävät sekä uhriksi joutumisen alttiutta että uhrikokemuksen seurauksia. Yksittäisten taustatekijöiden kuten sukupuolen ja yhteiskuntaluokan tarkastelu toisistaan ja kontekstistaan irrallaan on riittämätöntä. Tämä voi johtaa muun muassa siihen, että henkilöitä voi olla vaikea nähdä uhreina, joilla on tarpeita ja oikeuksia ja sen sijaan heidän uhriksi joutumisensa voidaan käsittää lähinnä heidän elämäntyyliinsä kuuluvana (Honkatukia 2011, 8, 33, 54; Keinänen 2009.) Toisaalta naisiin kohdistuvan väkivallan esiintymistä ja muotoja saatetaan selittää samalla tavalla kuin väkivaltaa yleensä (so. miesten väkivaltaa), syrjäytymisellä ja liiallisella alkoholin käytöllä (Niemi & Kainulainen & Honkatukia 2017, 12).

Alkoholin päihdekäyttö yhdistyneenä syrjäytymiseen nostaa Suomessa henkikirikolukkuja (Aaltonen 2013). Henkikirikosten kautta rakentunut kuva kertoo väkivallasta jonakin yksilöiden kohtalonomaisuutena syrjäytyä ja toisaalta alkoholin tuottamana sattumanvaraisuutena, jolle ei kerta kaikkiaan voi mitään. Suvi Ronkainen (2008) toteaa tyypillistä suomalaista henkirikosta koskevasta kuvasta, että henkirikos, alkoholi ja syrjäytyminen nivotaan toisiinsa niin ohuella, objektivoivalla ja ylimalkaisella tavalla, että on vaikea nähdä niitä tilanteita, joissa hyvinvointivaltion palvelujärjestelmä on kyseisiä henkilöitä kohdannut. On todennäköistä, että syrjäytyneillä ja päihteiden väärinkäyttäjillä on kuitenkin ollut kohtaamisia sosiaalihuollon kanssa.

Väkivalta legitimoii sen, ettei palvelujärjestelmän tarvitsekaan kysyä itseltään, miten se huomioi väkivallan. Henkikirikosten kuva on yhtenevä parisuhdeväkivallan sovittelulle vakavassa syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden osalta. Syrjäytyminen eristää ongelman yksilötasolle. On mahdollista, että sovitteluun ohjautuminen kohtaloltaan syrjäytyneiksi katsottujen tapausten kohdalla tarkoittaa sitä, että rikosasia hoidetaan ”pois päiväjärjestyksestä” niiden henkilöiden kohdalla, joiden katsotaan olevan kykenemättömiä tai haluttomia ajamaan omia etujaan. Väkivallan selittäminen mieluummin yksilötason tekijöillä sen sijaan että yritettäisiin ymmärtää väkivallan monimutkaisia yhteiskunnallisia taustoja liittyen eriarvoistumiskehitykseen (myös Honkatukia 2017, 332), on leimaavana asenteena itsessään myös osa syrjäytettäviä prosesseja. Kaikkiaan on selvää, että hyvinvointivaltion eepoksen rapautuessa ja julkisen vallan sanoutuessa irti vastuustaan huolehtia uhreista, on sosiaalisesti

heikoimmassa asemassa olevien tai yhteiskunnan vähäosaisten uhrien tai uhriryhmien yhä vaikeampi saavuttaa palvelujärjestelmää. Palvelujen ollessa riittämättömiä ja ohjautumisen heikkoa, on myös järjestöjen erityisen vaikea saada rahoitusta esimerkiksi päihdeongelmaisten tukimuotoihin (Walklate 2007, 53-55). Vuonna 2005 tehdyn kansainvälisen uhritutkimuksen mukaan vakavien rikosten (mm. seksuaalirikokset, uhkaus, päällekarkaus) uhreista Suomessa harvempi kuin joka kymmenes apua tarvinneista koki saaneensa sitä (Van Dijk & Groenhuijsen 2007).

Edellä kuvatut kolme väkivallan selitysmallia perustuvat väkivaltailmiötä tietyllä tavalla yksinkertaistaviin uskomuksiin ja siksi niiden käyttöyhteydet sekä selityskyky ovat erityisen rajallisia. Voi todeta, että kaikki selitysmallit, joilla väkivaltaa selitetään, ymmärretään tai oikeutetaan, ovat sosiaalisesti säädelyjä (myös Ronkainen 2017, 34). Kukin niistä konstruoi sovittelussa parisuhteen kriisiytymisen ja/tai yksilön ongelman koskevan pääsääntöisesti jotain muuta kuin väkivaltarikosta. Samalla epäillyn tekijän käyttämä väkivalta ja sen seuraukset uhrille tulevat vähätellyiksi ja väkivallalle esitetään erilaisia selityksiä, jotka liittyvät väistämättä myös uhrin toimintaan. Selitysmalleille on yhteistä se, että niissä väkivalta häivytetään ja selitetään pois, ne kadottavat väkivallan jatkumon seuraukset uhrille. Kuitenkin selitysmallien tunnistaminen on tärkeää, sillä niiden vaara on juuri siinä, että ne ikään kuin normalisoivat väkivaltaa tekemällä siitä ymmärrettävää ja sitä kautta oikeutettua (myös Nyqvist 2001, 10).

Selitysmallit heijastavat sovittelun ja parisuhdeväkivallan yleisiä merkitysrakenteita ja -järjestelmiä. Sopimuksen kontekstissa väkivaltarikoksesta tulee odottamaton, tahaton ja poikkeuksellinen tapahtumasarja, jonka syyt ovat osapuolten keskinäisen vuorovaikutuksen häiriössä, toimijalähtöisiä tai ulkoisesta olosuhteesta johtuvia. Samalla sovitteluasiakirjoista rakentamani parisuhdeväkivallan selitysmallit ovat yhteneväisiä lähisuhdeväkivallan yleisiä teoreettisia näkökulmia esiintuovien selitysmallien kanssa. Näitä lähisuhdeväkivallan selitysmalleja edustavat ainakin sosiaalipsykologinen, psykologinen sekä sosiokulttuurinen selitysmalli. (vrt. Hulkko 2011, 81-82; Ojuri 2004, 23-24.) Lähisuhdeväkivallan selitysmallit kuvaavat väkivaltaa muun muassa parisuhteen vuorovaikutuksen, henkilökohtaisten persoonallisuuden piirteiden ja yhteiskunnallisten tekijöiden kautta. Jäsentämäni vuorovaikutuksen häiriö parisuhteessa -selitysmalli on samankaltainen kuin sosiaalipsykologinen selitysmalli, johon liittyy parisuhteen, perheen ja yhteiskunnan vuorovaikutus ja dynamiikka. Toimijalähtöinen selitysmalli on puolestaan lähellä psykologista selitysmallia, jossa väkivaltaan liittyyvät muun muassa itsetunto- ja minäkuvaongelmat sekä persoonallisuushäiriöt. Taustalla voi olla traumaattisia kokemuksia henkilöhistoriassa ja käsitys itsestä on mahdollisesti epävakaa. Yhteiskunnallinen selitysmalli muodostuu samalla tavoin kuin sosiokulttuurinen selitysmalli, jossa väkivallan olemassaoloa selitetään etupäässä yhteiskunnan rakenteista ja kulttuurin arvoista käsin. Mallissa väkivaltaa lisääväksi riskitekijäksi katsotaan työttömyys. Kaikkiaan väkivallan selittäminen alkoholilla, mustasukkaisuudella, stressillä tai jollakin muul-

la toimijan yksilöllisiin ominaisuuksiin tai olosuhteisiin liittyvällä tekijällä toimivat tapoina sulkea ulos väkivalta sekä estävät siihen puuttumisen (Husso 2003, 68-69).

Yhteenveto

Edellä tarkastelin sopimuksia hallinnan välineinä, eräänlaisina väkivallan tarinallisina argumentointitapoina. Analysoin sopimuksissa rakennettuja väkivallan selitysmalleja sekä tapoja tuottaa osapuolten toimijuutta. Sopimuksilla on oma tapansa esittää, luoda ja ylläpitää merkityksiä syy-seuraus -suhteidensa kautta väkivaltarikosta ja sen toimijuutta koskien. Aineiston analyysillä esiin nostamani väkivallan selitysmallit määrittelevät ja heijastelevat ennen kaikkea sovittelumenettelyn, mutta myös parisuhdeväkivallan yleisiä merkitysrakenteita. Sovittelussa, osapuolten yhteisissä keskusteluissa, yhteisesti kerrotuissa ja esiin kutsutuissa merkityksissä arvioidaan jatkuvasti subjektin toimijuutta ikään kuin itsehillintää ja -hallintaa koskevinä hyvinvointitaroina. Kerrontaa itsessään muokkaavat sekä sovitteluinstituution puhetapa että menettelyn tavoite eli sopimus.

Tarkastelussani huomioni kiinnittyi parisuhdeväkivallan syihin, siis siihen, mistä väkivallan oletetaan johtuvan sovitteluinstituutionaalisissa käytännöissä. Loin sovittelusopimuksista ydinmallin, joka tiivistää olemuksellisesti kaikkien sopimuksissa esitettyjen väkivallan selitysmallien kerronnallisen kaavan sekä sisällöllisen että kielellisen ilmaisutapansa kannalta. Ydinmallissa siis yhdistyvät yksittäisten sovittelutapausten piirteet. Ydinmalli osoittaa, että sovittelukontekstissa parisuhdeväkivallasta rakennettu tarina on koherentti ja yksijuoninen, sopimusten erilaisuudet koskevat lähinnä väkivallan syiden painotuksia.

Jäsenin aineiston yleisanalyysissä kolme väkivallan selittämisen mallia, jotka ovat vuorovaikutuksen häiriö parisuhteessa-, toimijalähtöinen- sekä yhteiskunnallinen selitysmalli. Vuorovaikutus -selitysmallissa väkivalta ymmärretään konfliktuaaliseksi ja vastavuoroiseksi. Toimijalähtöiset ongelmat liittyvät yksilöpsykologiaan; henkilökohtaiseen elämänhallintaan tai henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Väkivallan sijaan tyypillisiä ovat päihde-, mielenterveys- ja muut sosiaaliset ongelmat. Kolmas malli on yhteiskunnallinen selitysmalli, jossa väkivallan syynä on jokin ulkoinen olosuhde tai elämäntilanne liittyen erityisesti taloudellisen tilanteen ja toimeentulon hallitsemattomuuteen.

Aineiston kautta konstruoidut ydinmalli ja selitysmallit nostavat esiin sen, että väkivalta toimintana katoaa. Tapahtumat, jotka näyttäytyvät yksilön ongelmana ja/ tai parisuhteen tilapäisenä kriisiytymisenä, koskevat pääsääntöisesti jotakin muuta kuin varsinaista fyysistä väkivaltaa. Väkivallan selittämisen myötä häivyttävät sekä väkivaltarikos että väkivallan osapuolten asema uhrina ja epäiltyinä tekijänä. Sopimusten rikosnimikkeissä väkivalta on rikoksen tunnusmerkit täyttävä teko tai tekoja, jolle on nimetty epäilty tekijä ja uhri, mutta sopimuksen kuvausosioissa asetelma muuttuu. Sopimukset eivät tee oikeutta hyvitysten ja korjaamisen kohteena olevan uhrin yksilöllisyydelle; hänen rikosasiassaan henkilökohtaisesti tekemilleen

ratkaisuille, hyödyille, eduille, tarpeille ja turvallisuudelle. Itse asiassa käy juuri päinvastoin; uhrin merkitys tulee sovittelumenettelyssä häivytytyksi, sillä väkivaltarikos häivytetään ja selitetään pois. Sen sijaan esiin nousevat väkivallanteon tapahtuma-ajankohtaan liittyvät tilannetekijät, joihin sekä uhri että epäilty tekijä ovat aina väistämättä osallisia joidenkin tekemisten tai tekemättä jättämistensä kautta. Jäljelle jää tahaton, poikkeuksellinen ja väärinkäsityksistä johtuva kahdenvälinen riita tai häiriö kommunikaatiossa, joka voi juontua myös osapuolten yksilöllisistä ongelmista tai olosuhteista käsin. Väkivallan tekijän vastuu teostaan ei poistu sovittelun myötä, vaan pikemminkin uhrin toiminta kanssavastuullisena väkivaltaan korostuu. Uhrin osallisuus väkivaltatilanteessa tekojen tai tekemättä jättämisten kautta tekee kanssavastuulliseksi konfliktin kärjistymiseen. Sovittelukontekstissa väkivalta nähdään sekä epätoivottuna keinona ratkaista suhteen ristiriitoja että niiden seurauksena, ei itsessään ongelmien syynä. Väkivallan olemassaolo samaan aikaan ikään kuin kielletään nimeämällä sille monia korvaavia syitä ja toisaalta väkivalta itsessään on näiden eri syiden seuraus.

Konkreettisesti väkivallan uhrius katoaa aineellisten haittojen hyvittämisen osalta. Parisuhdeväkivallan uhrille maksettavat rahalliset korvaukset ovat sovittelussa paitsi harvinaisia, niin myös korvattavien tapausten osalta nimellisiä ja mitättömän pieniä. Muutaman sadan euron hyvitys, pahoittelujen ohessa, kiteyttää ajatuksen siitä, että väkivallan ei ajatella juurikaan vahingoittaneen uhria fyysisesti, saati henkisesti.

Olen jäsentänyt analyysistäni kaavion, jossa erottelen sovittelumenettelyn yleiset päämäärät, toiminnan keinot, nimetyt ongelmat sekä väkivaltaongelman ulossulkevat muodot, joihin sopimuksellisuus perustuu.

Taulukko 4: Analyysin tulos sovittelumenettelyn käytännöistä

<p>Sovittelumenettelyn päämäärät</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parisuhdeväkivaltarikoksesta aiheutuneiden vahinkojen hyvittäminen/ • Sopimuksen solmiminen 	<p>Toiminnan keinot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osapuolten välinen sovittelukeskustelu • Osapuolten mahdollinen palveluohjaus
<p>Nimetyt ongelmat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nykyiseen tai entiseen parisuhteeseen liittyvät ongelmat • Osapuolten henkilökohtaiset ongelmat • Ulkoiset/Sosiaaliset ongelmat • Yhteisen lapsen kasvatukseen ja/tai huoltajuuteen liittyvät ongelmat 	<p>Väkivaltaongelman ulossulkevat muodot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osapuolten väliset kommunikaatiohäiriöt (epäluottamus) • Yksilölliset elämänhallintaongelmat (henkilökohtaisten ominaisuuksien; mm. päihitteet ja henkilöhistorian vaikutus) • Yksilölliset mielenterveysongelmat (häiriöt ja sairaudet, mustasukkaisuus) • Olosuhteisiin liittyvät ongelmat (talous, työttömyys, työpaineet, stressi)

VII Väkivallan merkitystenannot ja sopimuksellisuuden määrittäminen

Sopimusten tekstuaalinen tarkastelu

Seuraavaksi siirryn aineiston yleisestä narratiivisesta analyysistä sopimusten tekstuaaliseen analyysiin. Hallinnan perspektiivistä katson, miten sopimukset on kirjoitettu, miten asioista kerrotaan byrokraattisen ”koneiston” tuottamissa hallinnan ja ohjailun välineissä eli sopimuksissa. Käytän aineistona edelleen sopimusasiakirjoja sekä kahta asiantuntijahaastattelua. Tässä luvussa asiantuntijahaastattelut ovat eri roolissa kuin edellisessä luvussa, nyt ne ovat eräänlaisia aineistosta nousevien havaintojeni kommentaattoreita. Tarkastelen sopimustekstejä osana oikeuden prosesseja ja vakiintuneita käytäntöjä, joissa ne on tehty. On selvää, että lainsäädännön peruseriaatteen vaikuttavat keskeisesti siihen, millaiseksi yksityisoikeudellisten sopimusasiakirjojen ymmärrys parisuhdeväkivallasta muodostuu.

Tarkastelen, millaisilla käsitteellisillä ja teknisillä ilmaisuilla väkivaltarikoksesta rakennetaan sopimuksissa tekstuaalista ”totuutta” eli millaisia merkityksiä väkivalta ja sen toimijuus saavat. Analyysissa toin sopimusten asiasisällön (tapahtumainkuvaukset) lisäksi esiin sopimuskuvauksille ominaisia teknisiä piirteitä, lähinnä sitä miten tarina esitetään sanasto-, lause- ja tyylivalintojen osalta (Lieblich ym. 1998, 12-18). Se, miten kieltä käytetään ja miten asioista kerrotaan vaikuttaa vahvasti siihen, miten asiat mielletään ja mihin perustuen käytäntöjä luodaan. Merkityksenantoja analysoiden tuon esiin muun muassa sovittelukontekstissa väkivaltailmiöön liittyviä asenteita, asemia ja rooleja: miten väkivalta esitetään; onko sillä vastuullisia toimijoita tai toiminnan kohteita. Kielelliset valinnat ja merkityksenannot vaikuttavat ajan myötä rakentuviin symbolisiin merkityksiin, yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja kulttuurin muuttumiseen (Leiwo & Pietikäinen 1996, 104-105). Edelleen tarkastelen sovittelukontekstissa väkivallan toistuvuuden ja vakavuuden huomioimista, henkistä väkivaltaa ja uhriutumisen prosessuaalisuutta sekä yleisemmin sitä, missä määrin sovittelu on rikosoikeudellinen ja missä määrin sosiaalinen menettely. Samalla pohdin, mitä sovittelun asema rikosoikeuden ja ja sosiaalityön välissä merkitsee uhrin oikeusturvan kannalta.

Kieli määrää sen, millaista politiikkaa väkivallan ympärille rakentuu ja rakennetaan. Tiedostan sen, että sovitteluasiakirjoihin välittyy vain vähän ja valikoidusti tietoa osapuolten ja sovittelijoiden keskinäisistä suullisista vuorovaikutustilanteista. Juuri siksi se, mitä vuorovaikutustilanteiden puheesta nostetaan selkeästi sopimuksissa esiin, on merkityksellistä. Ei ole koskaan sattumaa, mitä todellisuudesta puetaan sanoiksi, valikoidaan esitettäväksi ja mitä piilotetaan hiljaisuuteen; mitkä ovat

niitä asioita, jotka jäävät sanoittamatta ja kertomatta, joista vaietaan. Kieli ei vain kuvaa, vaan luo todellisuutta. Kieli on sekä sosiaalisesti rakennetun todellisuuden tärkein sisältö että myös sen tärkein väline yhteisten kokemusten ja tiedon keräämisessä ja uudelleentulkinnassa. Kielen myötä ja kielen avulla erilaiset motivaatio- ja tulkintaskeemat sisäistetään institutionaalisesti määritellyissä muodoissaan. (Berger & Luckmann 1995, 152, 153-154.)

Näen, että sovittelujärjestelmän hallinnan harjoittajat eli sovittelun ammattihenkilöstö sekä vapaaehtoiset sovittelijat sopimustekstien tuottajina sanoittavat ja tulkitsevat väkivaltaisen parisuhteen todellisuutta omalla kielellään, joka on tarkoituksenmukainen ennen kaikkea sopimuksellisuuden näkökulmasta. Sopimusten tarkastelun kautta voidaan vastata kysymyksiin ”kuinka hallitaan” tai ”kuinka olemme hallittuja” (Kaisto 2010, 55). Mitchell Deanin (1999) hallinnan analytiikan harjoittamisen ulottuvuuksista kiinnitin huomioni kahteen seikkaan. Ensiksi erittelin sitä, millaisin teknisin keinoin hallinta tapahtuu. Toiseksi tarkastelin sitä, millaisia väkivallan toimijuuksia hallinta muovaa. Näin hallinta on toimintaa, jossa aina joihinkin rationaalisuuksiin tukeutuvat hallintatekniikat pyrkivät muovaamaan kohteidensa toimijuuksia tai identiteettejä sellaisiksi, jotka mahdollistavat itsen hallinnan. Hallinta on menestyksestä vain, mikäli hallinnan kohteet kokevat ja tunnistavat itsensä halutulla tavalla sekä käyttäytyvät odotusten mukaisesti. (Dean 1999, 30-33.)

Sopimuksista voidaan tehdä tulkintoja samalla sekä siitä, kuinka yksilöä asetetaan sovittelukontekstissa johonkin asemaan että niistä tavoista, joilla yksilö itseään asettelee ja asettuu kyseenomaisessa kontekstissa suhteessa väkivaltaan. Tulkinnat väkivallasta saattavat kummuta uskomuksista ja oletuksista, siitä miksi ja millaisia väkivaltaisia tekoja tehdään missäkin tilanteessa. Ennako-oletuksia vahvistava tieto vahvistaa uskomuksen instituution sekä yksilön itsensä silmissä. Ennen kaikkea kyse on hallintatekniikkojen ja itsen muovaamisen käytäntöjen välisistä suhteista ja sopimuksellisesta synteisistä. Subjekti itse on näiden hallintatekniikoiden ja itsen muovaamisen käytäntöjen kooste, hybridi, jonka toimijuuden keskus voidaan selvittää tilanteisella analyysillä (Kaisto 2010, 70). Eri asia on se, onko ja missä määrin sovittelusopimuksilla on konkreettisesti sopijaosapuolia vastaisuudessa velvoittavaa valtaa esimerkiksi palvelujärjestelmään hakeutumisen tai väkivallattoman elämän kannalta. Joka tapauksessa se, minkälainen ymmärrys parisuhdeväkivallasta sovittelussa rakennetaan, vaikuttaa väistämättä paitsi yksilöiden ja parisuhteen osapuolten elämään, niin myös yleisempään käsitykseen intiimisuhteiden väkivallasta.

Sopimuksen laatimisen suhteen sovittelijoita muistutetaan siitä, että sopimuksen kielen ja käsitteiden tulee olla selkeitä (Flinck 2013, 114). Sovittelusopimusten asiasisältö on kirjattu objektiivista sekä neutraalia kuvaustapaa tavoitellen, usein tekstin subjektit on korvattu passiivimuotoisella luonnehdinnalla tekemistä ilmaisevissa lauseissa, esimerkiksi ”tapahtuman vakavuus on tiedostettu”, ”tapahtuma sai ajattelemaan tilanteita, joissa riitoja uhkaa syntyä” tai ”tapahtumasta on otettu opiksi”.

Myös sekä epäillyn tekijän että uhrin näkemyksistä on luonnehdinta, yleensä väkivallan tekijän näkemys tapahtumainkulusta esitetään jonkinlaisena pääjuonteena, johon väkivallan uhrin näkemys sovitetaan tai joka kommentoi päätarinaa.

Sovittelumenettelyä puolletaan sillä, että se mahdollistaa yksilölliset ratkaisut sekä osapuolten tarpeita vastaavan sopimisen (Flinck 2013). Kuitenkin sopimustekstien sisällöissä nämä yksilölliset mahdollisuudet ovat näennäisiä, sillä tarpeita vastaava sopiminen käsittää valtaosissa sopimuksia yhdenmukaisena aineettomana hyvityksenä lähinnä pahoittelun ja käyttäytymistä koskien lupauksen jatkopalveluun hakeutumisesta tai hoidon piirissä jatkamisesta. Sopimukset noudattavat samankaltaista institutionaalista ja mekaanista kaavaa sekä sisällöllisten seikkojensa että teknisen muotokieleensä puolesta. Kaavalla tarkoitan sitä, että sopimuksissa käytetään yhteneväistä ja rutiininomaista retorista kieltä, jolla haetaan myös yhteinen näkemys sisällöstä eli tietynkaltaisesta tapahtumaketjusta sekä tuodaan esiin osapuolten toimijuuden merkitys suhteessa väkivaltaan. Sopimuksen solmimiseen tähtäävän kielen ilmaisutavat ja sisällöt ovat asiakirjoissa niin yhteneväiset, ettei niiden käyttö ole sattumanvaraista.

Merkillepantavaa on se, että sopimuksissa väkivalta esitetään sen vakavuudesta ja/ tai ongelmien moninaisuudesta huolimatta *tilannesidonnaisena*, riitatilanteisiin liittyvänä ja niissä kertaluonteisena esiintyvänä. *Osallisuus* on sana, joka liittyy läheisesti väkivaltatilanteeseen ja siihen liittyviin vastuukysymyksiin sekä yksi- että molemminpuolisen fyysisen väkivallan tapauksissa. Sopimukseen on pääsääntöisesti kirjattu sanat: *uhri myöntää osallisuutensa tapahtumiin*. Kuvauksissa osapuolet ovat *hyvässä hengessä/* ja samaa mieltä *tapahtumien kulusta ja siihen johtaneista syistä/* tekijöistä/ ja osapuolilla on *yhtenevä* tai *samansuuntainen näkemys* tapahtumista ja osapuolet *sitoutuvat ymmärtämään* toista osapuolta sekä *keskustelemaan* ja *kunnioittamaan* jatkossa toisen *fyysisiä rajoja* tai fyysisistä *koskemattomuutta*. Osapuolet eivät jatkossa *loukkaa toisiaan henkisesti tai fyysisesti*. Usein kysymykset koskien *luottamusta* tai luottamuspulaa mainitaan ongelmien aiheuttajiksi. Restoratiivisen teorian ideaalit korostuvat sopimustekstien sanamuodoissa. Näitä yleisimmin toistuvia sanoja ovat: keskusteleminen, kohtaaminen, kommunikointi, kasvaminen, oppiminen, riita, ristiriitatilanne, erimielisyys, tiedostaminen, vuorovaikutus ja ymmärtäminen.

Analysoimissani parisuhdeväkivallan sopimuksissa termi *luottamus* mainitaan todella usein. Sopimuksissa yleisesti esitetyn ajatuskulun mukaan osapuolten epäonnistunut keskinäinen kommunikaatio ja luottamus muodostavat ongelman, josta seuraa väkivallanteko tai tekoja. Sopimuksissa kommunikaation ja luottamuksen käsitepari toimii kahteen suuntaan suhteessa osapuolten väliseen parisuhteeseen. Se on olennainen sekä parisuhteen jatkumisen että sen päättymisen kannalta. Kuvauksissa nostetaan esiin, että parisuhteen jatkuessa väkivallan molemmat *osapuolet ovat alkaneet keskustella yhteisistä asioista aiempaa perusteellisemmin*. Sopimusteksteihin on yleensä kirjattu, että suhteen jatkuessa osapuolten välinen luottamus on kasvanut tai he ovat oppineet/ opettelevat luottamuksen merkityksestä parisuhteessa sovitte-

lun ja/tai varsinaista väkivallantekoa koskevan ”pysähtymisen” myötä. Sopimuksissa tuotetaan käsitystä, jonka mukaan väkivalta ei toistu enää osapuolten yhteisen sovittelustunnon jälkeen, koska sekä uhrin että epäillyn tekijän *luottamus suhteen toiseen* osapuoleen vahvistuu. Tällöin olennaisina asioina pidetään sekä osapuolten avointa keskinäistä vuorovaikutusta ennen sovittelua, sovittelussa ja sovittelun jälkeen että epäillyn tekijän ja uhrin henkilökohtaisia toimenpiteitä väkivallan uusiutumisen ehkäisemiseksi. Suhteen päätyttyä sopimuksissa puolestaan saatetaan tuoda esiin luottamuksen kääntöpuoli *epäluottamus*, joka on väkivaltaan ja muihin ongelmiin liittyen aiheuttanut osapuolten eron tai epäselvyyttä suhteen jatkosta.

Luottamuksen käsitteen esille nostaminen juuri parisuhdeväkivallan sovittelun yhteydessä voi ajatella tarkoituksenmukaisena ja luontevana valintana, kun huomioidaan se, miten keskeinen käsite luottamus on sekä niin sanotun hyvän ja tasa-arvoisen parisuhteen kuin restoratiivisen oikeuden arvojen kannalta. Restoratiivinen oikeus pyrkii ideaalisesti sosiaaliseen ja toiminnalliseen korjaamiseen. Silti auttamistyön näkökulmasta turvallinen ja luottamukseen perustuva parisuhde ei yleensä korjaannu osapuolten keskinäisen kommunikaation varassa ilman tekijän henkilökohtaista työskentelyä varsinaisen väkivaltaongelman poistamiseksi (Hyvärinen & Hautamäki 2013). Väkivalta kokemuksena särkee jotain hyvin keskeistä nimenomaan luottamukseen perustuvassa tunnesuhteessa.

Sanojen lisäksi vaikenemisella tai vääristävällä ja vähättelevällä puheella voi rikkoa ja satuttaa väkivallan uhrin. Kun ulkopuolinen kertoja jättää mainitsematta muiden kuin tekijän mielenliikutukset, tapahtumien haavoittavuus muiden osalta jää tunnustamatta (Ronkainen & Näre 2008, 12–16). Vailla yhteisesti kerrottua ja jaettua todellisuutta uhri jää irralliseksi omasta kokemuksestaan. Uhrille väkivallasta toipumisen ja selviytymisen kannalta on tärkeää, että koettu todellisuus väkivallasta on yhdenmukainen kerrotun todellisuuden kanssa. Sen myötä tulee mahdolliseksi käsitellä, jäsentää ja ymmärtää omaa kokemustaan.

Sopimuksissa käsitellään tekstuaalisen mekaanisen kaavan avulla enemmän soviteltavaa tapausta kuin väkivallan osapuolia, ihmisiä itseään. Niukkojen, neutraaliutta tavoittelevien ja passiivien ilmaisevien sanamuotoilujen ja tekstuaalisten valintojen kautta uhrin esineellistyvät ja väkivalta teknistyy. Väkivallan teknistyessä sen merkityksestä on vaikea kiistellä. Sopimusten maininnat koskevat uhrille aiheutuneiden aineellisten vahinkojen ohella vähäisiä ja lieviä fyysisiä vammoja. Kuvauksissa uhriin esimerkiksi saattaa tulla *nirhauma* tai *mustelma*, uhrin ei kerrota kärsineen, haavoittuneen tai vammautuneen. Uhriin teräaseella tehtyjä haavoja tai viiltoja saatetaan nimittää myös *naarmuiksi*. Teräasetta koskevien mainintojen yhteydessä uhrin kokemukseen liittyen on sopimukseen saatettu kirjata, *ettei uhri kokenut tapahtumatilanteessa uhkaa* tai *pelännyt*. Uhrin kokema pelko liittyy menneeseen ja kertaluonteiseen väkivallantekoon, joka myöhemmin poistetaan sovittelulla. Mitä näkyvämpiä ruumiinvammoja tai ruhjeita epäilty tekijä on uhrille rikoksella aiheuttanut tai mikäli tekoon on liittynyt teräseen käyttö tai sillä uhkaaminen, sitä yksi-

tyiskohtaisemmin ja monisanaisemmin on sopimuskuvauksiin kirjattu molempien osapuolten näkemykset tapahtumista ja ajankohdan olosuhteista.

Mikäli uhrin tunteita sopimuksissa sivutaan, ne esitetään suhteessa väkivallanteijijään, jolloin maininnat koskevat pääosin sitä, että uhri kokee helpotusta sovittelun myötä ja antaa anteeksi epäilylle tekijälle. Sopimuksissa saatetaan erikseen mainita myös se, ettei uhri nykytilanteessa pelkää epäiltyä tekijää tai hän ei halua joutua tätä tulevaisuudessa pelkäämään. Vielä erillistapaamisten kuvauksissa uhrien tunteita ja tuntemuksia saatetaan toisinaan lyhyesti käsitellä. Ainoastaan yhdessä aineistoni tapauksessa, jossa sovittelu ei käynnistynyt, mainitaan uhrin epäiltyä tekijää kohtaan kokema pelko perusteena. Mahdollinen puolustava argumentti tässä kohtaa voisi vedota siihen, että sovittelusta karsiutuvat pois ne tapaukset, joissa uhri pelkää väkivallan tekijää ja kokee painostusta. Parisuhdeväkivallan dynamiikka kuitenkin kätkee sisäänsä pelon kokemuksen ja tekijän suojelun seurauksilta, eikä minkään tapauksen suhteen voida varmuudella tietää, mikä on totuus uhrin epäiltyä tekijää kohtaan tuntemasta pelosta.²⁷

Toisaalta epäillyn tekijän tekijyys etäännytetään väkivallasta. Sopimuskuvauksissa pahoinpitelyn tai lievän pahoinpitelyn rikosnimikkeen täyttävä fyysinen väkivalta saatetaan sanallistaa *tönimiseksi, tuuppimiseksi, huitaisuksi, läpsäisyksi, käden ottamiseksi poskeen, kiinnipitämiseksi, liikkumisen estämiseksi, voimankäytöksi, tilanteen rauhoittamiseksi* tai muuksi yksittäiseksi teoksi, joka implikoi ei-fyysistä väkivaltaa, persoonatonta passiivisuutta, satunnaisuutta, tahattomuutta, vahinkoa, väärinymmärrystä ja jopa itsepuolustusta. Sovittelukontekstissa pahoinpitely saatetaan selittää maltin menettämiseksi, kunnianloukkaus nimittelyksi ja haukkumiseksi ja laiton uhkaus asiattomiksi yhteydenotoiksi tai asiattomaksi käyttäytymiseksi sekä maininnoiksi epäillyn tekijän hallussa tai lähettyvillä olevasta teräseestä väkivallanteekoon liittyen. *Käsirysy* on sana, jota käytetään vahvistamaan kuvausta väkivallan molemminpuolisuudesta, riitely ikään kuin väistämättä ajautuu ja etenee fyysiseksi, jolloin pahoinpitelyrikoksella ei ole enää varsinaista tekijää. Ilmaisua käytetään samalla tavalla ja samassa merkityksessä sekä silloin kun toinen osapuoli on uhri ja toinen epäilty tekijä että silloin kun molemmat osapuolet ovat uhreja ja epäiltyjä tekijöitä. Kirjoittamalla kuvausta etäännyttävästi, teksti voi tulla helposti tulkituksi tekijättömäksi kokonaisuudeksi, eräänlaiseksi absoluuttiseksi tekstiksi, jolloin sen totuudellisuutta tai tulkinnallisuutta on vaikeaa arvioida (Ricoeur 2000, 61).

Epäillyn tekijän ja uhrin tunteiden osalta sopimuskuvauksissa on eroja sen suhteen, että rikoksella aiheutetun vahingon hyvittämis- ja korvausvastuussa olevan tekijän katumus, lupaukset ja pahoittelu nostetaan kuvauksissa esiin. Osin tästä saattaa johtua se, että myös epäillyn tekijän tunteita rikoksen ympärillä käsitellään

27 Tähän liittyen uhri itse on avainasemassa tärkeiden todisteiden säilyttämisessä ja siksi erilaisen näytön ja todisteiden hankkiminen väkivallasta voi olla vaikeaa. Näytön puuttuessa sana sanaan vastaan -tilanne on väkivallan uhrin kannalta erityisen hankala.

uhria yksityiskohtaisemmin. Sopimuksissa nostetaan usein esiin väkivallan tekijän ahdistuksen, masennuksen sekä syyllisyyden tunteet. Fyysistä parisuhdeväkivaltaa ei sovitteluasiakirjoissa esiinny ilman henkistä väkivaltaa. Silti sopimukset eivät juuri käsittele väkivallan psyykkisiä vaikutuksia uhriin, sitä miten fyysinen ja psyykinen väkivalta ovat vaikuttaneet uhrin mielenterveyteen tai henkiseen hyvinvointiin. Uhrin negatiivisia tunteita ei juuri käsitellä, puhumattakaan mahdollisista traumakokemuksista, vaikka parisuhdeväkivallan tiedetään jättävän uhriinsa pitkäaikaiset jäljet ja erilaiset psyykkiset vauriot ja vammat ovat enemmän kuin todennäköisiä. Mahdollisten psyykkisten vaikutusten käsittely sopimuksissa tulisi huomioida, sillä uhrin kokeman henkisen väkivallan järjestelmällisellä kirjaamisella voi edesauttaa syy-yhteyden todistamista aiheutuneisiin psyykkisiin vaurioihin, esimerkiksi mielenterveyden häiriöihin nähden. Tällöin henkisen väkivallan rinnastus esimerkiksi pahoinpitelyn rikosnimikkeeseen mahdollistuu.

Määrittelyvalta asuu kielessä ja se paikallistuu tulkintatapoihin. (Husso 2003). Sovittelujärjestelmän, kuten muidenkin instituutioiden, valta on sen kyky pitää yllä ja synnyttää merkityksiä kantavaa pragmaattista kieltä. Sovittelumenettelyn voi sanoa edustavan ritualistista ja performatiivista järjestelmän ylläpitämistä, joka perustuu siihen, että se ensin systemaattisesti luo kuvaa parisuhdeväkivallasta riitelynä ja sen jälkeen edellyttää sovittelussa tapahtuvaa sovintoa. Ensinnä annetaan *riitelyn* tapahtua, sitten annetaan *sovittelun* tapahtua. Kun väkivaltarikoksesta sovitaan institutionaalisen menettelyn kautta, sillä on väistämättä vaikutuksia uhrin ja väkivallan tekijän toimijuuteen. Uhrin päätösvalta tekijän rangaistavaksi saattamisen suhteen kasvaa teosta, joka menettelyssä merkityksellistyy tilapäisenä riitelynä. Sovitteluprosessissa sekä uhrin että epäillyn tekijän toimijuudelta häviää kärki ja väkivaltarikos muuttuu yhteiseksi hyväksyttävää käytöstä koskevaksi ongelmatarinnaksi.

Yhteisessä sovittelukeskustelussa voi olla kyse tilannekohtaisen moraalisen järjestyksen rakentamisesta Laurent Thévenot'n teoretisoinnin tapaan. Thévenot'n ajattelussa ihmisten toiminta ja asemat toisiinsa nähden muuttuvat tilanteen ja kulloisenkin toiminnan kriteerien mukaan (Thévenot 2007, 410). Tarkastelun keskiöön nousevat tällöin toiminnan kriisiytymisen hetket, jolloin toimijoiden on suhteutettava toimintaansa uuteen tilanteeseen kognitiivisten kykyjensä varassa. Nämä hetket avaavat mahdollisuuden tarkastella ”normaalin” toiminnan perusteita. (Boltanski & Thévenot Laurent 1991.) Ajattelen, että sovitteluneuvottelussa väkivallan osapuolet ovat tilanteessa, jossa heidän on nimenomaisesti suhteutettava toimintaansa uudella tavalla väkivallan tullessa julkiseksi virallisen tahon piirissä. Sovittelussa ei näin ehkä ensisijaisesti ole kyse niinkään siitä, onko sovittelulle ja sovinnolle edellytyksiä, joita sovitteluneuvotteluissa (osapuolten erillis- sekä yhteistapaamisissa) ikään kuin selvitettäisiin. Kyse voi olla pikemmin siitä, että sovittelutapaamisten kontekstissa, tietyssä tapaamisajassa ja -paikassa sekä sovittelijat että osapuolet itse rakentavat intuitiivista ymmärrystä, jossa uhri, epäilty tekijä ja sovittelijat lähestyvät toisiaan luottamuksen kontekstissa, eräänlaisessa yhteisessä tahdossa. Sovittelussa merkityk-

senantoja tehdään sidoksissa sovittelukontekstiin, sen toiminta- ja ajattelutapoihin sekä sidoksissa osapuolten väliseen suhteeseen, ja myös yleisemmin kulttuuriseen käsitykseen perheestä. Sovinto on tietyllä tapaa oletus ja odotus, koska parisuhteen, väkivallan ja sovittelutilanteen koko konteksti on kahdenvälisen suhteen läpäisemä.

Thévenot (2011) nostaa esiin yhteiselämää rakentavan kieliopin, joka rakentuu kahden toisiaan seuraavan operaation, kommunikoimisen ja sovittelun avulla. Sovittelun tavoitteena on muodostaa yhteisyys sovittelemalla erilaiset ja erimieliset äänet yhdeksi kokonaisuudeksi. Thévenot toteaa, että sovittelun mahdollistamiseksi on toimintaympäristöä muokattava siten, että tulee tietoiseksi toisten valintamahdollisuuksista (eli täytyy tuntee panokset) sekä ilmaisee omat mielipiteensä häpeilemättä (eli on proaktiivinen, puuttuu tapahtumiin, tekee siirron ja ottaa tilaa). Varsinainen sovittelu tapahtuu neuvottelemalla erilaisten mielipiteiksi ja tavoitteiksi puettujen hyvien välillä, mutta kaikilla intressiryhmillä ei kuitenkaan ole samanlaista mahdollisuutta saada ääntänsä kuuluviin. (Thévenot 2011, 9-10, 13.)

Sovittelutilanne hyödyntää luottamusta moraalisisella tavalla arveluttavasti olettaessaan, että väkivallan haavoittamalla uhrilla on resursseja toimia itseään ja asiaansa käsittelevässä jutussa. Uhri-tekijä –kategoriaparin sijaan sovittelutilanteessa herätetään henkiin kategoriapari sopijaosapuoli-sopijaosapuoli, jolloin valtasuhde heidän väliltään katoaa. Tasavertaisiksi sopijaosapuoliksi määrittyneiden odotetaan tulevan toista osapuolta vastaan, hakevan aktiivisesti yhteisymmärrystä ja suostuvan lopulta sovinnon solmimiseen. Väkivallan osapuolet sekä sovittelijat rakentavat välilleen ”siltaa” tai jaettua ymmärrystä yksilöllisistä kokemuksista, toiveista ja näkemyksistään yhteisen institutionaalisessa kielessä tapahtuvan merkityksenannon avulla. Kerrotulle haettu merkityksenanto näyttäytyy sovinnollisena yhteistyönä. Sosiaalinen todellisuus vaikuttaa ihmisen minäkäsitykseen, joten on luonnollista, että osapuolet haluavat näyttäytyä myönteisessä valossa omissa ja toisten kanssa keskustelijoiden silmissä tällaisessa institutionaalisessa kohtaamisessa. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa minuuden merkitys korostuu silloin, kun siihen liittyy vahvasti negatiivisia, leimaavia mielikuvia. Sopimuksesta voi muodostua väkivallan osapuolille eräänlainen onnistumisen mittari, jonka solmimatta jättäminen merkitsee negatiivisten merkitysten vahvistumista asianosaisten identiteetissä. Väkivaltakoemuksesta etäännyttävää ja väkivallattomaan tulevaisuuteen suuntaavaa yhteistyötä asianosaisten välillä voi olla lopulta vaikea jäsentää sovittelutilanteessa muuna kuin sopimuksen solmimisena.

Vanhoillislestadiolaisen uskonyhteisön perheriitojen sovittelua tutkineen Johanna Hurtigin mukaan sovittelujärjestelmä välittää osapuolten yhteiseen keskusteluun sen institutionaalista ”totuutta” sekä näkemyksiä, joita sovittelujärjestelmä itsessään edustaa. Ymmärtävä ja sopeutuva toimija katsoo rakenteellisten, eettisten tai moraalisten ongelmien ohi ja tulkitsee epäkohdat sattumanvaraisuuden tai inhimillisen heikkouden kautta. Näin yhteisön moraalisisidos venyy ja vastuunottamisen näkökulma ohittuu. (Hurtig 2013b, 128, 129.)

Väkivallan toistuvuuden huomioiminen sopimuksissa

Sovittelulain lähtökohtana on, että toistuvan väkivallan sovitteluun soveltuvuutta tulee harkita erityisen huolellisesti. Sovittelutoimisto toimii portinvartijana soveltuvuusarvioinnin tekijänä. Soviteltava tapaus käy läpi kaksi soveltuvuusharkintaa; ensin viranomaisen harkitsee, jonka jälkeen sovittelutoimisto harkitsee omalta osaltaan. Ensimmäisenä viranomaisaloitteen tekevä poliisi tai syyttäjä käyttää viranomaisen ammatillista harkintavaltaa siinä, voiko jutun ohjata soviteltavaksi ja esittää sovittelua jutun osapuolille. Sen jälkeen sovittelutoimistossa ensin sovitteluohjaaja ja sitten vapaaehtoiset sovittelijat käyttävät harkintaansa arvioiden, voiko kyseistä tapausta sovittaa ”rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena” huomioiden. (Sovittelulaki 1015/2005, 3§; Ala-Kurikka & Elonheimo 2015, 40-41.)

Ala-Kurikka ja Elonheimo (2015) rinnastavatkin vallankäytössään sovittelu-menettelyn ja viranomaisten harkintavallan toisiinsa. Sovitteluprosessissa useat viralliset tahot käyttävät subjektiivista harkintavaltaansa eli arvioivat, tulkitsevat, määrittävät ja suhteuttavat rikokseen liittyen parisuhteen tilanteita ja todellisuutta, nojaavat ennen kaikkea käsityksiin, asenteisiin ja arvoihinsa jutun soveltuvuutta arvioidessaan. Tällöin jokaisen tahon erillinen ja kaikkien tahojen yhteinen tulkinnanvara tapauksen soveltuvuutta koskien on suuri. Sovittelulain kriteerit tapauksen soveltuvuusarviointiin ovat hyvin yleiset, joten laki sallii poliisin, syyttäjän, sovittelutoimistojen ja vapaaehtoisten sovittelijoiden merkittävän vallankäytön kriteerien arvioinnissa. (Ala-Kurikka & Elonheimo 2015.)

Etenkin vapaaehtoisia sovittelijoita koskien on huomioitava, että he eivät ole asiantuntijoita tai ammatillaisia väkivaltatyön suhteen. Siten uhrin alistamisen, painostuksen, manipuloinnin, voimavarojen tai sovitteluhalukkuuden aitouden tunnistaminen ja tunnustaminen on jo teoriassa haastavaa. Sovittelijoita ei voi nähdä myöskään puolueettomina kolmansina osapuolina, sillä he tekevät monia sovittelukelpoisuutta koskevia määrittelyjä, tulkintoja ja päätöksiä muun muassa siitä, millä kriteereillä juttu etenee erillistapaamisista yhteistapaamiseen tai keskeytyy sovitteluprosessissa. Vapaaehtoiset sovittelijat johtavat keskustelua yhteistapaamisessa ja siten mahdollistavat sovittelua sen suhteen, minkä sovittelukeskusteluissa katsotaan olevan asiaankuuluvaa ja minkä toisarvoista. Heidän ymmärryksensä suodattamana rakennetaan jatkuvasti merkityksiä väkivaltarikoksesta edeltävien ja sen jälkeisten tilanteiden, tapahtumien, tekojen sekä osapuolten toimijuuden suhteen. Vapaaehtoiset sovittelijat tekevät aktiivisia valintoja sen suhteen, ketä kuullaan ja missä määrin sekä minkälaisia ratkaisuja, toimintatapoja ja perusteluja muutoksen edellytyksiksi ja mahdollistajiksi nostetaan esiin. Kaikki nämä valinnat ja sanotun uudelleenmuotoilut väistämättä suuntaavat sovittelua. Lisäksi on selvää, että tulkintaan ja päätöksiin vaikuttavat sovittelijoiden omat ajatusmallit, maailmankuvat, ihmiskäsitykset, elämänkatsomus ja arvot, sekä yleisemmin koko korjaavan

oikeuden heijastamat arvot. Dingwall ja Greatbatch huomioivat jo 1990-luvun Englannissa tekemässään tutkimuksessa, että asianosaisten oma päätöksenteko ja oman normijärjestelmän käyttö eivät välttämättä toteudu sovitteluprosessissa, vaan sovittelijan näkemykset oikeasta ratkaisusta vaikuttavat lopputulokseen (Dingwall & Greatbatch 1991, 293-297). Suhteessa subjektiiviseen harkintaan ja arvioon, ovat olemassaolevat riskit esimerkiksi väkivallan toistuvuuden ja sovittelun vapaaehtoisuuden suhteen tosia ja suuria.

A: Soveltuvuus on hyvin tapauskohtaista ja sovittelu edellytykset pitää selvittää todella hyvin, että asia voidaan ottaa soviteltavaksi ja on ihan hyvä, että asiakkaat on aika avoimia ja rehellisiä kun heidän kanssaan keskustele ja kertoo, että edellytyksiä selvitetään ja kerron prosessista, että edellytyksiä tarkkaillaan ja sovittelijat kysyvät samoja asioita mitä minä. Asiakkaalta me kysytään tai ainakin minä kysyn aina, että onko teillä aikaisemmin ollut tämmöstä fyysistä väkivaltaa.

V: Sen näkee jutusta ja senhän varmistaa jo lähtökohtaisesti sovittelunohjaaja, onko siinä sitä toistuvuutta tai tuleeko niissä alkuselvityskeskusteluissa ilmi, toki voihan tulla prosessin aikana ilmi jotakin muutakin.

H: Miten ammattihenkilöstö sekä vapaaehtoiset sovittelijat saavat varmuuden siitä, että sovittelu on uhrille täysin vapaaehtoista?

A: Ei oikeastaan voi muuten saada selville kuin kysymällä ja näissä kinkkisimmissä jutuissa, missä on erillistapaamiset järjestetty ja yhteisneuvottelu, niin on jouduttu prosessia pidentämään asianomistajan tilanteen vuoksi, jos esimerkiksi asumisjärjestelyt on veitsenterällä, että asutaan vielä yhdessä ja ollaan hakemassa asuntoa tai toinen on muuttamassa pois. Niissä pitää olla aika hienovarainen ja kuulostella, ettei hankaloita asianomistajan elämää.

Käytännössä luotettavaa tietoa parisuhteen väkivaltahistoriasta on vaikea saada, sillä selvittäminen edellyttäisi sovittelun osapuolten välisen dialogin aikaansaamista (Sambou & Turunen 2012, 7-9; Umbreit 2001). Tunteista, kuten pelosta keskusteleminen väkivaltaan liittyen on sovittelussa yleensä vähäistä. Lisäksi lähisuhdeväkivallan uhreille tyypillisesti tunteita on vaikea kuvata, sillä uhrin strategia on usein juuri tunteiden turruttaminen, jotta hän kestäisi väkivaltaa. Vihan tunteiden kieltäminen on puolestaan voinut edelleen pahentaa väkivallalle altistumista, sillä kieltäminen aiheuttaa puolustuskyvyttömyyttä. (Väänänen 2011, 115-116.)

On syytä kysyä, miten uhrin oma tahto sovitteluun voidaan kartoittaa aidosti ja sensitiivisesti niin, ettei uhrille ole vaaraa epäilystä tekijästä, jos hän siitä kieltäytyy? Miten uhrin oma subjektiivinen kokemus voidaan varmuudella sovittelutilanteissa erottaa väkivallan tekijän kokemuksesta? On vaikea arvioida, voiko sovittelu olla

uhrin edun mukaista ja miten sovittelun merkitys avautuu uhrille, jonka asema tai alisteisuus nykyisessä tai entisessä parisuhteessa ei ole viranomaisten tiedossa. Uhrille ymmärrys sovittelussa tehtävien ratkaisujen merkityksestä asiansa ja oikeusturvansa kannalta ei tarkoita välttämättä samaa kuin mitä se lainsäätäjälle tarkoittaa. Uhrin suostumuksen aidon vapaaehtoisuuden suhteen ei voida tietää, millaisia muotoja esimerkiksi uhkaamisella ja painostamisella voi olla. Tekijän vastustaminen voi uhrille tarkoittaa entistä vakavampia seurauksia (Kainulainen 2017).

Sovittelun edellytyksiä selvitetään asianomistajalta kuulustelutilanteessa tiedusteltuun tietoon pohjaavien asiakirjojen ohella väkivallan osapuolten kanssa käytävissä puhelinkeskusteluissa sekä myöhemmin erillis- ja yhteistapaamisissa. Esitutkimateriaalin ohella sovittelun ammattihenkilön tapaus- ja tilannekohdainen arvio, sekä etenkin osapuolten suostumus ovat avainasemassa sovittelun aloittamisessa. Moninaisten arviointivaiheiden perusteella voisi ajatella, että tapaukset, joissa sovittelu järjestetään, valikoidaan tarkasti ja edellytykset arvioidaan huolellisesti. Kuitenkaan systemaattisia työvälineitä väkivallan riskinarviointiin ei ole kattavasti käytössä sen paremmin sovitteluun ohjaavilla viranomaisilla kuin sovittelutoimistoillakaan (Sambou & Uotila 2010; Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 1, 16, 30-31). Aineistoni sopimuskuvauksissa tuodaan ilmi, että väkivallan osapuolet ovat saattaneet kokea elämänsä kriisiytyneeksi jo ennen väkivaltarikosta. Kuvauksissa on jonkin verran suoria mainintoja fyysisen väkivallan toistuvuudesta, mutta epäsuorasti ne viittaavat pitkäaikaisten ja monien elämän eri osa-alueiden ongelmien sekä fyysisen väkivallan läsnäoloon. Samansuuntaiseen tulokseen on päätyneet huoltoriitojen oikeudenkäyntiasiakirjoja tutkinut Teija Hautanen (2010). Hänen mukaan väkivallan painoarvo katoaa epäsuorasti siten, että sen olemassaolo ei ole luettavissa suoraan tekstistä vaan väkivalta häviää toisten perheongelmien joukkoon (ks. Hautanen 2010, 192; myös Keskinen 2005, 231). Aineistoni väkivallan osapuolet ilmaisevat sopimuksissa paitsi aikeensa niin ennen kaikkea halunsa, tarpeensa ja valmiutensa ottaa apua vastaan. Silti yhä tänäkin päivänä asianosaisten ohjaamisessa tarpeen mukaisesti tukipalveluihin on merkittäviä puutteita poliisissa ja sovittelutoimistoissa (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 1). Aineistostani käy ilmi, että jo poliisin esitutkiminnan aikana on voinut tulla esiin, että on olemassa aiempi parisuhteen väkivaltahistoria, josta ei ole tehty ilmoitusta poliisille, eikä sitä siten myöskään ole pidetty esteenä sovittelulle (Sambou & Uotila 2010, 170). THL:n Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu -selvityksen (2019) mukaan sovittelun edellytysten arvioimisessa sovitteluun ohjaavat tahot ja sovittelutoimistot kokevat toistuvan väkivallan määritelmän vaikeaksi. Samasta selvityksestä käy ilmi, että aiemman osapuolten välisen väkivallan ei yleensä katsota olevan esteenä sovittelulle, mikäli sen ei tunnusteta täyttävän parisuhdeterrorin tunnuspiirteitä, eikä väkivalta ole aikaisemmin tullut poliisin tai sovittelutoimiston tietoon. (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 1, 31.)

H: Mitä sä aattelet, että siinä on taustalla, että niitä aloitteita on niin harvinaisen paljon tullu?

A: En osaa sitä aavistaa, poliisissa on hoksattu tämä mahdollisuus, suurin osa jutuista on ihan hyviä lähisuhdeväkivaltasovitteluun, tietenkin siellä joukossa on niitäkin, jotka ei sovellu.

H: Eli lievää ja ensikertalaisten tekemää?

A: Joo sellaista, missä ei ole rikosilmoituksia kirjattu aikaisemmin.

Väkivallan pitkäkestoisuutta ja luonnetta (vakavuus, pakottavuus, kontrolloivuus) on käytännössä vaikea ulkopuolisen arvioida ja tunnistaa. Ja silti, vaikka toistuvuus on ilmeinen ja tunnustettu, voidaan Suomessa sovitella myös vakavien väkivaltakierteiden tapauksia. On huomattava, että THL:n selvityksessä mainitulla parisuhdeterrorilla tarkoitetaan uhria äärimmäisen vakavasti vahingoittavaa väkivaltaa sen pitkäkestoisuuden, systemaattisuuden, raakuuden sekä siitä aiheutuneiden vammojen vuoksi. Vakavan ja pitkään jatkuneen parisuhdeväkivallan sovittelu tarkoittaa, etteivät sovittelun nykykäytännön rajoitukset ja riskinarviointi toimi oikeusprosessin eri vaiheissa. Väkivallan uhrin oikeuksien toteutumisen näkökulmasta väkivallan toistuvuuden ja väkivallan jatkumon seurausten ymmärtäminen on ensiarvoista. Toistuva väkivalta murentaa uhrin tasa-arvoista neuvotteluasemaa ja toimintakykyä tavoilla, jotka ovat este sovittelulle. Viime kädessä ei voida koskaan varmuudella tietää, onko uhri itse aidosti sitä mieltä, että sovittelu on hänen tilanteessaan tarkoituksenmukainen tai soveltuva menettely etenkin parisuhdeväkivallan loppumiseksi.

V: Erillistapaamisissa käydään läpi sitä tilannetta, mahdollisia muita väkivallan muotoja, joita toki on ollu jo ennen sitä, harvoin tai lähes koskaan on semmosta tilannetta, että se yksi väkivallan teko olisi ainoa väkivallan muoto mitä pariskunnalla on ollu, et kyllä siellä jotakin taloudellista, henkistä, seksuaalista, monenlaista erilaista väkivaltaa on tapahtunut. Kyllä siellä jonkinlaista fyysistä yleensä on, tönimistä tai henkistä väkivaltaa, joka tulee kuitenkin fyysisesti iholle, se on tönimistä, muksimista, ylikävelemistä, sen tyyppistä monesti löytyy ja on tapauksia, että on myös ollu useita fyysisiä väkivallantekoja, joihin uhri ei oo uskaltanu tai kyenny hakea apua missään vaiheessa tai on syyllistänyt itseään niistä, eikä oo osannu hakea apua.

V: Voi olla esimerkiksi, että henkisesti ei oo valmis vielä, että tarvii käydä juttelemassa jonkun kanssa, on ollu muutama juttu, missä on käyny rikoksen uhri keskustelemassa joko Rikossuhripäivystyksessä työntekijän kanssa tai muutaman kerran ensi- ja turva-

kodin puolella kriisityössä tai miestyössä ja niitten tapaamisten jälkeen käyty tilannetta läpi, että onko tulleet mihin tulokseen, jatketaanko vai päätetäänkö siihen.

A: Kesän alussa oli nuoripari käynyt sovittelussa lähisuhdeväkivaltarikoksessa ja neuvottelu oli kesäkuussa pidetty ja sitten heidän elokuussa tapahtuneesta väkivaltatilanteesta tuli sovittelualoite, niin tein saman tien päätöksen, että ei. Oli vielä niin lähellä tämä, että ei, mutta sitten taas, jos on sama tekijä ja uusi kumppani niin me ajatellaan uutta kumppania, että ei häneltä voida evätä sen takia, että hän sattuu olemaan suhteessa henkilön kanssa, joka on aikaisemmin syylistynyt. Riippuu tapauksesta, että ollaan järjestetty, on meillä ollut sellainenkin tekijä, joka tuli kolmannen kerran kolmannen osapuolen kanssa sovitteluun, silloin sanoin, että nyt loppu, nähtävästi se hänen tapansa suhtautua asiaan jatku kuulustelupöytäkirjassa ihan samanlaisena kuin niissä kahdessa aikaisemmassa.

Parisuhdeväkivallasta epäilty tekijä kiistää tavallisesti poliisikuulusteluissa tehneensä mitään. Käytetyn väkivallan vakavuutta voidaan vähätellä, tapahtumia ei muisteta tai vastuun ottamista vältellään muilla tavoin. (Kainulainen & Niemi 2017, 146.) Tyypillisesti tekijä esittää eri runsaasti erilaisia syytä, puolustuksia ja oikeutuksia toiminnalleen (Kainulainen 2004, 95-100). Näin myös sovittelussa.

Soitin epäillylle erillistapaamisajasta. Paikan ilmoitan myöhemmin. Vähätteli tapahtunutta. (Sovittelutapaus 137/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Tutkimuksessa, jossa selvitettiin syyttäjien näkemyksiä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun (2010) kävi ilmi, että sovitteluun soveltuvan jutun arviointikriteerit vaihtelivat Suomen eri syyttäjänvirastoissa syyttäjakohtaisesti ja ne tehtiin yleisimmin pelkästään poliisin asiakirjojen perusteella, jolloin pääosin osapuolten selontekoihin pohjautuva tieto on suppeaa, epävarmaa ja puutteellista. Myös väkivallan toistuvuuden selvittäminen tapahtui pääasiassa luottamalla poliisilta tullessiin asiakirjoihin. Syyttäjät eivät olleet yhteydessä sosiaalitoimeen tai väkivallan osapuoliin tapausten soveltuvuuden arvioimiseksi. Osa syyttäjistä, kuten myös osa poliiseista, luotti sovittelutoimiston ensisijaiseen kykyyn arvioida tapausten sopivuus sovitteluun. (Sambou & Uotila 2010, 170, 171.) Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu -selvityksestä (2019) käy puolestaan ilmi, että osalla Suomen syyttäjistä on käytäntönä ohjata sovitteluun nimenomaan lähisuhdeväkivaltatapauksia, joissa väkivalta ei ole lievää. Tällöin syyttäjät katsoivat, että kyseiset tapaukset vaativat jonkinlaista puuttumista. Syyttäjistä myös ainoastaan puolet ilmoitti kysyvänsä ennen sovitteluun ohjaamista aina tai joskus osapuolten halukkuutta sovitteluun. (Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019, 28.) On todennäköistä, että fyysinen väkivalta on luonteeltaan melko vakavaa ja pitkään jatkunutta ennen kuin arvioidaan, että sovitteluedellytykset eivät täyty.

V: Meilläkin on tilanteita, että erillistapaamisten jälkeen päädytään siihen, että ei missään tapauksessa voida altistaa tätä ihmistä sopimaan tämmöistä, koska väkivalta on aina traumakokemus ja kaikki ei ole kykeneviä siihen eikä se ole heille hyväksi.

Sovittelussa molemmat osapuolet myönsivät tekonsa ja väkivaltaa on jatkunut parisuhhteessa pidempään. Mies ja nainen ovat keskustelleet tapahtuneista asioista ja haluavat yrittää saada asioita kuntoon. (Sovittelutapaus 29/ Lievä pahoinpitely /Mies-Nainen)

Neuvoimme myös kanavia, jotta elämänhallinta kohentuisi. Naapurista oli soitettu hätkeskeskukseen. Arki oli aika paljon hakusessa, seurustelusuhde tasaista paitsi alkoholia käytettäessä, silloin molempien pinna on lyhyt. Mies kertoi olleensa n. 10 kertaa tänä vuonna poliisin kanssa tekemisissä, syytä emme kysyneet, käräjilläkin kertoi olleensa. (Sovittelutapaus 70/ Pahoinpitely (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen))

Poliisin esitutkintapöytäkirjasta käy ilmi, että mies ja nainen ovat riidelleet jo tapahtumaa edeltävänä iltana. Nainen on soittanut hälytyskeskukseen. Selosteessa lukee: ollut riitaa kotona, soittavat uudelleen, jos on tarvetta, yrittävät rauhoittua. Mies kiistää syyllistyneensä asiassa pahoinpitelyyn, hän kertoo ainoastaan tuupanneensa naisen pois tämän ensiksi lyötyä häntä. (Sovittelutapaus 93/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mies on käynyt mielenterveystoimistossa asiakkaana ja AA-miesten ryhmässä. Käynneistä on ollut jonkin verran helpotusta omaan ahdistuneisuuteen. Mies on valmis menemään hoitoon, jos tilanne sitä vaatii ja jos siihen on mahdollisuus. Lääkitys, jonka hän sai, on lopetettu, koska se aiheutti huonoa oloa ja masennusta. Mies oli pahoillaan omasta käyttäytymisestään ja uskoo pystyvänsä hallitsemaan itsensä siten, ettei väkivaltaisia kohtauksia pääse tulemaan. Nainen oli hyvillään tapahtuneesta kehityksestä ja uskoo vilpittömästi miehen pystyvän vähentämään alkoholin käyttöä ja hallitsemaan väkivaltaista käyttäytymistään. (Sovittelutapaus 98/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Kumpikin osapuoli on tahoillaan hakenut heti tapahtuneen jälkeen apua, mies toistuvaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja nainen järkyttävän tapahtuman läpikäymiseen. (Sovittelutapaus 108/ Pahoinpitely/Mies-Nainen)

Väkivallan fyysisyyden määrittely sekä väkivallan toistuvuuden ja vakavuuden arviointi ennakkoon ja sovitteluprosessin aikana on hyvin tulkinnanvaraista. Väkivallan fyysisyys ja toistuvuus ovat erityisen häilyviä ja venyviä määritelmiä. On todennäköistä, että parisuhteen fyysinen väkivalta arvioidaan joskus tai harvoin toistuvana lieväksi, ikään kuin pahoinpitely toisinaan tai satunnaisesti tekisi väkivallasta ja sen intensiteetistä vähemmän vakavaa ja seurauksista uhria vähemmän haavoittavia.

Joistakin sopimusasiakirjoista käy suoraan tai epäsuoraan ilmi, että sovittelukeskustelussa työskentelyhaluttomien asianosaisten kanssa tehtävä muutostyö voi olla

hyvin näennäistä ja sen motiivina on välttää oikeuskäsittely. Näin siitakin huolimatta, että väkivallan kohteella ja epäillyllä tekijällä on selkeästi havaittavia väkivaltaa ja alkoholia toisiinsa liittäviä ongelmia.

Mies ylimielinen, epävarma itsestään, esitti ”kovaa pintaa”. Naisella alkoholiongelmia. Halusi peitellä kaikki ongelmat, hakeutunut eri tukimuotoihin, jopa ollut sairaalahoidossa. Sovittelijoiden mielestä ”vaikea tapaus”. Osapuolet vaikuttivat, että oli ensimmäinen kerta, kun on ollut jotain väkivaltaa suhteessa. Tuki/terapia/neuvola -palvelut ei kiinnosta tällä hetkellä. Sovittelijoiden ja sovittelutoimiston henkilökunnan välisessä keskustelussa erillis-tapaamisten jälkeen todettiin, että asia otetaan sovitteluun. Osapuolet tietoisia omista ongelmista, mutta eivät valmiit tekemään töitä ulkopuolisten kanssa (esim. alkoholiongelmat), ainakaan vielä. Luottamus oli vaikea rakentaa, eikä sitä satu oikeastaan ikinä. Pariskunta ei ollut täysin mukana sovittelussa. Ei jäänyt hyvä maku sovittelusta, pariskunta halusi lähinnä välttää oikeudenkäsitelyä – ei välttämättä löytää ratkaisuja, mahdollisesti alkoholi- ja väkivaltaongelmat tulevaisuudessakin. (Sovittelutapaus 69/ Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Henkinen väkivalta parisuhdeväkivallan sovittelussa

Vilma Vanhamäki (2016) ottaa kantaa väkivallan uhrin uhriutumisen problematiikkaan oikeusjärjestelmän ja sovittelun piirissä henkisen väkivallan näkökulmasta (myös Niemi-Kiesiläinen 2004). Vanhamäen mukaan henkisen väkivallan uhrin oikeussuojassa on paljon parannettavaa, sillä oikeusjärjestelmän nykyiset keinot henkisen parisuhdeväkivallan tunnistamiseen, käsittelyyn sekä siihen puuttumiseen ovat riittämättömät. Henkinen parisuhdeväkivalta on monimuotoista ja siksi sen kriminalisointi on vaikeaa. Keskeistä on kyky nähdä väkivalta fyysisiä tekoja laajempaan ilmiönä sekä ymmärtää väkivallan henkiset seuraukset. Kun aihetta koskeva yhteiskunnallinen keskustelu lisääntyy, voidaan kaikkia väkivallan muotoja käsitellä nykyistä tehokkaammin myös rikosprosessissa ja sovittelussa, sekä saattaa tekijät vastuuseen. Todennäköisesti uhrin myös uskaltavat tällöin ilmoittaa väkivallasta useammin.

Vanhamäen mukaan henkisen väkivallan käsittely sekä rikosprosessissa että etenkin sovittelussa on ongelmallista, jälkimmäisessä suorastaan kyseenalaista. Tuomioistuimissa käsitellään vain syytteessä kuvattua tekoa. Lisäksi julkisessa käsittelyssä parisuhdeasioista ja -väkivallasta yleisön edessä kertominen ei ole helppoa. Toisaalta julkinen käsittely voi vaikuttaa tekijään sen tuoman mahdollisen häpeän ja paheksunnan vuoksi. Tehokas ja onnistunut käsittely rikosprosessissa edellyttää, että jokin rikosnimike sopii tekoihin ja suurin haaste henkisen parisuhdeväkivallan käsittelyssä on se, ettei se sovi kunnolla mihinkään rikosnimikkeeseen. Esimerkiksi pahoinpitelyn tunnusmerkistöä voidaan soveltaa henkiseen väkivaltaan, jos se on vahingoittanut uhrin terveyttä. Terveyden vahingoittaminen voi ilmetä esimerkiksi mielenterveyden häiriöinä, mutta näiden on oltava todistettavasti syy-yhteydessä tapahtuneeseen henkiseen väkivaltaan.

Henkisen pahoinpitelyn ja terveyden välistä syy-yhteyttä on vaikea todistaa, samoin kuin pahoinpitelijän tahallisuutta. Rikosprosessissa henkistä parisuhdeväkivaltaa voidaan käsitellä myös pakottamisena, laittomana uhkauksena sekä vainoamisena. Näissä rikosnimikkeissä tekijä uhkaa uhrin eli kyseessä on henkinen väkivalta. Helposti käy kuitenkin niin, että oikeuskäsittelyssä rikosnimikkeisiin sisältyvät muut teot saavat enemmän huomiota. Moderni suomalainen rikosoikeus on korostetusti tekorikosoikeus, jossa huomio kiinnitetään teon kriteerien täyttymiseen, jolloin teon seuraukset jäävät toissijaisiksi eikä uhrin kärsimyksellä ole merkitystä teon rikosoikeudellisten tunnusmerkkien täyttymiselle. Oikeudelliset toimijat osaavat arvioida fyysisen pahoinpitelyn aiheuttamia seurauksia, mutta mielenterveyden vahingoittumisen arviointi on vaikeampaa. (myös Niemi-Kiesiläinen 2004; 2005a; 2017, 143.)

Olen samaa mieltä Vanhamäen kanssa siitä, että henkisen väkivallan käsittely pitäisi tehdä kokonaisvaltaisemmin mahdolliseksi rikosprosessissa. Tämä vaatisi toteutuakseen huomattavaa asennemuutosta koko oikeusjärjestelmässä sekä pari- sekä lähisuhdeväkivallan erityispiirteiden ja dynamiikan perusteellista ymmärtämistä. Vanhamäen mukaan tasa-arvoisen sovitteluympäristön luominen tilanteessa, jossa toinen on alistanut toista osapuolta mahdollisesti vuosia, on käytännössä mahdotonta. Yksityinen käsittely suljetussa sovittelussa voi myös piilottaa ongelman. (Vanhamäki 2016.) On muistettava, että väkivalta, sekä henkinen että fyysiset teot, ovat vaikeasti käsiteltävissä ja kuvailtavissa, sillä väkivallan kokemus on henkilökohtainen ja yksilöllinen. Edelleen uhriutumisen on näkymätöntä ja suhteellista. (Kotanen 2013, 43–46.)

Ylipäänsä rikoslain tunnusmerkistöjä tulisi laajentaa siten, että ne kattaisivat nykyistä paremmin parisuhdeväkivallalle tyypillisen jatkumon ja kontrollin erilaiset muodot. Tunnusmerkistöihin on ehdotettu korotuksia, joilla lähisuhdeväkivallan törkeysluokitusta olisi mahdollista ankaroittaa. (Kainulainen & Niemi 2017, 140.) Sovittelu, kuten rikoslaki, perustuu uhrin taakkaan eli siihen, että vastuu teon seurauksista jää uhrille. Sovittelusopimuksessa epäilty tekijä sitoutuu lopettamaan väkivallan ja uhri yleensä luopuu korvausvaatimuksista, jos pari vielä asuu yhdessä. Tällä tavoin vastuu tulevaisuudesta siirtyy uhrille: korvauksistaan hän on jo luopunut, ja jos väkivalta toistuu, hänen hartioillaan on siihen reagoiminen. Mikään taho ei tee seurantaa siitä, kuinka monessa sovittelussa pari- tai lähisuhdeväkivaltatapauksessa väkivallanteko tai teot ovat jääneet viimeisiksi. Siitäkään ei ole olemassa lukuja, kuinka monessa tapauksessa sovittelulla on vältetty tuomioistuin käsittelyä.

Uhriutumisen prosessuaalisuudesta

Väkivalta loukkaa uhrin autonomiaa ja vaikuttaa näin hänen toimijuuteensa, tunteisiinsa, tarpeisiinsa ja ajatuksiinsa. Uhrin itsensä, saati ulkopuolisen on hyvin vaikea tunnistaa mahdollista traumatisoitumista ja sen seurauksia. Traumatisoituminen etenee vaiivikkaa ja mitä useammin väkivaltaa kohtaa, sitä syvemmäksi trauma muo-

dostuu (Lindqvist 2009, 126). Miten siis sovittelussa arvioidaan luotettavasti uhrin traumatisoitumista, väkivaltaisen alistamisen astetta tai ylipäänsä fyysisen väkivallan vakavuutta? Kun tiedetään, että lieväkin väkivalta voi traumatisoida ja joka tapauksessa väkivalta jättää aina kokijaansa jäljen, niin on kyseenalaista, jos instituutio ikään kuin hyödyntää sitä, että uhri on jo väkivallan myötä aina jossakin määrin joutunut luopumaan keskeisistä osista omaa itseään; omista tarpeistaan, ajatuksistaan ja tunteistaan. Sovittelussa uhrin odotetaan määrittelevän ja pukevan sanoiksi samoja asioita, joita hän on väkivallan vuoksi jättänyt parisuhteessa huomiotta.

Sovittelussa keskeistä on, että molemmilla osapuolilla on riittävästi niin sanottuja henkisiä resursseja osallistua keskusteluun ja selvittää omia näkökantojaan (Sambou & Uotila 2010, 174). Etenkin uhrin voimavarojen arvioiminen sovitteluedellytyksenä on vaikeaa ja lähtökohtaisesti perusteiltaan kestäväntöntä. Empiiriset tutkimukset vahvistavat sen, ettei restoratiivisen oikeuden ideaalia uhrin voimaantumisen tekijän pahoittelun, katumuksen ja anteeksiannon myötä välttämättä saavuteta (Stubbs 2007, 175; Takala 1998; Honkatukia 2015a; Honkatukia 2015b). Kun huomio kiinnitetään väkivallan kohteeseen, on erityisen kompleksista, että väkivallan myötä haavoitettu toimijuus annetaan sovittelussa tilanteisesti takaisin uhrille, jonka identiteettiin ja persoonallisuuteen väkivalta on vaikuttanut. Tämänkaltainen toimijuuden vaade erityisesti parisuhdeväkivallan uhrille on käytännössä erittäin vaikea ja se sisältää suuren todennäköisyyden sille, että uhrin autenttinen ääni ja aito kokemus tulevat vähätellyiksi ja ohitetuiksi. Väkivallan seurauksena uhri yrittää myös tyypillisesti ennakoita väkivallan tekijän mielenliikkeitä ja toimia niiden mukaan. Lisäksi jo aiemmin on todettu, että sovittelutilanteessa valtaa käyttävä osapuoli voi ohjailla ja painostaa toista (Herman 2005, 583-584), eikä sovittelijalla ole kykyä tunnistaa etenkin hienovaraisia väkivallan muotoja. Henkisessä väkivallassa ulkoisesti niin sanotusti normaalilta vaikuttava teko voi olla väkivaltaa riippuen siitä, minkälainen merkitys teolle on muodostunut parisuhteessa (Marttala 2011, 42). Uhrin ristiriitaiset tunteet ja mahdollisesti kokema painostus ovat todellisia riskejä ja siksi osallistuminen sovitteluun väkivallan pahenemisen pelossa ei ole oikeudenmukainen, saati sovitteluideologian mukainen peruste. Hallitseminen ja alistaminen jatkuvat niin kauan kuin väkivallan uhka on olemassa. Aineisto-otteesta suhteen osapuolten välinen selkeä valtaepätasapaino heijastuu sovittelutilanteeseen saakka.

Mies yritti hallita tilannetta, sovittelijoiden piti koko ajan tasapainottaa ”valtaa” sovittelussa. Nainen hiljainen ja sovittelijoiden piti kehottaa häntä puhumaan, muuten mies olisi sovittelut yksin. (Sovittelutapaus 69/Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Resurssiepätasapainon korjaaminen ja heikomman osapuolen tukeminen ovat sovittelijalle vaikeita tehtäviä. Tutkittaessa sitä, miksi uhrit suostuivat toistuvan parisuhdeväkivallan sovitteluun, koskivat syyt sekä epäselvyyttä suhteen jatkumisesta että väkivallan uhkan lisääntymistä parisuhteessa (Pikkarainen 2013, 27).

A: Jutuista saattaa monesti paljastua erillistapaamisissa ja vielä siellä yhteisissä neuvotteluissa, että voi olla sitä sellaista vallankäyttöäkin ja uhri vähän niinku ajattelee, että ei hän halua sille toiselle tästä mitään rikosrekisteriä, näinhän he yleensä sanovat, että he on sopineet jo kotona ja haluavat saada päätökseen sen jutun.

Sovitteluun suostuva uhri tuntee vastuuta paitsi kohtaamastaan väkivallasta, niin myös tekijästä ja hänen tulevaisuudestaan. Usein uhrin sovittelumotiivina voi olla lähinnä väkivallan tekijän etu eikä niinkään hänen oma etunsa. Yleensä väkivallasta huolimatta suhde on tai on ollut merkityksellinen uhrille ja tunnesuhde tekijään saattaa jatkua silloinkin, kun parisuhde on jo päättynyt. On ongelmallista, jos sovittelujärjestelmä hyväksyy parisuhdeväkivallan dynamiikkaan sisältyvän ajatuksen siitä, ettei uhri itse ja hänen etunsa ole etusijalla, vaan uhrin tulee huomioida ennen kaikkea rikostekoon ja sovintoon, suhteeseen ja jopa epäillyn tekijän hyvinvointiin liittyvät syyt. Miten sovittelumenettely voi turvata uhrin aseman ja oikeudet, jos myös uhri itse ajattelee sovittelumenettelyyn suostuessaan lähinnä väkivallan tekijää ja hänen etuaan? Onko sovittelujärjestelmä senkaltainen suljettu systeemi, jonka suojusta vääriäkäytöksiä siedetään tai ne jopa oikeutetaan?

Sovittelumenettely näyttäytyy uhrin oikeutena, kun sitä aktiivisesti tarjotaan lähisuhdeväkivaltatapausten yhteydessä rationaalisenä ja uhrin etua korostavana ratkaisuna asiaan. Analyysini perusteella voi sanoa, että sovittelu nimetään uhrin oikeudeksi etenkin silloin, kun uhrin ja epäillyn tekijän parisuhde jatkuu sovitteluhetkellä. Sovitteluperiaatteissa parisuhdeväkivallan uhri asettuu neuvotteluun kykeneväksi ideaaliuhriksi tai vahvaksi toimijaksi, joka puolustaa oikeuksiaan, mutta samalla sovittelumenettely rajaa uhriksi nimetyn toimintatilaa. Aineistoni perusteella sovittelussa ei käytännössä ole kyse parisuhdeväkivallan uhrin oikeudesta ja mahdollisuudesta saada varsinaista hyvitystä asiassa tai tulla kuulluksi tarpeidensa osalta. Myös Honkatukian tutkimuksessa (2015) sovittelun läpikäyneiden uhrien haastattelusta käy ilmi, että yhteisessä sovitteluneuvottelussa keskusteltiin eniten rikoksesta ja uhrin rahallisesta hyvittämisestä, kun taas rikoksen seurauksista uhrille keskusteltiin harvemmin (Honkatukia 2015a, 79). On luonnollista, että parisuhdeväkivallan uhri pohtii omaa käytöstään, jolloin hänellä on tarve selvittää nykyisen tai entisen suhteensa ongelmakohtia. Suvi Ronkaisen (1999) mukaan kyse on reflektioivasta toimijuudesta, kun mieleen painuneet hetket koettuina ja muistettuina mahdollistavat minää arvioivan toimijuuden (Ronkainen 1999, 215-216). Sovittelussa ongelman ydin on se, että järjestelmä tekee keskinäiseen vuorovaikutukseen vedoten mahdolliseksi parisuhdeväkivallan dynamiikassa vastuuseen, häpeään ja syyllisyyteen keskeisesti sisältyvien asetelmien pysyvyyden ja uusintamisen.

On vaara, että sovittelutilanteessa toistuvasta uhriutumista saattaa tulla ikään kuin terveen itsekkyyden vastakohta virallisen järjestelmän puitteissa, sillä sovittelussa uhri laitetaan asemaan, jossa hän toimii epäitsekkäästi edistäessään suostumuksellaan hyväksi ja toivottavaksi määriteltyä asiaa eli rikosasian ratkaisua ja sopimuk-

sen syntymistä. Epäitsekäs uhri on hyvä uhri ennen kaikkea sopimukseen tähtäävän järjestelmän näkökulmasta. Uhrin kokemaa kärsimystä ei saa vähätellä, eikä uhrin vastuulle ja suostumuksen varaan tule asettaa rikosasian ratkaisemista sopimuksella. Rikoslain pykälät, jotka rajautuvat vastaamaan tietynlaisia tekoja, ovat kiistämättömiä turvatessaan yksilön koskemattomuutta, mutta sovittelussa tämän koskemattomuuden turvaamisesta luovutaan yksityisoikeudellisen sopimuksen kustannuksella.

Parisuhdeväkivallan sovitteluneuvottelu ei voi olla aidosti ratkaisukeskeinen niin kauan kuin epäilty tekijä ja uhri saatetaan yhteiseen keskusteluun ja uhrin huomioiminen on alisteista rikoksen tekijän huomioimiselle ja ongelmat ovat alisteisia sopimuksen solmimiselle. Uhrin tulee saada oikeutus omille henkilökohtaisille tunteilleen ja kokemuksilleen ja tulla kuulluksi ennen kaikkea yksilönä, jolloin myös henkilökohtainen voimaantumisen ja eheyttävä itsetuntemus kasvavat. Parisuhdeväkivallan sovittelu ei ole väkivaltatyötä, vaan menettelyn voi sanoa edustavan väliaikaista väliintuloa, joka ei kuitenkaan puutu varsinaisiin ongelmiin. Asiakaslähtöisyyden myös sovittelumenettelyn piirissä tulee tarkoittaa sitä, että toimitaan oikeasti asiakkaiden eikä järjestelmän ehdoilla.

A: On mahdollisuus niitten ihmisten kanssa keskustella ja antaa palveluohjausta, koska aika useasti varsinkin rikoksen uhri on aivan yksin ja hänellä on miljoona kysymystä ja ko ei ittekkään osaa vastata kaikkeen, että miten rikosprosessi tarkalleen ottaen menee ja mitä käräjillä tapahtuu. Ja tietenkin henkinen puoli, ei pelkästään konkreettinen prosessipuoli, monesti ne ihmiset on jotenkin kauhean asiallisen järkeviä ja ajattelevat kauhean loogisesti asioista, mutta kuitenkin kuulee sen, että tunnepuoli on jäänyt kokonaan pois, että siitä ois hyvä puhua.

Sovittelu rikosoikeudellisen ja sosiaalisen välissä: väkivallan uhrin oikeusturvasta

Sovittelusopimuksissa väkivaltarikoksen varsinaisina syinä esitetään joko osapuolten keskinäisiin suhteisiin, heidän sisäisiin ominaisuuksiin tai heidän ulkopuolisiin olosuhteisiin liittyviä tekijöitä. Väkivallan käyttö itsessään ei sopimuksissa oikeastaan koskaan ole sopimisen kohteena, vaikka väkivaltarikos on peruste sovittelumenettelyn aloittamiselle. Sovittelumenettelyssä väkivaltarikos ei tule käsitellyksi rikoksena, väkivalta ei määrity rikoksena vaan seurauksena osapuolten yhteisestä ja/tai pääasiassa toisen osapuolen yksityisestä ongelmasta.

Rikos- ja riita-asioiden laajaa ohjautumista soviteltavaksi puolletaan sillä, että sovittelulla saavutetaan kustannussäästöjä kaikissa oikeusprosessin vaiheissa. Sovittelu säästää niin esitutkintaviranomaisten, syyttäjien kuin tuomioistuinten resursseja. (HE 329/2014.) Vuonna 2017 yhden rikos- tai riita-asian käsittely sovittelussa maksoi yhteiskunnalle keskimäärin 450 euroa (Rikos- ja riita-asioiden sovittelu

2017). Mikäli mittarina käytetään taloudellisia näkökohtia, kustannussäästösyitä, ja parisuhdeväkivallan sovittelu nähdään yhteiskunnalle taloudellisesti oikeuskäsittelyä hyödyllisempänä tapana ratkoa rikoksia, ovat kysymykset juuri väkivallan uhrin oikeusturvasta sekä osapuolten jatkoavusta enemmän kuin relevantteja.

Suomessa lähisuhdeväkivallan vuosittainen sovitteluun ohjautuvuus on niin laajaa ja runsasta, että voidaan kysyä, missä määrin sovittelu näissä tapauksissa on aidosti vapaaehtoinen menettely? Sitä tarjotaan, suositellaan, siihen aktiivisesti ohjataan ja suostutellaan, sopimuksen tekemistä kannustetaan, tuetaan ja tavoitellaan kiinteänä seuraamusjärjestelmän osana. Onko hyväksyttävää, että sovittelumenettelyn oikeutusta perustellaan menemällä uhrin selän taakse ja sanotaan, että uhri saa vapaasti valita haluaako hän sovitella asiassaan? Ja mikä tärkeintä, onko se vapaasti valitsemista, jos virallisjärjestelmän puitteissa vakiintunutta ja systemaattista vaihtoehtoa sovittelumenettelylle ei ole, eikä sellaista edes tavoitella palvelujärjestelmän piiriin ohjauksessa? Onko nykyisessä parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyssä enemmän kyse pakottavasta valinnasta kuin vapaasti valittavasta vaihtoehdosta?

A: Minä pyrin päätöksissä siihen, että jos asianomistaja sanoo, että hän ei halua sovittelua, sanon että okei ja muotoilen sen päätöksen sillä tavalla, että siinä ei lue että asianomistaja peruu tai kieltäytyy sovittelusta, vaan että se pyritään muotoilemaan jollakin muulla tavoin, esimerkiksi että esitutkimamateriaalin perusteella asia ei sovellu ja siinä on tietenkin mainittu tämä laki ja lakivaliokunnan mietintö, mitä siinä sanotaan, aina se ei tietenkään ole mahdollista, mutta kyllä pyritään se vapaaehtoisuus ja sitä korostetaan meillä molemmille osapuolille. Tietenkin joskus joku saattaa sanoa, että eipä tässä ole vaihtoehtoja, mutta toki me tehdään selväksi, ettei rikosprosessi välttämättä pääty siihen, että vaikka he kävis täällä keskinäisen sovinnon tekemässä, niin ei me voida sanoa, etteikö asia etenis.

Etenkin uhrin kieltäytyttyä, tulee heti tehdä se johtopäätös, että tapaus ei sovellu soviteltavaksi. Seuraavasta sovitteluohjaajan tekemästä kuvauksesta piiryy esiin uhrin aseman ja menettelyn vapaaehtoisuuden välinen jännitteisyys.

Miehen ja naisen välit nyt vaikeat. Tulossa huoltajuusoikeudenkäynti yhteisestä lapsesta. Osapuolet ovat eronneet heti tapahtuman jälkeen. Mies suostuu kuitenkin sovitteluun, koska mieluummin käsittelee asiaa täällä kuin käräjillä. Nainen kertoo miehen syllistyneen useisiin kotirauhan rikkomisiin tilanteen jälkeen, poliisien jo kehoitettua häntä paikalta poistumaan. Nainen kertoo vaihtaneensa lukot ja asuneensa muualla, koska pelännyt miestä. Nainen kertoo, ettei ole miestä lyönyt tai millään lailla tähän koskenut, vaan että mies on käynyt häneen käsiksi useita kertoja ja varastanut asunnon avaimet. Kerron sovittelusta ja sen suhteesta oikeusjärjestelmään. Kerron, että täällä tarkoitus on käsitellä pahoinpitelyasioita ja osapuolille järjestetään mahdollisuus sopia asiat heidän näin halutessaan. Kerron, ettei lakimiestä voi mukaan ottaa. Puhutaan toisen osapuolen kohtaamisesta, joka olisi naisen mukaan hänelle vaikeaa. Nainen olisi valmis tuleman

sovittelutoimistoon selvittämään asiaa, mutta toista osapuolta ei halua prosessin aikana nähdä. Puhutaan vielä sovittelusta ja kohtaamisen tärkeydestä prosessissa sekä vapaaehtoisuudesta. Nainen kertoo, ettei kaiken henkisen ja fyysisen väkivallan jälkeen halua miehen kanssa saman pöydän ääreen. (Sovittelutapaus 146, sovittelu ei käynnistynyt/ Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Se, että yksilön täytyy tehdä jotakin, tarkoittaa välttämätöntä, pakon sanelemaa valintaa. Klaus Holzkampin (1983) mukaan ajattelun ohjaamiseksi valtarakenteen pönkittämisen kannalta tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet asetetaan vastakkain, jolloin niiden mukaan toimiminen näyttää yksilön kannalta funktionaalisen ja samalla mahdollisuuksien yhteiskunnallinen pakkoluonteisuus peittyä. Yksilöt valitsevat sen, mitä tarjotut subjektiosuhteet avaavat valittavaksi (Ronkainen 1999, 51-52). Vallankäytön perusteita on syytä arvioida perusteellisesti.

Aineiston analyysi antaa syyn kysyä, kumpi on tärkeämpi, sopimuksen syntyminen vai prosessi. Sovitteluideologian mukaan tapahtunut rikos on sovittelun keskiössä, mutta käytännössä tapahtuu juuri päinvastoin. Sopimusteksteissä rikosteko jää toissijaiseksi, sillä epäillyn tekijän ja uhrin asemat hämärtyvät. Sovittelukontekstissa väkivaltarikos kerrotaan muista ongelmista johtuvaksi tilapäiseksi riitelyksi osapuolten välillä, ja se poistuu ennen kaikkea paremman keskinäisen kommunikaation avulla. Mikäli väkivaltarikos ei tule käsitellyksi rikoksena eikä varsinaista fyysistä väkivaltaa ole tapahtunut vaan satunnaisia ”riitelyvahinkoja”, niin ajatuskulusta seuraa, että väkivallan uhreja ja tekijöitä ei ole olemassa eikä kukaan oikeastaan edes tarvitse apua. Voi siis sanoa, että sovittelun konfliktikeskeisessä ajatusmallissa ei ole olemassa etenkin väkivallan seurauksia, vaikka todellisuudessa väkivaltaan liittyy paljon inhimillistä kärsimystä, joka ei millään tavoin vähene tai poistu sillä, että sen luonnetta väheksytään tai vääринymmärretään virallisjärjestelmän puitteissa. Ohipuhumisella väkivalta tai muut ihmisen kohtaamat ongelmat eivät katoa, vaan ne sekoittavat ja kuormittavat mieltä, jolloin ihminen voi kadota itseltään. Väkivallan puutteellinen jälkiseuranta sovittelussa kautta maan on tästä osuva esimerkki. Mikäli tavoitteena olisi aidosti uhriutumisen seurausten huomioiminen sekä väkivallan katkaisu ja ennaltaehkäisy, väkivallan seurannan käytännöt priorisoitaisiin korkealle. Sen sijaan sovittelun nykykäytännöissä väkivaltaisuuden seuranta on olematonta (Honkatukia 2015a, 61; Honkatukia 2015b; Pikkarainen 2013, 68; Iivari 2010a; Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu...2019,1). Parisuhdeväkivallan sovittelun ongelmallisia puolia voi mielestäni kuvata osuvasti Sari Näreen (2000) jäsentämällä näkymätöntämisen käsitteellä, jolla viitataan tiedostamisen välttelyn prosessiin. Teoilla ilmaistua väkivaltaa kieltäydytään näkemästä väkivaltana, tyyppillisesti uhriutuminen jätetään tunnistamatta tai uhria syyllisterään, sillä näkemyksen mukaan uhrilla itsellään olisi ollut todellinen mahdollisuus valita joutuuko väkivallan kohteeksi vai ei. (Näre 2000.)

Sovittelussa on kyse viranomaistoiminnasta, eräänlaisesta restoratiivisen oikeuden ”työkalusta” ja sen keskeisen tehtävän suorituksesta. Tämänkaltainen sovitte-

lun liian tiivis suhde rikosoikeusjärjestelmään johtaa siihen, ettei uhrin asemaan ja hyvinvointiin kiinnitetä riittävästi huomiota. Mikä tällöin on sovittelun todellinen hyöty uhrille? On selvää, että tuomioistuimella ei juuri ole mahdollisuuksia auttaa väkivallan osapuolia, mutta tämä tosiasia ei silti tee sovittelusta parempaa, saati toimivaa ratkaisua nimenomaan auttamisjärjestelmänä, sillä sovittelun tehtävä ei sisällä varsinaista väkivaltatyötä, joista huolehtivat ammattilaiset, kuten sosiaalityöntekijät ja psykologit.

Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn ei koskaan pidä korvata rikosoikeusprosessia ja poistaa rangaistusta, jotta uhrin oikeusturva ei vaarannu. Rikosoikeudella, rankaisemisella ja rangaistusuhilla on aina välillinen vaikutus ihmisten moraalikäsitysten luomiseen, vahvistamiseen ja ylläpitämiseen. Voi sanoa, että rikosoikeus muodostaa luottamuksensuojan kontrolloimalla ihmisten sosiaalista vuorovaikutusta. (Tolvanen 2006, 569.)

V: Toivon, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta ei tule koskaan syyttämättäjättämispäätöstä, vaan että niistä syytetään ja annetaan ainakin sakkorangaistus, koska väkivalta on tapahtunut ja se on väärin ja tekijä ansaitsee rangaistuksensa. Mä haluaisin, et sovittelu nähtäis erillisenä osana, tai sama prosessihan se on, mutta se on yksi haara, ehdottomasti se tuomio, ei syyttämättäjättämispäätöstä ja sovittelu on oma juttu. Näen ne tärkeinä asioina.

A: Asiakkaille sanotaan, ettei rikosprosessi välttämättä pääty, että tää toki voi vaikuttaa siihen syyttäjän tekemään ratkaisuun, mutta ei me voida luvata, että syyttämättäjättämispäätös tulee. Oon aina sanonu, oli mikä sovittelualoite hyvänsä, jos on virallisen syytteen alainen, että vielä ei ole kuulunut, että negatiivisesti ois vaikuttanu osapuolten saavuttama sovinto rikosprosessiin, että päinvastoin se voi vaikuttaa positiivisesti. Oon yrittäny näissä lähisuhdeväkivaltajutuissa osapuolille sanoa, että tää on teille mahdollisuus tulla keskustelemaan tapahtumasta ja kerron mitä erillistapaamisissa keskustellaan ja sovittelijat siellä kysyvät, että miten haluaisit tämän asian sopia, mitä odotat siltä yhteiseltä sovitteluneuvottelulta.

Suomessa parisuhdeväkivallan sovittelun harjoittamiseen kohdistuva kritiikki kohtaa säännönmukaisesti perustelut, joissa todetaan, että rankaiseminen on tehoton vaihtoehto väkivallan vähentämiseksi. Voi kysyä, onko tässä tilanteessa aidosti kyse jonkinlaisesta vastakkainasettelusta, vaihtoehtoina sovittelukäsittely tai oikeusmenettely? Mielestäni sovittelumenettelyn ja rikosoikeusjärjestelmän dikotominen ja tarkoituksellinen vastakkainasettelu ei ole mielekäs asetelma. Se ei ole edes relevantti kysymys pari- ja lähisuhdeväkivallassa, jossa molemmat menettelyt ovat saman kolikon eri puolia. Oikeusmenettelyn ja sovittelun esimerkillisestä peräkkäisyydestä nostan esiin valtakunnallisen Vakavien rikosten jälkisoittelu-pilottihankkeen (Konttila 2015), jossa jälkisoittelu tapahtuu aina tuomion saamisen jälkeen. Jälkisoittelussa keskitytään rikoksen osapuolten vuorovaikutukseen,

ei sopimukseen. Uhrin tarpeet ja uhrin tukeminen ovat menettelyssä ensisijaiset ja osapuolten jälkihoidosta huolehditaan. (Konttila 2015.)

Sopimusten mukaan etenkin epäillyistä tekijöistä suurella osalla on jo olemassa jokin säännöllinen kontakti palvelujärjestelmään heidän tullessaan rikosasian sovitteluun. Mikä on tällöin sovittelun funktio? Aineiston valossa näyttää siltä, että soviteltava parisuhdeväkivalta on monella ulottuvuudella sosiaalinen ongelma, sillä aineistossani joko toisen tai molempien osapuolten elämänhallintaan liittyvät henkilökohtaiset vaikeudet ovat yleisiä. Väkivaltatyön ammattilaiset ovat tunnistaneeet väkivallan yhteyden sen taustalla vaikuttaviin päihde- ja mielenterveysongelmiin (esim. Hautamäki 2016). Sopimuksissa on mainittu, että joko epäilty tekijä, uhri tai molemmat osapuolet erikseen tai yhdessä ovat olleet ennen sovittelua, sen aikana tai aikovat tulevaisuudessa olla yhteydessä lukuisiin palvelujärjestelmän tahoihin elämänhallintaa koskevien ongelmien tiimoilta. Mainittuja palvelutahoja on erittäin runsaasti. Olen kerännyt sopimuksista kaikki nimetyt tahot, tai tahoja, joihin ainakin toisella asianosaisella on jokin sidos, koskevat maininnat aakkosjärjestyksessä lueteltuina seuraavasti:²⁸

Taulukko 5. Sopimukseen kirjatut palvelutahot

Sopimukseen kirjatut palvelutahot

A-klinikka, AA-vertaistukiryhmä, akuutti psykiatrinen klinikka, avokriisihuolto, Jussi-työ, kriisikeskus, koulupsykologi, lastensuojeluviranomaiset, Lyömätön Linja, lääkäri, mielenterveystoimisto, neuropsykologi, pariterapia, perheasiainneuvottelukeskus, perhe- ja kasvatusneuvola, psykiatriakeskus, psykologi, päihdekliniikka, päihdeterapia, Rikosuhripäivystys, ryhmäkeskustelu, sosiaalitoimi, terapeutti, työvoimatoimisto, vankila, yksilöterapia.

Parisuhdeväkivaltaa kohtaavat naiset ja miehet kaikissa sosioekonomisissa yhteiskuntaluokissa. Voidaan pohtia, onko parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyyn ohjautuminen painottunut huono-osaisiin ja syrjäytymisvaarassa oleviin, heihin, joilla useita elämää kuormittavia tekijöitä osuu päällekkäin. Aineistoni ei anna tähän kysymykseen suoraa vastausta. Kuitenkin sosiaalisen osattomuuden huomioiminen on oleellista sen vuoksi, että palvelujärjestelmän on vaikea tavoittaa juuri todellisia avuntarvitsijoita. Sosiaalisten ongelmien mahdollinen moninaisuus ei tarkoita sitä,

28 Suomessa lähisuhdeväkivallan alueella, jonka parissa sekä sosiaalipalvelut että sovittelu työskentelevät, ei ole kovin vahvaa yhteistyötä (Vesikansa 2012). Edelleen Suomessa sovittelun ja uhripalvelujen välinen yhteistyö on ollut ja on edelleen vähäistä paikallisesti. Kansallisella tasolla sovittelulla on edustaja Rikosuhripäivystyksestä, mutta tähän saakka ei millään muulla uhrijärjestöllä ei ole ollut edustajaa sovittelun johtoryhmässä. Paikallistasolla sovittelutoimistojen ja oikeusviranomaisten välillä on jonkin verran yhteistyötä esimerkiksi säännöllisten tapaamisten muodossa, joissa sovittelun roolista ja käytännöistä käydään keskustelua. (Honkatukia 2015a, 61.) Käytännössä uhripalvelujen tai sosiaalityön edustajat harvoin osallistuvat näihin tapaamiin, vaikka sovittelun ammattihenkilöt ovat toivoneet yhteistyön syventämistä (Iivari 2010a, 75-76).

että syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset ovat kohtaloonsa tuomittuja erityistapauksia, jotka ovat toisina ohitettavissa ja marginalisoitavissa tuloksekkaan auttamisen sijaan. Toisaalta sovittelun asema sosiaalityönä on linjassa seuraamusharkinnan kanssa, jossa huomioidaan rangaistavan ja vahingonkorvausvelvollisen asema, kyvyt ja henkilöön liittyvät ominaisuudet, kuten esimerkiksi varattomuus, päihteidenkäyttö tai sosiaalisen suojelun tarve (Iivari 2010b, 61).

Etenkin uhrin tulee saada poliisilta tietoa ja ohjausta ensisijaisesti rikoksen uhrin tukipalveluihin sekä uhridirektiiviin (8 artikla) että esitutkintalakiin (805/2011) perustuen. Uhridirektiivi muutti esitutkintalakia vuonna 2016 siten, että lain 4 luvun 18 §:n mukaan poliisilla on velvollisuus ilmoittaa uhrille tämän käytettävissä olevista tukipalveluista, uhrin oikeuksista ja käytettävissä olevista keinoista asianomistajan suojelemiseksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalta uhalta. Hallituksen esityksen (HE 66/2015 vp)²⁹ mukaan poliisin on ilmoitettava uhrille minkälaista tukea hän voi saada ja keneltä. Kohdan nojalla ilmoitusvelvoite koskee sekä viranomaisten että järjestöjen tarjoamia palveluja. Poliisilla on velvollisuus ohjata rikoksen uhrin tukipalveluihin riippumatta siitä, ohjaako poliisi rikoksen sovitteluun.

Poliisiviranomaisen tekemä suora ja systemaattinen ohjaus esitutkinnasta palvelujärjestelmän piiriin olisi jo sinällään väkivallan osapuolia motivoivaa ja sitouttavaa. Lisäksi se on järjestettävissä kohtuullisin resurssein ja järjestelyin ympäri maata. Väkivallan asianosaisten on luontevaa ja turvallista ohjautua palvelujärjestelmän piiriin, kun aloitteentekijänä on juuri viranomainen ja rikosprosessi toteutuu palveluohjauksesta huolimatta. Restoratiivisen oikeuden uhrin asemaa Suomessa, Alankomaissa sekä Itävallassa tarkastelleen tutkimuksen (Bolívar, Aertsen & Vanfraechem 2015) mukaan suuri osa haastatelluista uhreista koki jääneensä ilman tarvitsemaansa pitkäaikaista palvelujärjestelmän apua ja tukea.

Sovittelun ammattihenkilön haastattelusta käy ilmi, että erityisesti väkivallan uhrien avunsaantia ovat parantaneet viranomaistahon konkreettiset toimet, kuten hänen yhteystietojensa välittäminen suoraan Rikosuhripäivystykselle. Osapuolten tiedot voidaan välittää sovittelusta tuki- ja jatkopalveluihin, jos osapuolet sitä haluavat ja antavat siihen suostumuksensa (Flinck 2013, 96). Oleellista on se, että jatkopalveluita, joihin väkivallan osapuolia voidaan jo esitutkinnasta ohjata, on ylipäänsä tarjolla ympäri maan. Yhä pitkäaikaista tukea tarjoavista palveluista on Suomessa huomattava puute. (Iivari 2010a, 78-86; Honkatukia 2015a, 60-61; Honkatukia 2015b).

29 Hallituksen esityksellä (66/2015 vp) parannetaan asianomistajien asemaa rikosoikeudellisessa menettelyssä. Ehdotetuilla säännöksillä parannetaan asianomistajan mahdollisuuksia saada tietoa oikeuksistaan sekä saatavilla olevasta tuesta ja suojelusta. Ehdotuksella asianomistajalle tehtävästä henkilökohtaisesta arvioinnista tarkoituksena on asianomistajan haavoittuvuuden tunnistaminen ja sen selvittäminen, onko asianomistaja erityisen suojelun tarpeessa asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä sekä asianomistajan mahdollisesti tarvitsemien erityistoimenpiteiden määrittäminen. Ehdotetuilla säännöksillä katsotaan olevan myönteisiä sukupuolivaikutuksia erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan, kuten lähisuuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten, uhrien asemaan.

H: Musta on hienoa, että te teette yhteistyötä Rikosuhripäivystyksen kanssa.

A: Kyllä.

H: Sehän on aika poikkeuksellista vielä nykyäänkin Suomessa?

A: No kyllä, ja se on hankalaa, kun on vähäiset resurssit, niin ei oo mahdollista kaikille samalla lailla tarjota palvelua, mutta meillä kyllä toimii saumattomasti. Hirveästi on itteä helpottanu, koska nyt on ollu haasteellisia juttuja, on niitä ollu aikasemminkin, on ollu helppo kun on uhrin saanu siirrettyä Rikosuhripäivystykseen ihan sillä tyylillä, että on antanu asiakkaan nimen ja puhelinnumeron ja asiakas on monesti luvannu, että kerro koko juttu, niin hänellä on helpompi soittaa tai vastata puheluun kun hän tietää, että työntekijä tietää eikä tarvi taas aloittaa alusta.

V: Sillä tavalla tehdään yhteistyötä, että aina palvelua tarvitaan ja aina ainakin esitteet annetaan ja käydään läpi, että tällaisia palveluita on olemassa. Pääsääntöisesti asiakkaat itte ottaa yhteyttä tahoihin, me puolletaan niitten käyttöä.

H: Onko yleistä sovittelun yhteydessä, että jatkopalveluun on helppo mennä?

V: Ei se mitä asiakkaitten kanssa on puhunu, niin mihinkään palveluun ei tunnu olevan kauhean helppo mennä, aika iso kynnyks, varsinkin jos ei oo koskaan käyttäny mitään palveluita. Semmosilla jotka on käyttäny palveluita sosiaalipuolella on ehkä helpompi, kriisipuolella tai mielenterveystoimiston palveluita.

Pikkaraisen tutkimuksessa (2013) väkivaltaa kokeneet naisuhrit kokivat sosiaalitoimen sovittelua parempana auttajana. Tutkittaessa uhrien syitä suostua sovitteluun, nimettiin pääasiallisena perusteena sovitteluun osallistumiselle halu välttää käräjäoikeuskäsittely tai sakkorangaistus. Lisäksi nimettiin muun muassa seuraavat seikat: sovittelulla epämiellyttävä asia haluttiin hoitaa alta pois epävirallisesti, jotkut halusivat saada vahvistuksen kokemalleen vääryydelle ei-virallisen järjestelmän puitteissa, toiset suostuivat sovitteluun, koska pelkäsivät oikeusprosessia tai epäiltyä tekijää tai sitä että oikeuskäsittely pahentaa suhteen tilannetta. (Pikkarainen 2013, 28, 58.) Seuraavassa puhelinkeskustelussa ennen erillistapaamista uhri perustelee lyhyesti suostumuksensa sovitteluun.

Nainen sanoo, että mies on hänen ex-poikaystävä. Haluaa sovittella asiaa, ei halua miehelle mitään pahaa. (Sovittelutapaus 135/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Ulkomaisessa tutkimuksessa on todettu, että uhrit haluavat tulla kohdelluiksi kunnioituksella rikosoikeusjärjestelmässä (Walklate 2000, 200). Honkatukian tut-

kimuksista käy ilmi, että väkivallan uhrin saattavat hakea rikosoikeuskäsittelystä oikeutta, jota ilman he ovat kokeneet sovittelukäsittelyssä jääneensä. Uurit odottavat rikosoikeudellista käsittelyä yhteiskunnan tunnustusta kokemalleen vääryydelle ja kärsimykselle, oikeuden päätös ikään kuin lopullisesti sinetöi heidän asiansa. Oikeuskäsittelyn myötä uhri saattaa saada kokemuksen siitä, että hänen kertomustaan tapahtumista uskotaan ja että häneen suhtaudutaan vakavasti. Etenkään vakavissa rikoksissa uurit eivät halua jäädä tunnistamattomiksi ”toisiksi”. Lisäksi uhrien kannalta tärkeää on se, että oikeuskäsittely auttaa heitä lopputuloksestaan huolimatta selviämään väkivaltakokemuksen aiheuttamasta traumasta. (Honkatukia 2011, 76; Honkatukia 2015a, 91.)

Voidaan ajatella, että uhri tarvitsee tuekseen rikosoikeusjärjestelmän virallisen näkökannan kokemansa rikoksen moraalista ja juridisesta tuomittavuudesta. Tällöin uhrin kokemana henkinen vahinko voi tulla korjatuksi ja täysimääräinen toimijuus palautetuksi. Kysymykset oikeudenmukaisuudesta ja moraalisesti oikeasta ja väärästä kietoutuvat uhreilla siten läheisesti kysymyksiin ihmisarvon tunnustamisesta. Myös vainoa lähisuhdeväkivallan muotona tutkineen Metterin (2012) mukaan uurit sietävät vainon kokemuksiaan paremmin, kun tekijä vastuullistetaan teostaan ja vaino nähdään yksiselitteisesti oikeustajun vastaisena toimintana (Metteri 2012, 53). Väkivaltaa kokeneet naisuurit kokivat etenkin tekijän saaman sakkorangaisituksen sopivaksi, sillä sen katsottiin lisäävän tekijän ymmärrystä toiminnastaan ja vähentävän väkivaltaa parisuhteessa (Pikkarainen 2013, 58).

Suomessa pari- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu voi tulla kyseeseen vain silloin, jos sitä tehdään rikosoikeudellisen prosessin rinnalla, ei sille vaihtoehtoisena. Tämä tarkoittaa, että rikosoikeudellisen prosessin päätyttyä osapuolille voidaan tarjota sovittelumahdollisuus, jos väkivallan uusiutumisen riskiä ei ole. Sovittelu ei saa koskaan korvata esitutkintaa, syytteen nostamista, saati muuta rikosprosessia. Itse rikosprosessia tulee kehittää prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden ja uhrinäkökulman vahvistamiseksi. Vaihtoehtoisesti lähisuhdeväkivallan sovittelu oikeusprosessiin sidottuna voidaan rajata sovittelulain ulkopuolelle. Kun rikos tutkitaan ja syyte nostetaan automaattisesti pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa, pidetään yllä ja edistetään sitä lainsäädännöllistä, sekä etupäässä monien järjestöjen tekemää työtä, jota lähi- ja parisuhdeväkivallan kitkemiseksi on Suomessa viimeiset vuosikymmenet tehty.

Yhteenveto

Tässä luvussa tarkastelin väkivallalle annettuja merkityksiä hallinnan analytiikasta käsin. Hallinta sovitteluinstituution kontekstissa on sekä oikeuden prosesseja että vakiintunutta käytännön toimintaa. Tällöin sovittelu voidaan ymmärtää eräänlaisena käyttäytymisen ohjailun muotona, joka korostaa sopimuksellisuutta. Sovittelumenettelyä puolletaan sillä, että se mahdollistaa osapuolten yksilölliset ratkaisut ja heidän tarpeitaan vastaavan sopimisen. Kuitenkin sopimustekstien tarinoissa yksilöllisyyden ajatus on näennäinen ja katteeton.

Aineistoina käytin sekä sopimusasiakirjoja että kahta asiantuntijahaastattelua. Sopimusasiakirjoja tarkastelin tarinallisen argumentaatioanalyysin avulla ja asiantuntijahaastatteluja sisällönanalyttisesti. Aluksi analysoin hallinnan perspektiivistä sopimusten tekstuaalista luonnetta sekä sisältöä koskevien käsitteellisten tapahtumainkuvausten että teknisen ilmaisun sana-, lause- ja tyylivalintojen osalta. Yleisluonnehtivien asiasisältöjen sekä teknistyneen muotokielen esittämisen kautta väkivaltarikoksesta tuotetaan mekaanista ja kaavamaisista sopimuksellista tarinaa, eräänlaista tekstuaalista ”totuutta”. Tällä tarkoitan sitä, että sopimusten samanlaisina toistuvilla sisällöillä sekä yhtenevällä ja rutiininomaisella retorisella kielellä rakennetaan yksijuonista institutionaalista tietämystä koskien väkivaltaan johtaneita tapahtumia sekä osapuolten toimijuuden merkityksiä. Sovittelukontekstin mahdollistamin hallintateknikoin neuvotellaan ja muovataan parisuhdeväkivallasta, koetusta ja kerrotusta, yhteisiä merkityksiä, yhteistä näkemystä ja yhteisymmärrystä. Osapuolten toimijuus näyttäytyy itsen hallintana kahdenvälisen ristiriitatilanteiden, henkilökohtaisten ongelmien ja väkivallattoman tulevaisuuden suhteen.

Sovitteluun ohjautuvat parisuhdeväkivaltatapaukset täyttävät pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön, mutta menettelyssä rikoksen raja hämärretään neuvottelemalla siitä riidan yksityisoikeudellinen sopimustoimi. Sovittelutilanteessa uhrin uhrius häivyttyy merkittävästi, kun siinä herätetään henkiin uhri-tekijä -kategoriaparin sijaan sopijaosapuoli-sopijaosapuoli -pari. Samalla uhri nimetään uudelleen kansavastuullisena, jolla on päätösvaltaa epäillyn tekijän rangaistavaksi saattamisen suhteen. Vastaavasti epäillyn tekijän toimijuus vähenee ja vastuu rikoksesta häivyttyy. Sovitteluprosessissa väkivaltarikos muuttuu yhteiseksi, kahdenvälistä hyväksyttävää käyttäytymistä ja vastuullisuutta koskevaksi (ongelma)tarinaksi. Osallisuus onkin sana, joka liittyy läheisesti ristiriitatilanteiden vastuukysymyksiin sekä yksi- että molemminpuolisen fyysisen väkivallan tapauksissa. Sopimukseen on pääsääntöisesti kirjattu sanat: uhri myöntää osallisuutensa tapahtumiin. Sopimuskielen myötä väkivalta teknistyy ja uhrin etäännyvät ja esineellistyvät väkivallan kokemisen suhteen, jolloin väkivallan haavoittavat ja vahingoittavat fyysiset ja psyykkiset seuraukset katoavat. Osapuolten jaettuun ymmärrykseen perustuva merkityksenanto yhteisessä institutionaalisisessa kielessä mahdollistaa sopimuksen syntymisen.

Sovittelussa luotujen väkivaltaa ja sen toimijuutta koskevien merkityksenantojen näkökulmasta tarkastelin edelleen sitä, miten puutteellista ja heikkoa sovittelun nykykäytännöissä väkivallan toistuvuuden ja vakavuuden tunnistaminen on. Sopimuskuvauksissa ei juuri ole suorina mainintoja fyysisen väkivallan toistuvuudesta, vaikka ne epäsuorasti viittaavat fyysisen väkivallan ja moninaisten elämänhallintaongelmien läsnäoloon. Erittelin myös oikeusjärjestelmän olematonta kykyä huomioida parisuhteen henkistä väkivaltaa ja sen seurauksia uhrin suojaamisen ja uhriutumisen syvenemisen estämisen näkökulmista. Haavoittavien uhrin kokemusten eri muotoja ei tunnusteta parisuhdeväkivallan sovittelussa.

Sovittelun konfliktikeskeisessä ajatusmallissa ei ole olemassa varsinaista väkivaltaa eikä etenkin sen seurauksia uhreille. Kuitenkin väkivalta ja sen seuraukset aiheuttavat paljon inhimillistä kärsimystä, jotka eivät poistu tai vähene sillä, että niiden luonnetta väheksytään tai ne ohitetaan instituution merkityksenannoissa. Päinvastoin, sovitteluinstituutio tekee käytännössään mahdolliseksi parisuhdeväkivallan dynamiikalle tyypillisten vastuun, häpeän ja syyllisyyden kokemuksiin liittyvien asetelmien pysyvyyden ja uusintamisen. Samalla se odottaa uhrilta vahvaa toimijuutta asiansa hoitamiseksi ikään kuin väkivalta ei olisi mitenkään häntä haavoittanut. Sovittelumenettelyn instituutionaalisissa käytännöissä uhri samalla vastuutetaan ja jätetään vaille suojelua. Uhriutumisen prosessuaalisuuden kannalta nämä yhdessä saattavat tarkoittaa moninkertaista uhriutumista.

Aineisto osoittaa, että usein joko toisella tai molemmilla asianosaisella on kontakti johonkin palvelujärjestelmän tahoon jo sovitteluun tultaessa. Väkivallan osapuolet myös itse ilmaisevat sopimuksissa halunsa ja tarpeensa ottaa apua vastaan. Parisuhdeväkivallan osalta kyseessä tulisi olla sosiaalihuollon interventio, joka tarkoittaa uhrin ja epäillyn tekijän palveluohjausta sekä väkivaltaongelmaan että muihin mahdollisiin ongelmiin puuttumiseksi ja väkivallan katkaisemiseksi heti tapauksen tultua viranomaisen tietoon. Väitän, että parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyssä sosiaalinen huono-osaisuus kyllä tunnustetaan, mutta sitä ei tunnusteta, sillä se tarkoittaisi palvelujärjestelmän kiinteää sitomista sovittelujärjestelmään. Kun väkivallan tekijät ja uhrit nähdään syrjäytyneinä tai ylipäänsä ”toisina”, tulee mahdolliseksi ohittaa väkivalta läsnäolevana ongelmana. Nykyisessä parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyssä on kyse juuri tästä, yrityksestä hallinnoida monimutkaista ja vakavaa sosiaalista ongelmaa lähinnä yksilöistä johtuvina riskeinä.

Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn ei koskaan tule korvata rikosprosessia ja poistaa väkivaltarikokseen syylistyneen rikosoikeudellista vastuuta, jotta uhrin oikeusturva ei vaarannu. On eri asia, nähdäänkö sovittelutoiminta rikosoikeusjärjestelmän yhtenä elementtinä vai sen vaihtoehtona. Rikosoikeudellisilla seurauksilla, rangaistuksilla, on aina välillinen vaikutus ihmisten moraalikäsitusten muodostumiseen, vahvistamiseen ja ylläpitämiseen. Suomessa parisuhdeväkivallan sovittelu voisi tulla kyseeseen vain silloin, jos sitä tehtäisiin rikosoikeudellisen prosessin päätyttyä, ei sille vaihtoehtoisena. Sovittelu olisi siis vapaaehtoinen ja ylimääräinen lisäresurssi. Vaihtoehtoisesti lähisuhdeväkivallan sovittelu oikeusprosessiin sidottuna voidaan rajata sovittelulain ulkopuolelle. On perusteltua ajatella, että uhreille sovittelu ei ole riittävä tai tarpeenmukainen menettely korjaamaan ja hyvittämään rikoksella aiheutuneita henkisiä vahinkoja sekä palauttamaan hänen täysimääräistä toimijuutta, saati turvaamaan hänen henkeä, terveyttä ja hyvinvointia. Sen sijaan väkivallan haavoittama uhri tarvitsee tuekseen rikosoikeusjärjestelmän virallisen näkökannan kokemansa rikoksen moraalista ja juridisesta tuomittavuudesta. Samalla kyse on uhrin ihmisarvon tunnistamisesta sekä tasa-arvoisen yhteiskunnan vahvistamisesta.

VIII Parisuhdeväkivallan sovittelu asiantuntijapuheessa

Keskustelevat asiantuntijat analyysin kohteena

Tässä luvussa erittelen sitä, miten ja mitä asiantuntijat keskustelevat parisuhdeväkivallan sovittelusta ja sitä koskevasta tiedosta. Tarkastelen sitä, minkälaisia vastakainasetteluja ja valta-asetelmia parisuhdeväkivallan sovitteluun liittyy, kun menetelyn puolustajat ja kritisoijat kohtaavat uhriteemaisessa asiantuntijakeskustelussa. Kiinnitän huomioni siihen, minkälaisia moraalisia järjestyksiä eli oikeuksia, vastuita ja velvollisuuksia parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyä puolustaessa tai sitä kritisoitaessa rakennetaan. Hallinnan analytiikassa tieteellinen tieto nähdään keinona tuottaa hallintaa (Kantola 2002). Lähtökohtana arviointiin tieteellisen tiedon asemaa keskustelussa. Tarkastelen sitä, minkälainen sovittelumenettelyä koskeva tieto on relevanttia/legitimoitua? Miten tutkijan työryhmäkeskustelun alustuksena esittämät kriittiset tutkimushavainnot otetaan vastaan, kuka ne ottaa vastaan, sekä minkälaisia seurauksia kritiikillä on itse keskustelulle parisuhdeväkivallan sovittelusta, etenkin uhrin aseman ja etujen kannalta. Tutkijakollektiivin, virkamiesten sekä ihmisoikeusjärjestön välisessä keskustelussa käydään sekä neuvottelua siitä, minkälaista määrittelyä parisuhdeväkivallan sovittelulle tuotetaan että kiistaa siitä, mikä selonteko on eri tilanteissa auktorisoiduin. Kyse on siis siitä, kenellä on eniten määrittelyvaltaa keskustelutilanteissa eli kenen ammatillisen asiantuntijuuden kokemus ja näkemys parisuhdeväkivallan sovittelusta synnyttää ensisijaisen oikeuden tietoon ja kompetenssiin. Tähän liittyen kiinnitän huomiota vuorovaikutuskäytäntöihin liittyviin valta-asetelmiin, joita tarkastelen muun muassa sen kautta, kuka puhuu ja millä tavalla? Kenen argumentit huomioidaan ja kenen sivuutetaan keskustelussa? Esiin nousee myös kysymys siitä, minkälaisella asiantuntijalla on oikeus tietoon ja toisaalta siitä, minkälainen vastuu asiantuntijalla on suhteessa tiedontuotantoon sovittelumenettelyä koskien.

Analyysini kohteena oli parisuhdeväkivallan sovittelua käsittelevä keskustelu: *“Intimate Partnership Violence in Victim-Offender Mediation”*. Keskustelu käytiin eurooppalaisen Sovittelufoorumin³⁰ (*European Forum for Restorative Justice*), oikeusministeriön sekä rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan 14.-16.6.2012 Helsingissä järjestämän *Connecting People – Victims, Offenders and Communities in Restorative Justice* -konferenssin uhriteemaisessa työryhmässä. Keskustelu käsitteli

30 Sovittelufoorumin eräs keskeinen tehtävä on sovittelutoiminnan kehittäminen ja vahvistaminen osana virallista oikeusjärjestelmää eri puolilla Eurooppaa.

eurooppalaisen Sovittelufoorumin tekemän tutkimuksen alustavia tuloksia Suomen osalta. Kyseisessä tutkimuksessa *Victims and Restorative Justice*³¹ tarkasteltiin restoraatiivisen oikeuden käytäntöjä uhrin tarpeiden, kokemuksen ja aseman näkökulmasta Suomessa, Alankomaissa sekä Itävallassa. Työryhmän tarkoituksena oli raportoida ja keskustella tutkimustuloksista, sitä ei oltu järjestetty tutkimustani varten. Tilaisuuden alussa, kaikkien läsnäolijoiden kuullen, pyysin ja sain luvan keskustelun nauhoitukseen väitöskirjatutkimustani varten. Keskusteluaineisto ei siis syntynyt täysin tutkijasta riippumatta ja nauhurin läsnäolo on saattanut osin suunnata keskusteluvuorovaikutuksen sisältöjä.

Keskustelun osallistajat olivat silloisia, vuonna 2012 sovittelukentällä toimivia asiantuntijoita, pääasiassa erilaisia tutkijoita eri puolilta Eurooppaa sekä Suomen sovittelutoiminnasta vastaavia kehittäjiä ja virkamiehiä. Mukana oli muun muassa väkivallan traumaan erikoistuneen tutkimusyksikön edustaja. Lisäksi tilaisuudessa oli läsnä keskustelijana Amnesty Internationalin Suomen osaston edustaja sekä muutamia oikeusministeriöiden virkamiehiä. Keskusteluun osallistui kaksi virkamiestä, yksi Suomesta ja toinen Virossa. Useimmat osanottajat toimivat Sovittelufoorumin jäseninä. Eurooppalaisen Sovittelufoorumin jäsenet edustivat keskustelussa kuitenkin eri ryhmiä ja määrittyivät siten samanaikaisesti useiden kategorioiden kautta niin tutkijan, virkamiehen kuin sovittelumenettelyn kehittäjän rooleissa.

Keskustelun ympäristö ja keskustelijat voidaan liittää sellaisiin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin, joilta edellytetään vahvaa ammatillista asiantuntijuutta väkivallan sovittelusta ja sen kehittämisestä. Kyseisten asiantuntijoiden tietoa ja kompetenssia voidaan määrittää käytännöllisten ratkaisujen näkökulmasta ensisijaiseksi ja tiettyjen instituutioiden edustajina myös ”viralliseksi”. Voidaan ajatella, että keskusteluvuorovaikutus oli sidottu tiettyihin toimija-asemiin ja keskustelun osapuolet valitsivat esittämänsä kuvaukset ja käyttämänsä kategoriat muun muassa siten, että ne palvelivat ensisijaisesti heidän omien institutionaalisten tehtävien suorittamista.

Tarkastelin uhrityöryhmässä nauhoitettua asiantuntijoiden keskustelua parisuhdeväkivallan sovittelusta sekä argumentaatio- että retorisen analyysin keinoin. Argumentaatioanalyysin avulla analysoin argumentin asiasisältöä ja retorisella analyysillä erittelin sekä asiasisältöä että kielellistä ilmiänsua eli vaikutuskeinoja (Kakkuri-Knuutila 1998, 234). Samalla kun eri asiantuntijatahot keskustelevat parisuhdeväkivallan sovittelusta ja sen tutkimusta koskevista ongelmista, he eivät ainoastaan ota kantaa, vaan myös luovat parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyä koskevia kategorioita ja rakenteita, jotka muokkaavat todellisuutta. Keskustelutilanteen analyysin näkökulmasta kyse on siitä, miten sovittelumenettelyä koskeva instituutio rakentuu olemassa

31 Analysoimaani keskusteluun pohjautuvasta EU:n sovitteluhankkeesta on julkaistu tutkimusraportti vuonna 2015. Raportti kertoo, että tarve uhrin kokemuksiin ja tarpeisiin perustuvalla sovittelukäytäntöjen kehittämistyölle on edelleen vahva.

olevaksi keskustelijoiden vuorovaikutuksessaan henkiin herättämien kategorioiden myötä. Näin ajatellen institutionaalinen konteksti vaikuttaa siihen, millaiseksi puhe muotoutuu ja miten vuorovaikutus tapahtuu. Institutionaalinen vuorovaikutus on samanaikaisesti sekä kontekstin muovaamaa että kontekstia muovaavaa.

Asiantuntijoiden keskustelua lähestyin tunnistaen erilaisia ja ari tahojen käyttämiä argumentaatiotekniikoita. Lisäksi arvioin keskustelun yleisiä argumentaatioulottuvuuksia asiantuntijoiden esittämien keskeisten väitteiden ja niille esitettyjen vastaväitteiden kautta. Selvitin sitä, millä tavoin sovittelumenettelyn erilaiset asiantuntijat koettavat vaikuttaa vastapuolen asenteisiin ja käsityksiin sekä sitä, miten he perustelivat väitteitään ja minkälaisia argumentteja he asiansa puolesta ja kilpailevaa väitettä vastaan esittivät. Tällöin keskeistä on se, miten esitetty kritiikki huomioitiin tai sivuutettiin. Jokinen (1999) on tutkimuksissaan todennut, että kukin instituutio tuottaa moraalikategorioiden liittyviä määreitä suhteessa omaan institutionaaliseen tehtäväänsä ja vuorovaikutus on myös tiettyihin toimija-asemiin sidottua. Instituutioissa tuotetut kategorioinnit ovat erityisen voimallisia ja seurauksellisia, minkä vuoksi kategorioinnin tutkiminen juuri institutionaalisisessa kontekstissaan on tärkeää. (Jokinen 1999, 228, 232, 255.)

Tutkiessani keskustelua, olen kiinnittänyt Juhilan ohjeistuksen mukaan huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin: kausaaliset selonteot, kategorioiden tai eri ”hahmojen” rooli, kilpailevilla kategorioilla selittäminen sekä auktorisoidut selittäjät, kuten asiantuntijan kategoria (Juhila 2012, 173). Lisäksi hyödynsin tarkastelussani Arja Jokisen (1999) erittelemiä väitteen esittäjän ja/tai retoriseen argumenttiin keskittyviä retorisia keinoja, kuten etäännyttäminen omista intresseistä, puhujakategorioilla oikeuttaminen, liittoutumisasteen säätely, konsensuksella tai asiantuntijan lausunnolla vahvistaminen, tosiasiapuheella perusteleva, kategorioiden käyttö vakuuttamisen keinona, määrällistäminen sekä ääri-ilmaisujen, toiston ja ironian käyttö (Jokinen 1999, 126-159).

Nostin esiin erilaisia puhetekoja koskevia kategorioita; niitä koskevia moraalisia käsitteitä, kuvauksia ja ulottuvuuksia. Sovittelun asiantuntijat kategorisoivat keskustelussa sovittelun osapuolia, heidän ominaisuuksiaan ja tekojaan sekä kontekstia järjestäen samalla eri tapahtumia kulttuurisesti ymmärrettävillä tavoilla (Sacks 1972). Kategorioihin liittyvä tieto on paitsi käytännöllistä myös moraalista, vaikka moraalisuus jää usein näkymättömäksi. Samalla arviointi ja kuvaus sekoittuvat toisiinsa, se kertoo myös moraalisen ja sosiaalisen järjestyksen liittyvän erottamattomasti toisiinsa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 70.)

Ensisijaisesti on kyse moraalisen järjestyksen rikkovien ilmiöiden määrittelystä ja selittämisestä. Moraalisen järjestyksen rikkominen johtaa sosiaalisen järjestyksen äärelle, joka on asioiden niin kutsuttu ”luonnollinen” tila ja se tulee näkyväksi vain silloin, kun sen sääntöjä rikotaan. Kategoriat myös tuottavat helposti asetelman, jossa henkilöt tulevat määritellyiksi uhreiksi tai syyllisiksi suhteessa ei-toivottuun asiantilaan, kuten väkivaltaan. Syyllisen ja uhrin käsitteet herättävät toisensa henkiin

ja kyseiset kategoriat ovat läsnä usein paitsi suorina mainintoina, niin myös selontekoina ja niihin sisältyvinä ihmisten ominaisuuksien ja toimintojen kuvauksina. (Jokinen, Juhila & Suonien 2012, 71; Juhila 2012, 166, 168.) Erittelen sitä, miten keskustelun asiantuntijat käyttivät uhrin ja tekijän kategorioita sekä mitä heidän oikeuksista, vastuista ja velvollisuuksista esitettiin. Keskustelun moraalisen järjestyksen hahmottaminen on tärkeää, sillä parisuhdeväkivallan sovittelun toimivuutta ja hyödyllisyyttä arvioitaessa kohdataan konkreettisesti yksilöiden ja yhteisöjen turvallisuuteen ja erilaiseen toimijuuteen liittyvä arviointi. Se ei tapahdu pelkästään tiedon varassa, vaan juuri moraalisisina kannanottoina ja arvostelmina.

Retorinen argumentaatio on erottamattomasti sidoksissa hegemonisten diskurssien rakentamiseen, koska sen avulla voidaan avata sitä, miten erilaisia faktoja konstruoidaan tai miten kategorisointeja rakennetaan tai kyseenalaistetaan (Jokinen 1999, 126, 127, 156-157). Uhrityöryhmän asiantuntijakeskustelussa sekä tuotettiin sovittelutodellisuutta että oikeutettiin sovittelumenettely erilaisten retoristen keinojen avulla. Kiinnitin huomioni keskustelun argumentoinnin retoriikan formaaliseen suuntaan eli argumenttien pätevyyyden arvioimiseen. Tällöin tarkastelin merkitysten tuottamisen prosessia siitä näkökulmasta, kuinka jotkut versiot sovittelutodellisuudesta yritetään tehdä vakuuttaviksi ja kannatettaviksi. Argumenteilla yritetään muuttaa tai vahvistaa olemassa olevia käsityksiä sekä niitä koskevia asioiden esittämisen ehtoja kiistanalaisesta sovittelumenettelystä. Tarkoituksena on vakuuttaa epäilijä kannanoton oikeudesta. (esim. Perelman 1996, 11-12.) Keskeistä on oman position puolustaminen ja vahvistaminen ja vastaavasti vastaposition heikentäminen ja kritisointi (Jokinen 1999, 27) retorisia vaikutuskeinoja käyttämällä.

Samalla tarkastelin sitä, miten keskustelun osallistujat orientoituivat keskinäiseen keskusteluunsa ja toisiinsa, miten he tekivät päätelmiä toistensa toiminnasta ja rakensivat keskinäistä ymmärrystään. Keskustelijoiden toimiessa ja tehdessä kuvaamista tavoilla, jotka pohjaavat määreisiin, on mahdollista tehdä päätelmiä itsensä ja toisten kategorijäsenyyksistä, tunnistaa, vahvistaa sekä kyseenalaistaa niitä. Näitä toiminnan päätelmiä tai vihjeitä analysoimalla voi tutkija tehdä tulkintoja läsnä olevista kategorioista, vaikka keskustelupuheessa niitä ei suoraan mainittaisikaan. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, s. 66, 68.) Kategoriasidonnaisten määreiden mukaiset keskustelun murtumat ja niihin liittyvät selontekovelvollisuudet viestivät yhdessä jaetusta moraalijärjestyksestä. Moraalisen järjestyksen murtumista jäljitin analyysissa kiinnittämällä huomiota selontekoihin, joita voi analysoida puolustavina, oikeuttavina tai syyttävinä. (Jokinen, Juhila, Suoninen 2012.) Kaikkiaan kategoriat ovat vahvasti sidoksissa oman aikakautensa käsityksiin siitä, mikä on hyväksyttyä ja mikä ei. Moraalisen järjestyksen murtumia seuraamalla voidaan tavoittaa jotain olennaista siitä, miten ymmärryksemme väkivallasta muodostuu.

Analysoin argumentin asiasisältöä siten että karsin, yksinkertaistin ja täsmensin argumentin ilmiäsen selkokieliseksi erottamalla pääväitteen ja sen perusteen toisistaan. Aineistoesimerkkejä käytän havainnollistaakseni keskeisiä väitteitä ja niille

esitettyjä vastaväitteitä. Keskustelu käytiin englanniksi, joten olen kääntänyt sen kokonaisuudessaan suomeksi. Olen koettanut säilyttää puheenvuorojen keskeisen sisällön mahdollisimman tarkasti alkuperäisessä muodossaan sanavalintoineen ja muotoiluineen. Puheen äänensävyt ja painotukset olen merkinnyt silloin, kun niillä on selkeä yhteys sanottuun.

Keskustelijat jakautuivat selkeästi parisuhdeväkivallan sovittelun puolustajiin ja kritisoijiin. Ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin Suomen osaston kohdalla kannanotto oli selkein. Osasto suhtautui kielteisesti parisuhdeväkivallan sovitteluun, koska sen mukaan sovittelumenettely ei kykene turvaamaan uhrin asemaa ja oikeuksia. Amnestyn nykyistä kantaa luonnehti ehkä parhaiten Amnestyn kuntaselvitys 2016 raportti, jossa parisuhdeväkivallan sovittelusta todetaan, että ”Sovittelu voi tarjota osapuolille mahdollisuuden keskusteluun, mutta se ei saa vaikuttaa rikoksen tutkintaan, syytteen nostamiseen tai tuomioon” (Lidman 2017a). On syytä korostaa, että osapuolten asemointi menettelyn puolustajiin ja kritisoijiin on ensisijaisesti minun itseni analyysin pohjalta rakentama, osallistujat eivät itse keskustelussa ekspansiivisesti itseään (Amnestyä lukuun ottamatta) nimeä.

Tutkijan alustus ja keskusteluun osallistuminen

Parisuhdeväkivallan sovittelusta käyty keskustelu alkoi sen jälkeen, kun Tutkija 1 oli esitellyt alustavia EU-tutkimuksen³² tuloksia parisuhdeväkivallan sovittelusta Suomen osalta. Tutkija 1 edusti tutkimuslaitosta, jolla ei ollut virallista kantaa sovittelumenettelyyn tai sen harjoittamiseen rikosten yhteydessä. Siten tutkijan voi sanoa olleen neutraali suhteessa sovitteluun. Alustuksessa aineistosta nostettiin esiin useita vakavia ongelmia ja puutteita uhrinäkökuilmasta. Aineistona Tutkija 1:llä oli viisi parisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuneen uhrin haastattelua.

Alustusta seuraavaan keskusteluun osallistui useita erilaisia toimijoita. Viittaa keskustelijoihin seuraavalla tavalla:

- Tutkijat 1-5
- Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 ja 2
- Amnestyn edustaja
- Ministeriön edustaja Suomi
- Ministeriön edustaja Viro sekä
- Puheenjohtaja

32 Tutkimusta koskevia julkaisuja Suomen osalta (2015a) Victims and Restorative Justice: An empirical Study of the Needs, Experience and Position of the Victim within Restorative Justice Practices. Country Reports. Bolivar Daniela, Aertsen Ivo, Vanfraechem Inge (ed). European Forum for Restorative Justice sekä (2015b) Restorative Justice and Partner Violence. Victim's views of Finnish Practice. Teoksessa Victims and Restorative Justice. Vanfraechem Inge, Bolivar Daniela, Aertsen Ivo (ed). Routledge.

Olen asettanut kunkin osallistujan yhteen rooliin siitäkin huolimatta, että keskustelija saattoi toimia keskustelun ulkopuolella ammatillisesti muissakin rooleissa. Esimerkiksi sovittelumenettelyn kehittäjät toimivat virkamiestehtävänsä ohella myös aiheen tutkijoina. Analyysini kohdistui kuitenkin keskustelutilanteen argumentaatioon, minkä vuoksi osallistujien rooli itse keskustelussa oli tarkastelun kohteena.

Alustuksen jälkeen Tutkija 1 kutsui läsnäolijat keskustelemaan työryhmän teemasta sekä tutkimusaineiston edustavuudesta. Keskusteluun osallistujat polarisoituivat argumenttinsa perusteella heti keskustelun alussa voimakkaasti kahteen vastakkaiseen luokkaan. Nämä luokat voi nimetä parisuhdeväkivallan sovittelun puolustajiksi ja kritisoijiksi. Hyödynnän kyseistä luokittelua keskustelusta esiin nostamissani lainauksissa. Keskusteluotteen jälkeen olen merkinnyt sulkeiden sisään paitsi puheenvuoron esittäjän niin myös kirjaimen P (puolustaja) tai K (kritisoija). Puhujan neutraalia suhtautumista parisuhdeväkivallan sovitteluun kuvaa kirjain N.

Keskustelussa avoimesti parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn puolustajia (P) edustivat sovittelumenettelyn kehittäjät, kun taas kritisoijiin (K) kuului ihmisoikeustyötä tekevä järjestö Amnesty Internationalin Suomen osaston edustaja. Menettelyn puolustajista etenkin Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 ja kritisoijista Amnestyn edustaja argumentoivat avoimesti edustamansa näkemyksen puolesta. Neutraalia suhtautumista (N) edustivat Tutkija 1:n lisäksi keskustelun puheenjohtaja sekä suomalainen ministeriön virkamies.

Tutkija 1 nosti alustuksensa alussa esiin parisuhdeväkivallan sovittelua koskevan julkisen keskustelun, jota leimaa Suomessa voimakas kiistely ja kahtiajakautuneisuus. Tutkija 1 kategorisoi parisuhdeväkivallan sovittelun menettelyn puolustajiin, jota edustaa esimerkiksi sovitteluliike sekä vastustajiin, johon kuuluvat muun muassa ihmisoikeustyötä sekä naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä tekevät järjestöt. Olen asiantuntijakeskustelun osallistujien nimeämisissä parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn puolustajiin ja kritisoijiin seurannut siis pitkälti Tutkija 1:n sanallista kategoriointia.

Tutkija 1:n esittelemät tutkimustulokset perustuivat parisuhdeväkivaltaa kokeneiden ja sovitteluun suostuneiden henkilöiden haastattelujen analyysiin. Alustuksen keskeinen sisältö on kuvattavissa seuraavalla tavalla tiivistettynä:

Aineiston tapaukset sisälsivät melko vakavaa väkivaltaa. Väkivalta oli usein jatkuvaa, sovitteluun johtanut väkivaltatapaus ei ollut ensimmäinen kerta. Uhrit olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa jo aiemmin, mutta väkivallasta ei oltu ilmoitettu viranomaisille. Tyypillisesti uhrit olivat kokeneet myös henkistä väkivaltaa, kuten voimakasta kontrollointia.

Tutkija 1 sai haastateltavat uhrin (5 kappaletta) Rikosuhripäivystyksestä. Kaikissa tapauksissa väkivallan tekijä oli haastatteluhetkellä uhrin entinen puoliso. Uhri oli osallistunut sovittelumenettelyyn, koska pelkäsi tekijää ja niitä seurauksia, joita sovitteluun suostumattomuudesta seuraisi. Neljässä tapauksessa oli solmittu sovittelusopimus.

Aineistosta käy ilmi lukuisia vakavia ongelmia, jotka tulee huomioida, kun pohditaan parisuhdeväkivallan sovitteluun soveltuvuutta. Soveltuvuutta arvioidessa tulee huomioida muun muassa epätasa-arvoiseen vallankäyttöön liittyvät ongelmat parisuhteessa, uhrin kokema pelko, uhrin kokema painostus tekijän tai sovittelijan taholta, uhrin syyllisyys kokemastaan väkivallasta, toistuva uhriutumisen sovittelutilanteessa sekä kysymykset uhrin saamasta tuesta.

Uhrilla tulisi olla myös aikaa harkita sovitteluun osallistumisestaan ja sovittelujärjestelmään sidoksissa olevilla toimijoilla tulisi olla nykyistä enemmän sensitiivisyyttä työkennellä asianosaisten kanssa, paremmat vuorovaikutustaidot sekä perusteellista tietoa parisuhdeväkivaltailmiöstä.

Työryhmän keskustelussa oli tarkoitus käsitellä asiantuntijoiden kesken kyseisiä aiheita sekä keskustella siitä, kuinka tapaukset edustavat tyypillistä Suomessa soviteltua parisuhdeväkivaltaa.

Keskustelun argumentaatioulottuvuudet

Keskusteluun osallistuneiden asiantuntijoiden parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn oikeutettavuuden puolesta ja sitä vastaan esittämät argumentit ovat jaettavissa neljälle argumentaatioulottuvuudelle. Näitä käyttämällä halusin selvittää, millaisiksi parisuhdeväkivallan sovittelua koskeva asiantuntijakeskustelu muodostui. Nostan esiin myös sen, miten menettelyn puolustajien ja kritisoijien argumentit eroavat toisistaan tai ovat keskenään samankaltaisia. Avaan sitä, riippuuko suhtautuminen parisuhdeväkivallan sovitteluun menettelystä itsestään vai nähdäänkö sovittelu keinoon tai päinvastoin esteenä jonkin tavoitteen toteutumiseksi.

Keskustelussa oli väittelyn piirteitä. Myös keskustelun puheenjohtaja ennakoi vastakkainasettelujen nousevan ja nimesi keskustelun väittelyksi (debate). Argumentaatioulottuvuudet ovat määrällistäminen, parisuhdeväkivallan soveltuvuus sovittelumenettelyyn, uhrin asema ja toimijuus sekä asiantuntijuus ja tieto. Argumentaatioulottuvuudet limittyvät suhteessa toisiinsa, ne ovat ikään kuin saman keskustelun eri puolia ja painopistealueita.

a. Määrällistämisen eri muodot argumentoinnissa

Määrällistämisen argumentaatioulottuvuus käsittää keskustelun aineiston edustavuudesta eli siitä, kuinka tyypillistä tai poikkeuksellista otosta ilmiöstä aineisto edustaa. Samalla argumentoidaan tutkijuuteen liittyvistä toiminnoista, kuten tutkijan objektiivisuudesta tiedon tuottajana sekä tutkijan oikeudesta ja velvollisuudesta tehdä johtopäätöksiä aineistostaan.

Aineistona Tutkija 1:llä oli viisi parisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuneen uhrin haastattelua ja läpi keskustelun käytiin neuvottelua siitä, onko aineisto liian valikoitunut ja suppea. Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 kyseenalaisti tutkimusaineiston arvon heti keskustelun aluksi toteamalla, että se ei edusta tyypillistä Suomessa soviteltavaa lähisuhdeväkivaltaa. Vasta-argumenttiaan Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 perusteli kolmella tavalla. Ensimmäisessä perustelussaan hän totesi, että aineisto ei ole kerätty Suomen sovittelutoimistoista, vaan Rikosuhripäivystyksen kautta. Toiseksi hän esitti, että aineiston tapaukset edustavat vakavia väkivaltatapauksia, joita ei harvinaisuutensa vuoksi Suomessa yleensä sovitella. Kolmanneksi Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 vetosi aineiston vähäiseen määrään, ei-edustavuuteen sekä valikoituneisuuteen. Vertailukohtaksi Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 nosti esiin oman aiemman tilastollisen sovittelututkimuksensa, jonka tulokset välittivät lähisuhdeväkivallan uhrien kokemuksista vastakkaista tietoa kuin Tutkija 1:n aineistosta tekemät havainnot. Erilaisten tutkimustulosten esittämisellä rakennetaan uskottavuutta ja haetaan tukea omille väitteille (Jokinen 1999, 139), joten Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:n kooltaan mittava kvantitatiivinen aineisto näyttäytyi ikään kuin tosiasiana, edustavana otoksena, joka oli kattavasti osoittanut sovittelumyönteisiä tuloksia. Sovittelumenettelyn kehittäjät 1 ja 2 käyttivät molemmat argumentoinnissaan määrällistämistä keskeisenä vakuuttamisen keinona. Molemmat käyttivät viiden tapausesimerkin aineistolle vertailukohtina omia, määrällisesti suurempia aineistojaan, joiden luotettavuudelle he tosiasiapuheensa rakensivat. Argumentointi nojasi siihen, että parisuhdeväkivaltaa voitaisiin edelleen sovitella aineiston välittämistä ongelmista huolimatta, koska sovittelusta on olemassa vahvaa myönteistä näyttöä aiempien tutkimusten perusteella.

Sekä Sovittelumenettelyn kehittäjät 1 ja 2 (että myöhemmin myös Tutkija 3) eivät ottaneet Tutkija 1:n tarjoamaa tietoa vastaan, vaan vahvistivat toistuvasti puheenvuoroissaan aineiston poikkeavuutta, jolloin Tutkija 1:n tutkimushavaintojen luotettavuus sekä sovittelumenettelyä koskeva kriittinen tieto asetettiin kyseenalaiseksi. Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 yritti vakuuttaa toiset siitä, että tutkimusaineisto ei edustanut tyypillistä Suomessa soviteltavaa lähisuhdeväkivaltaa.

Minusta on sääli, että sinulla ei ole tapauksia sovittelutoimistoista ja siksi nämä tapaukset eivät ole tyypillisiä maassamme soviteltavia lähisuhdeväkivaltatapauksia. Nämä tapaukset ovat myös hyvin vakavia rikoksia eikä meillä yleensä sovitella tällaisia tapa-

uksia, koska poliisin ja syyttäjän päätöksenteossa on rajoituksia ja he ovat hyvin huolellisia arvioissaan. Olen tehnyt tilastotutkimusta aiheesta ja omat tutkimustulokseni ovat päinvastaisia sille mitä olemme täällä kuulleet, ehkä minun täytyy joskus esitellä tuloksiani, minulla oli 952 vastausta ja vertailin erilaisin tilastollisin metodein uhrien kokemuksia ja sitä, miten ne erosivat muista uhreista myös lähisuhdeväkivaltatapauksissa. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/P)

”*On sääli*” –toteamus heti puheenvuoron alussa välittää kuulijalle vaikutelman siitä, että puhuja on joutunut tunnustamaan tahtonsa vastaisesti ikään kuin asian ”oikean laidan”. Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 antoi ymmärtää, että uhritutkimus on heti alkuun aineistonkeruun³³ virheellisyydestä johtuen lähtenyt ikään kuin vääriin teille, eikä siihen voinut näin ollen suhtautua täysin vakavasti.

Tilastojen mukaan vuonna 2012 Suomessa yli tuhannesta soviteltavasta tapauksesta vain 550:ssä solmittiin sovittelusopimus. Se kertoo, että näiden rikosten rajoitus toimii sovittelussa. Olen todella pahoillani kuullessani nämä tulokset, ne ovat kauheita, koska olemme tehneet näiden tapausten suhteen kehittämistyötä ja jos tilanne on tällainen, niin emme voi puoltaa sovittelua. Meidän täytyy arvostaa näitä haastatteluja, mutta on myös huomioitava haastattelujen valikoituneisuus. Tehdessäni tutkimusta vuosina 2002-2004 minulla oli 28 haastattelua ja sitä pidettiin liian vähäisenä määränä. Sinulla on vain viisi haastattelua, joten on kysyttävä, onko tämä otos erittäin valikoitunut? Mikä tilanne on nykyisin, kuinka monta vuotta haastateltavien sovittelusta on kulunut? (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 puolestaan ensin pahoitteli alustavia tutkimustuloksia ja otti sitten niihin kantaa etenkin ajallisen jatkumon kannalta kommentoiden, että mikäli kehitystä sovittelumenettelyssä ei ole tapahtunut viimeisen vuosikymmenen aikana, niin sen harjoittaminen ei ole hyväksyttävää. Välittömästi tämän jälkeen hän samassa lauseessa sekä ilmaisi arvostuksensa tutkimushavaintoja kohtaan että vähätteli aineiston tuottamaa tietoa.

Perelmanin (1996) mukaan todellisuuden rakennetta luovien argumenttien avulla voidaan tehdä tietty ennakkotapaus tai sääntö, johon päättely perustetaan. Esimerkit kuuluvat näihin argumentteihin ja niitä voidaan hyödyntää siten, että esimerkin pohjalta muodostetaan yleistävä sääntö, kuten puheenvuorossa: ”...*minulla oli 28 haastattelua ja sitä pidettiin liian vähäisenä määränä. Sinulla on vain viisi haastattelua...*” Puhuja osoitti argumentissaan kausaalisuhteen pienen aineiston ja sen epäedustavuuden välillä. Hänen tavoitteensa oli yleistää se, mitä liian pienestä aineistosta seuraa.

33 Haastateltavat ovat läpikäyneet sovittelumenettelyn sovittelutoimistoissa, lisäksi heillä on ollut kontakti Rikosuhripäivystykseen.

Uhrin ovat heterogeeninen ryhmä, joten meillä tulisi olla myös heterogeenisempi aineisto. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Seuraavassa puheenvuorossa Tutkija 3 korosti voimakkaasti Tutkija 1:n roolia tutkijana, jonka henkilökohtaisella vastuulla oli huomioida tutkimustulostensa ei-edustavuus.

Tämä on vain viiden tapauksen tutkimusraportti ja minusta on tärkeää, että kvalitatiivisesta tutkimuksesta ei yritetä tehdä edustavaa. Se on edustava vain viiden tapauksen osalta ja jos se on lähtökohtasi, niin sinulla on mahdollisuus pitää tietosi validina, eikö niin? (Tutkija 1: kyllä) ja on tärkeää, että teet niin. (Tutkija 3/P)

Hyvään argumentaatioon kuuluu todistamisen taakan kunnioittaminen (Ylikoski 1998, 167). Tutkija 3 jatkoi aineiston edustavuuden kyseenalaistamista tulkitsemalla niin kutsuttua todistamisen taakkaa poikkeuksellisella tavalla. Tutkija 3 sekoitti sovittelua puoltavan ja ei-kriittistä informaatiota välittävän todistusaineiston puuttumisen ongelmia sisältävän todistusaineiston olemassaoloon.

Olet poiminut esiin monia ongelmia näissä tapauksissa, ehkä kyse on huonoista esimerkeistä tai liian vähäisestä tiedosta, mutta sinun tulee muistaa, että kyse on viidestä tapauksesta, eikö niin? Minkälaista tietoa se antaa raporttiin. Meidän pitää myös kysyä: minkälainen aineisto ei ole tässä edustettuna? Tässä on viisi erityistä tapausta ehkä viidestäsadasta ihan erilaisesta tapauksesta ja aineiston ulkopuolella voi olla _paljon_ muunlaisia tapauksia. Pidä se mielessä ja älä yleistä asioita. (Tutkija 3/P)

Tutkija 3:en mukaan aineiston ulkopuolelle oli voinut jäädä satoja erilaisia tapauksia, joiden mahdollisen olemassaolon takia jo kerätyn aineiston välittämää informaatiota ei voinut pitää luotettavana. Hän vähätteli aineistoa argumentoimalla, että tapaukset saattoivat edustaa vain poikkeuksellisen huonoja esimerkkejä.

Tilanteessa käytiin jatkuvaa keskustelua siitä, missä määrin aineisto antoi luotettavaa tietoa sovittelumenettelystä. Tähän liittyen oli kiistanalaista, kenellä oli menettelyn oikeutuksen tai hyväksyttävyyden suhteen todistamisen taakka. Päätöksellä todistamisen taakasta oli seurauksia sen suhteen, onko ja missä määrin sovittelumenettelyn harjoittaminen sallittua parisuhdeväkivaltatapauksissa kritiikkiä esittävien tutkimushavaintojen valossa, kunnes sovittelun on tarpeeksi pitävästi todistettu vahingoittavan uhrin asemaa ja oikeuksia.

Sovittelumenettelyn kehittäjät hallitsivat keskustelua ns. virallisten asiantuntijoiden statuksella, jolloin menettelyn kritisoijien harteille jäi todistaa pitävästi menettelyn vahingollisuus uhrille. Samalla menettely parisuhdeväkivaltarikoksissa jatkuu nykyisenä sovittelulain puitteissa ”kunnes muuta todistetaan”. Keskustelussa todistamisen taakka kasaantui erityisesti Tutkija 1:lle, jonka tuli sekä Sovittelume-

nettelyn kehittäjiä, että Tutkija 3:n mukaan kerätä lisää aineistoa, jotta sen välittämään tietoon voitaisiin luottaa, ja jotta voitaisiin selvittää tapausten todellinen soveltuvuus.

Sovittelumenettelyn kehittäjät 1 ja 2 tiesivät, että se mitä Tutkija 1 alustuksessaan kertoi, oli moraalisesti arkaluontoista eikä tukenut aiempaa sovitteluinstituutioiden toimijoiden tekemää tutkimusta, joten he yrittivät korjata tilannetta antaen erilaisia selontekoja sille, miksi alustavat tutkimustulokset eivät olleet hyväksyttävää, eivätkä vastanneet heidän käsitystään sovittelumenettelyn soveltuvuudesta parisuhdeväkivaltapauksissa.

Erving Goffmannin (Juhila 2012;139) käsitteillä *korjaava työ* voidaan selittää ongelmalliseksi tulkittavaa tekoa sitä esimerkiksi vähättelemällä tai pahoittelemalla. Keskustelussa sovittelumenettelyn puolustajat rakensivat merkitystä koskien aineiston ongelmallisuutta. Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 ensin pahoitteli kerätyn aineiston pienuutta ja sen jälkeen vähätteli sen edustavuutta ”*tämän täytyy olla virhe*” tai ”*valikoitunut ryhmä*” ja vertaili omaan tutkimukseensa, jonka vastaajat olivat olleet tyytyväisiä sovitteluun. Selonteossa hänen oma tutkimustoimintansa kuvattiin perustelluksi ja moraalisesti kestäväksi sekä aineiston suuren koon että sen mahdollistamien kvantitatiivisten menetelmien käytön kautta.

Moraalijärjestys rakentuu keskeisesti kategorioihin sidotuista oikeuksista ja velvollisuuksista (Juhila 2012, s. 134). Ratkaisuna tutkimustiedon luotettavuuden parantamiseksi Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 esitti, että aineistoa tulisi kerätä myös sovittelutoimistoista. Sovittelukeskustelun moraalista järjestyksestä poikkeaminen aiheutti selontekovelvollisuuden, kuten seuraavassa katkelmassa, missä Tutkija 1 joutui selittämään suhdettaan aineistoon ja tutkimusasetelmaan sekä esittämään perustelut kriittisille huomioilleen.

Sovittelut olivat tapahtuneet äskettäin, edellisenä vuonna tai kuluvan vuoden aikana. Olen varma siitä, että aineisto on valikoitunut, ei se ole edustava otos. Eikä yksikään haastattelu tullut sovittelutoimistojen kautta. Haastattelin mielelläni sovittelutoimistojen informantteja, jotta voisi selvittää, onko väkivalta tai prosessi siellä erilainen. Olen myös sitä mieltä, että jos saamme kuulla edes yhden esimerkkitapauksen tällaisesta huonosta kohtelusta, niin se riittää osoittamaan, että asiaan tulisi suhtautua vakavasti ja jonkinlaisia parannuksia tulisi tehdä. (Tutkija 1/N)

Olen samaa mieltä. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Amnesty Finland ja Amnesty International suhtautuvat kriittisesti parisuhdeväkivallan sovitteluun. Uhrijärjestöjen kautta saamme usein kuulla näiden olevan hyvin tavallisia tarinoita, ne eivät ole minkäänlaisia poikkeuksia. Ongelma on se, että tarinoita ei ole dokumentoitu. Näistä asioista tulisi raportoida, jotta ne olisivat jokaisen arvioitavissa. (Amnestyn edustaja/K)

Tutkija 1 teki oikeuttavan selonteon esittämällä, että sovittelutoimistojen asiakkaita haastatteleamalla olisi mahdollista selvittää, onko sovitteluprosessien välillä eroavuuksia riippuen siitä, valikoituuko haastateltava Rikosuhripäivystyksen vai sovittelutoimiston kautta. Samalla Tutkija 1 nosti esiin sen, että tiedon tuottamisen prosessi on samanlainen ohjautumistahosta riippumatta ja samat ongelmat ovat olemassa, vaikka aineisto olisikin laajempi. Tutkijan kommentti: *„jotta voisi selvittää, onko väkivalta tai prosessi siellä erilainen”*, on myös eräänlainen moraalinen kannanotto sen puolesta, että parisuhdeväkivallan dynamiikka on perusteiltaan aina sama institutionaalisesta kontekstistaan huolimatta. Amnestyn edustaja argumentoi, että uhrien haastattelut eivät tuoneet esiin uutta tietoa sovitellusta väkivallasta, vaan päinvastoin ne edustivat hyvin yleistä kertomusta. Perusteluissaan hän esitti, että uhrijärjestöt välittävät haastateltujen uhrien kanssa yhtenevää tietoa. Ongelma on ennen kaikkea siinä, ettei negatiivisia kokemuksia dokumentoida selvityksiin tai tutkimuksiin.

On hyvin tärkeää, että sinä (Tutkija 1) olet hyvin perehtynyt tämän tutkimuksen tieteellisiin periaatteisiin ja reliabiliteettiin, koska otos on erittäin valikoitunut eikä kovin luotettava.” (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Se on joka tapauksessa hyvin monimutkainen ongelma... (Tutkija 1/N)

Mutta _sinä_ olet vastuussa analyysistä. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 2:n ja Tutkija 1:n välinen argumentaatio osoittaa, että keskustelussa käytiin retorista kamppailua siitä, mihin kategoriaan Tutkija 1 tulisi sijoittaa. Tutkijuus muotoutui dilemmaksi: se sisälsi tasapainoilua kahden kategorian välillä, kuten vastuullinen ja eettiset periaatteet tunteva tutkija vs. jotain muuta. Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 korosti Tutkija 1:n henkilökohtaista vastuuta tutkimuksen tieteellisten periaatteiden tiedostamisessa. Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 orientoitui puheessaan tutkijuuden ongelmallisuuteen ja liitti kategoriaan ”tutkija” moraalisen arvioinnin pohtiessaan, kuinka tutkijan henkilökohtainen velvollisuus on huomioida aineiston valikoituneisuus ja olla varovainen tutkimustuloksia koskevissa johtopäätöksissään. Näin hän arvioi epäsuorasti tutkijan objektiivisuutta tiedon tuottajana. Puhetapa edustaa retoriikka-analyysin näkökulmasta tilanteista kategorisointia. Edellä kuvatussa keskustelussa tutkija vastuullistettiin kategoriasidonnaisten moraalisten velvollisuuksien kautta. Se tapahtui arvioimalla kyseisen henkilön ammattitaitoa ja tutkijana suoriutumista suhteessa siihen, mitä kyseisen kategorian edustajalta odotetaan. Tieteelliseltä argumentaatiolta edellytetään yleisesti reliabiliteettiin ja validiteettiin liittyvien ongelmien esiintuomista ja niiden pohtimista. Tieteellisen tiedontuottamisen periaatteisiin vedoten Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 haastoi suoraan Tutkija 1:n tutkijuuden toteamalla *”Mutta*

sinä olet vastuussa analyysistä”, jotta tiedontuottaja olisi tunnustanut aineistonsa (epä)luotettavuuden ja etenkin sovittelumenettelyn kehittäjien olisi ollut mahdollista luokitella hänet relevantiksi tutkijaksi.

Tutkija 1 reagoi aineiston kokoon ja epäsuorasti myös tutkijan kategoriaan kohdistuvaan kritiikkiin puolustautumalla *”Se on joka tapauksessa ongelma, se [asia] on hyvin monimutkainen*”. Tutkija 1 ei omaksunut moraalijärjestyksen rikkojan tai tutkijan kategoriassa epäonnistuneen identiteettiä, vaan perusteli toimintaansa puolustavan selonteon siitä, kuinka hän toteutti tutkijan oikeuksia ja velvollisuuksia; huomioi aineistonsa pienuuden siitä tekemisään tulkinnoissa. Tutkija 1 vetosi yleisiin eettisiin periaatteisiin sensitiivisessä tutkimusaiheessa: *”Jos saamme kuulla edes yhden esimerkkitapauksen tällaisesta huonosta kohtelusta, niin se riittää osoittamaan, että asiaan tulisi suhtautua vakavasti.*” Tutkija 1 vetosi tieteellisen tutkimuksen ja sen tekijöiden velvollisuuteen paneutua huolella ja ratkaista kenties määrällisesti vähäisiä, mutta samalla aiheen huomioiden vakavia epäkohtia. Samalla Tutkija 1 esittäytyi keskustelevana tutkijana, joka tuki osaltaan sovittelukäytäntöjen kehittäjän kategorian mukaista vuorovaikutusta ja siihen liittyvien tavoitteiden onnistumista *”...ja jonkinlaisia parannuksia tulisi tehdä.*”

Seuraavissa otteissa Amnestyn edustaja heikensi Tutkija 3:en vastapositiona Tutkija 1:stä puolustavilla tilastollisilla faktoilla. Niiden kautta Amnestyn edustaja vahvisti sekä Tutkija 1:n luotettavaa tutkijuutta että hänen esittämiensä havaintojen faktuaalisuutta.

Norjalaisen tutkimuksen suuri kvantitatiivinen aineisto osoittaa, että yli viisikymmentä prosenttia parisuhdeväkivallan uhreista ei ilmoittanut poliisille tai etsinyt apua mistään, joten emme tiedä mitään viidestäkymmenestä prosentista uhreja. Puhumme yleensä ihmisistä, jotka ottavat yhteyttä poliisiin tai kriisikeskuksiin ja tämä tieto on valikoitunutta. Tieteellisen tutkimuksen tekemisessä se on ongelma, joka on pidettävä mielessä. Haastan sinut käsittelemään raportissasi valikoitunutta aineistoasi ja sitä minkälaisia ongelmia siitä seuraa. (Tutkija 3/P)

Olet ehdottomasti oikeassa ja aikomukseni on reflektoida näitä tärkeitä asioita raportissani. (Tutkija 1/N)

Tutkija 3:lle haluan sanoa, että Suomessa viisikymmentä prosenttia ei ole edes lähellä raiskauksesta ilmoittaneista. Espoon turvakodissa vuonna 2008 vain kolme prosenttia sen vuoden asiakkaista oli ilmoittanut tapauksesta poliisille. Sama toistuu raiskausten uhrien kriisikeskuksissa, joissa vain kymmenen prosenttia ilmoitti tapauksesta poliisille. Tutkija 1 tuntee tilanteen ja ilmiön hyvin. (Amnestyn edustaja /K)

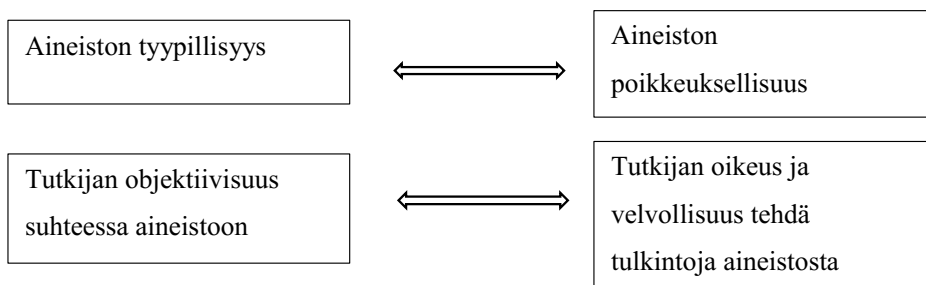
Läpi koko keskustelun parisuhdeväkivallan sovittelun puolustajat ohittivat tutkimuksen kriittiset näkökohdat vetoamalla tilastolliseen määrällistämiseen³⁴, jonka myötä aineiston tapaukset argumentoitiin ei-tyypillisinä. Esitetystä kritiikistä keskustelemisen sijaan puolustajat vetosivat aiemman sovittelututkimuksen nojalla esitettyihin, sovittelun oikeutusta puolustaviin tapauksiin, jotka eivät olleet edustettuina Tutkija 1:n aineistossa. Tutkija 3 kiinnitti huomionsa tutkimukselta piiloon jäävään väkivaltaan sen sijaan, että hän olisi pohtinut uhrityöryhmässä jo viranomaisten tietoon tulleita ja tutkimuksen kohteena olevia parisuhdeväkivallan uhreja.

Yleisesti voidaan sanoa, että sovittelumenettelyn puolustajat käyttivät argumentoidessaan keskustelussa paljon numeroiden retoriikkaa. Määrällistäminen oli keskustelussa eniten käytetty yksittäinen argumentaatiotekniikka. Sovittelumenettelyn puolustajat (P) pyrkivät läpi keskustelun ylläpitämään määrällistämisen kautta parisuhdeväkivaltaan liittyvää määrittelyvaltaansa. Kyse oli ennen kaikkea siitä, että kvantifioinnin funktiona oli puolustaa puolestapuhujien näkemyksiä, jotta parisuhdeväkivallan sovittelutoiminta jatkuisi myös tulevaisuudessa. Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 käytti sekä numeerista määrällistämistä, kuten osuuksia (*952 tapausta*) että myöhemmin kuvailevaa määrällistämistä, kuten käyttämällä erilaisia laatusanoja (*pieni tai marginaalinen*). Erityisesti tieteellisessä argumentaatiossa juuri numeerisella määrittämisellä on suuri merkitys. Tieteessä edellytetään numeeriseen liittyvien ongelmien esiintuomista ja pohtimista. (Jokinen 1999, 148.)

Asioiden esittäminen numeerisessa muodossa luo helposti mielikuvan selkeästä, mitattavissa olevasta yksiselitteisestä ja ristiriidattomasta faktatiedosta, vaikka laadullisten asioiden kvantifiointi on aina suhteellista ja siihen liittyvät käytännöt ovat itse aktiivisesti luomassa kyseisiä objekteja. Tyypillistä numeeriselle määrittämiselle on, että usein se sivuuttaa kvantifiointiin liittyvän tulkinnallisuuden. Tällöin ongelmaksi voi muodostua se, että jätetään mainitsematta mitä laskennan kohde pitää sisällään, eli miten se on määritelty ja millaisia ongelmia laskemiseen on liittynyt. (Jokinen 1999, 146-148.) Edelleen Sovittelumenettelyn kehittäjien 1 ja 2 sekä Tutkija 3:n virheargumentointia tutkimuksen täsmällisyyden puutteesta olivat väittämät siitä, antoiko määrällinen menetelmä laadullista menetelmää luotettavampaa tietoa. Merkitystä on lähinnä sillä, ovatko yksittäiset tutkimukset tehty hyvin ja huolellisesti. Myöskään tutkimuksen merkitys johonkin ongelmaan nähden ei riipu siitä, ovatko tulokset määrällisessä vai laadullisessa muodossa. (Kakkuri-Knuutila 1998, 265.)

Kaikkiaan uhrin kokemukset ohitettiin systemaattisesti kolmella luottamuksen käsitteen kautta jäsenyväällä tavalla. Ensimmäiseksi vedottiin siihen, että Tutkija 1:n esittämät tutkimustulokset eivät ole luotettavia. Toiseksi viitattiin siihen, että Tutkija 1 ei ollut luotettava tiedontuottaja. Kolmanneksi esitettiin, että Amnestyn Suomen osasto ei ollut luotettava tai johdonmukainen kannanotoissaan.

34 Vrt. kvanttipuhuminen myös Suvi Ronkaisen väitöskirjassa Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus (1999).

Kuvio 2. Argumentaatioulottuvuus: Määrällistäminen

b. Parisuhdeväkivallan sovittelusoveltuvuudesta argumentoinnissa

Silloin kun keskustelussa argumentoitiin parisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovittelumenettelyyn, sovittelutoiminnan merkitys määrittyi parisuhdeväkivaltailmiön kautta. Keskustelua käytiin siitä, onko parisuhdeväkivalta luonteeltaan tasavertainen konflikti osapuolten välillä vai yksipuolista, alistavaa vallankäyttöä. Tämän myötä argumenteissa esitettiin huomioita sovitteluun ohjautumisen riskeistä uhrin kannalta.

Sovittelutoiminnan ja väkivaltailmiön erilainen kategorisointi johtaa erilaisen toiminnan oikeuttamiseen. Sovitteluidealin *konfliktinäkemyksessä* vastuukysymykset väkivallasta eroavat perustavasti *vallankäyttönäkemyksestä*. Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn puolustajien konfliktinäkemys oli pitkälti samansuuntainen kuin sovitteluliikkeen ideaali. Se oikeuttaa sovittelumenettelyn ylläpitämisen uhrin ja tekijän välisenä, kumpaakin hyödyttävänä tasavertaisena neuvotteluna. Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn kritisoijien vallankäyttöön perustuva näkemys väkivallasta kyseenalaisti sovittelumenettelyn tasavertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden, sekä argumentoi väkivallan uhrin korostuneen suojelutarpeen puolesta.

Parisuhdeväkivaltatapauksen sovittelusoveltuvuudesta neuvoteltiin konfliktuaalisen ja vallankäytön näkökulmiin perustuen. Tutkija 2 aloitti keskustelun nostamalla esiin kyseisen näkemyseron kritisoidakseen nykyistä sovittelumenettelyä.

Aineisto välitti tietoa parisuhdeväkivallalle hyvin tyypillisistä piirteistä, kuten yksipuolisesta väkivallasta parisuhteessa, pitkään kestäneestä väkivallasta ja uhrin pelosta tekijää kohtaan. Mietin, miksi sovittelussa väkivalta nähdään yleensä molemminpuolisena ja konfliktuaalisena. Ehkä sinä (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1) voisit vastata kysymykseeni, koska olet tutkinut sovittelua eniten Suomessa. Miten sovittelijat eivät tunnistaan vallan epätasapainoa osapuolten välillä näissä jutuissa vaan aloittivat sovittelun? Aina kerrotaan, että tämän kaltaista väkivaltaa ei sovitella, mutta sitä soviteltiin, joten onko niin, että sovittelijat eivät tunnista vallan epätasapainoa, vaan he näkevät väkivallan molemminpuolisena. Sovittelijat olivat jopa kirjoittaneet dokumenttiin, että väkivalta oli molemminpuolista, vaikka se ei ollut. (Tutkija 2/K)

Tutkija 2 esitti Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:lle kriittisen kysymyksen siitä, miksi sovittelijat sovittelivat juttuja vallan epätasapainosta huolimatta. Tutkija 2 kohdisti vastaväitteensä parille sovitteluideaali-sovittelutodellisuuteen, joiden voidaan ajatella olevan arvoasetelmina suhteellisen etäällä toisistaan. Tutkija 2:n mukaan sovitteluideaalit olivat toista kuin menettelyn todellisuus, sillä aineisto osoitti, että sovittelumenettely voi toteutua vallan epätasapainosta huolimatta. Keskeiseksi kysymykseksi nousi se, tunnustavatko sovittelun ammattihenkilöt sekä vapaaehtoiset sovittelijat yksipuolista väkivallankäyttöä parisuhteessa, vai näkevätkö he väkivallan luonteeltaan molemminpuolisena.

Mielestäni sovitteluprosessissa ei toimittu oikein, koska sovittelijat antoivat tekijöiden hallita prosessia liiaksi ja painostaa uhria. Epäilen, että tämä on hyvin epätavallinen ilmiö sovitteluprosessissa. Sovittelijat arvioivat hyvin huolellisesti sovittelun edellytyksiä, heidän pitäisi arvioida niitä hyvin huolellisesti. Jos he huomaavat selkeää painostusta, niin he keskeyttävät sovittelun. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/ P)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 vastasi ohittamalla esitetyn kritiikin. Kysymyksen vastaamisen sijaan hän kyseenalaisti tutkimusaineiston arvon toteamalla, että se ei edustanut tyypillistä Suomessa soviteltavaa lähisuhdeväkivaltaa. Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:n konditionaalimuotoinen ”*pitäisi arvioida*” ilmaisu viittaa siihen, että käytännön sovittelumenettelyn oikeutus on tiiviisti sidoksissa sovitteluideaaleihin. Hän käytti konditionaalista *pitäisi* kuin vedotakseen yleiseen mallinnukseen siitä, miten sovittelun kuuluu edetä, kun sen tavoitteena on perusteellisesti tehty soveltuvuusarvio. Ideaalimalli tasavertaisesta kohtaamisesta on niin vahva, että Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 tukeutui argumentissaan siihen niin kuin se olisi sovittelun vallitseva yleinen käytäntö. Hän nimesi aineiston uhria alistavat sovittelutilanteet poikkeukselliseksi sen perusteella, että sovitteluprosessin ideaalimallissa alistusta tai painostusta ei saa käytännössä tapahtua ”*Sovittelijat arvioivat hyvin huolellisesti sovittelun edellytyksiä, heidän pitäisi arvioida niitä hyvin huolellisesti*”. Normatiiviset seikat koskivat jälleen sitä, miten sovittelumenettelyn *tulisi* edetä sen sijaan että olisi huomioitu se, miten sovittelumenettely faktuaalisesti etenee.

Sovittelijoiden koulutus on aloitettu vuonna 2008 ja jos mitään ei ole tapahtunut käytännöissä, niin se on kauheaa. Voisitko kertoa näiden tapausten taustoja? Kuulostaa siltä, että näissä tapauksissa tapausten sovitteluun soveltuvuutta ei ole arvioitu, sitä ovatko osapuolet valmiita kohtaamaan toisensa ja se pitäisi tehdä hyvin huolellisesti. Kaikki tällaiset seikat ohitettiin. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/ P)

Meillä tulisi sovittelukentällä olla kyky ottaa vastaan kritiikkiä ja koettaa kehittää menettelyä eikä olla niin herkkiä omien uskomusten suhteen. On myönnettävä, että järjestelmä ei ole vielä täydellinen. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Esityksessäsi on kriittisiä näkökohtia, jotka meidän tulee huomioida, kun kehitämme lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusta. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/P)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 tunnisti ja tunnusti aineiston esiin nostamien ongelmien vakavuuden sovittelun käytäntöjen kannalta ja reagoi tutkimustietoon ensin huolestuneen tutkijan kategoriasta käsin. Keskustelun edetessä sama henkilö alkoi kuitenkin argumentoida parisuhdeväkivallan sovittelun puolesta vahvistaen sovittelumenettelyn kehittäjän kategorian, joka ajoi asiaansa sanoen ”*Meidän on muistettava, että monet ovat tyytyväisiä parisuhdeväkivallan sovittelupalveluun.*” Keskustelun loppupuolella hän jo totesi, että sovittelu on osoittautunut useissa parisuhdeväkivaltatapauksissa hyväksi. Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 myös totesi ”*On myönnettävä, että järjestelmä ei ole vielä täydellinen*” ja antoi näin ymmärtää, että kehitystyö jatkuu vastaisuudessakin. Viranomaisena hän argumentoi sen puolesta, että sovittelumenettely on käytäntö, jota tulee pitää yllä, eikä menettelyä ole tarpeen sinänsä muuttaa, vaan sen käyttöalaa on kohdennettava jatkossa entistä paremmin.

Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:n sanavalinnoissa toistui kuinka ”*...meidän tulee huomioida, kun kehitämme...*”. Me-retoriikkaa tutkineen Billigin (1987) mukaan toimintatapa on erityisen tyypillistä poliittiselle suostuttelevalle puheelle (Billig 1987, 88). Sovittelumenettelyn kehittäjien 1 ja 2 puheenvuorot sisälsivät runsaasti me-retoriikan käyttöä, joilla he tukeutuivat edustamansa instituution arvovaltaan samalla kun loivat kuvaa laajemmasta kehittäjä/tutkijajoukosta, joiden intressit olivat yhteneväiset sen ”faktan” tunnustamisessa, että parisuhdeväkivallan sovittelu on käyttökelpoinen menettely esitetystä kritiikistä huolimatta. Sovittelumenettelyn puolustajien ikään kuin yhteisen kehittäjäkollektiivin allekirjoittama vakuutus erosi suuresti tutkijan kategoriasta käsin esitetystä varauksellisesta huolesta.

Sovittelun suhteen ihmiset puhuvat normaalisti fantasian ja sovitteluideaalien tasolla, näemme vain sen mitä sovittelun pitäisi olla. Aineisto kertoo siitä, mitä todella tapahtuu, ja siitä emme tiedä paljon. Kun näemme tällaisia epämieluisia tuloksia, niin sanomme, etteivät ne ole totta, vaan poikkeuksia. (Tutkija 2/V)

Tutkija 2:n argumentti on osoitus siitä, että läpi keskustelun ristiriita vallitsevan sovittelukäytännön ja tavoiteltavan sovitteluideaalin välillä oli olemassa. Suvi Raitakari (2006) esittää samansuuntaisesti, että asiantuntijoilla on yleisesti tapana jäsentää asiakkaiden todellisuutta niin sanotun tavoitepuheen kautta eli ohjaamalla asiakkaita kohti toivottua asiantilaa.

Seuraavassa Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 otti kantaa sovittelun soveltuvuuteen parisuhdeväkivaltatapauksissa. Hän tunnisti väkivallan ja uhrin traumatisoitumisen välisen yhteyden. Samalla hän ohitti sen seikan, että aineiston sovittelujutut edustivat tapauksia, jotka eivät olleet täyttäneet sovittelukriteerejä

(väkivalta pitkäkestoista ja traumatisoivaa) ja siitä huolimatta ne olivat käyneet läpi sovittelumenettelyn.

Ajattelin, että sovittelu voisi soveltua tapauksiin, joissa väkivalta on lievää, ei vakavaa. Näyttää siltä, että sovittelijat eivät tunnistanee uhrien traumatisoitumista, ja näyttää myös siltä, että uhrin olivat traumatisoituneet jo ennen tätä tiettyä tapahtumaa, viimeisintä onnettomuutta, jota seurasi sovittelu. Voisimme vertailla, minkälaiset tapaukset soveltuvat sovitteluun, onko niitä. Oma tutkimuksemme on osoittanut, että sovittelu on potentiaalinen keino monissa tapauksissa, ja nykytilannetta voisi selvittää. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Haasteena on löytää keino arvioida, mitkä tapaukset soveltuvat sovitteluun sekä saada selville kuka on traumatisoitunut, kuka pelkää ja kuka on kykenevä kohtaamaan tekijän. Näitä seikkoja tulee kehittää. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 2:n mukaan niin sanottu lievä väkivalta soveltuu näyttöön perustuen sovitteluun. Samalla hän toi kuitenkin esiin sen, että on olemassa tarve selvittää, onko sovitteluun soveltuvia lieviä parisuhdeväkivaltatapauksia ylipäänsä olemassa. Myöhemmässä puheenvuorossaan Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 otti vahvasti kantaa sen puolesta, että sovittelumenettelyä tulee kehittää arvioimalla entistä tarkemmin niitä menetelmiä, joilla selvitetään tapauksen soveltuvuus. Sovittelumenettelyn puolustajat vetosivat uhrien heterogeenisyyteen, jolloin sovittelun oikeutus on sekä uhrien erilaisissa henkilökohtaisissa tarpeissa että väkivallan eroissa. On huomattava, että Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 käytti puheenvuorossaan väkivallasta sanaa *onnettomuus*, joka viittaa passiiviseen tekoon kuten *tragedia*, jonka väkivaltaisen parisuhteen osapuolet kohtaavat yhdessä (esim. Nikunen 2011, 92). Ei ole myöskään merkityksetöntä, että *onnettomuutta seurasi sovittelu*. Sovittelukontekstissa väkivallanteot nähdään yhteisesti aiheutettuina vahinkoina.

Argumentaation alalajina todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit kuten kausaalisuhteen olemassaolon osoittaminen ovat kaikkein yksinkertaisimpia ja niiden tavoitteena on perustella tietty asia vastaanottajalle ymmärrettävästi. Todellisuuden rakenteeseen perustuvan argumentin vaikuttavuus perustuu siihen, että se on suhteessa jo todennettuun faktaan. ”*Sovittelumenettely on potentiaalinen keino monissa tapauksissa*”, totesi Sovittelumenettelyn kehittäjä 2. Parisuhdeväkivallan sovittelu on oikeutettu ja looginen syy-seuraus argumentti, koska menettelyn katsotaan soveltuvan monissa tapauksissa. Näin esitettyä menettelyä näyttäytyy jopa välttämättömänä uhrin oikeuksien toteutumisen kannalta.

On mielenkiintoista, että tapauksen soveltuvuusarvioinnissa keskitytään pohtimaan lähinnä uhrin edellytyksiä sovitteluun, sitä mikä on uhrin kokeman trauman syvyys, henkiset voimavarat kohdata tekijä, sekä kyky toimia aktiivisesti itseään koskevassa rikosasiassa. Koettu trauma saattaa vaikuttaa rationaaliseen päätöksentekoon

siten, että uhri on suostuvainen sovitteluun etenkin, jos virallinen järjestelmä häntä siihen aktiivisesti valmistelee ja ohjaa. Argumentaatiotekniikkana Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 käytti mm. kvasiloogista argumenttia, jonka yksi tyyppi on vertailu. Hän totesi, että: *”On selvittettävä kuka on traumatisoitunut ja kuka ei”*. Perelmanin (1996) mukaan vertailu toimii kvasiloogisena argumenttina silloin kun se ei johda todelliseen mittaamiseen. Vertailujen suostutteluvoima nojaa olettamukseen, jonka mukaan esitetty vertailu voidaan tarvittaessa käytännössä tarkistaa. (Perelmann 1996, 86-87.)

Tutkija 1 nosti keskusteluun sekä kehittämistyön tärkeyden, mutta samalla myös sovittelun ongelmallisuuden parisuhdeväkivaltailmiön yhteydessä.

Olen samaa mieltä siitä, että kehitystyötä tapauksen soveltuvuuden suhteen tai sen osalta, ovatko osapuolet kykeneviä sovitteluun, tulisi tehdä mutta se on todella monimutkaista ja vaikeaa. Vaikka kyseessä olisi viranomaisten tietoon tuleva lievä väkivalta, niin taustalla saattaa olla pitkä väkivaltahistoria ja ihmiset ovat kykenemättömiä puhumaan siitä. Parisuhdeväkivaltailmiö vaatii paljon aikaa ja asiantuntemusta, enkä tiedä kuka on sen suhteen tarpeeksi viisas, mutta se on asia, jota pitäisi ehdottomasti pohtia. (Tutkija 1/N)

Tutkija 1 esitti epäilyksensä siitä, että parisuhdeväkivaltarikoksia ylipäänsä voisi ratkaista sovittelun avulla. Juuri haastavuutensa vuoksi asiasta tulisi käydä avointa keskustelua. Tutkija 1 kyseenalaisti sen, voiko kenelläkään olla siinä määrin tietämystä parisuhdeväkivaltailmiöstä tai uhrin traumatisoitumisen syvyydestä, että kyseisiä tapauksia voidaan sovittaa. Tästä aiheesta, parisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun ei kuitenkaan syntynyt keskustelua, sillä menettelyn kritisoijien sovittelun oikeutusta kyseenalaistavat argumentit torjuttiin puolustajien taholta toistuvasti vetoamalla sekä aineiston vähyyteen että parisuhdeväkivallan sovittelua puoltavaan tutkimustietoon.

Keskustelu sovittelun soveltuvuudesta parisuhdeväkivaltaan sivusi kahta uhrin oikeuksien ja haavoittuvuuden kannalta olennaista kysymystä. Ensiksi kyse on sovittelusoveltuvuuden ennakoarvioinnista eli siitä, minkälaisin perustein uhrin suostuvat menettelyyn ja toiseksi siitä, millä kriteerein sovittelulähete tehdään viranomaistaholta sekä näiden päätösten arviointikriteereihin liittyvästä koulutustarpeesta. Sovittelulakiin ei sisälly luonnehdintaa sovitteluun soveltuvan jutun kriteereistä, laissa määritellään vain poliisin ja syyttäjän aloiteoikeudesta sekä siitä, että sovittelutoiminnan vastuuhenkilö päättää asian ottamisesta soviteltavaksi.

Uhrin ovat kriisitilanteessa, he ovat saaneet tarpeekseen [väkivallasta] ja ottavat yhteyttä poliisiin, jotta väkivalta loppuisi. He eivät välttämättä halua, että juttu menee oikeuteen, joten on löydettävä keinoja arvioida, miksi ilmoitetaan, miksi osallistutaaan sovitteluun ja minkälaisia odotuksia on tulevaisuuden suhteen. (Puheenjohtaja /N)

Haasteena on se, kuinka sovittelijat tai sovittelun ohjaajat tekevät sovittelua koskevan päätöksen sellaisen uhrin puolesta, joka ei kykene itse päättämään, vaikka haluaisi. Poliisi ja syyttäjä tarvitsevat koulutusta, koska he tekevät ensimmäisen päätöksen sovitteluun lähettämistä, on selvítettävä millä perusteella he tekevät päätöksensä. On tunnustettava, ettei tilanne ole selkeä. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Raportista käy ilmi monia ristiriitoja ja yksi olennainen kysymys on se, kuka tekee sovittelupäätöksen? Tekeekö sen joku ulkopuolinen vai pitäisikö jokaista osapuolta informoida sovittelusta ja sen riskeistä. Haluaisin, että ihmiset saavat tarpeeksi tietoa, jotta voivat tehdä päätöksensä itse. (Tutkija 3/P)

Edelliset keskustelupätkät kuvaavat esimerkillisesti soveltuvuusarvioinnin kriteerien jäsentymättömyyttä ja epäselvyyttä poliisin ja syyttäjän aloiteoikeudesta aina sovittelun ammattihenkilöstön päätökseen saakka. Sovittelumenettelyn puolustajat (P) olivat yksimielisiä siitä, että poliisi ja syyttäjä tarvitsevat koulutusta, koska he tekevät ensimmäisinä päätöksen tapauksen sovitteluun ohjauksesta. Poliisi ohjaa sovittelun piiriin, mutta sovittelun ammattihenkilöstöllä toimistokohtaisesti on velvollisuus arvioida tapaus tilannekohtaisesti uudelleen. Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 esitti kommentissaan, että sovittelun ammattihenkilöstö tekee joko myönteisen tai kielteisen sovittelupäätöksen päätökseen kykenemättömän uhrin puolesta. Näkemykseen sisältyy ajatus, että sovittelun ammattihenkilöstöllä on ensisijainen valta tehdä päätös sovittelun käynnistämisestä. Puheenvuoro kertoo myös jotain olennaista siitä, miten parisuhdeväkivallan uhrin kokeman väkivallan traumatisoituvuudesta on vaikea kenenkään, uhrin itse tai ulkopuolisen tahon, saada otetta. Uhrin traumatisoituminen ja sen ongelmallisuus sovitteluun liittyen ohitettiin sekä Sovittelumenettelyn kehittäjä 2:n että suomalaisen Ministeriön edustajan *yksilöllisyys –puheessa*.

Ehkä ei voida kategorisoida. Heiltä [uhreilta] on kysyttävä henkilökohtaisesti, kuten tiedätkö mitä sovittelussa tapahtuu, mikä sen merkitys on. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Uhrien haavoittuvuudesta sanoisin, että nyt on alkamassa yksilöllinen arviointi haavoittuvien uhrien ja uhriryhmien suhteen. Olemme menossa yksilöllisen arvioinnin suuntaan, koska osapuolet ovat erilaisia. (Ministeriön edustaja Suomi/N)

Me-retoriikkaa käyttäen ministeriön edustaja vahvisti ainoassa, ja koko keskustelun päättävässä, puheenvuorossaan argumenttia parisuhdeväkivallan sovittelun hyväksi tehtävästä kehitystyöstä. Ministeriön edustaja argumenttoi tapausten yksilöllisen soveltuvuusarvioinnin puolesta ja rakensi samalla konsensusta menettelyn puolustajien ja oman argumenttinsa välille. Voidaan ajatella, että menettelyyn koh-

distuva kritiikki torjuttiin tai ohitettiin puheella yksilöllisestä arvioinnista, jolloin kriittisten tutkimustulosten uskottavuus heikentyi. Samalla Ministeriön edustaja loi oikeutuksen parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn jatkamiselle, sillä hän sijoitti arveluttavaksi määrittyneen sovittelun ohjauksen käytännön kategoriaan *yksilöllinen tapausarviointi*, jolloin menettely määrittyi toimintona enemmän arvostettavaksi kuin riskialttiiksi. Näin tehty kontekstualisointi johtaa itse asiassa parisuhdeväkivallan sovittelun oikeuttamiseen, sillä siinä korostuu aiempaa voimakkaammin uhrin suojeleminen hänen yksilöllisten tarpeidensa huomioimisen kautta. Sovitteluun ohjautuminen rakentuu uhrin aseman kannalta uuden merkitysluottavuuden, yksilöllisen arvioinnin, varaan korostamalla juuri tiettyjä, haavoittuvia uhreja ja uhriryhmiä koskevaa ymmärrystä.

Soveltuvuusarvioinnin lisäksi esiin nousi myös kysymys sovittelumenettelyn jälkeisen seurannan tarpeellisuudesta, jotta käytännön toimivuus voitaisiin selvittää.

Sovitteluprosessin havainnoimisen lisäksi olisi tärkeää seurata tilannetta esimerkiksi vuosi sopimuksen solmimisen jälkeen, onko väkivalta todella loppunut. Olen puhunut Virossa uhrirajajärjestöjä edustavien ihmisten kanssa ja he sanoivat, että sopimuksen jälkeisen kuuden kuukauden seuranta-ajan kaikki on hyvin, mutta kun seuranta päättyy, niin väkivalta jatkuu. Itse sovitteluprosessi voi edetä täydellisesti, mutta koska jälkiseurantaa ei ole, niin emme voi tietää, toimiiko sovittelu oikeasti. Sitä tulisi tutkia. (Ministeriön edustaja Viro/ N)

Kyllä, se on tärkeä näkökohta. Toisessa tutkimuksessa näitä ihmisiä voitaisiin haastatella jonkin ajan kuluttua sovittelusta. (Tutkija 1/N)

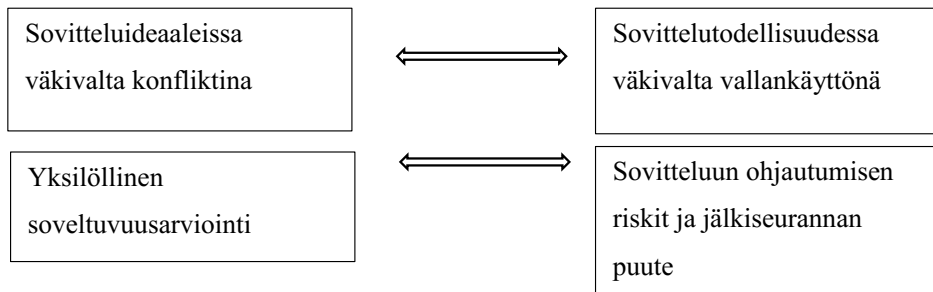
Kansallisen väkivaltaobservatorion kahdessa tapauksessa kymmenestä kerrottiin juuri tästä, kuinka sovitteluprosessin päättyttyä sopimuksen solmimiseen, väkivalta jatkuu. Monien tutkimusten mukaan väkivalta on jaksottaista ja se voi muuttua muotoaan. (Amnestyn edustaja/K)

Keskustelijoiden mukaan nykyiset sovittelukäytännöt ovat jälkiseurannan osalta puutteellisia. Ne eivät huomioi riittävästi parisuhdeväkivallan jaksottaista luonnetta, jolloin väkivalta saattaa jatkua sovitteluprosessin päättyttyä. Sekä Ministeriön että Amnestyn edustajat ja Tutkija 1 perustelivat argumenttejaan väkivallan uhrien kokemuksilla ja aiheesta koskevan tutkimuksen tarpeella.

Kategorioiden tilanteisen käytön kannalta on mielenkiintoista se, kuinka parisuhdeväkivallan sovittelumenettely palvelee kahden erilaisen funktion toteuttamista. Sovittelusta luopuminen tai sen rajattu soveltaminen parisuhdeväkivaltarikoksissa ei ollut keskustelussa relevantti vaihtoehto, vaikka menettelyn kritisoiijat (K) nostivat sitä koskevat lukuisat ongelmat puheenvuoroissaan toistuvasti esiin. Sen sijaan sovittelumenettelyn puolustajat (P), jotka olivat pääosin myös kehittämistyöstä

vastaavia henkilöitä, johdattelivat keskustelua aktiivisesti korostamalla sovitteluprosessin eteen tehtävää tutkimus-, arviointi- ja kehittämistyötä.

Sovittelumenettelyn kritisoijat kyseenalaistivat sovittelun mahdollisuutta ratkaista kompleksista parisuhdeväkivaltaa, mutta menettelyn puolustajat loivat oikeutuksen menettelyn jatkamiselle nimeämällä sen arvostettavaksi hallinnan retoriikalle tyypillistä yksilöllisyyttä korostavalla puheella. Uhrin haavoittuvuus vaikutti näkökulmasta riippuen sovittelumenettelyn oikeutettavuuteen. Uhrin haavoittuvaa asemaa koskeva argumentaatio keskittyi menettelyn kritisoijilla itse parisuhdeväkivaltailmiön ja menettelyn puolustajilla sovittelumenettelyn kehittämisen ympärille.

Kuvio 3. Argumentaatioulottuvuus: Soveltuvuus

c. Uhrin aseman ja toimijuuden argumentointi

Uhrin aseman ja toimijuuden argumentaatioulottuvuudessa keskustelun keskiössä oli menettelyn hyödyllisyys uhrin kannalta. Tällöin argumentoitiin toisaalta uhrin oikeudesta sovittelumenettelyyn ja toisaalta vastuusta suojella uhria menettelyltä. Keskeisiä kysymyksiä olivat uhrin toimijuutta koskevat vaateet.

Keskustelussa etenkin menettelyn puolustajien argumentoinnissa käytettiin uhuriin kohdistuvien odotusten tai vaateiden ilmaisuja, kuten ovatko uhrin *valmiita kohtaamaan* epäillyn tekijän sovittelussa, tai ovatko he *kykeneviä* osallistumaan sovitteluun. Tällöin uhrin kyky toimia asiassaan ikään kuin määrittää keskeisesti sen, täyttääkö tapaus soveltuvuuskaiteerit. Keskustelussa uhri määrittyi joksikin etäälle jääväksi yksilön ideaalikonstruktioksi.

Amnestyn edustaja asettui heti ensimmäisessä puheenvuorossaan selkeästi uhrin oikeuksien puolustajaksi. Hän totesi, että haastatteluihin tulee suhtautua vakavasti, sillä ne sisältävät arvokasta ja tärkeää tietoa. Amnestyn edustaja rinnasti uhrin kokemusten ohittamisen uhrin toistuvaan uhriuttamiseen sovittelujärjestelmää edustavien keskustelun asiantuntijoiden taholta.

Tämä kiistely muistuttaa sitä tilannetta, jossa väkivallan uhri usein on. Hänet margina-
lisoidaan, hänen motiivinsa ja hänen kertomuksensa todenperäisyys kyseenalaistetaan,
usein häneltä evätään mahdollisuus saada oikeutta ja keinot hänen turvaamiseksi ja
tukemiseksi ovat riittämättömiä, joten en halua, että teemme sitä samaa täällä. Näitä
haastatteluja tulee kunnioittaa tärkeinä ja arvokkaina tiedonlähteinä, eikä arvioida sitä,
kuinka ne edustavat yleensä sovittelutoimistoissa soviteltavia tapauksia. Niihin tulee
suhtautua vakavasti eikä jatkuvasti kyseenalaistaa niiden arvoa. (Amnestyn edustaja/K)

Amnestyn edustaja esitti moraalisen argumentin koskien uhrin oikeuksia ja
sovittelumenettelyn avoimuutta. Moraalisia argumentteja esitetään, kun perustel-
laan tarvetta muuttaa vallitsevia oloja. Tällöin ajatellaan, että todellisuus muuttuu
haluttuun suuntaan, kun toimitaan tietyllä tavalla. (Kakkuri-Knuutila 1998, 226.)
Sekä Amnestyn edustajan että Sovittelumenettelyn kehittäjä 2:n argumenteissa
väkivallan uhrin vapaus ja itsemääräämisoikeus sekä sovittelumenettelyn oikeu-
denmukaisuus olivat keskeisiä eettisiä arvoja. Kuitenkin edellisten tahojen näke-
mykset erosivat toisistaan perusteiltaan siten, että Sovittelumenettelyn kehittäjä
2: n käsityksen mukaan uhri on useimmiten rationaalinen toimija, jonka päätök-
sentekoon väkivallan traumatisoiva vaikutus ei yllä. Amnestyn edustajan mukaan
taas koettu väkivalta vaikuttaa yleensä väistämättä uhrin päätöksentekokykyyn ja
toimijuuteen.

Ulkopuoliset eivät usein näe väkivallan uhrien kuvaamia tekijän narsistisia luonteen-
piirteitä, sitä kuinka he dominoivat ensin väkivallan avulla ja myöhemmin sovitte-
luprosessia. Parisuhdeväkivalta on luonteeltaan jaksottaista ja sen olennainen osa on
anteeksianto, jonka suhteen on oltava erityisen varovainen sovittelussa, jotta virallisen
järjestelmän piirissä ei ikään kuin sallita tämän jatkumista. Kun uhrin autonomiaa ja
itsemääräämisoikeutta on rajoitettu ja se annetaan sovittelussa hetkeksi takaisin, niin
uhri haluaa olla osa prosessia, vaikka se ei tarkoita väkivallan loppumista. (Amnestyn
edustaja/K)

Haluan kommentoida Amnestyn edustajalle uhrin oikeuksia. Sanoit, että meidän
tulee myös kunnioittaa uhrin mielipidettä. Uhrilla täytyy olla myös oikeus osallistua
sovitteluun, jos hän haluaa ja kykenee siihen ja on sitä mieltä, että se hyödyttää häntä.
(Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Sovittelumenettely luo puitteet uhrin kuulemiselle, mutta toistaa samalla pari-
suhdeväkivallalle ominaista dynamiikkaa. Sovittelumenettelyssä väkivallan uhrin
tahtoa ja itsemääräämisoikeutta käytetään kyseenalaisella tavalla. Niitä hyödynne-
tään vapaaehtoisuuteen ja anteeksiantoon perustuvassa prosessuaalisessa menet-
telystä, joka ei kuitenkaan tarkoita uhrin oikeuksien toteutumista; toimijuuden
palauttamista, saati takaa väkivallan loppumista.

Amnestyn edustaja yritti toistuvasti nostaa sovittelun uhrin asemaa ja oikeuksia koskevia kysymyksiä keskusteluun, mutta uhrin kategoria torjuttiin systemaattisesti joka kerta kun hän tai Tutkija 1 sitä tarjosivat, eikä aiheesta syntynyt syvempää keskustelua. Seuraavassa puheenvuorossa Amnestyn edustaja perustelei näkemystä, jonka mukaan uhrin toimijuuden korostaminen sovittelutilanteessa ei edesauta traumatisoituneen uhrin tilannetta väkivallasta irrottautumisessa, vaan voi päinvastoin sitoa uhria ja edelleen heikentää hänen asemaansa ja oikeuksiaan.

Sanoisin, että meidän tulee kysyä uhrilta itseltään, mutta suhtaudun asiaan varauksella, koska ihmisoikeuksien näkökulmasta tällä näkemyksellä on erittäin negatiivisia vaikutuksia. Vakavasti traumatisoituneen henkilön kyky tehdä päätöksiä ja suhtautua tilanteeseen rationaalisesti on erityisesti parisuhdeväkivallan uhreilla rajoittunut. Traumatisoituneen henkilön harteille ei saisi asettaa ylimääräistä taakkaa, sillä hän joutuu tilanteessa asemaan, jossa hän saa takaisin toimijuuttaan, jota on aiemmin rajoitettu. Se voi johtaa toistuvaan uhriutumiseen ja tilanteeseen, joka on uhrin kannalta epäedullinen. Vapaan tahdon pykälä poistettiin rikoslaista juuri tästä syystä. (Amnestyn edustaja/K)

Amnestyn edustaja kyseenalaisti näkökohdan sovittelun muodollisen tasavertaisuuden toteutumisesta uhrin ja tekijän välillä käytännön menettelyssä. Mahdollisista eriarvoisuuksista tuottavista ja uhriutumista syventävistä sovittelukäytännöistä, niiden ongelmista, ei kuitenkaan syntynyt keskustelua. Päinvastoin, keskusteluasemat puolustajien ja kritisoijien välillä jyrkkenivät entisestään. Perelmanin (1996) mukaan juuri arvoilla on universaali hyväksyntä vain sikäli kuin niitä ei määritellä. Kun niitä täsmennetään tiettyyn tilanteeseen tai konkreettiseen toimintaan, syntyy erimielisyyttä ja ryhmien vastakkainasettelua. (Perelmann 1996, 34.)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 vetosi uhrin oikeuteen osallistua sovittelumenettelyyn moraaliargumentaatiolla ominaisella tavalla. Oikeudet antavat ihmisille yhteiskunnallista toimintatilaa ja mahdollisuuden toteuttaa omia pyrkimyksiä ja päämääriä ja niitä perustellaan lähinnä viittaamalla ihmisarvoon ja tasapuolisuuteen (Kakkuri-Knuutila 1998, 220). Boltanskin ja Thévenot'n mukaan ainoastaan oikeuttaminen on tapa, jonka kautta ihmiset ratkovat ristiriitojaan turvautumatta väkivaltaan (Boltanski & Thévenot 1991, 343-346).

Amnestyn edustajan mukaan uhrin toimijuuden merkitys kyseenalaistuu sovittelussa. Ongelma on siinä, että uhrin vapaaehtoisuutta hyödynnetään sovitteluprosessissa tavalla, joka ei lopeta väkivaltaa. Sekä Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 että Amnestyn edustaja toivat esiin uhrin vapaan tahdon asiassaan. Kannanotot erosivat toisistaan siten, että Sovittelumenettelyn kehittäjä 2:n puheessa korostui uhrin itsemääräämisoikeus sovitteluun. Amnestyn edustajan puheessa alleviivattiin järjestelmän velvollisuutta suojella uhria ja hänen toimijuuttaan läpi koko rikosoikeusprosessin. Kärjistäen voisi sanoa, että Sovittelumenettelyn kehittäjä 2:n mukaan

uhrilla on oikeus sovitteluun ja Amnestyn edustajan mukaan uhrilla on oikeus väkivallattoman elämään.

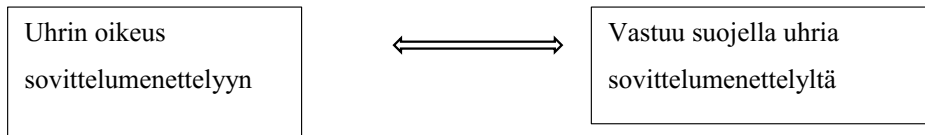
Nikolas Rosen (1999) hallinnan analytiikan kautta voidaan lähestyä sovittelun puolestapuhujien mentaliteettia, joka painottaa sovittelua uhrin oikeutena. Rosen eräänä hallinnan muodon mekanismina painottuvat sekä hallinnan kohteiden autonomian kunnioittaminen että kohteiden käyttäytymisen muovaaminen. Vallankäytön kohteiden yhteistyöllä oman käyttäytymisensä hallinnassa voidaan kytkeä poliittisia rationaalisuuksia ja problematisoitujen elämänalueiden hallintapyrkimyksiä poliittisten auktoriteettien tavoitteiden, asiantuntijuuksien sekä koteihin paikantuvien yksilöiden tavoitteiden välillä. (Rose 1999, 47-51.)

Kyseenalaista on se, että sovittelumenettelyssä anteeksiantaminen ja -saaminen ovat prosessiin sisäänrakennettuja vuorovaikutteisia toimintoja samaan tapaan kuin parisuhdeväkivallan syklisessä dynamiikassa. Parisuhdeväkivalta on monimuotoinen ja ristiriitainen ilmiö, johon kohdistuvat asenteet vaikuttavat yhteiskunnan kaikilla tasoilla yksittäisestä ihmisestä yhteiskunnan rakenteisiin saakka.

Väkivallan uhreihin ja tekijöiden vastuuseen kohdistuu Suomessa kova asenneilmapiiri. Esimerkkinä EU-komission kysely, jonka mukaan suomalaiset, muihin eurooppalaisiin verrattuna, suhtautuivat lähisuhdeväkivaltaan siten että siitä ei tulisi rangaista. Myös Lapin yliopiston tekemän tutkimuksen mukaan, jossa oli 1400 haastattelua, vastaajista seitsemänkymmenen prosentin mukaan raiskaajan vastuu teostaan lievenee, mikäli osapuolet ovat olleet intiimissä suhteessa ennen raiskausta. Tällaiset asenteet vaikuttavat julkiseen keskusteluun, sovittelijoihin, tutkijoihin ja myös uhreihin. Kun puhutaan näistä viidestä haastattelusta, niin on muistettava, että tämä koskee laajempaa kysymystä uhrin oikeuksista, jotka meidän tulee turvata kaikissa menettelyissä. Siksi Amnesty on sanonut monissa maissa, että sovittelumenettelyä ja rikosoikeusjärjestelmää ei tule kytkeä yhteen kuten Suomessa. (Amnestyn edustaja/ K)

Amnestyn edustaja otti voimakkaasti kantaa väkivallan osapuolten vastuullisuuskysymyksiin. Hän käytti tutkimusta esimerkkinä osoittamaan, miten tekijän vastuusta osa osoitetaan uhrille. Vastuu siirtyy, kun sen motiiviksi tuotetaan uhrin ”vääränlainen” käytös (Nikunen 2001, 43). Tämän kulttuurisen järkeilyn mukaan uhrin ei olisi pitänyt alkaa intiimiin suhteeseen raiskaajan kanssa. Kulttuurinen järkeily vaikuttaa yleiseen asenneilmapiiriin ja sitä kautta myös kaikkiin sovittelun osapuoliin, ei vähiten uhriin itseensä. Uhriin kohdistuva ”taakka” kokemastaan väkivallasta on tällöin moninkertainen ja monitahoinen asia. Amnestyn edustajan kannanoton mukaan sovittelua ei tule harjoittaa, kun sovitteluprosessi kytkeytyy osaksi rikosoikeutta, kuten Suomessa nykyisin. Kyse on aineistoa laajemmasta uhrien prosessuaalisten oikeuksien suojelua koskevasta kysymyksestä, jonka myötä myös parisuhdeväkivallan uhrin kuuleminen rikosoikeusprosessissa tulee tapahtua muissa yhteyksissä kuin sovittelumenettelyssä. Amnestyn edustaja antoi

esimerkkejä³⁵ uhriin kohdistuvista kovista asenteista ja toi samalla esiin, että uhrin asema ja oikeudet ovat huonolla tolalla niin rikosoikeusjärjestelmässä kuin koko nyky-yhteiskunnassa.

Kuvio 4. Argumentaatioulottuvuus: Uhrin asema ja toimijuus

d. Asiantuntijuuden ja tiedon argumentointi

Parisuhdeväkivallan sovittelu hahmotetaan politisoituneena aiheena, jolloin kysymys tiedosta tulee keskeiseksi. Asiantuntijuuden ja tiedon argumentaatioulottuvuus käsitti keskustelun siitä, kuka ja minkälainen asiantuntija voi aihetta tutkia ja kenellä tietoon on oikeus. Sen lisäksi argumentoitiin siitä, minkälainen aihetta koskeva tieto on legitimoitua. (ks. Kinnunen 2001.) Keskustelua käytiin siis aiheen poliittisuudesta tiedon tuottamisessa.

Jo edellisten argumentaatioulottuvuuksien kohdalla olen käsitellyt sitä, kuinka joihinkin kategorioihin sijoitetaan oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen. Esimerkiksi puhe, joka lausutaan arvostetusta kategoriasta, voi saada helpommin vakuuttavan puheen statuksen kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttu puhe riippumatta puheen varsinaisesta sisällöstä. Sovittelumenettelyn kehittäjät 1 ja 2 rakensivat itsestään läpi keskustelun sovittelumenettelyn päättäviä auktoriteetteja vetoamalla useissa argumenteissaan legitiimiin virkamiesasemaansa ja asiantuntijuteensa (ks. Juhila 2012, 173). Niiden kautta he omivat oikeuden ja vastuun parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn yhteiskunnallisen käyttökelpoisuuden sekä sen kehityskulun määrittelemisestä. Sovittelumenettelyn kehittäjät ohjasivat asiantuntijakeskustelua muita enemmän keskusteluaiheiden valinnoilla ja etenkin niiden vaihdoilla. He ohjeistivat sovittelumenettelyä ja olivat myös keskustelun auktorisoituja selittäjiä (ks. Suoninen 2012, s. 157) rakentaen sen todellisuutta.

Mikko Lehtosen (1996) mukaan merkitykset, arvot ja katsomukset saavat konkreettisen muotonsa muun muassa instituutioissa ja sosiaalisissa suhteissa. Sosiaaliset suhteet ja merkitykset liittyvät erottamattomasti yhteen, ne tekevät maailmasta ym-

35 Todellisuuden rakennetta muokkaava argumentti käyttää yksittäistapausta esimerkkinä, havainnollistajana tai mallina. Keskustelussa eri tahot esittävät monia tutkimustuloksia väitteidensä tueksi (esimerkiksi Norjan tutkimus, EU-komission kysely, Lapin yliopiston tutkimus, Sovittelumenettelyn kehittäjien tutkimukset).

märrettävän jäsenilleen. Merkityksillä on myös politiikkansa, koska niillä on yhteiskunnallista vaikutusta, poliittisia seuraamuksia sekä kulttuurista valtaa. Sosiaalisiin suhteisiin liittyy aina valta ja valtaapitävät, joiden katsomuksiin yhtyminen voidaan saada aikaan ei-pakottamisella eli asioiden esittämisellä joksikin. (Lehtonen 1996, 16-17, 23.)

Sovittelumenettelyn tutkimiseen sisältyy lukuisia eettisiä ongelmia tiedontuottajien ja -tuottamisen suhteen. Eräs perustavanlaatuisimmista ongelmista nousi esiin, kun Tutkija 1 kertoi halustaan haastatella sovittelutoimistojen asiakkaita, jotta olisi mahdollista selvittää, onko Rikosuhripäivystyksen ja sovittelutoimiston kautta ohjautuvien haastateltavien sovitteluprosessien välillä eroavuuksia. Suomalaisen Ministeriön edustajan kysymys koski sovittelutoimistojen roolia tutkimuksessa:

Miksi sovittelutoimistot eivät osallistuneet, jos heillä on tuhat juttua vuodessa? (Ministeriön edustaja Suomi/N)

Tutkijoiden 1, 2 ja 4, Amnestyn edustajan sekä Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:n vastauksista käy ilmi aiheen tutkimisen ongelmallisuus. Väkivallan asianosaiset eivät mielellään puhu ulkopuoliselle vaikeasta aiheesta tai anna lupaa havainnoida sovittelukeskusteluja. Toisaalta tutkittaviin voi olla vaikea saada kontaktia. Sovittelutoimistoilla on asiassa ratkaiseva asema. Ne käyttävät päätösvaltaa haastateltavien rekrytoimisen suhteen.

Olemme Suomessa tehneet paljon sovittelututkimusta ja niissä kaikissa on ollut sama ongelma; uhrit ja tekijät eivät halua osallistua tutkimukseen, koska väkivalta halutaan unohtaa. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/P)

Sovittelutoimistot ovat tietynlaisia ”portinvartijoita” ja sovitteluprosessin tulisi olla avoimempi tutkimukselle ja havainnoinnille, koska laillisia esteitä tutkimukselle ei ole. Tämä on myös vaatimus Oikeusministeriölle. (Amnestyn edustaja/K)

Tutkijat 1, 2, ja 4 nostivat keskustelussa esille sen, että sovittelumenettelyn tutkiminen on käytännössä sallittua vain henkilöille, jotka jo toimivat sovittelusysteemin sisällä esimerkiksi vapaaehtoisina sovittelijoina. Tällöin tutkija paitsi tuntee sovittelumenettelyn, niin hän on todennäköisesti myös omaksunut tietyt ”sovittelukulttuurin” arvot, jotka määrittävät ja suuntaavat hänen tutkimusintressejään.

Luottamuksen käsite nousi keskustelussa toistuvasti esiin puhuttaessa oikeudesta sovittelun tutkimiseen. Sovittelumenettelyn tutkijaan, joka tekee tutkimustaan sovittelukentän ulkopuolisena henkilönä, ei helposti luoteta järjestelmän piirissä, eikä hänen näin ollen välttämättä sallita esimerkiksi haastatella parisuhdeväkivallan sovittelun asianosaisia. Tutkija 4 kertoi, että hänelle tutkimuksen tekeminen oli ollut ongelmatonta johtuen hänen sovittelijataustastaan. Luottamusta sovittelu-

järjestelmän taholta on erityisen hankala saada, mikäli tutkija ulkopuolisuutensa lisäksi suhtautuu, tai hänen katsotaan suhtautuvan sovittelumenettelyyn kriittisesti. Tutkija 2 nosti myös esiin oman asemansa tutkijana, jonka tutkimuskenttää oli rajoitettu edellä mainituista. Tutkija 2:lle ei myönnetty lupaa haastatteluihin luottamuksen puutteeseen vedoten.

Luultavasti sovittelutoimistojen kautta lähetetyt tutkimuskutsut eivät motivoineet vapaaehtoisia. On myös vaikea saada haastateltavia aiheen tiimoilta. Olen myös ymmärtänyt, kuinka tärkeää on rakentaa luottamuksellinen suhde sovittelutoimistojen kanssa. (Tutkija 1/N)

Olen työskennellyt sovittelutoimistossa vuosia, parhaillaan teen tutkimusta havainnoimalla sovittelukeskusteluja ja haastattelemaan uhreja sovittelun jälkeen. Minulla ei ole ollut ongelmia saada haastatteluja eikä kukaan ole kieltänyt havainnointia, mutta nähdäkseni ongelma on se, että sovittelutoimistot eivät voi itse päättää siitä, saako sovittelua tutkia, vaan se on sosiaalijärjestelmän ylemmän portaan päätettävissä. Itse tunnen järjestelmän ja tekijät, uhrin ja sovittelijat ovat suhtautuneet myönteisesti läsnäolooni. (Tutkija 4/P)

On kyse luottamuksen saamisesta. (Tutkija 1/N)

Totta kai. Ymmärrän eettiset ongelmat, minun tapauksessani tutkimuksen teko on ollut helppoa, koska tunnen sovittelun ja olen toiminut sovittelijana kauan aikaa. (Tutkija 4/P)

Olen kritisoinut sovittelua julkisesti ja teen pro gradua aiheesta, johon tarvitsen haastatteluja. Olin yhteydessä sovittelutoimistoon X, josta kerrottiin, että en saa lupaa koska minuun ei luoteta ja heillä tutkimusta tekee henkilö, joka on työskennellyt sovittelussa ja johon luotetaan. Myös henkilökohtaisia ominaisuuksiani sovittelututkijana on kyseenalaistettu, joten tämä kaikki on poliittista. Täytyy ymmärtää se, että jos tutkimusta tehdään vain yhdestä näkökulmasta ja jos tutkimuksen teko estetään henkilökohtaisesti, niin se on todella suuri ongelma. (Tutkija 2/K)

Kysymykset tiedon tuottamisen poliittisuudesta syvenivät, kun Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 tuotti Amnestystä negatiivista toiseutta järjestön sovittelunäkemyksen vuoksi. On mielenkiintoista, kuinka seuraavassa aineistokatkelmassa Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 syytti Amnestya poliittiseksi toimijaksi tämän parisuhdeväkivallan sovittelua vastustavan näkemyksen vuoksi.

Meidän ei pidä yleistää näitä epätyypillisiä väkivaltatapauksia, sillä jos teemme niin, siirrymme kokonaan toiselle keskustelu-ulottuvuudelle. Siirrymme tutkimuksen teosta

poliittiselle ulottuvuudelle, joka on sääli. Amnesty Internationalin Suomen osasto julistaa, että lähisuhdeväkivallan sovittelu pitää hylätä, koska sitä ei ole tutkittu tarpeeksi, mitä se on, minun mielestäni ristiriitaista. Tutkimatta he ovat valmiita hylkäämään koko systeemin, joten tämä on poliittista ja nimeän teidät vihaorganisaatioksi. (kiihtynyt, kohoava äänensävy, painottaa sanaa vihaorganisaatio, naputtaa sormillaan pöytää) (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/P)

Okei. (Amnestyn edustaja/K)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 ilmaisi voimakkain sanakääntein selonteon vihasta, jonka voi ajatella olevan kontekstissaan erikoinen, koska se kohdistui ihmisoikeustyötä tekevää kansalaisjärjestöä kohtaan. Keskusteltaessa sovittelumenettelystä uhrinäkökulma huomioiden, on leimaavaa esittää vastapuolen edustavan ”vihaorganisaation” näkökantaa, etenkin kun Amnestyn edustaja esitti kritiikkinsä asiatihtoon perustuen ja rakentavassa hengessä. Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:n vastapuolesta esittämä väite oli siis epätosi. Kategoriat valikoituvat keskustelutilanteeseen sopivalla tavalla ja siksi julkilausuttu Amnestyyn viittaava *vihapuhe*-kategorian käyttö ei tässä yhteydessä ollut sattumaa. Suurista näkemyseroistaan johtuen Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 otti Amnestyn edustajan kriittiset argumentit yllykkeenä vahvaan erimielisyyteen. Voidaan ajatella, että vastapuolesta esitettyjen väitteiden tarkoituksena oli sen saattaminen kyseenlaiseen valoon. Osin feministiseksi tulkittavaan Amnestyn edustajan puheeseen (hän viittasi yleensä parisuhdeväkivallan uhrilla *she* naissukupuoleen) kohdistuvan argumentin voi myös ajatella edustaneen tietynlaista sananvapauden kajoamista, koska se oli puheen suora seuraus. Voi ajatella, että tilanteessa aktualisoitua vihamotiivi kytkeytyy uhrisyyllinen kategoriaparille, jossa uhri määrittyy kulttuurisesti syrjityn tai alistetun kategorian jäseneksi (Juhila 2012, 169).

Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 argumentoi itse vihapuheen kaltaisella tavalla koettaessaan kontrolloida tai vaientaa Amnestyn edustajan mielipidettä. Niin kutsuttu vihapuhe on mitä suurimmissa määrin poliittista, ja siksi on paradoksaalista, että Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 kritisoi Amnestyä poliittisen puheen harjoittamisesta tieteellisen sijaan. Michael Billigin mukaan retorisisessa kontekstissa poliittinen ulottuvuus voidaan löytää tilanteesta, jossa vastakkaiset väittämät voivat olla yhtä lailla perusteltavissa ja oikeutettavissa (1987, 94-95). Vuoropuhelu voi onnistua vain siinä tapauksessa, mikäli osallistujat pidättäytyvät arvostelmista, toisin sanoen eivät tulkitse muiden näkemyksiä valmiiden mielipiteiden kaltaisina (Kakkuri-Knuuttila 1998, 221). Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 esitti argumentissaan myös selkeän arvion *he ovat valmiita hylkäämään koko systeemin* koskien Amnestyn sovittelukantaa poliittiselle toimenpidesuositukselle ominaisella tavalla (Kakkuri-Knuuttila 1998, 101). Ilmauksella hän korosti niitä epäsuotuisia piirteitä, kuten ehdottomuutta ja yksilöllisyyttä, joita halusi Amnestyyn liittää. Ääri-ilmaisun käytöllä luodaan ku-

vaa ilmiön säännönmukaisuudesta (Jokinen 1999, 151). Tilanteen kuvataan tapahtuvan poikkeuksesta ja systemaattisesti, jolloin se on vakavampaa kuin yksittäinen ja satunnainen tapahtuma.

Amnesty International Suomi on vihaorganisaatio (Amnestyn edustaja naurahtaa) ja minä mietin, että onko mahdollista, että jokainen Amnesty Internationalin organisaatio maailmalla on samanlainen. Ehkä voit kertoa ovatko Saksa, Iso-Britannia ja Belgia samaa mieltä kuin te Suomessa? (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/P)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 tuotti puheessaan Amnestyn Suomen yksikön poikkeuksena ryhmänsä eli Amnestyn yksiköiden joukossa maailmanlaajuisesti. Äänenpainojensa, eleidensä ja esimerkkiensä avulla Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 ilmaisi itse itsensä jonkinlaisena ylimpänä auktoriteettina, jonka sana voisi tehotua muihin keskustelijoihin sellaisenaan. Kyseessä olevien toimintojen voi osaltaan katsoa olevan ristiriidassa hyvän argumentaation periaatteiden kanssa, sillä tunteet, kuten pelko liittyen henkilöön tai asiaan, eivät ole vakuuttava peruste uskoa niitä koskevia väitteitä (Kakkuri-Knuutila 1998, 160).

Juhilan (2012, 190) mukaan poikkeavan kategorisaatio on vahvasti moraalijärjestyksen rakentamista. Amnestyn edustajalle muodostui selontekovelvollisuus, kun Sovittelufoorumin edustaja 1 laittoi hänet vihapuhe -kommentillaan selontekovelvollisen asemaan.

Ollaksemme realistisia asian suhteen, tarvitsemme tietysti lisää avoimuutta ja tutkimusta ja mielestäni tämä keskustelu on hyvä alku. Puhuakseni vihaorganisaation puolesta sanoisin, että kehityskulku on lupaava. (Amnestyn edustaja/K)

Olen samaa mieltä. Se mitä nyt tarvitaan, on seurantatutkimus sovittelun jälkeen. Sel-laista ei ole tehty, koska sovittelutoimistojen vastaavat ovat olleet haluttomia siihen. Emme tiedä mitä osapuolille on tapahtunut sovittelun jälkeen. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/P)

Amnestyn edustaja vastusti ja irrottautui poikkeavan kategorisaatiosta perustellessaan järjestön yhteiskunnallista toimijuutta eri tahojen keskinäistä vastuullista vuoropuhelua ja yhteistyökykyä korostaen. Samalla hän teki selonteon suvaitsevaisuuden diskurssiin nähden ja rakensi sen avulla käsitteellistä suojausta. Amnestyn edustaja käytti ironiaa (Potter 1996, 112) retorisena keinona lainatessaan vastapuolen sanoja *puhuakseni vihaorganisaation puolesta* ja osoittaessaan samalla sen esittäjän ja esittäjän argumentin naurettavana ja vääristyneenä, vitsin kaltaisena. Sarkasmin sävyin hän asetti itsensä Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:n nimittämän vihaorganisaation edustajaksi, joka suhtautui myönteisesti lupaavalta vaikuttavaan kehitysnäkymään. Amnestyn edustajan mukaan keskustelu ylipäänsä oli kehitysas-

kel oikeaan suuntaan ja aiemmat vihaorganisaatiiovihjaukset saivat tragikoomisen sävyn. Amnestyn edustaja vetosi arvoihin ja käytti *tämä on erittäin hyvä alku* liikettä kuvaavaa metaforaa, joka antaa kuvan vasta aluillaan olevasta keskustelusta kohti läpinäkyvää tutkimusta.

Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 osoitti välittömästi Amnestyn edustajaa seuraavan puheenvuoronsa aluksi samanmielisyytensä asiassa ”*Olen samaa mieltä*”, jolloin Sovittelumenettelyn kehittäjät 1 ja 2 sekä Amnestyn edustaja (kysymyksen esittäjänä Tutkija 1) yhdistivät vastakkaisten teesien totuuden toisiinsa ja saavuttivat osittaisen yhteisymmärryksen onnistuneesti sen suhteen, että sovittelumenettelyn tulee olla aiempaa avoimempi arvioinnille ja tutkimukselle. Synteesissä sulautuvat vastakkaisten kantojen hyvät puolet pelastaen näin kummankin vastakkaisen teesin totuuden. Tämänkaltainen menettely on hyödyllinen juuri yhteistoimintaan tähtäävissä tilanteissa ja tutkimuksessa. (Kakkuri-Knuuttila 1998, 194.) Perelmannin mukaan retoriikan tulee pyrkiä yhteisymmärrykseen ja sen tulee olla eettisesti kestävä. Eettisesti kestävässä argumentoinnissa osapuolet ovat tasa-arvoisia ja pyrkivät kohti yhteisiä päämääriä (Perelmann 1996).

Merkittävää on se, että Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 myönsi, ettei sovittelun jälkeistä aikaa ole tutkittu väkivallan molempien osapuolten näkökulmasta. Lisäksi hän totesi, että seurantatutkimus kyseisissä tapauksissa on tarpeellinen. Se antaisi uutta tietoa osapuolten tilanteesta sovittelun jälkeen. Syynä tutkimustiedon puutteelle Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 mainitsi sen, että sovittelutoimistot eivät ole halunneet osallistua seurantatutkimuksen tekemiseen. Tällainen yhteistyön ja näin ollen yhtenevien ja vakiintuneiden seurantakäytäntöjen puute voi olla eräs seikka, joka ilmenee sovittelutoimistojen haluttomuutena osallistua tutkimukseen.

Keskustelun tasolla Amnestyn edustaja ja Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 olivat siis samanmielisiä ainakin sen suhteen, että parisuhdeväkivallan sovittelu on alue, joka tarvitsee enemmän avointa reflektiota, keskustelua eri näkökulmista sekä monipuolisempaa tutkimusta. Sovittelun asiantuntijoiden keskustelussa perelmannilaiset eettisen argumentoinnin periaatteet toteutuivat kuitenkin vain osittain. On huomattava, että Sovittelumenettelyn kehittäjä 1 piti edelleen puheenvuoronsa lopuksi kiinni alkuperäisestä teesistään, jonka mukaan Tutkija 1:n aineisto edusti poikkeuksellisen valikoitunutta tutkimusjoukkoa. Osapuolten osittaisesta yhteisymmärryksestä voidaan erotella näennäinen ja todellinen puoli siten, että näennäinen koskee tutkimusta ja todellinen sitä, että puolustajat halusivat sovitella parisuhdeväkivaltaa jatkossakin ja kritisoijat halusivat luopua menettelystä. Yhteisymmärrystä ei tavoiteltu aktiivisesti vaan erot vastapuolten välillä pikemminkin korostuivat läpi keskustelun. Yhteistä päämäärää tavoiteltiin vain sovittelututkimuksen avoimuutta ja moninaisuutta koskevalla puheella. Perimmäinen erimielisyys koskien siis sitä, tulisiko parisuhdeväkivaltaa sovitella, säilyi osapuolten välisenä vastakkainasetteluna läpi koko keskustelun. Lisäksi työryhmän varsinaisesta pääaiheesta, sovitellun parisuhdeväkivallan uhrikysymyksistä ei syntynyt keskustelua.

Keskustelussa on kiinnostavaa se, että rikosjutun sovittelumenettely ja oikeuskäsittely asettuvat toisilleen vastakkaisiksi menettelyiksi sen sijaan, että niihin suhtauduttaisiin toisiaan täydentävinä tapoina rikoksen ratkaisussa. Keskustelussa sekä Tutkija 1 että Amnestyn edustaja argumentoivat nimenomaan oikeuskäsittelyn edustavan uhreille perustavanlaatuista väylää saada oikeutta rikosasiassaan.

Uhrit haluavat mennä oikeuteen, koska tuntevat jonkin olevan pielessä. He haluavat saada oikeutta. (Tutkija 1/N)

Äskettäin julkaistun ruotsalaisen tutkimuksen mukaan, kuten myös australialaiset, uhrit ovat haluttomia käsittelemään asiaa oikeudessa. He haluavat sovitella oikeuskäsittelyn sijaan. (naputtaa pöytää) Joten aineiston tapausten täytyy olla jonkinlaisia poikkeuksia. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/ P)

Erittäin tärkeää on se, että vaikka uhrit sanovat olevansa tyytyväisiä sovitteluprosessiin, niin lopulta he haluavat kuitenkin oikeuskäsittelyn. Uhrin oikeuksien vahvistaminen rikosoikeusjärjestelmän sisällä on tärkeää, sovittelu ei voi olla ainoa paikka, jossa uhri tulee kuulluksi. (Amnestyn edustaja/K)

On hienoa, että he menevät oikeuteen, jos haluavat, mutta...se ei ole yleistä. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1/P)

Tarvitaan pitkäaikaisseurantatutkimus sovittelun jälkeen, jotta tiedettäisiin, onko sovittelu vaihtoehto oikeuskäsittelylle. Ehkä jollekin on ja toisille ei ole, ehkä jotkut haluavat käydä läpi oikeusprosessin. (Puheenjohtaja/N)

Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:lle työryhmälustuksessa avattu tutkimusaineiston uhrien halu käsitellä rikosasiaa oikeudessa oli jälleen yksi osoitus aineiston poikkeuksellisuudesta. Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:n perusteena oli väittämä, että uhrit haluavat tutkimusten mukaan yleensä sovitella oikeudenkäynnin sijaan. Puheenjohtaja toi esiin sen, kuinka tärkeää on arvioida uhrien käsityksiä, sitä miksi uhrit osallistuvat sovitteluun ja millaisia ovat heidän odotuksensa. Tutkimuksella sovittelun jälkeen voitaisiin selvittää, minkä merkityksen uhrit antavat sovittelulle suhteessa oikeusprosessiin.

Seuraavat menettelyn kritisoijien puheenvuorot kuvaavat sitä, kuinka sovitteluinstituution piirissä tieto on politisoitunutta ja sovittelukentän sisällä ja sen ulkopuolella toimivien ihmisten välinen vastakkainasettelu vahvaa.

Haluan kommentoida (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:lle) että kaikki mielipiteet ja kommentit ovat poliittisia, niin myös sinun mielipiteesi. (Tutkija 2/ K)

On tärkeää todeta, että puhdasta objektiivisuutta ei ole olemassa vaan kaikki tutkimus, haastattelut, sovittelijat, kaikki ihmisoikeusaktivistit puhuvat, käyttäytyvät ja toimivat subjektiivisista lähtökohdistaan. Tietysti saamamme tieto ja käymämme keskustelut vaikuttavat näkemyksiimme ja voimme muuttaa vahvoja asenteitamme aihetta kohtaan. (Amnestyn edustaja /K)

Kuten sanottu, tutkimuksen tekemisen kannalta sovittelukenttä on vaikea. Ihmiset restoratiivisen oikeuden kentän sisäpuolella katsovat asioita omasta näkökulmastaan ja ihmiset kentän ulkopuolella omastaan. Mikään ei ole epäpoliittista, vaan kaikki toimivat omista viitekehysistään käsin. (Puheenjohtaja/N)

Tutkija 2 osoitti seuraavassa otteessa sovittelututkimuksen politisoituneisuutta koskevan kommenttinsa Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:lle tuodakseen esiin, että ei-poliittista puhetta ei ole olemassa ja myös Sovittelumenettelyn kehittäjä 1:n omat mielipiteet ja asenteet vaikuttavat hänen argumentaatioonsa. Siten hän(kään) ei ollut sovittelun piirissä objektiivinen tiedontuottaja tai kehittäjä. Molempien tahojen argumentit sisälsivät siis oletuksen, että vastapuolen puhujan henkilökohtaiset intressit ovat sekoittuneet itse varsinaiseen argumentaatioon, eivätkä ole siksi luotettavia. Tieteellisen tiedon tuottamista koskeva keskustelu voidaan kiteyttää siten, että puhdasta objektiivisuutta ei ole olemassa, vaan kaikki toimijat katsovat sovittelumenettelyä omista subjektiivisista lähtökohdistaan. Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 nosti esiin rajoitukset tai hankaluudet, joita tutkijat kohtaavat tutkiesaan sovitteluprosessia.

Teen parhaillaan sovittelutoimistoille ohjeita ja laki antaa tutkijoille mahdollisuuden osallistua sovitteluun (Amnestyn edustaja: ok, se on hienoa) koska me tarvitsemme läpinäkyvyyttä ja se on ainoa keino saada tietoa prosessista. Alueelliset hallintoviranomaiset ovat tulkinneet lakia kirjaimellisesti ja sanoneet, etteivät tutkijat voi osallistua sovitteluun, mutta nyt se tulee muuttumaan. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/ P)

Samalla Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 antoi ymmärtää, että tekee itse aktiivista työtä edesauttaakseen sovittelumenettelyn tutkimuksen läpinäkyvyyttä tulevaisuudessa, sillä kaikilla aiheen tutkijoilla tulisi asemastaan tai suhtautumisestaan riippumatta olla yhtäläinen oikeus tietoon. Tutkija 2 totesikin, että aiheen tutkimus on Suomessa ollut valikoitunutta ja yksipuolista, koska sitä ovat tehneet pääasiassa harvat tahot sovittelukentän sisällä. Tieteen kannalta on ongelmallista, että sovittelututkimuksen tekeminen on mahdollista vain tietyille sovittelukentän henkilöille ja heidän näkökulmilleen.

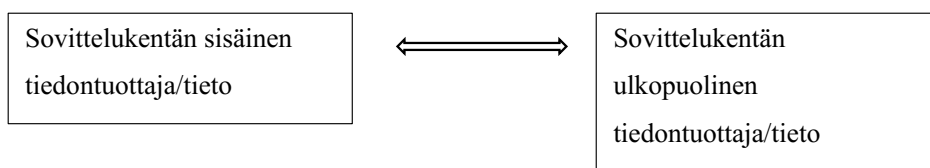
Suomessa ongelmana on se, että sovittelututkimusta on tehty vain yhdestä tietystä näkökulmasta pääasiassa sinun (Sovittelumenettelyn kehittäjä 1) toimestasi ja tähän

saakka sitä ovat tehneet vain sovittelukentällä toimivat ihmiset. Tarvitsemme aiheesta monipuolista tutkimusta ja olen iloinen, että Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 sanoi, että tarvitsemme tutkimusta eri näkökulmista. Mielestäni emme halua nähdä sovittelun negatiivisia puolia ja Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 sanoi, että haluaa edistää aiheen monipuolista tutkimusta. (Tutkija 2/K)

Keskustelun loppupuolella Sovittelumenettelyn kehittäjä 2 kommentoi parisuhdeväkivallan sovittelun sukupuolta. Hänen kommenttiaan edeltävissä puheenvuoroissa, etenkin kritisoijien taholta, oli toistuvasti viitattu väkivallan uhriin feminiininä (she), nyt puhuja argumentoi sen puolesta, että parisuhdeväkivallan sovittelu ei ole sukupuolisidonnainen menettely.

Olen sitä mieltä, että tässä [väkivaltarikosten sovittelu] ei ole kyse vain naisiin kohdistuvasta väkivallasta vaan se koskee kaikkea läheisissä suhteissa tapahtunutta väkivaltaa. (Sovittelumenettelyn kehittäjä 2/P)

Sovittelun kontekstissa väkivallan ja sukupuolittuneen väkivallan kysymykset korostavat syyllisyyttä, syyllistämistä sekä stereotyyppistä luokittelua koskien konfliktia sekä nainen-mies kategorioita. Kaiken kaikkiaan sovittelumenettelyä leimaavat vahvat asenteet, ennakkoluulot ja mielipiteet vaikeuttavat aihealueen tutkimista monella eri tavalla ja tasolla.

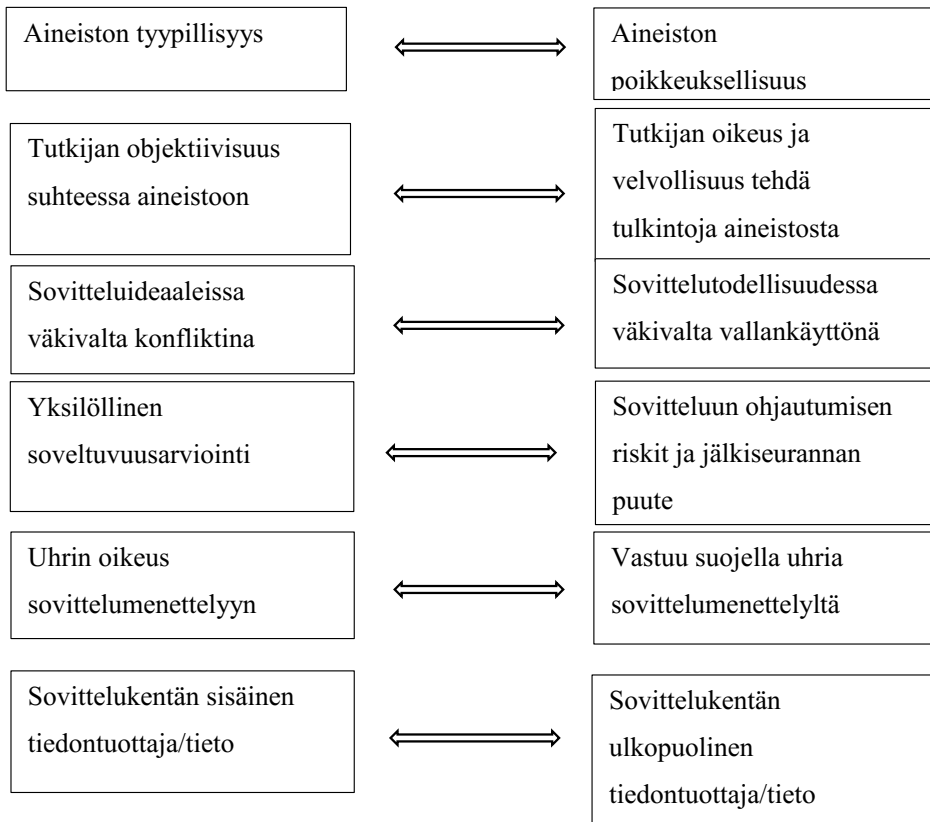

Kuvio 5. Argumentaatioulottuvuus: Asiantuntijuus ja tieto

Yhteenveto

Neljällä eri argumentaatioulottuvuudella liikkuva keskustelu kuvastaa suomalaisen parisuhdeväkivallan sovittelun kiistanalaisuutta ja voimakasta polarisaatiota. Hallinnan analytiikasta käsin tarkasteltuna kaikki parisuhdeväkivallan sovittelun uhrinäkökulmasta tuotettu tieteellinen tutkimustieto on vallankäyttöön kytkeytyvää, eikä objektiivinen tieto ole mahdollista (ks. Kantola 2002, 37–51). Asiantuntijoiden keskustelussa sovittelumenettelyn soveltuvuutta koskevia näkökohtia perusteltiin hyvin erilaisilla tavoilla. Samasta asiasta tehtyihin havaintoihin pohjautuvat johtopäätökset olivat menettelyn puolustajilla ja kritisoijilla päinvastaisia. Tarkastelunäkökulma määräsi johtopäätöksen. Keskustelu liikkui pääasiassa neljän

eri argumentaatioulottuvuuden: määrällistäminen, sovittelusoveltuvuus, uhrin asema ja toimijuus sekä asiantuntijuus ja tieto, laidoissa.

Kuvio 6. Argumentaatioulottuvuuksien yhteenveto

Argumentaatiossa kategorisoinnit rakentuivat toisilleen vastakkaisiksi. Kategorisointien kautta syntyvät moraalijärjestykset rakentuivat asiantuntijakeskustelussa pääasiassa *uhrin oikeudesta* sovittelumenettelyyn sekä *asiantuntijoiden vastuusta ja velvollisuudesta* suojella uhria sovittelumenettelyltä. Parisuhdeväkivallan sovittelun puolustajien mukaan uhrilla on oikeus sovitella, mikäli se häntä hyödyttää. Parisuhdeväkivallan sovittelun kritisoijien mielestä oikeusjärjestelmän velvollisuus on suojella uhria menettelyltä.

Menettelyn puolustajat dominoivat keskustelua vetoamalla sovittelun kehittämistyön auktoriteettiasemaansa. Keskustelussa muodostui välittömästi sen alettua tietylainen moraalinen järjestys, puhe oli vahvassa yhteydessä Sovittelufoorumin kontekstiin, jota kehysti vahva sovittelumyönteinen ”henki”. Tällöin selontekoa tar-

vittiin erityisesti tilanteissa, joissa toteutunut puhe ei vastannut puheen odotuksia. Keskustelun moraalijärjestys oli eräänlaista normalisaatiota ja siitä poikkeamista. Sovittelumenettelyn oikeuttaminen oli retorisenä argumentaationa erottamattomasti sidoksissa hegemonisten diskurssien rakentamiseen. Institutionaalisessa sovitteludiskurssissa uhri ja epäilty tekijä määrittyvät toimijoina, rikosasiansa tasavertaisina osapuolina. Tämän uhrille asetetun toimijuuden vuoksi parisuhdeväkivallan sovittelun puolustajat argumentoivat sen puolesta, että uhrilla on *oikeus* osallistua sovittelumenettelyyn. Näkemyksessä korostettiin sitä, että sovittelumenettely on uhrille vapaaehtoinen palvelu, mutta samalla sekä poliisin, syyttäjän että sovittelun ammattihenkilöstön sovitteluun ohjauksen sekä sovittelupäätösten perusteiden perusteellinen arvioiminen nähtiin tärkeäksi.

Tutkijan alustuksessaan esittämät kriittiset huomiot uhrien kokemuksista otettiin menettelyn puolustajien keskuudessa vastaan huonosti vähättelyn, ohittamisen sekä suoranaisten torjunnan keinoin. Sovittelumenettelyn puolustajat vetosivat yksilöllisen ja tapauskohtaisen arvioinnin tarpeeseen uhrien heterogeenisyyteen perustuen. Samalla sovittelu kuitenkin johtaa menettelyn mekaaniseen toistamiseen. Puolustajat perustelivat menettelyä uhrin oikeuksien lisäksi päämäärärationaalisella hyötynäkökulmalla sen yleisestä soveltuvuudesta parisuhdeväkivaltatapauksissa. Sovittelumenettelyn kehittämistyöstä vastaavat puolustajat kontrolloivat keskustelua ensisijaiseen ja neutraaliin asiantuntijuuteensa vetoamalla. Tällöin he ottivat vastaan lähinnä sovittelumyönteisyyttä tukevia kommentteja toisilta puolustajilta.

Sovittelumenettelyn kehittäjät onnistuivat rajaamaan keskustelun heti sen alussa kysymykseksi aineiston edustavuudesta ja (epä)luotettavuudesta, eikä keskustelu edennyt, vaikka tietyt tahot, kuten Amnesty International sekä Tutkija 2 ottivat toistuvasti esiin ongelmallisia uhrinäkökohtia. Sovittelumenettelyn kritisoijien, lähinnä Amnestyn edustajan, antamaan kritiikkiin menettelyn puolustajat vastasivat korostamalla tapauskohtaisen soveltuvuusarvioinnin merkitystä kategorisoinnin tai yleistysten sijaan.

Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn kritisoijien mukaan sovitteluasiantuntijoilla on *vastuu* ja *velvollisuus* suojella uhria sovittelumenettelyltä, koska väkivalta sisältää alistavan valtasuhteen. Kritisoijat perustelivat kantojaan uhrien negatiivisilla kokemuksilla, väkivallan traumatisoivilla vaikutuksilla uhuriin, moraalilla argumenteilla sekä arvorationaalisilla lähtökohdilla, kuten väkivallan uhrin ja epäillyn tekijän välisellä epätasa-arvolla sekä menettelyn epäoikeudenmukaisuudella.

Keskustelun osallistujat sitoivat itsensä omien näkemystensä puolustamiseen. Voi sanoa, että keskustelu edusti sen osallistujien tiettyjen roolien ylläpitoa enemmän kuin aitoon yhteisymmärrykseen tähtäävää vuoropuhelua. Tämä väittelylle tyypillinen puolesta ja vastaan -asetelma säilyi vahvana läpi keskustelun. On mahdollista, että parisuhdeväkivallan sovittelua puolustavien ja sitä kritisoivien osapuolten perimmäiset moraaliset taustaoletukset, arvot ja normit olivat keskenään erilaisia. Näin ajatellen osapuolilla saattoi olla erilainen näkemys siitä, millainen järjestys

moraalisesti merkittävien asioiden välillä vallitsee. He saattoivat edustaa erilaisia käsityksiä väkivallan luonteesta sekä uhrin ja epäillyn tekijän asemista ja niiden merkityksestä sovittelumenettelyssä.

Aiheina parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyyn ja sen tutkimiseen liittyvät sekä tutkittua tietoa edustavat tosiasiat että arvokeskustelu. Alustuksessa esitetyllä tutkimustiedolla ei näyttänyt kuitenkaan olevan keskustelussa merkitystä sovittelumenettelyn toimivuuden tai oikeudenmukaisuuden arvioimisessa uhrinäkökulmasta. On huomionarvoista, että argumentoinnissa parisuhdeväkivallan sovittelun uhri ei ollut keskustelun logos eli aihe, josta keskusteltiin. Sen sijaan keskustelun keskiössä oli kerätyn tutkimusaineiston määrä tutkimusteknisenä seikkana. Tutkimusaineiston koosta argumentoitiin eniten ja laajimmin, aihe toistui suurimmassa osassa puheenvuoroja läpi koko keskustelun.

Edellä kuvatut argumentit esitettiin osana institutionaalista keskustelua oikeusministeriön ja rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan järjestämässä seminaarissa. Sovittelumenettelyn kehittäjät olivat ammatilliselta rooliltaan viranomaisia. Tämä vaikutti osaltaan valtaepäsuhtaan, joka osapuolten välillä keskustelutilanteessa vallitsi. Keskustelun sisältöä määritti ja rajasi keskeisesti se, että Sovittelumenettelyn kehittäjillä 1 ja 2 oli sekä kyky asiantuntijoina että mahdollisuus sovitteluorganisaatiota edustavina viranomaisina määrätä keskustelun keskeisistä reunaehdoista. Sovittelumenettelyn kehittäjien 1 ja 2 voi myös sanoa voittaneen keskustelutilanteen kiistan tällaisen ei-hyväksyttävän argumentaation keinoin, sillä heidän rajatessaan keskusteluaiheen koskemaan kerätyn aineiston edustavuutta hyvin yksipuolisella ja yleisellä tasolla, ei tilanteesta päästy etenemään syvempään arvokeskusteluun.

Tosiasia- ja arvokeskustelu ovat kyseessä olevassa aiheessa riippuvaisia toisistaan ja edellyttävät toinen toistaan ratkaistaessa kysymystä sovittelumenettelyn soveltuvuudesta parisuhdeväkivaltaan. Etenkin arvokeskustelu edellyttää taustakseen tietoa tosiasioista. Työryhmän tarkoituksena oli keskustella alustavista tutkimustuloksista koskien uhrin asemaa parisuhdeväkivallan sovittelussa Suomessa. Voi sanoa, että keskustelutilanteessa aineiston kokoa koskevaa tosiasiakeskustelua käytiin uhrin asemaa, etuja ja tarpeita koskevan arvokeskustelun ehdoilla. Se, ettei tilanteessa käyty arvokeskustelua, vaikuttaa tahalliselta ja siinä oli pitkälti kysymys Sovittelumenettelyn kehittäjien vallankäytöstä, he ikään kuin omistivat asian. Kehittämistyöstä vastaaville tahoille keskeistä oli parisuhdeväkivallan sovittelujärjestelmän ylläpitäminen sekä parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn jatkaminen. He ottivatkin vastaan vain kritiikkiä, jonka suhteen saattoivat itse todeta jatkavansa kehittämistyötä. Minkäänlaisia ratkaisuehdotuksia uhrin aseman parantamiseksi ei esitetty. Samalla kritiikin ohittaminen ja sen vähättely kertovat olennaisesti parisuhdeväkivallan sovittelua koskevasta yleisestä keskusteluilmapiiiristä.

Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn kritisoiijat vetosivat puheenvuoroissaan toistuvasti muutostyön välttämättömyyden puolesta, mutta menettelyn puolustajat / viranomaiset korostivat *yksilöllisen soveltuvuusarvioinnin* aiempaa suurempaa mer-

kitystä tulevaisuudessa. Vaikuttaa siltä, että aineiston tulokset uhrien negatiivisista sovittelukokemuksista vahvistivat puhetta yksilökohtaisesta arvioinnista erityisesti sovitteluun ohjautumisen suhteen. Tapauskohtainen soveltuvuusarviointi argumentoidaan keinona, joka ratkaisee olemassa olevia ongelmia, jolloin sovittelukritiikki voidaan ikään kuin kiertää ja jättää huomiotta. Kuitenkaan soveltuvuusarvioinnin kriteereistä, siitä minkälaisen toimenpiteiden kautta väkivaltatapaukset valikoituvat soviteltaviksi, ei keskusteltu, vaikka aihe olisi keskeinen huomioitaessa uhrin (ja epäillyn tekijän) aseman, etujen ja tarpeiden tasavertainen toteutuminen. Tutkija 1 argumentoi sen puolesta, että soveltuvuusarviointi ennakoon on lähes mahdoton tehtävä tapausten seulomisessa, koska väkivalta kaikissa muodoissaan on erityisen monimutkainen ongelma. Tavoitepuheessa parisuhdeväkivallan soveltuvuusarvioinnista korostuva yksilöllisyyden arvo edustaa hallintavaltaa käyttävää sovitteluinsituutiota, joka määrittää myös kohteidensa itseohjautuvuutta. Sovittelumenettely on solmittujen sopimustensa kautta sidoksissa rikosoikeusjärjestelmään, jossa siirtyminen määrällisistä tavoitteista kohti laadullisia, yksilöllisesti räätälöityjä ratkaisuja voi olla kuitenkin hankalasti toteutettavissa.

Analysoimani keskustelu on esimerkki siitä, kuinka väkivallan uhrien kokemukset yhä helposti marginalisoidaan. Negatiivisen kritiikin ohittaminen tarkoittaa sitä, että uhrien kokemuksia vähätellään tai niitä suoranaisesti kieltäydytään kuulemasta. Sovittelukontekstissa uhriutumisen prosessi saattaa näin olla moninkertainen. Voidaan kysyä, ovatko esitetyt perustelut parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn säilyttämiselle ja sen kehittämiseksi riittäviä? Keskustelun valossa menettely jatkuu nykyisenkaltaisena siitä huolimatta, että a) tutkimus ei ole pitävästi todistanut parisuhdeväkivallan soveltuvan sovitteluun sekä b) selkeitä yksilöllisen eli tapauskohtaisen soveltuvuusarvioinnin kriteerejä ei ole olemassa, sillä uhrin traumatisoitumisen syvyyttä ei voida luotettavasti arvioida tai selvittää. Keskusteluaineiston keräämisen jälkeen on lakia rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta joiltakin osin täsmennetty. Toistaiseksi ei ole tutkittu, onko muutoksilla ollut vaikutusta lähi- ja parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn käytäntöihin uhrin aseman tai oikeusturvan kannalta.³⁶

36 EU:n uhridirektiivin mukainen lisäys rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 3 §:n 1 momentissa seuraavasti: Rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty tunnustaa olennaisilta osiltaan teon tapahtumainkulun ja että sovittelu on uhrin edun mukaista (HE 66/2015: L 18/2016; LaVM 4/2015). Muutos oli lisäys kyseiseen lainkohtaan ja korosti uhrin edun lisäksi tekijän vastuuta teostaan sovittelumenettelyssä. Nämä direktiivin täytäntöönpanoon liittyvät täydennykset tehtiin sovittelulakiin vuonna 2016.

IX Parisuhdeväkivallan uhrin kokemus sovittelumenettelystä

Sannin tarina

Vuonna 2012 haastattelin parisuhdeväkivallan uhria, Sanniksi nimeämäni henkilöä. Hän kertoi lähimenneisyytensä parisuhdeväkivallasta sekä sovitteluun liittyvistä kokemuksistaan. Sanni oli asianomistaja viidessä pahoinpitelyssä. Hänen juttunsa arvioitiin esitutkinnassa sovittelukelpoiseksi ja ohjattiin sovittelumenettelyyn. Sovittelu keskeytyi osapuolten yhteistapaamisessa väkivallan tekijän uhkaavan käytöksen vuoksi. Tässä luvussa keskityn Sannin kokemuksiin, joiden kautta nostan esiin erityisesti fyysisen ja seksuaalisen väkivallan sovittelun ongelmallisuuden. Sannin kokemusten kautta voidaan tavoittaa parisuhdeväkivallan eri muotojen haavoittava jatkumo, sekä väkivallan tunnistamisen vaikeudet viranomaiskohtaamisissa. Sannin haastattelua tarkastelin sisällönanalyttisesti.

Sanni oli kuullut tutkimuksestani tutkijakollegaltani ja ilmoitti halukkuutensa haastatteluun. Hänelle oli henkilökohtaisesti tärkeää saada olla avuksi ja osallistua väkivallan uhri -ja tekijälähtöisten käytäntöjen kehittämiseen. Sannin teema- ja syvähaastattelun rajapinnoilla liikkuva haastattelu kesti reilut kaksi tuntia ja litteroituja haastatteluliuskoja kertyi 25 sivua. Koko keskustelumme ajan olin sensitiivinen Sannin mielentilan ja kokemusten suhteen, pidin huolen siitä, että haastattelu eteni täysin hänen ehdoillaan. Mahdollisten väärintulkintojen ehkäisemiseksi esitin hänelle joitakin aihepiiriä tarkentavia kysymyksiä.

Alun perin olin valmistellut Sannin haastattelua varten avokysymyksiä sovittelun prosessuaalisesta etenemisestä. Odotuksistani poiketen Sanni kertoi haastattelutilanteessa toistuvista ja vakavista fyysisen, psyykkisen sekä seksuaalisen parisuhdeväkivallan kokemuksistaan. Tutkimuksessani Sannin tarina on yksittäisen uhrin kertoma tarina, mutta se ei silti vähennä hänen kertomuksensa tärkeyttä. Sannin kokemukset näyttäytyivät minulle tutkijana paitsi pysäyttävänä tarinana, niin myös arvokkaana tietona väkivallan uhrin haavoittuvuudesta. Sannin henkilökohtaisen kokemuksen kautta on mahdollista tavoittaa jotain olennaista ja yleistä fyysisen ja seksuaalisen parisuhdeväkivallan ilmiöstä. Haastattelu tuo esiin välähdyksiä seksuaalisuutta loukkaavasta väkivallasta parisuhteessa osana väkivallan dynamiikkaa. Koska parisuhteen seksuaalista väkivaltaa koskeva kokemuksellinen tutkimustieto on vähäistä, analysoin Sannin kokemuksia suhteessa haavoittavuuteen ja uhriutumisen prosesseihin. Kokemuksellisuus avaa laajempaa ymmärrystä parisuhdeväkivallan eri muotojen ja toistuvuuden haavoittavuuden institutionaaliseen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Sen kautta avataan sitä, mitä parisuhteessa koetulle

fyysiselle ja seksuaaliselle väkivallalle saattaa tapahtua osana viranomaiskäytäntöjä ja sovittelumenettelyä.

Sannin tarina tekee yksityisyyden suojassa tapahtuvan väkivallan näkyväksi. Seksuaalinen väkivalta on usein parisuhteessa osa väkivaltaisten tapahtumasarjojen ketjuja, vaikka rikosoikeudellisessa käsittelyssä ja väkivaltaa luokittelevassa puhettavassa väkivallan jatkuvuus sekä erilaisen yksilöä loukkaavan toiminnan liittyminen toisiinsa häviävät. Etenkin parisuhteen seksuaalisen väkivallan näkyväksi tekeminen tutkimuksissa on ongelmallista siksi, että se katoaa usein nimeämättömäksi osaksi psyykkistä ja fyysistä väkivaltaa (Nygqvist 2008, 130, 132, 133). Seksuaalinen väkivalta on arvolutautunut ilmiö, johon liittyy samanaikaisesti sekä tabuluonteista puhumattomuutta että voimakkaita tunteita. Se loukkaa vakavasti sekä uhrin henkilökohtaista koskemattomuutta että seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Sanni parisuhdeterrorin kokijana

Minna Piispa (2008) erottelee neljä parisuhdeväkivallan tyyppiä: lyhyt väkivalta-historia, henkinen piina, parisuhdeterrorismi ja episodi menneisyydessä. Erottelu pohjautuu laajaan kyselytutkimukseen. Erottelun mukaan Sannin kokemaa väkivaltaa oli luonteeltaan parisuhdeterroria. Parisuhdeterrorissa väkivalta on tyypillisesti kestänyt pitkään ja se on ollut systemaattista vallankäyttöä, joka on saanut erilaisia ja rajuja muotoja sekä aiheuttanut vammoja. (Piispa 2002; 2008, 108-122.) Sannin tapauksessa väkivalta oli parisuhdeväkivallalle tyypillisesti raaistunut ajan mittaan. Parisuhdeväkivalta oli ilmennyt ennen kaikkea entisen puolison omistushaluna ja mustasukkaisuutena. Väkivallanteot olivat henkistä, fyysistä sekä seksuaalista väkivaltaa. Väkivalta oli aiheuttanut Sannille muun muassa henkistä kärsimystä, masennusta, ruheita, mustelmia ja pysyviä vammoja. Fyysiset väkivallanteot olivat esimerkiksi kaatamista, tönimistä, lyöntejä, kuristamista, seinälle nostamista, tavaroiilla ja sirpaleilla heittelyä ja niillä lyömistä, seksiin pakottamista sekä raiskauksia.

Rupes tulemaan se väkivalta, tosiaan kun se tulee vähitellen, sitä aina vaan luovii eteenpäin. Todella merkittävä osa oli se, että hän ei oikein osannu katua. Hänen mielestään, jos mää kidutin häntä henkisesti, niin hänellä oli oikeus fyysiseen kiduttamiseen, että hän ei osannu erottaa, että niissä ois mitään eroa. Yks yö sitten mä tajusin, et nyt se hermostuu, niin mä onnistuin ottaan puhelimen ja menin saunaan. Onneks pystyin lukitseen itteni, mä tunsin olevani vaarassa. Sitten tajusin soittaa hätänumeroon ja käskettiin, että mee rappukäytävään oottamaan. Siellä sitten pyyhe päällä vaan ootin.

Rikoslaisissa lähisuuhdeväkivalta voi täyttää pahoinpitelyn rikosnimikkeen lisäksi seksuaalirikosten tunnusmerkit (Rikoslain luku 20 ja luku 21). Kaikkiaan suomalainen lainsäädäntö kuitenkin tunnistaa yhä puutteellisesti lähisuhteen seksuaalista

väkivaltaa (Kainulainen 2017). Jo nykyisen sovittelua koskevan lain esitöissä suh-
tauduttiin varauksella paitsi lähisuhdeväkivallan niin myös seksuaalisen väkivallan
sovitteluun. Alkuperäisessä sovittelun hyvän käytännön mallinnuksessa (Flinck &
Iivari 2004, 184, 187-188) linjattiin, että seksuaalirikoksia ei lähetetä sovitteluun.
Myöhemmistä mallinnuksista kyseinen rajausta on jätetty pois (Lähisuhdeväki-
valtarikosten sovittelu...2019, 15). Edelleen lakialoitteessa (Laki rikosasioiden ja
eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 3§:n muuttamisesta) ehdotettiin,
ettei seksuaalirikoksia ja lähisuhdeväkivaltarikoksia saisi ottaa sovittelumenettelyyn,
sillä sovittelun käyttö ei sovellu alistamisrikoksiin, joissa rikoksen uhrin oikeusturva
voi vaarantua esimerkiksi painostuksen vuoksi (LA 49/2011). Huolimatta edellä
esitetystä ei sovittelulaki edelleenkään kiellä tai rajoita seksuaalirikosten sovittelua
millään tavalla, ja lähisuhteissa tapahtuneita seksuaalirikoksia ohjataan sovitteluun.

Sovittelulain lähtökohtana on se, että toistuvan lähisuhdeväkivallan ja törkeiden
rikosten soveltuvuutta sovitteluun tulee harkita erityisen huolellisesti. Sannin
tapauksessa harkinta ja sen merkitys asettuvat kyseenalaisiksi. Sannin tapaus eteni
esitutkinnasta sovittelumenettelyyn huolimatta siitä, että poliisilla oli tieto hänen
parisuhteesta kokemistaan toistuvista ja vakavista fyysisistä väkivallanteoista sekä
seksuaalisesta väkivallasta.

Mä sain kerrata siellä rikostutkinnassa mitä kaikkea on tapahtunut. Mä en siinä silloin
muistanu kaikkea, mistä ois voinu laittaa syytteet, mutta tulipahan nyt ainakin isoim-
mat tapahtumat, että tämmöset viis tapahtumaa oli.

Sanni kertoi haastattelussa, että hän ei saanut poliisilta konkreettista tietoa sovit-
telumenettelystä, prosessin kulusta, eikä siksi tiennyt mitä sovitteluun suostuminen
viime kädessä tarkoittaa (uhrien puutteellisesta informoinnista myös Honkatukia
2015a, 72). Sovittelun vapaaehtoisuutta tai mahdollisuutta keskeyttää menettely ei
Sannin mukaan tuotu selvästi esiin. Sannille sovittelun merkitys asiansa ja oikeustur-
vansa kannalta jäi selkiytymättömäksi myös varsinaisen sovitteluprosessin aikana.

Ei ollu kauheen hyvin selvillä, että miten sovitteluelin on linkitetty näihin muihin,
että tuli vain semmonen että mennään sovitteluun. Kun oltiin sovittelussa, ei ainakaan
silleen ilmoitettu, en ollu yhtään tietoinen, täytyy sanoa, että olin kysymysmerkkinä.
Kyllä mä tiesin, että se syyttäjä sitä kattelee ja käsittelee, mutta ei ainakaan sillä tavalla
infottu, että olis mahdollista, että sovittelu keskeyttäis koko oikeusjutun. Mä olin silloin,
kun esitutkinta oli käynnissä, mä olin siis oikeasti niin avuton, että mä en todellakaan
osannu ees vaatia korvauksia enkä mitään ja sit itse asiassa tää toinen vielä painosti, että
mitä sä nyt, et aiot sä hakea jotain mukamas, mä kesken syyttämisprosessin, laitoin ihan
viimemetreillä syyttäjälle vielä uuden kirjeen, että mä tosiaan vaadin jotain. Jos tekijä
on yhtään tietoinen, miten sovitteluelin toimii, niin se pystyy hyväksikäyttämään sitä aika
pahastikin.

Sanni ei tiennyt, että sovittelu voi johtaa syyttämättä jättämiseen, eikä häntä myöskään informoitu vahingonkorvauksista. Sanni otti tuntemustensa ja kokemustensa kuvailemisen ja tapahtumakulkujen selvittämisen ohessa kantaa parisuhdeväkivallan sovittelun käytäntöjen kautta yleisempään ”moraaliseen kerrontaan” (Husso 2003, 32) arvioidessaan sovittelun eettisyyttä osapuolten välisten valtasuhteiden näkökulmasta. Oikeudessa Sannin entinen puoliso tuomittiin ehdolliseen vankeuteen ja päiväsakkoihin. Sannille maksettiin vahingonkorvauksia rikkoutuneista esineistä.

Mä oisin ainakin ollu tosi tyytymätön, jos en olis saanu mitään korvauksia. En saanu loppujen lopuksi mistään taloudellisista menetyksistä korvauksia, mä sain 800 euroa korvauksia noista teoista, en pitäny niitä korvauksina yhtään, mä aattelin et ne oli korvauksia siitä, et mä ostelin hänelle kodinkoneita ja kaikkea ja sitten hän vaan rellesti, niin mä aattelin, että ne oli vaan palautusta siitä.

Intiimisuhteissa seksuaalinen väkivalta on osa alistavaa vallankäyttöä ja kytkeytyy läheisesti kumppanin kontrollointiin (Punnonen 2001, 20; Nyqvist 2008). Seksuaalinen väkivalta on osa sukupuoleen kytkeytyvää valtaa, sillä se on keskeisesti miesten intiimissä suhteessa naisiin kohdistamaa väkivaltaa (Nyqvist 2008, 160). Naisten kokemat raiskausmuistot, seksuaaliset ahdistelut ja pakottamiset, sekä seksuaalistuneen kontrollin eri muodot ovat osa haavoittavinta väkivaltaa. Väkivaltaisessa parisuhteessa seksuaalinen väkivalta traumatisoi uhrin ja murtaa eniten juuri naisten toimijuutta sekä heikentää hyvinvointia ja elämänlaatua. (Nyqvist 2001, 101, 108; Keskinen 2005; 282-283.)

Seksuaalisen väkivallan trauma järkyttää kokonaisvaltaisesti mieltä ja kehoa. Raiskauksen vakavimmat seuraukset ovat usein henkisiä. Raiskaus altistaa psyykkisille ongelmille, kuten posttraumaattisille stressihäiriöille ja ilman apua ongelmat voivat kroonistua. Uhrien psyykeä voivat kuormittaa muun muassa viha sekä tunteiden puuttaminen eli tapahtuneen kieltäminen itselle. Kaikista väkivallan muodoista juuri seksuaalisen väkivallan kokemus näyttää olevan kiinteimmin suhteessa uhrin syyllisyyden ja häpeän tunteisiin. Syyllisyys liittyy tekemiseen, kun taas häpeä on olemista. Häpeä on emootio syvällä psyyken rakenteissa. Se määrittelee koko persoonaa ja ihmisenä olemista. Seuraukset ovat psyykelle erityisen tuhoisat. (Lidman 2017b, 184, 189.)

S: Mä muistan, kun ne kysy multa, että pystytkö sä sovitteluun ja mä en tajua vieläkään tietyllä tavalla, että miten mun pitäis uhrina siinä käyttäytyä, pitäiskö mun aggressiivisemmin syyttää ja tuoda esiin, että mitä sä oot mulle tehny. Ne ohjas mua sanomaan miltä on tuntunu tää tilanne. Oli välillä muutenkin semmosta, että ollaan hyvis väleissä ja sitten tapahtuukin yhtäkkiä jotain, että en sovittelussa päässy hänelle suoraan sanomaan, se on just se itensä puolustaminen siinä suhteessa, se ei oo mikään yksinkertainen juttu, kun se toinen pystyy niin monella tavalla vaikuttamaan, että hyvä jos tiedostaa asiat, niin pystyy tekemään niille jotain.

Sannin tapaus kiteyttää kuvaavasti sen tavan, jolla eri tahot, tässä tapauksessa poliisi- ja sovitteluinstituutio, tunnistavat ja tunnustavat puutteellisesti parisuhdeväkivallan dynamiikkaa; sen haavoittavaa, minuuden ytimeen ulottavaa luonnetta. Tutkimus on osoittanut poliisin aliarvioivan rikosten vaikutuksia uhriin. Poliisia on arvosteltu erityisesti raiskauksia ja parisuhdeväkivaltaa kokeneiden uhrien huonosta kohtelusta. (Kainulainen 2004.) Virallistahojen osaamattomuus voi vaikeuttaa uhrin toipumista, sillä kyseiset kohtaamiset muokkaavat uhrin suhtautumista asiaan ja hänen käsityksiään siitä selviytymisestä.

Seksuaalisen väkivallan kokemukset ovat aina henkilökohtaisia ja niille annetut merkitykset vaihtelevat. Seksuaalisen väkivallan sosiaalinen stigma vaikuttaa väkivallasta toipumiseen, siihen miten uhri näkee itsensä suhteessa muihin ja miten hänet kohdataan. (Lidman 2017b, 185, 187.) Uhrille seksuaalisen väkivallan kokemukseen sisältyy tyypillisesti myös voimakkaita itsesyytöksiä ja leimautumisen pelkoa. Kiinnitin huomiota siihen, kuinka Sanni haastattelun kuluessa yhä itse toistuvasti peilasi omaa käyttäytymistään suhteessa väkivallan kokemuksiinsa. Lisäksi Sanni totesi haastattelussaan, että vasta nyt, kahden vuoden kuluttua viimeisten väkivallantekojen, keskeytyneen sovittelun, henkilökohtaiseen ammattiapuun liittyvän prosessin, vuoden takaisen oikeusprosessin sekä puoli vuotta parisuhteen lopullisen päättymisen jälkeen, hän kykeni ensi kertaa puhumaan ulkopuoliselle henkilölle kokemastaan väkivallasta. Tähän vaikutti oleellisesti se, että hän oli käsitellyt kokemuksiaan ja kertoi toipumisensa olevan pitkällä. Nyt Sanni saattoi tarkastella pelkoa ja ahdistusta herättäviä tapahtumia turvalliselta etäisyydeltä.

S: Mä oon nyt analysointikykyisempi, koska oon päässy aika hyvin yli siitä, mä olin vuosi sitten hyvin masentunu. Huomaan että nykyään en oo enää masentunu juurikaan. Mä olin ihan hajalla silloin ja olisin varmasti tarttenut paljon enemmän apua ja tukea. Sitä tajus, että ne kaikki väkivallanteot on väärä, ei se mitä mä sille sanon.

Intiimisuhteen seksuaalinen väkivalta on moninaista, sitä saattaa esiintyä muiden väkivallan muotojen kanssa, eikä se usein jätä fyysisen väkivallan merkkejä, jolloin sen olemassaolo saatetaan helposti kyseenalaistaa. Sannin kokema seksuaalinen väkivalta ilmeni hänen puheessaan henkilökohtaisen koskemattomuuden, etenkin kehollisten rajojen itsemääräämisoikeuden ylittämisenä. Hän reflektoi kokemuksiaan avoimesti ja analyttisesti. Samalla Sannin itsensä oli vaikea nimetä ja määrittellä kokemaansa seksuaalista väkivaltaa ja sen rajoja (ks. Kainulainen 2017, 217). Uhrilla voi olla vahva tarve tehdä seksuaalisen väkivallan karut kokemukset itselleen siedettäväksi. Voi ajatella, että uhri käyttää vähättelyä ja unohtamista strategioina selviytyäkseen vaikeista ja haavoittavista kokemuksistaan.

S: Kyllä se muutaman kerran suhteen aikana ilman mun lupaa pani mua, et voi sanoa raiskaukseks, mutta toisaalta siitä ei tullu mitään raiskaussytettä, koska mä en kokenu

sitä välttämättä semmoseks. Mut ei se sitä kovin useesti tehny, ei mulle uskoakseni vammoja jääny henkisesti.

Sannin kertomuksessa seksuaalinen väkivalta näyttäytyi edellä mainitun kaltaise-na uhriin kohdistuvana tahdonvastaisena kehoon kajoamisena ja voimankäyttönä, lähinnä raiskauksina ja seksiin pakottamisena. Esitutkinnassa Sanni kertoi poliisille lukuisista itseensä kohdistuneista fyysisistä väkivallanteoista, mutta ilmoitti ainoastaan siitä seksuaalisen väkivallan kokemuksesta, joka liittyi välittömänä tapahtu-mana fyysiseen väkivaltaan. Sannin kokemaa nöyryytystä syvensi se, että poliisi ei suhtautunut hänen ilmoittamaansa seksuaalisen väkivallan kokemukseen vakavasti. Jälkikäteen, Sannin kokemusten näkökulmasta katsottuna tilanteen hoitaminen eteni huonosti.

S: Se taas epäili mua jostain, tais olla mustasukkainen. Sitte se raiskas mut sormilla ja haukku huoraks. Poliisi ei ottanu sitä tosissaan, vaikka se tapahtuma saatto satuttaa mua enemmän ku monet muut noista teoista. En tiä sainko sitä ilmastua hyvin, mut mun mielestä se oli semmonen, missä oli loukkausta ihan olan takaa. Se tosi kovakourasesti kävi mun päälle silleen, että sormia työnsi alapäähän. Tosi rumasti siinä alisti.

Se, että seksuaalinen väkivalta liittyy parisuhdeväkivaltaan, ei ole tuntematon asia parisuhdeväkivallan kanssa työskenteleville. Tekemässäni kyselyssä Lyömättö-män Linjan vastaaja toi esiin seksuaalirikosten uhrien ja tekijöiden kanssa tehdyn työskentelyn kokemuksiin pohjautuen, että seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö ovat yleisiä lähisuhdeväkivaltarikoksissa (Sovittelukysely 2008-2009, Vastaaja/Lyömätön Linja 13). Myös useat muut väkivaltatyötä tekevät järjestöt totesivat, että seksuaalinen väkivalta on vakava ja yleinen ongelma osana parisuhdeväkivaltaa, mutta siihen sisältyy niin vaikeita tunteita, ettei sitä monesti osata nimetä tai kohda-ta, ottaa puheeksi tai siitä kysyä. Usein edes ammattilaisilla ei ole välineitä tai tietoa seksuaaliseen väkivaltaan liittyvien ongelmien käsittelyyn. Sosiaalinen torjunta viranomaistahoilta estää osaltaan ongelmiin puuttumisen sekä uhrien ja tekijöiden auttamisen. (Nyqvist 2008, 130,133.)

Rikosuhripäivystyksen vastaajan mukaan seksuaalirikoksen traumatisoiman uhrin kyky suojella itseään on heikentynyt, jolloin hän on näennäisesti toimintakykyinen, mutta altis uudelleentraumatisoitumiseen. Se, kertovatko uhrit kokemuksis-taan, riippuu olennaisesti siitä, miten paljon heillä on syytä vaieta ja millaista uhkaa asian paljastaminen merkitsee omalle itselle, omalle identiteetille ja toimijuudelle. Kokemusten sanoittamisella uhri saa mahdollisen traumansa käsiteltyä. Se että trauma jää käsittelemättä, altistaa uusille uhrikokemuksille.

S: Se toinen siinä sovittelutilanteessa, ettei oo välttämättä ollenkaan semmonen, mitä kahen kesken suhteessa, saattaa olla kertomatta asioita, mutta kyllä sovittelussa tuli si-

täkin, että mitä mää nyt saatoin olla tehny. Ainakin sen mä tiedän, että taisin kuunnella sitä ihmistä liian huonosti, sitten toisaalta taas mä itte aattelen, että se teko on väärä, että mulle saa huutaa ja raivota niin paljon ko haluu, mutta sit jos se menee tommoseks, niin se on ihan asia erikseen. Fyysinen väkivalta kuitenkin satuttaa henkisesti. Henkinen väkivalta siinä saattaa olla moninkertainen verrattuna pelkkään henkiseen.

Sannin kokema pitkä parisuhdeväkivaltakierre katkesi, kun hän teki rikosilmoituksen, rikkoi väkivaltaan liittyvän häpeän hiljaisuuden ja kertoi kokemastaan viranomaiselle. Siitä huolimatta hänet ohjattiin sovitteluun.³⁷

S: Sovittelun loppua kohti, kun miestä ruvettiin käsitteleen, niin ei menny kauan, kun se alkoi oireilla. Sovittelijat kysy multa ennen sovittelua, että tarttetaanko vartijaa, että voiko ruveta aggressiiviseksi, niillä oli ilmeisesti ihan selkeä tietoisuus siitä. Nyt kun vartijaa ei ollu, niin ne päätti, että pidetään tauko, et he käy keskusteleen tuolla, sitten he tuli aika pian että pitää lopettaa.

Sovitteluprosessin keskeydyttyä Sanni ohjattiin henkilökohtaisen ammattiavun piiriin. Myös epäiltyä tekijää kehoitettiin sovittelussa olemaan yhteydessä avuntarjoajaan hänen henkilökohtaisten ongelmiansa työstämiseksi.

S: Sovittelussa ne oli ensimmäiset, joille mä pääsin tilittämään sitä asiaa, että oisko järkevää että heti esitutinnan jälkeen vois ohjata jonnekin jatkopalveluun, jos se on niin työlästä kun sovittelussa tuntuu. Siinä ottaa niistä ihmisistä psykologin roolin, vaikka ne ei oo. Mä en ainakaan pystyny yhtään järkiperaisesti selittään. Ja kaikki ei osaa itse hakeutua. Tää oli mulla tosi lyhyt aika sovittelussa, että mä en tiä mitä se auttaa. Mä sain käydä terveystieteiden yksikössä yhdeksän kertaa psykologilla ilmaiseksi. Sitten se ois vielä pystyny ohjaamaan mut psykiatrille, mutta ei mulla oo varaa semmoseen kuitenkaan. Se on tosi harmi, että vaikka on tehty helpompaa hoitoon pääsystä, niin sit se on kuitenkin niin kallista, se on tosi traagista.

Jo aiemmin on todettu, että sovittelumenettelyn, kuten koko rikosoikeusjärjestelmän, logiikka perustuu yksittäisten tapausten arviointiin, ei väkivallan pitkäkestoisuuden huomioimiselle, saati vielä laajemmalle parisuhdeväkivaltailmiön kokonaisuuden ymmärtämiselle, kuten kysymykselle väkivallan periytyvyydestä. Sannin tapaus on tyypillinen esimerkki väkivallan periytyvyydestä, sillä hänen oma isänsä oli ollut Sannin sanoin hallitseva. Myös hänen ex-puolisonsa isä oli kohdistanut lapsiinsa fyysisistä väkivaltaa.

37 Tekijän kohtaaminen ei saisi tapahtua sovittelussa, vaan ammattilaisen johdolla ainoastaan hyvin kontrolloiduissa ja valmistelluissa olosuhteissa osana traumatyötä. (Sovittelukysely 2008-2009, Vastaaja/Rikosuhripäivystys 15)

S: Myöhemmin vaikutti, että se (mies) kävi psykologilla, mut se oli keskustellu pelkäs-
tään siitä mitä parisuhde on, et ei ollu kertonu ollenkaan väkivaltajutusta, eihän se pääse
sen asian kanssa eteenpäin, ennen kuin myöntää itelleen ja alkaa käsittelee sitä. Sen
oma isä on käyttäny väkivaltaa hänen isoveljiensä kohtaan, hän on pentuna kattonu
vierestä, kun hänen isänsä piiskaa isoveljiä, että siinä on yks iso syy siihen, minkä takia
hänellä on lupa käyttää fyysistä. Häntä (miestä) ennen en ole juurikaan väkivaltaa ko-
kenut, mutta jälkeenpäin ajatellen oma isäsuhte on vaikuttanu. Mä tajusin, että isän
vaikutuksesta mä oon joutunu tuhoaviin suhteisiin. En mä usko et kaikki on isäsuhteen
syytä, mutta on varmasti ollu vaikutusta, että on ollu hirveen hallitseva isä.

Uhrin kuuleminen ja kohtaaminen etenkin viranomaistaholta ammattitaidol-
la, myötätunnolla ja asiallisesti on uhrin toipumisen ydin. Kipeistä kokemuksista
toipuminen voi alkaa siitä hetkestä, kun viranomainen, ammattihenkilö tai kuka
tahansa muu, jolle uhri päättää asiastaan kertoa kuuntelee, ymmärtää, uskoo uhrin
kokemukset sekä suhtautuu niihin vakavasti ja inhimillisesti.³⁸ On selvää, että monet
väkivallan uhrit eivät uskalla, halua tai jaksaa kertoa koko totuutta kokemuksistaan.
On tärkeää, että mahdollisen seksuaalisen väkivallan olemassaolo otetaan virallista-
hojen keskusteluissa aktiivisesti esille. Sekä oikeusviranomaisten että sovitteluhenki-
löstön tulee kysyä siitä selkeästi väkivallan uhrilta sovitteluedellytyksiä arvioitaessa.
Esimerkiksi lomakekysymyksen on mahdollista saada tietoa siitä, onko uhriin koh-
distunut seksuaalista väkivaltaa ja millaisia seksuaalisen väkivallan muotoja uhri on
kokenut.

Johanna Hurtig (2013a; 2013b) on tutkinut lapsen väkivaltakokemusten muotoja
vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen kontekstissa. Valtaosa kokemuksista koski tyt-
töjen kokemaa seksuaalista hyväksikäyttöä. Vanhoillislestadiolaisen uhrin asema rin-
nastuu tutkimukseni seksuaalisen väkivallan uhrin asemaan siten, että molemmissa
uhrin kokemuksiin liittyy häpeää, kärsimystä sekä vääristyneen anteeksiannon vaa-
timus yhteisön tai instituution väkivallan kohtaamisen käytännöissä. Vanhoillisles-
tadiolaisessa yhteisössä ovat tyypillisiä pakkosovittelut, joihin osallistuvat aikuinen
uhri, tekijä sekä liikkeen vallankäyttäjät. Tilaisuudessa tekijä pyytää anteeksi ja uhrin
odotetaan antavan anteeksi. Uskonnollisen yhteisön julkisivua pidetään yllä armah-
tamalla tekijät ja vaijantamalla uhrit. Juuri tekijän oikeus armoon kohdistaa uhriin
odotuksia valmiudesta antaa anteeksi, unohtaa ja vaieta kokemuksistaan. Tällöin
uhri voi kokea menettävänsä oikeuden omaan kertomukseensa ja toipumiseensa.
Usein tämä on tarkoittanut myös sitä, että rikosprosessi on jäänyt käynnistämättä ja
uhrit vaille laillisia oikeuksiaan. (Hurtig 2013a; Hurtig 2013b, 121.)

38 Kesällä 2017 avattiin Helsingin Naistenklinikalle Suomen ensimmäinen moniammatillinen tuki-
keskus seksuaalisen väkivallan uhreille. Keskukselta saa keskitetysti apua kättilöltä, psykologilta ja
sosiaalityöntekijältä. Tällaisille laaja-alaista apua tarjoaville tukikeskuksille on tarvetta ympäri maan,
jokaisessa maakunnassa.

Suomen sovittelutoimistoille sekä väkivaltatyötä tekeville järjestöille tekemiäni kyselyjen vastaajista Naisten linja, Miesten Lyömätön Linja sekä Rikosuhripäivystys korostivat uhrin oikeutta pidättäytyä seksuaalirikosten sovittelusta. Tätä perusteltiin sillä, että uhri ja epäilty tekijä eivät ole yhdenvertaisia neuvotteluosapuolia, eivätkä nämä tahot nähneet perusteita sovittelulle kyseisissä tapauksissa. Naisten linjan mukaan on vaikea ymmärtää, miten raiskausta voitaisiin sovittaa tai mitä uhri siitä hyötyisi. Naisten linja totesi, että mikäli tekijä haluaa henkilökohtaisesti esittää pahoittelunsa, niin siihen tulee kehittää joku muu kuin rikosasiaan liittyvä menettely. (Sovittelukysely 2008-2009, Vastaaja/ Naisten Linja 14.)

Viime vuosina on tapahtunut käänne kohti sukupuolispesifimpää väkivaltadiskurssia, mutta silti keskustelu seksuaalisesta väkivallasta on edelleen vähäistä, sovittelun osalta tietämys siitä on olematonta. Tutkittu tieteellinen tieto esimerkiksi mieheen intiimisuhteessa kohdistetusta seksuaalisesta väkivallasta on vähäistä.

Yhteenveto

Sannin tapausesimerkin kautta tarkastelin, mitä henkisellem, fyysisellem ja seksuaaliselle väkivallalle saattaa tapahtua osana viranomaiskäytäntöjä ja sovittelumenettelyä. Avasin laajempaa ymmärrystä parisuhdeväkivallan haavoittavuuden ja uhriutumista syventävien käytäntöjen tunnistamiseen instituution piirissä. Sanni eli vakavaksi eskaloituneen parisuhdeväkivallan kierteessä, mutta silti hänen ilmoittamansa pahoinpitelyt ohjattiin sovittelumenettelyyn. Poliisi myös ohitti Sannin ilmoittaman seksuaalisen väkivallan kokemuksen. Sanni ei tiennyt prosessin missään vaiheessa, mitä sovittelu merkitsee hänen rikosjuttunsa kannalta.

Seksuaalinen väkivalta traumatisoi uhria vakavasti ja murtaa hänen toimijuuttaan. Seksuaalinen väkivalta on kiinteässä yhteydessä uhrin minuuden tunnekerrosten ytimeen, syyllisyyden ja häpeän kokemuksiin. Sannin oli haastatteluhetkellä yhä vaikea sanoittaa ja määrittellä kokemaansa seksuaalista väkivaltaa siitakin huolimatta, että aikaa väkivallanteoista oli kulunut. Ammattiavun tukemana hän oli käsitellyt väkivallan aiheuttamaa traumaansa niin, että kykeni ensimmäistä kertaa elämässään kertomaan kokemuksistaan ulkopuoliselle henkilölle, minulle. Samalla Sanni edelleen peilasi ja pohti omaa käytöstään suhteessa väkivaltaiseen ex-puolisoonsa ja kokemuksiinsa.

Järjestöjen mukaan seksuaalinen väkivalta on vakava ja yleinen ongelma osana parisuhdeväkivaltaa. Silti se saatetaan yhä torjua jopa viranomaistahoilta, jolloin uhrin ja tekijät jäävät ilman tarvitsemaansa apua. Myös suomalainen lainsäädäntö tunnistaa yhä puutteellisesti lähisuhteen seksuaalisen väkivallan. Sovittelulaki ei kiellä tai rajoita seksuaalirikosten sovittelua. Virallistahojen tietoa ja ymmärrystä parisuhdeväkivallan luonteesta ja dynamiikasta onkin syytä lisätä. On perusteltua kysyä, onko ymmärrys parisuhdeväkivaltailmiöstä riittävä, jotta sitä voidaan Suomessa sovittaa osana rikosoikeusoikeuden seuraamusjärjestelmää nykyisessä laajuudessaan?

X Uhri, tekijä ja auttaminen: väkivallan katkaiseminen ja toimijuuden tunnistaminen

Sovittelusta palvelujärjestelmään

Olen aiemmissa luvussa avannut sovittelumenettelyn käyttöön liittyviä käsityksiä, odotuksia ja ristiriitoja erilaisiin aineistoihin perustuvien analyysien kautta. Aluksi nostin esiin sovittelijoille ja väkivaltatyöntekijöille osoitettujen kyselyjen kautta sovittelijoiden ja järjestöjen näkemyksiä ja kokemuksia, sekä arvioin Sovittelufoorumin julkaiseman opaskirjan näkemyksiä parisuhdeväkivallan sovittelusta. Tämän jälkeen analysoin sovitteluprosessien tuottamia sovitteluasiakirjoja (N=146). Käytin sopimuksista esiin nostamiini väkivallan selitysmallien hahmottamiseen ja avaamiseen myös kahden sovittelutoimistoa edustavan asiantuntijan haastattelua. Tarkastelin sitä, miten sopimuksissa väkivaltarikoksista rakennetaan väkivaltaa häivyttävää tekstuaalista totuutta. Käsittelin myös uhrin aseman ja oikeusturvan kannalta keskeisiä merkityksenantoja, joiden luomat sovitteluinstituution käytännöt ovat riittämättömiä. Näitä ovat väkivallan toistuvuuden, henkisen väkivallan sekä uhriutumisen prosessuaalisuuden tunnistaminen sekä sovittelun asema rikosoikeusprosessin korvaajana. Edelleen analysoin, omana tilannekuvauksena parisuhdeväkivallan sovitteluun kohdistuvan asiantuntijakeskustelun argumentaatioulottuvuuksia. Viimeisessä aineistoluvussa nostin esiin parisuhdeväkivaltaa kokeneen ja sovitteluun suostuneen henkilön, Sannin, kokemuksia pohtien sitä, miten väkivallan toistuvuutta, vakuutta sekä seksuaalista väkivaltaa huomioidaan parisuhdeväkivallan sovittelussa. Nämä, erilaisiin aineistoihin pohjautuvat, erilaiset analyysit, osoittavat selvästi sen, että pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa sovittelun painopistettä tulee siirtää sovittelun aloittamisen sijaan väkivallan osapuolten ohjaamiseksi palvelujärjestelmään. Tässä luvussa avaankin Väkivallan katkaisu - mallinnukseen perustuen väkivaltatyön merkitystä osapuolten auttamiseksi.

Ihmisoikeuksien näkökulmasta etenkin uhreilla on oikeus tulla kohdatuiksi, kuulluiksi, tunnistetuiksi ja autetuiksi sekä palvelu- että oikeusjärjestelmässä. On myös todennäköistä, että palvelujärjestelmän piirissä asiantuntevan ja kunnioittavan kohtaamisen myötä väkivallan tekijän kyky ymmärtää itseään ja muuttaa omaa käytöstään paranee. Esitän, että lähisuhdeväkivallan sovittelun painopiste tulee siirtää sovittelusta palvelujärjestelmään niin, että keskiössä on väkivallan osapuolten ohjautuminen palvelujärjestelmään suoraan esitutkinnasta. Asiantuntija-apu väkivallan uhrille ja tekijälle on ensisijainen auttamismuoto (esim. Qvist 2010).

Aito asiakaslähtöisyys tarkoittaa osapuolten ohjaamista palveluihin, joista he oikeasti hyötyvät ja jotka ovat heidän tarpeidensa mukaan joustavaa ja sitouttavaa

työskentelyä väkivallan katkaisemiseksi sekä muiden ongelmien työstämiseksi. Väki- valta-, alkoholi- ja mielenterveysongelmat vaativat ammattiauttajien asiantuntemusta ihmismielestä sekä vaikeista ja vakavista yksilöitä koskettavista kriiseistä. Väkivallasta selviytyminen vie yleensä aikaa. Uhrille pelon ilmapiirissä eläminen jättää jäljet mieleen ja kehoon. On tärkeää hyväksyä ja ymmärtää, että väkivallan katkaisemisen prosessi ja väkivallasta toipumisen prosessi usein seuraavat toisiaan, ne edellyttävät toinen toistaan. Yhä sekä parisuhdeväkivallan uhrien että tekijöiden omaehtoinen ohjautuminen avun piiriin jää vähäiseksi. Vain osalla väkivallan uhreista on tarpeeksi vahvuutta ja jaksamista hakeutua itsenäisesti asiakkaiksi (Ronkainen 2008, 394) ja samalla väkivallan tekijöiden kyky hahmottaa väkivallan tekemistä omaksi ongelmakseen on usein hauras (Nyqvist 2001; 2008, Partanen 2008). Palvelujärjestelmässä asiakkaat saavat apua väkivallasta aiheutuvaan kriisiin ja tukea henkilökohtaisten resurssiensa löytämiseen väkivallattoman tulevaisuuden mahdollistamiseksi.

Uhriutumisen ja tekijyyden tunnistaminen väkivallan katkaisemiseksi

Suomessa on käytössä useampia, varsin erilaisella logiikalla toimivia väkivallan tekijälle ja/tai uhrille suunnattuja väkivallan katkaisua tavoittelevia toimintatapoja. Näistä viranomaisten yhteistyömalliin perustuva Väkivallan katkaisu – ohjelma toimii erityisen selkeästi tavalla, jonka avulla sovitteluun liittyviä ongelmia voidaan välttää. Mielestäni sen periaatteiden mukainen malli on hyvä ottaa Suomessa käyttöön laajasti ja systemaattisesti. Seuraavaksi avaan lyhyesti, ohjelmaa esimerkkinä hyödyntäen, tekijän ja uhrin näkökulmista palvelujärjestelmän mahdollisuuksia. On selvää, että väkivaltaa katkaisevia palveluja tulee kehittää sekä uhri- että tekijälähtöisesti.

Valtakunnan tasolla ja käytännön työssä huomio on viime vuosina kiinnitetty väkivallan tekijöiden puutteelliseen ohjautumiseen väkivallan katkaisemista edistäviin ohjelmiin. Väkivallan katkaisu-ohjelman tarjoaman mallinnuksen mukaisesti Suomessa parisuhdeväkivallan tekijät ja uhrin ohjataan esitutkinnasta palvelujärjestelmän piiriin. Näin tekijä, sukupuolestaan riippumatta, saa apua väkivaltaiseen käyttäytymiseensä sekä tarvittaessa muihin ongelmiinsa omassa hoitoprosessissaan. Uhri tai uhrin saavat apua ja tukea selviytymiseensä omassa prosessissaan. Palvelujärjestelmä tukee osapuolten toimijuutta auttamalla heitä pohtimaan omaa tilannettaan ja sitä, miten sitä voi jatkossa parantaa. Palvelujärjestelmä käyttää väkivallan uhrille koituvien riskien ja turvallisuuden arvioinnissa yhtenä käytännön työkaluna moniammatillisen riskinarvioinnin MARAK- menetelmää.³⁹ Menetelmä on jo käytössä useammassa kunnassa.

39 MARAK -riskinarvioinnin tarkoituksena on estää toistuva väkivalta ja tunnistaa ne lähisuhdeväkivallan uhrin, jotka tulevaisuudessa todennäköisesti joutuvat uudelleen väkivallan uhriksi. MARAK-työ-

Väkivallan katkaisu -ohjelmaan perustuvan mallinnus on niin sanottu matalan kynnyksen palvelu. Tällöin tuen piiriin voi ohjautua väkivaltaongelmien ilmetessä itsenäisesti tai paikallisten toimijoiden kautta ennen varsinaisen virallisen järjestelmän väliintuloa. Tämä on tärkeää, sillä tyypillistä on, että ennen väliintuloa väkivalta on raastunut ja elämänhallinnan ongelmat monimutkaistuneet. On silti muistettava, että kaikki väkivaltaisesti käyttäytyvät eivät sovellu tämänkaltaiseen ohjelmaan. Esimerkiksi vakavista mielenterveys- tai päihdeongelmista kärsivät eivät hyödy ensisijaisesti väkivallan katkaisuohjelmasta.

Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaiseviin palveluihin on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Lyömätön Linja Espoossa ry:n vuonna 2013 toimeenpanema valtakunnallinen kehittämishanke. Lyömätön Linja Espoossa ry on toteuttanut asiakastyössään kyseistä Väkivallan katkaisu -ohjelmaa. Ohjelma on saanut vaikutteita Norjan Alternativ til Vold -klinikan toiminnasta sekä Yhdysvalloissa kehitetystä Duluthin mallista (Holma & Nyqvist 2017, 114). Väkivallan katkaisu -ohjelman pohjana on yhteistyömalli, jossa poliisi motivoi ja ohjaa esitutkintaan liittyvässä kuulustelussa lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn henkilön väkivaltaa katkaisevaan palveluun paikkakunnalla. Palveluohjaus on asiakkaalle vapaaehtoinen. Järjestön väkivaltatyön ammattilaiset työskentelevät henkilöiden kanssa, jotka ovat käyttäneet tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa lähisuhteissaan. Väkivaltatyön ohella asiakassuhde myös muuhun yhteistyöhön (kuten päihdetyöhön) on olennainen. Mallissa eri toimijoiden välinen verkostoitunut yhteistyö perustuu yhteisesti sovittuihin toimintakäytäntöihin sekä jatkuvaan, säännölliseen ja reflektoitavaan dialogiin. Ohjelmassa asiakkaat kehittävät itselleen valmiuksia ja saavat välineitä väkivallattomaan elämään. Työn tavoitteena on väkivallan loppuminen ja kaikkien perheenjäsenten turvallisuuden parantaminen. Yhteistyömallin taustalla on ollut eri tahojen huoli siitä, ettei rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen riitä katkaisemaan väkivaltaa tehokkaasti. (Hyvärinen & Hautamäki 2013, 8, 13,19.)

Väkivallan katkaisu -ohjelma koostuu puhelinpalvelusta, yksilökeskusteluista sekä miehille suunnatusta vertaistuellisesta ryhmäohjelmasta. Ohjelmaan on vuonna 2007 kehitetty puolisoille tarkoitettu palveluohjausmalli, jolla turvataan se, että jokainen perheenjäsen saa yksilöllisesti tarvitsemansa avun. Uhrille (yleensä puoliso) sekä mahdollisille yhteisille lapsille (tällöin aina kyseessä myös lastensuo-

ryhmissä autetaan moniammatillisessa yhteistyössä korkean riskin väkivallan uhreja yksilöllisesti ja laaditaan heidän turvallisuutensa parantamiseksi turvasuunnitelma. Väkivaltaa kokeneiden tarpeet ovat hyvin erilaisia. Yksi saattaa tarvita nopeasti asumisjärjestelyä, toinen taas mielenterveyspalveluita. MARAK-ammattilaiset ovat eri aloilta, sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstöä, poliiseja sekä rikosuhripäivystyksen työntekijöitä. (Piispa ym. 2012.) Nykyisin MARAK-ryhmiä on Suomessa yli 30 paikkakunnalla (Amnestyn kuntaselvitys 2016). Kun sovittelu on asiakkaan tarpeet huomioivaa sosiaalista kontrollia (Elonheimon 2004, 187), niin MARAK -menetelmän riskin arvioinnissa keskeistä on uhrin oma käsitys väkivallan riskistä ja hänen kokemansa pelko.

jelulakiin perustuva ilmoitusvelvollisuus) annettava palveluohjaus tai riskinarviointi toteutetaan heti esitutkinnan yhteydessä, sillä jos tekijä ei motivoidu väkivaltaa katkaisevaan palveluun, on vaarana, että uhri jää kokonaan ilman palvelua. Väkivallan katkaisu -ohjelman asiakkaat ovat kokeneet myönteisenä huolenpitona, kun heille soitetaan palvelusta, eikä heidän tarvitse itse jaksaa etsiä tukea.

Väkivaltaa katkaisevassa palvelussa keskeistä on huolehtia uhrin tai uhrien turvallisuudesta. Uhri pyritään aina ohjaamaan hänelle sopivimman avopalvelun piiriin tarjolla olevasta palvelujärjestelmästä, jos hänellä ei vielä ole soveltuvaa tukea. Tekijän, uhrin ja lasten omat hoitoprosessit ovat erillisiä, mutta palveluverkoston työntekijät tekevät yhteistyötä perheen kokonaistilanteen selvittämiseksi ja turvallisuuden arvioimiseksi. Myöhemmin yksilöllisten hoito- ja toipumisprosessien edetessä on mahdollista järjestää rinnalla myös parisuhde- ja perhetapaamisia, sillä väkivalta ei läheskään aina johda parisuhteiden katkeamiseen. Suhteen jatkuessa tarvitaan usein parisuhdeneuvontaa tai -terapiaa, jotta yhteistä arkea ja tulevaisuutta voidaan työstää. Tällöin verkoston yhteistapaamisissa ovat mukana sekä tekijän että uhrin omat väkivaltatyöntekijät. Täällä he voivat halutessaan ohjatusti ja rakentavasti kohdata, puhua ja kuunnella, mitä toisen näkökulmasta on tapahtunut, miksi tekijä on käyttänyt väkivaltaa sekä tulla kuulluksi kokemustensa osalta. He voivat myös hallitusti käsitellä tunteitaan, palauttaa kommunikaatiota sekä selvittää edellytyksiä suhteen jatkoon. (Hyvärinen & Hautamäki 2013, 14, 15, 19, 20, 23.)

Yhteistyömallin keskeinen ymmärrys, asenne ja toimintaperiaatteet sisältävät väkivallan tekijän vastuuttamisen väkivallan käytöstään, sillä pahoinpiteleminen on tekijän tietoinen päätös (Säävälä ym. 2006, 18, 44-45). Mallin tavoitteena on sitouttaa väkivaltaa käyttäneet henkilöt väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Muutosprosessin tavoitteena on elämänhallinnan parantaminen ja väkivaltaisen käyttäytymisen loppuminen. Mallissa rikosoikeudellinen syyte nostetaan palveluun osallistumisesta huolimatta ja lähisuhdeväkivallan osapuolten ohjausta sovitteluun rajataan. Etenkään toistuvaa lähisuhdeväkivaltaa ei sovitella. Kuitenkaan sovittelu ja väkivallan tekijän sekä uhrin omat hoitoprosessit eivät sulje toisiaan pois. Mallissa halutaan antaa viesti siitä, että parisuhteessa tapahtuva väkivalta on rikos ja siitä seuraa rangaistus.

Palveluun sitoutuminen ja väkivallattomuustaitojen opettelu edellyttävät asiakkaan omaa motivaatiota ja vastuunottoa käyttämästään väkivallasta. Vastuunottoaminen on olennainen asia, kun arvioidaan uhrin tai uhrien turvallisuutta ja lasten kasvuolosuhteita. Mallissa sanoudutaan irti väkivallan käytön tekosyistä sekä uhrin kokemusten vähättelystä ja osasyöllistämisestä. Väkivallan katkaisutyö ja sen uusiutumisen ennaltaehkäisy vaativat usein pitkäaikaista työskentelyä. Työskentelyprosessin kesto Väkivallan katkaisu -ohjelmassa on yleensä vuodesta puoleentoista vuoteen tapauskohtaisesti vaihdellen. Työskentelyä jatketaan asiakkaan tarpeiden mukaan, hänet voidaan ohjata jatkotyöskentelyyn myös kunnan peruspalveluihin tai yksityiselle terapeutille.

Tekijä- ja uhrilähtöisessä auttamistyössä riita ja väkivalta erotetaan aina toisistaan. Asiakas puhuu usein itse riidasta ja sen kärjistymisestä fyysiseksi yhteenotoksi, mutta auttamistyössä näkökulmaa vaihdetaan ja monipuolistetaan. Tarkoituksena on, että väkivallan käyttäjä tavoittaa ne syyt, joista sietämätön tunne tulee ja oppii tunnistamaan tilanteita, joissa uhkaa käyttäytyä väkivaltaisesti. Väkivaltaa käyttäneelle on tärkeää löytää luottamus itseensä aluksi ulkoisilla menetelmillä, kuten aikalisällä eli paikalta poistumisella. Väkivallattomuustaidoissa edetään hienovaraisempaan tunnetyöskentelyyn, kuten sisäiseen puheeseen (ks. Archer 2012), tunteiden tunnistamiseen ja niistä puhumiseen. Tapahtuneita väkivallantekoja hyödynnetään työskentelyssä, kun tunteita, tekoja, valintoja ja niiden seurauksia käydään läpi yksityiskohtaisesti, sekä pohditaan kohtia ja tilanteita, joissa henkilöllä on mahdollisuuksia harkita ja valita toisenlainen toimintatapa kuin ennen. Työntekijä voi hyödyntää väkivallattomuustaitojen käsittelyssä esimerkiksi ratkaisu- ja voimavarakeskeisiä työmenetelmiä, kuten dialogisuutta ja reflektiivisyyttä ja kognitiivis-behavioraalista työtettä. Aktiivisen asiakastyön jälkeen väkivaltaa käyttänyt siirtyy itsenäiseen väkivallattomuustyöskentelyyn ja yhdessä hänen kanssa sovitaan arviointi- ja seuranta-tapaamisista. (Hyvärinen & Hautamäki 2013, 23-24.) Keskusteluissa väkivaltaan syyllistyneiden kanssa on ylipäänsä oleellista löytää keinoja, joilla väkivallan tekijät saadaan itse haastamaan rakentamansa oikeutusmallit toiminnalleen. Tekijälähtöinen väkivaltatyö edistää väkivallattomien käyttäytymismallien opettelua.

Terhi Partasen (2008) psykologian alaan kuuluva väitöskirja lähisuhdeväkivaltaan syyllistyneiden miesten ryhmäterapeuttisesta vuorovaikutuksesta tuo esiin erityisten terapeuttisten strategioiden käytön lähisuhdeväkivallan hoidossa perinteisempien terapeuttisten työtapojen rinnalla. Väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseen ja siitä vastuullistamiseen tähtäävien keskustelullisten strategioiden lisäksi osoitetaan asiakkaan vahingollisen toiminnan tavoitteellinen luonne. Erityisten terapeuttisten strategioiden haasteellisena tavoitteena on laajentaa asiakkaan näkemystä kyvystään hallita omaa toimintaansa. Tämä tapahtuu osoittamalla heidän kykynsä valita hetki hetkeltä toimintatapansa (väkivalta)tilanteissa. (Partanen 2008, 40.) Lähisuhdeväkivaltaa käyttävien miesten ryhmäterapian sosiaalisessa kontekstissa miehille rakennetaan uudenlaista minuutta, miehisyyttä ja maskuliinista identiteettiä. Ryhmäterapeuttisen vuorovaikutuksen eli omien kokemusten jakamisen ja muiden kuuntelemisen myötä mies vertaistuetusti käsittelee vaikeita tunteitaan (esimerkiksi heikkouden tai avuttomuuden tunteitaan) ja ottaa samalla vastuuta käyttämästään väkivallasta. (Partanen 2008, 21.)

Väkivallan uhrin tarvitsevat emotionaalista tukea, heillä on suuri tarve puhua sekä tulla kuulluksi kokemuksistaan. Tuki auttaa uhria löytämään voimavarojaan, palauttaa toimintakykyä, tuottaa subjektiutta sekä toisaalta auttaa purkamaan parisuhdeväkivaltaan mahdollisesti liittyviä epärealistisia odotuksia. Palvelujärjestelmän tuen piirissä uhri on aidosti asiantuntija oman hyvinvointinsa, terveytensä, asioidensa sekä elämänsä suhteen. Väkivallan uhrille tämä on väylä aitoon ja todelliseen au-

tonomiaan. Prosessi saattaa olla pitkä ja vaativa, mutta tuen avulla uhri pääsee irti, toipuu ja selviytyy väkivaltakokemuksista ja niiden seurauksista. Työskentelyssä väkivallan uhri saa apua toipumiseen ja tietoa sen ymmärtämiseen, kuinka väkivalta on vaikuttanut itseen ja muuttanut itseä. Henkilökohtaisen avun ja tuen avulla uhrin on mahdollista työskentelyn avulla käsitellä asemaansa parisuhteessaan ja ymmärtää prosesseja, joiden myötä hänet on alistettu väkivallan tekijän kontrolliin. Sopeutuminen on ollut uhrin keino selviytyä väärinkäytöksistä väkivaltaisessa suhteessa, mutta ymmärryksen myötä kasvaa tietoisuus, jonka avulla on mahdollista irtautua alisteisesta uhrin asemasta. Kun väkivalta ja sen vaikutukset omaan itseen tunnistetaan, on mahdollista vaikuttaa siihen, ettei uhri joudu uudelleen väkivaltaiseen ihmissuhteeseen.⁴⁰

Luottamuksen käsite on keskeinen väkivallan syitä ja seurauksia jäsenettäessä (ks. myös Husso & Virkki 2008). Auttamistyössä nostetaan esiin, että etenkin väkivallan tekijän kanssa työskennellessä on heti alussa keskeistä se, että tekijä sitoutuu käsittelemään omaa väkivaltaista käyttäytymistään. Näin sovittelumenettelyssä tuotettu näkemys kasvavasta *luottamuksesta suhteen toiseen osapuoleen* eroaa ratkaisevasti tekijä- ja uhrilähtöisen väkivaltatyön käsityksestä, jossa oman henkilökohtaisen väkivaltaisuuden kohtaamisen ja sen kanssa työskentelyn myötä *luottamus oman käyttäytymisen hallitsemiseen* kasvaa. Se on luottamusta siihen, että oma käytös pysyy melko samanlaisena tilanteesta huolimatta. Luottamus syntyy siis oman käyttäytymisen ennakoitavuudesta. Tekijän kanssa henkilökohtaisesti tehtävä väkivaltatyö on siten ensisijaisen tärkeässä asemassa, jotta väkivaltainen käyttäytyminen parisuhteessa loppuu.

Pari- ja lähisuhdeväkivallan estämiseksi ja sen lopettamiseksi tulee luoda tarpeisiin vastaavia, kynnyksettömiä, kaikille saavutettavia palvelupisteitä, jotta niihin voidaan ohjautua ja ohjata. Kynnyksettömien palvelupaikkojen tulee olla päivystyspisteitä, joihin väkivallan uhrit ja tekijät voivat tulla selvittämään elämäntilannettaan ilman ajanvarausta luotettavien ammattilaisten avustuksella. Tarvitaan kriisipalveluja, ennaltaehkäiseviä, ja selviytymisvaihetta tukevia palveluja. Väkivallan uhrien tulee päästä parhaan mahdollisen tuen piiriin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, kun ongelmia ilmaantuu, jo paljon ennen virallisen järjestelmän ja sovittelumenettelyn väliintuloa, mutta viimeistään siinä vaiheessa, kun väkivalta tulee viranomaisten tietoon. Paikkakuntaakohtaisesti poliisin, syyttäjän, sovittelutoimiston ja palvelutahojen on yhdessä pohdittava prosessien kulkua etenkin palveluista putoamisen estämiseksi. Euroopan Unionin tasa-arvoviraston mukaan Suomessa oli neuvontaja turvakotipalveluja suhteessa väestön määrään 27 jäsenmaasta neljänneksi vähiten

40 Terapeuttisen työskentelysuhteen lisäksi myös vertaisryhmätyöskentely on todettu menestyksekkääksi menetelmäksi paitsi väkivaltaisen käyttäytymisen vähentämisessä, niin myös väkivallasta toipumisessa. Vertaisryhmät vahvistavat ajatusta, että yksilö on itse asiantuntija omassa toipumisessaan, jolloin tunteiden ja kokemusten jakaminen saman kokeneiden kanssa voimaannuttaa.

(Eige 2012). Väkivallan uhrien palveluita tulee kehittää lisäämällä turvakotipaikkoja Euroopan neuvoston suosittelemalle tasolle (500 paikkaa). Kunnan turvakotien lisäksi apua tarjoavat avopalvelut, joiden määrää tulee myös lisätä. Myös järjestöjen palvelutarjontaa ja tukitoimia tulee voida hyödyntää kunnissa nykyistä laajemmin. Netissä toimiva Nettiturvakoti auttaa jo väkivallan kaikkia osapuolia.⁴¹ Verkkoon ja maan kattavasti eri paikkakunnille tarvitaan myös vertaisryhmiä.

Väkivallan kokeminen läheisessä ihmissuhteessa aiheuttaa muun muassa jaksamisvaikeuksia. Samalla heikkenee kyky etsiä apua järjestelmän eri luukuilta. Kunnissa on jo nyt paljon erikoistunutta osaamista väkivaltaa kokeneiden auttamiseen. Osaaminen ei kuitenkaan välttämättä tavoita apua tarvitsevia, etenkin niitä, joilla on vaikeuksia ottaa ensimmäinen askel avun hakemisessa. On myös edelleen tavalista, että väkivaltaa ei sosiaali- ja terveystieteissä käsitellä omana erillisenä ilmiönään, vaan asiakkaita autetaan oman organisaation ongelmanmäärittelyjen kautta. Silloin parisuhdeväkivalta saatetaan määritellä osaksi mielenterveys-, parisuhde, lastensuojelu tai päihdeongelmaa, ja varsinainen väkivaltaan puuttuminen jää sivuun. Tämä ei auta väkivaltaa kokenutta irtautumaan väkivaltaisesta tilanteesta eikä selviytymään seurauksista.

⁴¹ Suomessa seksuaaliväkivallan uhrien SERI-tukikeskuksia on vain yksi. Niitä pitäisi olla vähintään 13. Tällä hetkellä seksuaaliväkivaltaan syyllistyneille apua tarjoavat ainakin Tampereen Välitä-yksikkö, Helsingin Sexpo-säätiö ja Oulun Serita-hanke.

XI Sovittelu ja uhriutumisen ohittaminen

Tutkimuksessani olen tarkastellut sitä, miten sovittelukäytännöissä tunnistetaan parisuhdeväkivallan erityisiä piirteitä; arvioinut käytäntöjä eri näkökulmista ja erilaisten aineistojen avulla. Edelleen olen eritellyt sitä, kuinka parisuhdeväkivallan sovittelukäytännöissä väkivaltarikos, uhrius sekä tekijyys tunnistetaan. Aineiston perusteella voi todeta, että tunnistamisen sijaan väkivalta ja sen piirteet sekä uhrius ja tekijyys häivytetään näkyvistä, ne katoavat. Analysoin tätä väkivallan katoamista toimijuuden käsitteen avulla. Olen hahmotellut erityisesti uhrille sovittelussa rakennettua toimijuutta, tarkastellut sen kääntöpuolta, uhriutumisen prosessuaalisuutta. Toisin sanoen, tässä uhriutumisen prosessissa uhrin toimijuutta haavoittavaa väkivaltaa tunnistetaan puutteellisesti. Sovittelukontekstissa etenkin parisuhdeväkivallan seurauksia ei ole. Läpi tutkimuksen pohdin, onko eettisesti kestävää sovitella väkivaltaa, joka aiheuttaa tyypillisesti vakavaa ja pitkäkestoista kärsimystä, jos sovittelumenettelyn myötä uhriutumisen prosesseja kieltäydytään näkemästä.

Tutkimuksen aluksi arvioin sitä, kuinka sovitteluideaalin mukaiset arvot toteutuvat käytännössä, sovittelu- ja väkivaltatyön arjessa. Kysyin, mitä sovittelukäytäntö merkitsevät parisuhdeväkivallan osapuolten etujen kannalta. Vertailin kyselyihin perustuen sovittelijoiden, eri järjestöjen väkivaltatyöntekijöiden sekä sovittelukäytäntöä käsittelevän opaskirjan näkemyksiä parisuhdeväkivallan sovittelukäytännöistä ja suhteutin niitä sovitteluideaaliin. Esitin, että yleiset sovitteluperiaatteet eivät kykene vastaamaan parisuhdeväkivallan erityisluonteen asettamiin haasteisiin.

Väkivalta tekee parisuhteesta vallankäytöltään epätasapainoista. Sen myötä sovitteluideaalin perusedellytys, kaksi sovittelutilanteessa tasavertaisena neuvottelevaa kumppania, menettää merkityksensä. Nykyinen sovittelumenettely ei ole toimiva, saati tasa-arvoinen uhrin ja tekijän kannalta. Kyselyn perusteella näyttää siltä, että sovittelusopimuksen solmiminen on keskeinen prosessia määrittävä toimi sekä sen olemassaolon oikeutus. Sopimus solmitaan valtaosassa soviteltavia parisuhdeväkivaltajuttuja ja se vaikuttaa olennaisesti asianosaisten oikeusasemaan. Nykyisellään sovittelumenettely hyödyttää tai tuottaa suoranaisia etuja väkivaltaan syyllistyneelle, koska sovinto merkitsee yleensä syytetoimien raukeamista ja epäillyn tekijän välttymistä rikosoikeudellisilta seuraamuksilta. Väkivallan uhrin näkökulmasta sopimuksen syntyminen on ongelmallinen oikeusturvaa heikentävän vaikutuksensa vuoksi. Konkreettisesti väkivallan uhrius katoaa aineellisten haittojen hyvittämisen osalta. Uhrien rahalliset hyvitykset ovat harvinaisia ja jos niitä maksetaan, ovat ne nimellisinä korvauksina pieniä. Aineistoni 146:sta tapauksesta yhdessätoista sopimuksessa

on merkintä korvaussummasta. Näissä korvaussummien keskiarvo on 419,18 euroa. Suurin yksittäinen korvaussumma on 1000 euroa.

Parisuhdeväkivaltaan soveltumattomien sovitteluideaalien vuoksi sovittelukäytännöt rakentuvat riittämättömiksi keinoissaan ennaltaehkäistä, katkaista sekä jälkihoitaa väkivaltaa. Sovitteluidealien ja -käytäntöjen väliset ristiriitaisuudet esiintyvät väkivaltaa työssään kohtaavien tahojen kahtia jakaantuvina diskursseina väkivallasta konfliktina vs. vallankäyttönä. Lisäksi väkivaltatyötä tekevät järjestöt (Naisten linja, Miesten Lyömätön Linja sekä Rikosuhripäivystys) esittivät, että uhrin ja väkivallan tekijät tulisi sovittelun sijaan ohjata ensisijaisesti väkivalta-, mielenterveys- ja päihdetyöpalvelujen piiriin.

Sopimusasiakirjoja tarkastellessani kiinnitin huomioni siihen, mitkä ovat sopimisen seuraukset osapuolten ja etenkin uhrin toimijuudelle. Samalla pohdin sitä, missä määrin parisuhdeväkivallan sovittelu on rikosoikeudellinen ja missä määrin sosiaalinen menettely. Sopimusasiakirjoissa, sopimusten rikosnimikkeissä, pahoinpitelyksi nimetyt epäilty tekija ja uhri -asetelmat tulevat sopimuksen solmimisen myötä häivytytyiksi. Sopimuksissa parisuhdeväkivallan syyt jäsentyvät kolmen erilaisen selitysmallin kautta. Näitä ovat vuorovaikutuksen häiriintyminen, toimijalähtöinen sekä yhteiskunnallinen selitysmalli. Selitysmalleissa väkivalta itsessään ei ole juuri koskaan ongelmien syy, vaan väkivalta nähdään lähinnä suhteen kommunikaatio-ongelmien sekä yksilön päihde-, mielenterveys- tai muiden sosiaalisten ongelmien seurauksena. Väkivallan olemassaolo samaan aikaan ikään kuin kielletään nimeämällä sille monia korvaavia syitä ja toisaalta väkivalta itsessään on näiden eri syiden eskaloitunut seuraus; se on tilannesidonnainen, tahaton, poikkeuksellinen sekä aiheuttamiltaan vahingoilta ja kärsimyksiltä vähäinen keino ratkaista suhteen ristiriitoja.

Se, miten kieltä käytetään ja miten asioista puhutaan vaikuttaa vahvasti siihen, miten asiat mielletään. Sovittelu on hallinnan analytiikan mukaisesti uusliberaali yksilöiden käyttäytymisen ohjailun muoto, jossa sopimuksellisuus korostuu. Tässä tutkimuksessa sovitteluinstituutio ymmärretään hallintavallan käyttäjänä ja sopimukset hallinnan välineinä; ne ovat vapaaehtoista sitoutumista sovitteluinstituution sovitteluideologian määrittämien suuntaviivojen mukaisesti. Sovittelu itsessään on eräänlainen institutionalisoitunut diskurssi, jossa rakennetaan yhdenmukaista moraalijärjestystä koskien väkivallaksi eskaloitunutta konfliktia ja sen osapuolia. Tämänkaltainen väkivallan poisselittäminen on tarkentanut analyysiä siitä, kuinka sopimuksissa tuotetaan tietynlaista, yleisluonnehtivaa tekstuaalista totuutta väkivaltaan johtaneista tapahtumista sekä osapuolten toimijuuden merkityksestä. Tämä todellisuuden rakentaminen tapahtuu institutionaalisessa kontekstissa säädellyn retorisen kielenkäytön avulla. Sovittelukontekstissa parisuhdeväkivallasta rakennettu tarina on sekä sisällöltään (tapahtumainkuvaukset) että tekniseltä ilmaisultaan (sana- ja lausevalinnat) yksijuoninen. Tämän retorisen kielen, puhetekojen, avulla neuvotellaan sovittelutilanteessa tapahtumainkuluille, koetulle ja kerrotulle, yh-

teiset merkitykset ja yhtenäinen tarina. Erityisen kuvaavaa on se, että sopimusten asiasisällöltään juonellisesti etenevä tapahtumainkuvaus voidaan käsitteellisten ja kieliteknisten valintojensa osalta tiivistää yhteen ydinmalliin, joka pitää sisällään kaikki aineiston yksittäiset sopimuksella sovitut tapaukset. Yksiaänisen ”totuuden” rakentaminen sovittelumenettelyssä kadottaa ennen kaikkea parisuhdeväkivallan seurausten jatkumon.

Kun sopimuksellisuuden myötä väkivaltarikos ja sen seuraukset katoavat, katoaa samalla uhriuden merkitys eli sen olemassaolo. Sovittelukehyksessä nainen-mies-väkivalta -tapahtumasarja nimetään vastavuoroiseksi parisuhdeväkivallaksi, jolla ei oikeastaan ole uhreja eikä tekijöitä, sillä vastuukysymykset jakautuvat osaksi samaa tilanteista kokonaisuutta. Väkivallan uhrin katsotaan olevan osallinen väkivaltaan, sillä hän on kanssavastuullinen niihin edeltäviin tapahtumiin, jotka ovat eskaloituneet väkivaltarikokseksi. Sovitteluinstituution hallinnan kielessä muovataan sekä väkivaltarikoksen että sen osapuolten toimijuuksien merkityksiä itsen muovaamisen tekniikkoina. Sovittelutilanteessa herätetään henkiin uhri-tekijä -kategoriaparin sijaan sopijaosapuoli-sopijaosapuoli -pari, jolloin jaettuun ymmärrykseen ja kieleen perustuva merkityksenanto mahdollistaa sopimuksen syntymisen.

Sovitteluinstituution piirissä elää illuusio uhrin täysvaltaisesta toimijuudesta ja vapaasta tahdosta sopia omista asioistaan. Kuitenkin sovitteluinstituution käytännöissä on uhrin aseman, oikeusturvan, etujen ja tarpeiden kannalta keskeisiä ongelmia, joiden suhteen käytännöt ovat riittämättömiä ja suorastaan vahingollisia. Näitä uhritumisen prosessien kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat ainakin väkivallan toistuvuuden ja vakavuuden sekä henkisen väkivallan puutteellinen tunnistaminen ja sovittelun asema vaihtoehdona rikosoikeusprosessille. Sovittelukontekstissa parisuhdeväkivallan toistuvuuden ja vakavuuden määrittelyt ja yhteenkietoutumiset ovat väkivallan riskinarvioinnin kriteereinä niin tulkinnanvaraisia, että seurauksiltaan vakavien väkivaltakierteiden sovittelu on todennäköistä.

Sovittelussa väkivallan tekijän vastuu teostaan ei suoraan poistu sovittelun myötä. Kuitenkin uhrin toiminta, teot tai tekemättä jättämiset väkivaltatapahtumaan liittyen korostuvat. Uhrista rakennetaan osallisuuden kautta kanssavastuullista väkivaltatilanteesta ja sen kehityskulussa kohti kärjistymistään. Tämä vastuullistaa uhria sopimiseen. Sovitteluinstituutio korostaa pari- ja lähisuhdeväkivallan sovittelun yhteydessä etenkin *uhrin yksilöllistä oikeutta* sovitteluun. Parisuhdeväkivaltatapauksia koskevassa asiantuntijakeskustelussa uhrin haavoittuvaa asemaa koskeva argumentaatio keskittyy sovittelumenettelyn puolustajilla pääasiassa sovittelumenettelyn kehittämiseen ja kritisojilla itse parisuhdeväkivaltailmiön ympärille. Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn puolustajat vetoavat siihen, että sovittelu on ennen kaikkea uhrin oikeus ja mahdollisuus sekä siihen, että sovittelu perustuu yksilön vapauteen. Puolustajille uhrin vapaus on vapautta valita menettely niin halutessaan. Samalla puolustajat katsovat, että sovittelujärjestelmän vahvuus perustuu sen institutionaaliseen asemaan, jonka kautta asiakkaisiin voidaan vaikuttaa sen verran kuin

asiakkaat mahdollistavat. Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn kritisoijat korostavat puolestaan sitä, että parisuhdeväkivallan uhria tulee suojella sovittelumenettelyltä. Tällöin kritisoijien näkemyksissä virallisinstituutiolla on vastuu ja velvollisuus suojella uhria ennen kaikkea uhriutumista edistäviltä ja syventäviltä ajattelutavoilta ja käytännöiltä. Merkille pantavaa on se, että keskustelussa määrittelyvaltaansa käyttävät asiantuntijatahot, jotka pystyvät normittamaan uhriuteen liittyviä toiminnallisia päämääriä sovittelukontekstissa, koettavat argumentaatiotaktiikoidensa avulla marginalisoida väkivallan uhrin kokemuksia ja siten kieltäytyä kuuntelemasta niitä.

On selvää, että sovittelumenettelyä ei tule käyttää etenkin uhrien ohjailun välineenä. Sovittelussa kyse on eräänlaisesta yksilön vapauden ideaalista, joka toimii sovitteluinstituution määrittämässä raameissa. Sovittelun institutionaalisissa käytännöissä luodaan illuusio uhrin täysvaltaisesta toimijuudesta ja vapaasta tahdosta asiansa hoitamisessa. Sovitteluinstituutio odottaa uhrilta vahvaa toimijuutta, asiansa hoitamista, ikään kuin väkivalta ei olisi hänen toimijuuttaan juuri haavoittanut. Paradoksaalisesti uhri yhtä aikaa vastuullistetaan ja jätetään kuitenkin vaille suojelua. Sovittelukäytännöt tekevät mahdolliseksi parisuhdeväkivallan dynamiikalle ominaisen vastuuseen, häpeään ja syyllisyyteen liittyvien asetelmien uusintumisen väkivallan haavoittaman uhrin toimijuudessa. Sovittelussa nämä yhdessä saattavat osaltaan moninkertaistaa ja syventää uhriutumista. Väkivaltarikoksen ohittamisesta ja ohipuhumisesta seuraa se, ettei sovitteluinstituution piirissä väkivallan seurauksia ja varsinaisia avuntarvitsijoita ole olemassa, vaikka väkivalta aiheuttaa sen kokijoille valtavasti kärsimystä.

Parisuhdeväkivallan sovittelukäytännöissä ei edelleenkään ole yhtenäistä linjaa sen paremmin poliisin, syyttäjien kuin sovittelutoimistojen piirissä. Epäyhdensuukaisuus niin ohjautumisen kriteerien, toimintamallien kuin jälkiseurannan suhteen heikentää merkittävästi parisuhdeväkivallan uhrien oikeuksien toteutumista. Sovittelussa systemaattisia työvälineitä väkivallan riskinarviointiin ei ole kattavasti käytössä. Sopimuksista koostuvan aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että väkivallan psyykkiset ja fyysiset seuraukset ohitetaan siitäkkin huolimatta, että sopimuskuvaukset viittaavat pitkäkestoisten, vakavien ja moninaisten ongelmien sekä fyysisen väkivallan läsnäoloon. Sannin tapausesimerkki kertoo etenkin seksuaalisen väkivallan ja sovittelumenettelyn ongelmallisesta suhteesta ja vakavista puutteista viranomaisten parisuhdeväkivallan luonnetta ja dynamiikkaa koskevassa ymmärryksessä. Seksuaalinen väkivalta on uhria vakavasti traumatisoiva, yleinen ja samalla vaikeasti määriteltävä ongelma osana parisuhdeväkivaltaa. Sannin tapausesimerkki näyttää, kuinka uhrikokemus saatetaan torjua ja mitätöidä osana viranomaiskäytäntöjä sekä sovittelumenettelyä.

Parisuhdeväkivallan sovittelumenettely yrittää hallinnoida monimutkaista ja vakavaa sosiaalista väkivaltaongelmaa yksilöistä johtuvina riskeinä. Sovitteluinstituution kehittämistyö on niin vahvaa ja päämäärätietoista, että se jättää asian kustannuksella huomioimatta lähisuhteiden väkivallan todellisen luonteen ja dy-

namiikan sekä etenkin väkivallan uhrin oikeudet ja todelliset tarpeet. Sovittelun piiriin ohjautuvassa parisuhdeväkivallassa fyysisen väkivallan teot ovat jo tapahtuneita, joten ongelmat ovat todellisia ihmisten elämäntilanteissa. Väkivallan uhrien toive ja tavoite on muutos kriisiytyneeseen elämäntilanteeseen. Muutostarve ei ole kuitenkaan automaattinen synonyymi sovittelumenettelylle, vaan muutospäämäärä voidaan saavuttaa toisenlaisella, sovittelumenettelystä riippumattomalla menettelyllä ohjaamalla väkivallan osapuolet esitutkinnasta palvelujärjestelmän piiriin. Palveluohjauksen kautta uhrin ja tekijät saavat apua väkivalta- ja muihin ongelmiin sekä tukea niistä selviytymiseen. Samalla rikosoikeusprosessin tulee edetä itsenäisesti. Sovittelu voisi tulla kyseeseen vain lisäresurssina rikosoikeudellisen prosessin päätyttyä.

Tämänkaltaisessa väkivallan haavoittavuutta vieroksuvassa suomalaisessa ilmastossa sovitellaan parisuhdeväkivaltaa laajasti rikosoikeuden seuraamusjärjestelmän yhteydessä. Uhrin ja väkivallan tekijän välisen epätasa-arvon ja epäoikeudenmukaisuuden sisään rakentuminen ja uusintaminen sovittelumenettelyssä on moraalisesti kestämätöntä. Oikeusturvan toteutuminen ei ole yksityisoikeudellinen sopimusasia osapuolten intresseistä etenkään vakavissa henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa.

Sovittelussa parisuhdeväkivallasta sosiaalisesti rakennettu ymmärrys vaikuttaa väistämättä väkivallan osapuolten elämään yksilöinä ja yhteiskunnallisina toimijoina. Tämä ymmärrys jäsentää ja heijastaa laajemmin sitä, miten lähisuhteiden väkivalta ymmärretään suomalaisessa yhteiskunnassa. Samalla puutteellinen ymmärrys väkivallasta estää sellaisten käytäntöjen kehittämisen ja hyödyntämisen, jotka sekä turvaavat uhrin ja väkivallan tekijän oikeuksien tasa-arvoisemman toteutumisen että aidosti puuttuvat väkivaltaongelmaan ja muihin ongelmiin.

XII Parisuhdeväkivallan sovittelumenettely sensitii- visenä ja yhteiskunnallisena tutkimusaiheena

Vuosia sitten olin yhtenä alustajana koulutustilaisuudessa, jonka yleisö koostui yksinomaan sovittelutoiminnan ammattihenkilöistä kautta maan. Vuoroni tullessa en voinut olla huomaamatta, kuinka puolet paikallaolijoista oli poistunut edeltävän tauon aikana. Jäljelle jääneiden henkilöiden kanssa syntyi hyvä ja rakentava vuoropuhelu sekä muutamia arvokkaita kontakteja.

Aiemmin olin ihmetellyt ja tuskaillut, kuinka vaikeaa oli tavoittaa haastateltavia aiheen tiimoilta. Olin suhtautunut haastateltavien puutteeseen väistämättä henkilökohtaisena tappiona ja epäluottamuksen osoituksena. Koulutustilaisuuden tyhjiä tuoleja katsoessani ymmärsin kuitenkin ensimmäisen kerran konkreettisesti, että pari- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu on arka ja kiistanalainen asia myös sovittelukentän sisällä. Tuon syksyisen iltapäivän jälkeen en enää kyseenalaistanut itseäni tai tutkijuuttani, korkeintaan jatkoin tuskailua tutkimusaiheen valinnastani.

Koulutustilaisuudessa sovittelun ystävälliset ammattihenkilöt kertoivat minulle suoraan, että uhrien ja tekijöiden tavoittaminen haastattelua varten olisi miltei mahdoton tehtävä, koska väkivallan kokemuksista puhuminen on vaikeaa. Aiemmin olin jo tullut siihen johtopäätökseen, että alkuperäisen tutkimussuunnitelmani mukainen sovittelutilanteiden havainnointi ei tulisi onnistumaan. Tilaisuuden kautta sain kuitenkin mahdollisuuden haastatella kahta sovittelukentän toimijaa; sovittelun ammattihenkilöä sekä vapaaehtoista sovittelijaa. Tutkimuslupa-asiani olivat kunnossa, joten useat sovittelun ammattihenkilöt ympäri Suomen lupautuivat lähettämään minulle toimistokohtaisia sopimuksia. Koin avoimen vuoropuhelun myötä vahvistuneen yhteisymmärryksen ja luottamuksen osaltaan helpottavan omaa tutkimustyötäni. Samalla syntyi se varmuus, että olemme yhteisellä asialla, meillä on halu ja motivaatio puuttua väkivaltaongelmaan.

Väkivalta pakenee määrittelyjä ja juuri siksi sen sanoittamiseksi on ponnisteltava. Tämä tutkimus ulottuu yksityisen elämän ja henkilökohtaiseksi koetun parisuhteen alueelle väkivaltaan kiinteästi liittyviin häpeän ja syyllisyyden, pelon ja ahdistuksen sekä surun ja vihan vaikeisiin tunteisiin. Tutkimus ottaa kantaa sen puolesta, että väkivalta tulee kertoa ja kuunnella täyteen merkitystä.

Kun uhrilla on lupa ja oikeus sanoittaa kokemuksensa ja muilla on empatiaa ja rohkeutta kuunnella, tunnistaa ja tunnustaa tuo kokemus ja sen seuraukset, tulee väkivalta näkyväksi ja sen kitkeminen helpommaksi. Myötätunto vaatii rohkeutta. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus puolestaan ovat arvoja, joista ei pidä neuvotella vaan ne tulee vaatia. On uskallettava puhua ja puolustaa haavoittuvaa. Nykymaa-

ilmassa ei voi liiaksi tuoda esiin sitä, että ihmisoikeuksien puolustaminen ei ole ääripään liikehdintää, se on sanoja ja tekoja ihmisyyden ja inhimillisyyden puolesta, sillä ihmismieli on haavoittuvainen.

Vaikeaksi koettu ja vaiettu aihe on usein myös tärkeäksi koettu aihe. Pari- ja lähisuhdeväkivalta koskettaa ihmissuhteiden kautta suoraan tai välillisesti suurta ihmismäärää, ja sen kautta ollaan tekemisissä melko perimmäisten ihmisyyttä koskevien kysymysten kanssa. Kaikilla on siis oikeus tarinaan, se on yhteinen ja jaettu. Tarinan kautta voimme tunnistaa inhimillisyytemme ja toimijuutemme, sillä todellinen vapaus edellyttää aina subjektin asemaa, mahdollisuutta tulla siinä tunnustetuksi. Ihmisyyden on jotain, joka tulee voida jakaa ja tämä liittyy sen ymmärtämiseen, että ei ole ihan helppoa olla ihminen. Omalla tavallaan tutkimukseni osallistuu eksistentiaaliin pohdintaan siitä, kuinka ihmisen olemassaololle ominainen tuska ja kärsimys, koettu ja toiselle aiheutettu kipu voidaan ratkaista tai voidaanko sitä ylipäänsä ratkaista. Jokaisen ihmisen kipu on aina ainutlaatuisesti koettu, mutta voimme yrittää ymmärtää jotakin tuosta kärsimyksestä, koska kipua ja surua kokevat kaikki. Nämä tunteet ja kokemukset yhdistävät myös väkivallan uhreja ja tekijöitä. Voidaan kysyä, mitkä ovat ihmisen mahdollisuudet pidättäytyä väkivallasta tai torjua sitä, sillä sinne missä on ihmisiä ja ihmissuhteita, tulee väkivalta läsnäolevaksi kutsumatta ja saattaa realisoitua monenlaisissa sanoissa ja teoissa.

Tutkimukseni voi määritellä sensitiiviseksi myös yleisemmällä perusteella. Se analysoi sovittelumenettelyn institutionalisoituja yhteiskunnallisia käytäntöjä ja sosiaalista kontrollia, eli ilmiöittää niiden todellisuutta ja tulkitsee niiden rationaalisuutta ei-hegemonisesta ja kriittisestä näkökulmasta käsin. Tutkimuksessani tiede kohtaa vallan; tietynkaltaisen sovittelun institutionaalisen ajattelu- ja puhetapojen vakiinnuttamistavoitteen. Asetelma, joka tuo esille sovitteluinstituution epäkohtia sekä hahmottaa piilottelevia dynamiikkoja, on omiaan aiheuttamaan vastareaktioita niissä poliittisissa intressitahoissa, joille tutkimustieto ei näyntyä suotuisana ja jotka tavoittelevat sovitteluinstituution vakiinnuttamista ja jatkuvaa laajentamista myös pari- ja lähisuhdetapauksissa. Tällöin tutkimus voi näyntyä jo saavutettujen etujen kaventajana.

Aiheena vahvasti politisoitunut parisuhdeväkivallan sovittelu kärjistää ihmisten näkemyksiä helposti vastakkaisiksi paitsi sovittelukentän sisällä niin myös eri asiantuntijatahojen piirissä. Parisuhdeväkivallan sovitteluun saatetaan puolustaa vetoamalla siihen, että se on puutteistaan huolimatta eräs virallisen tahon keino puuttua väkivaltaan. On varmasti olemassa myös niitä pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksia, joissa sovittelu voi olla riittävä interventio estämään väkivallan eskaloitumista. Tutkimukseni aineistoista nousevien havaintojen perusteella on kuitenkin syytä pohtia, miksi intiimisuhteiden väkivaltarikoksessa tulisi tyytyä konfliktilähtöisenä huonosti soveltuvaan ja käytännölliseen puutteelliseen menettelyyn, kun palvelujärjestelmän ja väkivaltatyön integrointia koskevin muutoksin voidaan väkivaltaongelmaa ehkäistä ja katkaista nykyistä systemaattisemmin, tehokkaammin sekä pitkäjänteisemmin.

Tutkimukseni tekeminen on vienyt aikaa, monesta syystä. Siksi voidaan kritisoiden esittää, että esimerkiksi kyselyjen ajankohdasta on vierähtänyt jo tovi aikaa ja väkivaltatyöntekijöiden asenteet sekä sovittelukäytännöt ovat koulutuksen myötä viime vuosina muuttuneet. Kuitenkin sovittelun teoreettiset lähtökohdat konfliktikeskeisenä ratkaisumenetelmänä ovat vuosikymmenten saatossa säilyneet keskeisin osin ennallaan, samoin kuin Suomessa vuonna 2006 voimaan tullut sovittelulaki, jota voi luonnehtia väljäksi puitelaksi. Myös pari- ja lähisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn mallinnukset ovat säilyneet vuosien saatossa. Ja mikä olennaisinta; parisuhdeväkivalta, sen dynamiikka, sen alistavuus, sen pakko ovat sitä mitä ovat, ne eivät ole ajan saatossa muuksi muuttuneet.

Tutkimuksen on palveltava ennen kaikkea tiedettä, vaikka eri tahojen poliittiset pyrkimykset kurottaisivat sitä kohti. Tiede on läpinäkyvää ja rehellistä siten, että se on tietoinen omista taustaoletuksistaan ja omista vaikuttimistaan; niistä käsityksistä, jotka jäsentävät ja ohjaavat omaa näkökulmaa. Sittenkin tutkimus on aina tietystä näkökulmasta esitetty tulkinta kohteestaan, tieto on aina rajallista, aina vaillinaista ja epätäydellistä, eikä tutkimus varsinaisesti tule koskaan valmiiksi. Sanotaan, että ”hyvä tutkimus häiritsee yhteiskuntaa”, eli saattaa käydä niin, että jokin totena pidetty käsitys asiasta muuttuu tutkimuksen myötä. Silti, jotta mikä tahansa vallitseva sosiaalinen ongelma voidaan ratkaista, se pitää ensin myöntää. Näin on myös pari- ja lähisuhdeväkivallan sovittelun kohdalla. Väkivaltaongelman vakavuuden myöntäminen on ensimmäinen askel tarkoituksenmukaisiin interventioihin.

Tutkimukseni ottaa kantaa sovittelujärjestelmän ongelmakohtiin, jotka parisuhdeväkivallan osalta ovat todellisia. Sovittelussa on kyse voimasuhteiden epätasapainosta siten, että rikosasian toinen osapuoli on epäilty tekijä ja toinen uhri. Kun kyseessä on uhrin toimijuuteen aina vaikutuksensa ulottava väkivalta, on sovittelun toimintalogiikkaa arvioitava. Sovittelu asiakeskeisenä menettelynä voi aiheuttaa vakavia seurauksia. Kyse ei ole aineettomasta hyvityksestä tai yksittäisen aineellisen vahingon korvaamisesta, vaan uhuriin ja hänen elämäänsä kokonaisvaltaisesti ja moninaisesti vaikuttavasta ongelmasta.

Uhriuden, tekijyyden, sukupuolen, parisuhteen, perheen sekä väkivallan yhteenliittymät herättävät suuria tunteita, niiden esiin nostaminen ja niistä keskustelu voi hermostuttaa ja suututtaa. On selvää, että parisuhdeväkivallan sovittelu kietoutuu sukupuolen ympärille, sillä valtaosassa soviteltavia parisuhdeväkivaltajuttuja uhrina on nainen ja tekijänä mies. Eräs syy vaikenemiseen ja hiljentämiseen voi olla se, että uhrinäkökulman esiinnousuun niin tutkimuksessa kuin poliittisessa keskustelussa liittyy pelkoja. Sen pelätään johtavan rangaistusten koventamiseen ja heikkenevään myötätuntoon rikosentekijöitä kohtaan. Saatetaan pelätä myös polarisaatiota sukupuolten välillä, ikään kuin kaikki parisuhteessa elävät naiset ja miehet olisivat jo biologisen sukupuolensa perusteella jossain määrin väkivallan uhreja ja syyllisiä. Sovittelumenettelyn kriittinen tarkastelu on vain yksi, mutta sinällään tärkeä osa yleisempää ja laajaa naiseen kohdistuvan väkivallan ongelmaa. Silti keskustelun ei

koskaan pitäisi juuttua sukupuolten keskinäiseen syyttelyyn (kuten julkinen keskustelu usein tekee), sillä ei vaan molemmat, vaan kaikki sukupuolet kokevat ja tekevät väkivaltaa ja kaikkien kokemukset tulee ottaa vakavasti. Olennaista on, miten väkivallan katkaisemiseksi ja sen ennaltaehkäisemiseksi toimitaan, sillä uhriutumisen seuraukset ovat inhimillisesti, sosiaalisesti, oikeudellisesti, yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kauaskantoisia ja tuhoisia.

Jos lähisuhteiden väkivaltaongelmasta välittämisen ja huolen kantamisen tuomitsee, koska yhteiskunnassa ja maailmassa on olemassa suurempia ongelmia, tehdään eräänlainen virhepäätelmä. On vastuutonta sanoa, että parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn järjestyksestä tai mielekkyydestä ei ole syytä keskustella, tai että siitä puhuminen on yksinkertaistavaa, koska sovittelun sijaan ongelmia ovat esimerkiksi uhreille suunnattujen turvakotipaikkojen vähäinen määrä, matalan kynnyksen palveluiden riittämättömyys, tai koska on olemassa ylipäänsä laajempia naisiin kohdistuvan väkivallan ongelmia. Kaikki edellä mainitut ongelmat ovat tosia, vakavia ja yhtä tärkeitä. Ne ovat saman kolikon eri puolia.

Tutkimukseni on yksi puheenvuoro parisuhdeväkivallan sovittelumenettelystä ja sen toimijuutta rakentavista käytännöistä. Tutkimus tuottaa tietoa sovittelumenettelystä instituutiona ja käytännön toimintana. Haluan ajatella, että kriittisen tutkimukseni hyöty on, että sen kautta avautuu mahdollisuus uuteen tietoon ja syvempään ymmärrykseen parisuhdeväkivallan luonteesta ja dynamiikasta, uhriutumisesta, tekijyydestä, kaikista sukupuolista, ihmisyydestä sekä sovitteluinstituutiosta. Aito ymmärtäminen on kehityksen edellytys. Osaltaan tutkimukseni osallistuu keskusteluun paremman, tasa-arvoisemman, oikeudenmukaisemman ja väkivallattomamman yhteiskunnan rakentamisesta. Ihmisten elämää tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti, sillä ihmissuhteet ovat erilaisia, tilanteet ovat yksilöllisiä ja parisuhdeväkivalta on monimuotoista. Tämän tutkimuksen tavoite on ihmisten hyvinvoinnin edistäminen, kärsimyksen vähentäminen sekä pyrkimys tietoon perustuvien järkevien käytäntöjen kehittämistyöhön väkivaltaongelmaan puuttumiseksi ja sen ratkaisemiseksi. Uusi tieto tulee yhteiskunnallisesti vaikuttavaksi voimaksi kuitenkin vasta, kun sitä sovelletaan käytännössä. Siksi tarvitaan yhteistä tahtoa ja toimia lakimuutoksista palveluihin saakka.

Toivon tämän tutkimuksen osaltaan syventävän myös yleistä ymmärrystä ihmismielestä ja sen suojaamisesta lähisuhdeväkivallan sovittelun kaltaisessa instituutionaalisessa menettelyssä, sillä minkäänlainen väkivalta ei koskaan ole oikeutettua. Jokaisella on oikeus elää hyvää elämää, koskemattomana, ilman väkivaltaa tai pelkoa siitä. Ihmisarvo on jakamaton, sen ei koskaan pitäisi olla turvattavissa sopimuksin niille, joilla on mahdollisuus ja resursseja puolustaa itseään ja oikeuksiaan vakavissa henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa. Ihmisuus on vastuuta ihmisenä olemisesta. Allekirjoitan sen ajatuksen, että yhteiskunnan kyky huolehtia sen haavoituvaisimmassa asemassa olevista jäsenistään on todellisen sivistyksen mittari.

Aineisto

Asiantuntijakeskustelu parisuhdeväkivallan sovittelusta. Litteraatiot Tiina Qvistin hallussa.

Kyselyt sovittelijoille 2009 ja väkivaltatyöntekijöille 2009 ja 2013. Tiina Qvistin hallussa.

Sovittelumenettelyyn osallistuneen parisuhdeväkivallan uhrin, Sannin haastattelu. Litteraatiot Tiina Qvistin hallussa.

Sopimusasiakirjat. Tiina Qvistin hallussa.

Sovittelun ammattihenkilön ja vapaaehtoisen sovittelijan puolistrukturoidut haastattelut. Litteraatiot Tiina Qvistin hallussa.

Suomen Sovittelufoorumi ry: n julkaisema opas. Poikela Esa (toim.) 2010: Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-kustannus. Teoksen artikkelit: Flinck Aune & Elonheimo Henrik (2010) Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu - mahdollisuuksia ja rajoituksia, s. 109-131 sekä Poikela Esa (2010) Miksi ja mitä sovitellaan?, s. 11-20.

Lähteet

- Aaltonen Mikko (2013) *Socioeconomic Differences in Crime and Victimization*. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.
- Ahlsted Marko (2005) *Parisuhdeväkivalta ja sen ehkäisy – Juridinen näkökulma*. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 97/2005. Helsinki.
- Ala-Kurikka Juhani & Elonheimo Henrik (2015) *Sovittelulaki antaa tilaa konfliktin ulkopuoliselle vallankäytölle. Asiantuntevasti rikoksen torjunnasta ja kriminaalipolitiikasta*, *Haaste* 2/2015, s. 40–41.
- Alasuutari Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino Tampere 2011.
- Alhanen Kai (2007) *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiasa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Andersson Ulrika (2011) *Väld mot kvinnor i straffrätten. Utsatta individer i strukturell och diskursiv belysning*. Teoksessa Svensson Eva-Maria, Andersson Ulrika, Braekhus Hege, Burman Monika, Hellum Anne, Jørgensen Stine. & Pylkkänen Anu. (toim.) *På vei: Kjønn og rett i Norden*. Göteborg & Tukholma: Makadam, s. 404-419.
- Archer Margaret (2012) *The Reflexive Imperative in Late Modernity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauman Zygmunt (2007) *Liquid Times*. Cambridge: Polity Press.
- Beck Ulrich (1992) *Risk Society*. Lontoo: Sage.
- Berger Peter L. & Luckmann Thomas (1995) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Tiedonsosiologinen tutkimus. Alkuteos *The Social Construction of Reality* (1966). Suom. ja toim. Raiskila Vesa. Gaudeamus.
- Billig Michael (1987) *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology*. European monographs in social psychology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blom Raimo & Melin Harri (2014) *Keskiluokkaistuuko Suomi? Teoksessa Lempiäinen Kirsti & Silvasti Tiina (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino, s. 20-51.
- Bolívar Daniela & Aertsen Ivo & Vanfraechem Inge (2015) *Victims and Restorative Justice: An Empirical Study of the Needs, Experience and Position of the Victim Within Restorative Justice Practices*. Country Reports. (toim.) European Forum for Restorative Justice 2015.
- Boltanski Luc & Thévenot Laurent (1991) *De la justification. Les économies de la grandeur*. Gallimard, Paris. Engl. käännös Boltanski Luc & Thévenot Laurent (2006) *On Justification. Economies of Worth*. Princeton Press, New Jersey.
- Bourdieu Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu Pierre (1987) *Sosiologian kysymyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Braithwaite John (2002) *Restorative Justice & Responsive Regulation*. Oxford University Press.
- Brown Wendy (2015) *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. New York: Zone Books.
- Burchell Graham & Gordon Colin & Miller Peter (toim.) (1999) *The Foucault effect: Studies in Governmentality with two lectures and an interview with Michel Foucault*. Chicago: University of Chicago Press.

- Burr Vivien (2013) *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. Vastapaino.
- Butler Judith (1997a) *The Psychic Life of Power*. Stanford: Stanford University Press.
- Butler Judith (1997b) *Excitable Speech: a Politics of the Performative*. New York: Routledge.
- Campbell Jacquelyn C. (2002) Health Consequences of Intimate Partner Violence. *The Lancet*, vol 359, 9314, s. 1331-1336.
- CETS 210 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe Treaty Series - No. 210. Istanbul, 2011. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008482e>. (Luettu 12.12.2016).
- Christie Nils (1986) *The Ideal Victim*. Teoksessa Ezzat. A. Fattah (toim.) *From Crime Policy to Victim Policy. Reorienting the justice system*. Basingstoke: Macmillan, s. 17-30.
- Danielsson Petri & Salmi Venla (2015) *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2004 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Helsinki: Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Davies Browyn (2000) *Body of Writing 1990-1999*. Walnut Creek (CA): AltaMira Press.
- Davies Bronwyn (2004) Introduction: Poststructuralist Lines Of Flight in Australia. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 15:1, s. 91-103.
- Dean Mitchell (1999) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage.
- Dingwall Robert & Greatbatch David (1991) Behind the Closet Doors. A Preliminary Report on Mediator/Client Interaction in England. *Family and Conciliation Courts Reviw*. Vol 29 no. 3, July 199, s. 291-303.
- Dobash Rebecca Emerson & Dobash Russell P. (1998) *Violent Men and Violent Contexts*. Teoksessa Dobash Rebecca & Emerson & Dobash Russell P. (toim.) *Rethinking Violence Against Women*. Thousand Oaks: Sage.
- Duff Antony (2001) *Punishment, Communication and Community*. New York: Oxford University Press.
- Durkheim Émile (1980) *Uskontoelämän alkeismuodot*. Australialainen toteemijärjestelmä. (Alkuteos: *Les formes élémentaires de la vie religieuse*, ilmestyi 1912.) Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Tammi.
- Edwards Rosalind & Mauthner Melanie (2002) *Ethics and Feminist Research: Theory and Practice*. Teoksessa Mauthner Melanie & Birch Maxine & Jessop Julie & Miller Tina (toim.) *Ethics in Qualitative Research*. Sage. London, s. 15-31.
- Eige (2012) *Violence against Women – Victim Support*. Review of the Implementaton of the Beijing Platform for Action in the EU Member States. European Institute for Gender Equality.
- Elonheimo Henrik (2004) Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu. *Oikeus* 2004 (33) 2, s. 179-199.
- Elonheimo Henrik (2010) Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turku: Turun yliopiston julkaisuja C 299.
- Elonheimo Henrik & Flinck Aune (2010) *Sovittelu osaksi lähisuhdeväkivallan kontrollia*. Haaste 2010 (2), s. 11-13.
- Ensi- ja turvakotien liitto (2017) *Vaikuta yhteiskuntaan – kuntavaalit*. Ensi- ja turvakotien liiton kotisivut. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/vaikuta-yhteiskuntaan/kuntavaalit-2017/> (Luettu 27.3.2017).
- Eräsaari Leena (2009) Jos ratkaisu on yhteisö, niin mikä on ongelma? Teoksessa Filander Karin & Vanhalakka-Ruoho Marjatta (toim.) *Yhteisöllisyys liikkeessä*. Aikuiskasvatuksen 48 vuosikirja. Kansanvalistusseura, Jyväskylä. s. 67-90.

- Esitutkintalaki 805/2011.
- Eskelinen Ossi (2005) ”Hermost vapautu ja tuli puhdas olo”. Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, julkaisuja.
- Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (2011) Istanbul 11.V.2011. Council of Europe Treaty Series - No. 210.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2012/29/EU) rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista. <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=fi>.
- Faubion James D. (2001) Michel Foucault. Power. Essential Works of Foucault 1954-1984. London: Penguin Books.
- Flinck Aune (2013) Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print, Tampere 2013, opas 23.
- Flinck Aune & Elonheimo Henrik (2010) Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu – mahdollisuuksia ja rajoituksia. Poikela Esa (toim.) Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan, PS-kustannus, Jyväskylä, s. 109-131.
- Flinck Aune & Iivari Juhani (2004) Lähisuhdeväkivalta sovittelussa. Tutkimus- ja kehittämissankkeen realistinen arviointi. Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 5/2004, Helsinki.
- Foucault Michel (1975) Discipline and Punish: The Birth of the Prison. London: Penguin. Suomeksi Tarkkailla ja rangaista. Suom. Eevi Nivanka Helsinki: Otava 1980.
- Foucault Michel (2005) The Hermeneutics of the Subject. Lectures at the College de France 1981-1982. Toim. Arnold I. Davidson, käant. Graham Burchell. New York: Palgrave MacMillan.
- Foucault Michel (2006) History of Madness. Khalfa Jea (toim.) Käantänyt Murphy Jonathan. London: Routledge.
- Foucault Michel (2010) Seksuaalisuuden historia: tiedontahto, nautintojen käyttö ja huoli itsestä. Käantänyt Sivenius Kaisa. Helsinki: Gaudeamus.
- Giddens Anthony (1984) The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration. Berkeley CA: University of California Press.
- Giddens Anthony (1991) Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press.
- Giddens Anthony (1992) The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Society. Cambridge: Polity Press.
- Habermas Jürgen (1976) Tieto ja intressi. Teoksessa Tuomela, Raimo & Patoluoto, Ilkka (toim.) Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet: Osa I. Suomennos Paavo Löppönen. Gaudeamus. Helsinki, s. 123–141.
- Habermas Jürgen (1997) Between Facts and Norms: Contribution to a Discourse Theory of Law and Democracy. Cambridge: Polity Press.
- Hacking Ian (2009) Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Alkuteos The Social Construction of What? Suomentanut Koskinen Inkeri. Vastapaino.
- Hallintolainkäyttölaki 586/1996.www.finlex.fi
- Hallintolaki 434/2003.www.finlex.fi
- Hautamäki Jari (2016) Väkiältä on vaan niin yleistä. Valoa, ei väkiältä –blogi. <http://vakivaltaobservatorio.fi/eihaveta/> (Luettu ke 16.11.2016).
- Hautanen Teija (2010) Väkiältä ja huoltoriidat. Akateeminen väitöskirja, Tampere: Tampere University Press.
- Hautanen Teija (2017) Vain vanhempien parisuhdeasia? Teoksessa Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkiältä. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, s.121-137.

- HE (66/2015 vp.) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2015/20150066>.
- HE (329/2014 vp.) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamiseksi. <http://www.finlex.fi/esitykset/he/2014/20140329>.
- Hearn Jeff (1998) *The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women*. London: SAGE Publications.
- Hearn Jeff (2013) *The Sociological Significance of Domestic Violence: Tensions, Paradoxes and Implications*. *Current Sociology* 61(2), s. 152-170.
- Heiskala Risto (2000) *Toiminta, tapa, rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskanen Markku (2002) *Väkivalta, pelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen*. Tilastokeskus, Tutkimuksia: 236, Helsinki 2002.
- Heiskanen Markku & Piispa Minna (1998) *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Tilastokeskus. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998:12. Sukupuolten tasa-arvo. SVT. Helsinki.
- Heiskanen Markku & Roivainen Outi (2005) *Helsinki! Tutkimus helsinkiläisten turvallisuudesta ja Helsingin poliisin palvelukyvystä. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 21*. Helsinki.
- Heiskanen Markku & Ruuskanen Elina (2010) *Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa*. HEUNI, julkaisusarja No. 66, verkkojulkaisu. 2010.
- Helén Ilpo (1994) *Michel Foucault'n valta-analytiikka*. Teoksessa Heiskala Risto (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Gaudeamus: Helsinki, s. 270-315.
- Helén Ilpo (1997) *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Henkilökohtainen tiedonanto järjestöiltä sähköpostitse (2013) *Miesten Lyömätön Linja* Espoossa 13.5.2013, *Naisten linja* 29.4.2013 sekä *Rikosuhripäivystys* 6.5.2013.
- Henttonen Riikka (2012) *Jatkuuko parisuhdeväkivalta sovittelussa? Sovittelun ihanteiden ja käytännön kohtaaminen*. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Herman David (2009) *Basic Elements of Narrative*. Wiley-Blackwell.
- Herman Judith Lewis (2005) *Justice from the Victim's Perspective*. *Violence against Women*, 11 (5) s. 571-602.
- Holden George W. (2003) *Children Exposed to Domestic Violence and Child Abuse: Terminology and Taxonomy*. *Clinical Child and Family Psychological Review*, 6 (3). s. 151-160.
- Holma Juha & Nyqvist Leo (2017) *Väkivaltatyö miesten kanssa*. Teoksessa Niemi Johanna, Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta*. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, s. 104-120.
- Honkatukia Päivi (2011) *Uurit rikosprosessissa. Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Honkatukia Päivi (2015a) *Chapter 2: Victims and Restorative Justice in Finland*. Teoksessa *Victims and Restorative Justice: An empirical Study of the Needs, Experience and Position of the Victim within Restorative Justice Practices*. Country Reports. Bolivar Daniela, Aertsen Ivo, Vanfraechem Inge (toim.) *European Forum for Restorative Justice*, s. 55-95.
- Honkatukia Päivi (2015b) *Restorative Justice and Partner Violence. Victim's views of Finnish Practice*. Teoksessa *Victims and Restorative Justice*. Vanfraechem Inge, Bolivar Daniela, Aertsen Ivo (toim.) *Routledge*, s. 107-124.
- Honkatukia Päivi (2017) *Nuoret ja väkivalta. Nuorisotutkimuksen näkökulmia*. Teoksessa Niemi Johanna, Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta*. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, s. 324-338.

- Holma Juha & Nyqvist Leo (2017) Väkivaltatyö miesten kanssa. Teoksessa Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, s. 104-120.
- Holma Juha & Partanen Terhi (2008) Lähisuhdeväkivalta tutkimuskohteena. Teoksessa Sevón Eija & Notko Marianne (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Palmenia-sarja 43. Helsinki: Gaudeamus, s. 274-291.
- Holt Stephanie & Buckley Helen & Whelan Sadhbh (2008) The Impact of Exposure to Domestic Violence on Children and Young People: A Review of the Literature. *Child Abuse Neglect* 32 (8) s. 797-810.
- Holzkamp Klaus (1983) *Grundlegung der Psychologie*. Frankfurt & New York: Campus.
- Hulkko Annukka (2011) Parisuhdeväkivallan varhaiset vaiheet. Teoksessa Hannus Riitta & Mehtola Sirkku & Natunen Luru & Ojuri Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13.
- Hurtig Johanna (2013a) Taivaan taimet: uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Tampere: Vastapaino.
- Hurtig Johanna (2013b) Murretuista murtajiksi. Muutoksia vanhoillislestadiolaisten naisten yhteisösuhteessa ja toimijuudessa. Teoksessa Virokannas Elina & Väyrynen Sanna (toim.) Varjoja naiseudessa. UniPress 2013, s. 113-147.
- Husso Marita (1996) Hakattujen mu(i)stelmiä. Lisensiaatintyö. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos (yhteiskuntapolitiikka). Jyväskylän yliopisto.
- Husso Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.
- Husso Marita & Hirvonen Helena & Notko Marianne (2017) From Rejection to Understanding: Towards a Synthetic Approach to Interpersonal Violence. Teoksessa Husso Marita & Virkki Tuija & Notko Marianne & Hirvonen Helena & Eilola Jari (toim.) Interpersonal Violence. Differences and Connections. London: Routledge, s. 227-234.
- Husso Marita & Virkki Tuija (2008) Sukupuolistunut luottamus ja väkivalta parisuhteessa. Teoksessa Sevón Eija & Notko Marianne (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Palmenia-sarja 43. Helsinki: Gaudeamus, s. 259-273.
- Hyvärinen Matti (1998) Lukemisen neljä käännettä. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (toim.) Liikkuvat erot: Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Tampere: Vastapaino, s. 311-316.
- Hyvärinen Matti (2006) Kertomuksen tutkimus. http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf (Luettu 18.1.2017).
- Hyvärinen Salla & Hautamäki Jari (2013) Katkaise väkivalta. Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Ohjaus 10/2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere 2013.
- Hänninen Vilma (2002) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. *Acta Universitatis Tamperensis* 696. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Iivari Juhani (2001) Rikossovittelu – oikeuden vaihtoehto, täydentäjä vai roskapori? *Oikeus* 2001 (30) 4, s. 472-482.
- Iivari Juhani (2010a) Oikeutta oikeuden varjossa – Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 5/2010. Helsinki: Yliopistopaino.
- Iivari Juhani (2010b) Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa Poikela Esa (toim.) Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 45-65.
- Johnson Michael P. & Ferraro Kathleen J. (2000) Research on Domestic Violence in the 1990s: Making distinctions. *Journal of Marriage & Family* 62 (4), s. 948-963.

- Johnstone Gerry & van Ness Daniel W. (2007) (toim.) *Handbook of Restorative Justice*. Willan Publishing.
- Jokila Helena (2010) Tahdonvastainen suostumus ja liiallisen luottamuksen hinta. Raiskausten ja muiden seksuaalirikosten oikeudellisen tiedon konstruktio. Oikeustieteellinen väitöskirja. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 298, Helsinki, 318.
- Jokinen Arja (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen Arja, Juhila Kirsi ja Suoninen Eero (tekijät) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen Heidi (2012) Rikossovittelu ja moraali. Asiantuntevasti rikoksen torjunnasta ja kriminaalipolitiikasta, *Haaste* 3/2012, s. 14–15.
- Jokinen Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Gaudeamus.
- Juhila Kirsi (2012) Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa Juhila Kirsi & Jokinen Arja & Suoninen Eero (tekijät) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. Johdatus kategoria-analyysiin. Vastapaino, s. 131-173.
- Juhila Kirsi & Jokinen Arja & Suoninen Eero (2012) *Kategoria-analyysin teesit*. Teoksessa Juhila Kirsi & Jokinen Arja & Suoninen Eero (tekijät) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. Johdatus kategoria-analyysiin. Vastapaino, s. 45-87.
- Julkunen Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes.
- Jyrkämä Jyrki (2007) *Toimijuus ja toimijatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen*. Teoksessa Seppänen Marjaana, Karisto Antti & Kröger Teppo (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 195-217.
- Jyrkämä Jyrki (2008) *Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä*. Hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehyykseksi. *Gerontologia* 22 (4), s. 190–203.
- Jäppinen Maija (2013) *Lähisuhdeväkivallan kokemus ja toimijuuden jännitteet – etnografinen tutkimus naisista venäläisten sosiaalikeskusten kriisiosastoilla*. Teoksessa Virokangas Elina & Väyrynen Sanna (toim.) *Varjoja naiseudessa*. UniPress 2013, s. 148-175.
- Järvinen Saija (1993) *Rikosten sovittelu Suomessa. Sovittelukäytännöt ja vaihtoehtoisuuden arviointi* Stakes, *Tutkimuksia* 21. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 116. Jyväskylä: Gummerus.
- Kainulainen Heini (2017) *Raiskaus – myyttejä ja todellisuutta*. Teoksessa Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Vastapaino, s. 214-231.
- Kainulainen Heini (2004) *Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212. Tilastokeskus Oikeus 2004:16.
- Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi & Niemi Johanna (2013) *Kuka pelkää rikoksen uhria? Teoksessa Hinkkanen Ville & Mäkipää Leena (toim.) Suomalainen kriminaalipolitiikka. Näkökulmia teoriaan ja käytäntöön*. Tapio Lappi-Seppälän juhla-kirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, s. 93-112.
- Kainulainen Heini & Niemi Johanna (2017) *Parisuhdeväkivallan tunnistaminen rikosoikeudellisessa järjestelmässä*. Teoksessa Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Vastapaino, s. 138-155.
- Kaisto Jani (2010) *Kääntämisen sosiologia hallinnan analytiikan työkaluna*. Teoksessa Kaisto Jani & Pyykkönen Miikka (toim.) *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Gaudeamus, Helsinki University Press, s. 49-70.
- Kaisto Jani & Pyykkönen Miikka (2010) *Johdanto. Hallinnan analytiikan suuntaviivoja*. Teoksessa Kaisto Jani & Pyykkönen Miikka (toim.) *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, s. 7-24.

- Kakkuri-Knuutila Marja-Liisa (1998) Retoriikka. Teoksessa Kakkuri-Knuutila Marja-Liisa (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus, s. 233-270.
- Kannanotto 5.12.2018. Uhrin oikeudet eivät toteudu sovittelussa – Naisjärjestöt vaativat: lähisuhdeväkivallan sovittelusta on luovuttava! Naisjärjestöjen Keskusliitto. <http://naisjarjestot.fi/vaikuttaminen/kannanotot-jajulkaisut/kannanotot/?newsid=627&newstitle=Uhrin+oikeudet+eiv%C3%A4t+toteudu+sovittelussa+Naisj%C3%A4rjest%C3%B6t+vaativat%3A+L%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivallan+sovittelusta+on+luovuttava%21>. (Luettu 25.1.2019).
- Kannanotto 12.12.2018. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa vakavia riskejä uhrin kannalta – järjestöt jättivät kannanoton Saarikolle. Amnesty International. <https://www.amnesty.fi/lahisuhdevakivallan-sovittelussa-vakavia-riskeja-uhrin-kannalta-jarjestot-jattivat-kannanoton-saarikolle/>. (Luettu 25.1.2019).
- Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi. Julkaisu 2005:2. Helsinki: Oikeusministeriö, 2005.
- Kantola Anu (2002) Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä. Helsinki: Loki-kirjat.
- Keinänen Anssi (2009) Nuorten rikoskäyttäytymisen ja uhriksi joutumisen välinen suhde. Raportissa Venla Salmi (toim.) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyjen tuloksia 1995-2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246. Helsinki.
- Keskinen Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 431. Tampere University Press, Tampere.
- Keskinen Suvi (2010) Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) Käsikirja Sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, s. 243–254.
- Keskitalo-Foley Seija (2013) Lappilaisnaisten toimijuuden paikkoja uuden talouden ajassa. Teoksessa Filander Karin & Vanhalakka-Ruoho Marjatta (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Gummerus, s. 215-244.
- Kinnunen Aarne (2012) Restoratiivisen oikeuden kehitys Euroopassa. Haaste-lehti 3/2012. Porvoo.
- Kinnunen Merja (2001) Luokiteltu sukupuoli. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Vastapaino.
- Kiviniemi Kari (2001) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 68–84.
- Kivivuori Janne & Lehti Matti & Sirén Reino (2006) Muut väkivaltarikokset. Teoksessa Rikollisuustilanne 2005. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 220. Helsinki 2006.
- Konttila Arja (2015) Jälkisovittelu -hanke etenee hyvin. Haaste-lehti 4/2015. Porvoo.
- Kotanen Riikka (2013) Näkymättömästä näkökulmaksi. Parisuhdeväkivallan uhrit ja oikeudellisen sääntelyn muutos Suomessa. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2013:5. Unigrafia. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Kotanen Riikka & Smolej Mirka (2014) Lähisuhteissa tehtyjen lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutos 2011: lakimuutoksen tavoitteet ja poliisitutinnan ongelmat tapauksissa, joissa lähisuhdeväkivalta on toistuvaa. Oikeus 43(1), s. 7-29.
- Kouvo Antti (2010) Luokat ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Erola Jani (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus, s.166-181.
- Lahti Minna (2001) Domesticated Violence. The Power of the Ordinary in Everyday Finland. Helsinki, Yliopistopaino.

- Laitinen Laura (2012) Sovittelu ja seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen erityisesti parisuhdeväkivaltarikoksissa. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Lakialoite 49/2011. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.
- Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997.
- Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005. www.finlex.fi
- Laki rikoslain muuttamisesta 515/2003.
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999. www.finlex.fi
- Lakivaliokunnan mietintö 13/2005 vp Hallituksen esitys laiksi rikosasioiden sovittelusta.
- Lattu Emmi (2016) Naisten tekemä väkivalta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Acta Universitatis Tamperensis 2176, Tampere University Press.
- Lehti Martti (2010) Henkirikoskatsaus 2009. Verkkokatsauksia 13/2010. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Lehti Martti (2014) Henkirikoskatsaus 2014. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia. Verkkokatsauksia 36/2014.
- Lehti Martti & Kivivuori Janne (2014) Henkirikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä Tapio & Kivivuori Janne (toim.) Rikollisuustilanne 2013: Rikollisuus ja seurantajärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 266. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki, s. 15–51.
- Lehti Martti & Sirén Reino & Aaltonen Mikko & Danielsson Petri & Kivivuori Janne (2012) Pahoinpitely- ja ryöstörikokset. Teoksessa Rikollisuustilannekatsaus 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264. Helsinki 2013, s. 53-79.
- Lehtonen Mikko (1996) Merkitysten maailma. Vastapaino, Tampere.
- Leiwo Matti & Pietikäinen Sari (1996) Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilka (toim.) Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino, s. 85–108.
- Lieblich Amia & Tuval-Mashiach Rivka & Zilber Tamar (1998) Narrative Research: Reading, Analysis, and Interpretation. Applied Social Research Methods Series, Volume 47. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Lidman Satu (2015) Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Lidman Satu (2017a) Kuka ottaa vastuun? Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen. Amnestyn kuntaselvitys 2016. Laatinut FT Satu Lidman yhteistyössä Amnestyn Suomen osaston asiantuntijoiden kanssa. Amnesty International, Suomen osasto, Helsinki 2017. <https://frantic.s3.amazonaws.com/amnesty-fi/2017/01/Amnestyn-kuntaselvitys-naisiin-kohdistuvasta-v%C3%A4kivallasta.pdf>. (Luettu 9.10. 2018).
- Lidman Satu (2017b) Pilattu nainen. Teoksessa Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, s. 177-193.
- Lindgren Magnus & Pettersson Karl-Åke & Hägglund Bo (2004) Utsatta och sårbara brottsoffer. Stockholm: Jure.
- Lindholm Tiina (2008) Kaikki se kärsii? Parisuhdeväkivalta, sen kärsimys ja lievittäminen naisten ja miesten näkökulmasta. Åbo Akademi. Turku.
- Lindqvist Raija (2009) Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

- Liukkonen Marjo (1994) Miksi Mirja murhattiin? Intohimorikoksen dynamiikkaa. Teoksessa Heinämaa Sara & Näre Sari (toim.) Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Helsinki: Gaudeamus, s.121–129.
- Loseke Donileen R. & Best Joel (2003) Social problems. Constructionist readings. New York: Aldine de Gruyter.
- Lundgren Eva (2012) Våldets normaliseringsprocess och andra våldsförståelser. Stockholm: Rok.
- Lupton Deborah (1995) The Imperative of Health. Public Health and the Regulated Body. London: Sage.
- Lynch Richard A. (2011) Foucault's Theory of Power. Teoksessa Taylor D. (toim.) Michel Foucault. Key Concepts. Durham: Acumen, s.13-26.
- Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu – Nykytila ja kehittämishdotukset. Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 2/2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-269-7>. Luettu 6.4.2019.
- Marttala Outi (2011) Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus Riitta & Mehtola Sirkku & Natunen Luru & Ojuri Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto raportti 13.
- Matthews Roger (1988) (toim.) Informal Justice? London; Newbury Park: Sage Publications.
- Metteri Anna (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Acta Universitatis Tamperensis 1778. Tampere: Tampere University Press.
- Meyer John & Jepperson Ronald (2000) The Actors of Modern Society: The Cultural Construction of Social Agency. Sociological Theory 18 (1), s. 100-120.
- Mielityinen Ida (1999) Rikos ja sovittelu. Valikoituminen, merkitys ja uusintarikollisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 167. Helsinki.
- Miers David (2000) Taking the Law Into Their Own Hands: Victims as Offenders. Teoksessa Crewford Adam & Goodey Jo (toim.) Integrating a Victim Perspective within Criminal Justice. International Debates. England: Ashgate, s. 77-96.
- Miller Peter & Rose Nikolas (2010) Miten meitä hallitaan? Tampere: Vastapaino.
- Moi Toril (1990) Sukupuoli, teksti, valta. Feministinen kirjallisuusteoria. Tampere: Vastapaino.
- Morris Allison & Gelsthorpe Loraine (2000) Re-visioning men's violence against female partners. Howard Journal of Criminal Justice 39 (4), s. 412-428.
- Mäkeläinen Terhi & Husso Marita & Mäntysaari Mikko & Notko Marianne & Virkki Tuija (2012) Tukitoimenpiteet lähisuhdeväkivaltaa kokeneille naisille. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2012:12. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki. <https://julkari.fi/handle/10024/112431> (Luettu 24.2.2019).
- Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin arviointiraportti 5.2.2003.
- Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2010:5. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki.
- Nenola Aili (1986) Miessydäminen nainen. Näkökulmia naiskulttuuriin. Sisälähetysseuran kirjapaino: Pieksämäki.
- Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (2017) Johdanto. Teoksessa Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, s. 11-16.
- Niemi-Kiesiläinen Johanna (2002) Oikeus ja sukupuoli. Teoksessa Ervasti Kaijus & Meincke Nina (toim.) Oikeuden tuolla puolen. Helsinki: Kauppakaari, Lakimiesliiton kustannus, s. 325-352.
- Niemi-Kiesiläinen Johanna (2004) Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta Helsinki: WSOY.
- Niemi-Kiesiläinen Johanna (2005a) Rikosoikeuspolitiikka ja sukupuoli. Oikeus 2005 (34): 3, s. 225-240.

- Niemi-Kiesiläinen Johanna (2005b) Perheväkivallan sovittelu on erosovittelua. *Lakimies* 2005 (2), s. 273-278.
- Nikunen Minna (2002) ”Viimeinen erhe” – suomalainen henkirikos ja itsemurha. Teoksessa Gordon Tuula & Komulainen Katri & Lempiäinen Kirsti (toim.) *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, s. 269–291.
- Nikunen Minna (2005) *Surman jälkeen itsemurha: Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa*. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere University Press, Tampere.
- Nikunen Minna (2011) Murder-suicide in the News: Doing the Routine and the Drama. *European Journal of Cultural Studies* 14(1), 2011, s. 81-101.
- Noponen Tanja (2007) Arjen arvet – pahoinpitely- ja kehonkarttalomake väkivaltatyön välineenä.
- Notko Marianne (2011) Väkipalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 406. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Nousiainen Kevät & Pentikäinen Merja (2017) Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Teoksessa Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino, s. 51-67.
- Nyqvist Leo (2001) Väkipaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. *Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja 28. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Nyqvist Leo (2008) Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa. Teoksessa Näre Sari & Ronkainen Sui (toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, s. 129-167.
- Näre Sari (2000) Nuorten tyttöjen kohtaama seksuaalinen väkivalta ja loukattu luottamus tunnetaloudessa. Teoksessa Honkatukia Päivi & Niemi-Kiesiläinen Johanna & Näre Sari. *Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta*. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 13. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, s. 77-135.
- Ojala Hanna & Palmu Tarja & Saarinen Jaana (2009) Paikalla pysyvä ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Ojala Hanna & Plamu Tarja & Saarinen Jaana (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, s. 13-38.
- Ojuri Auli (2001) Tiivistelmä. Teoksessa Auli Ojuri (toim.) *Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29, Helsinki.
- Ojuri Auli (2004) Väkipalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänculusta ja selviytymisestä. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Oranen Mikko (2001) Äiteihin kohdistunut väkivalta otettava huomioon lasten huolto- ja tapaamiskäytännöissä. *Sosiaaliturva* 89(7), 21–22. http://huoltaja--saatio-fi-bin.directo.fi/@Bin/367_098f07c8b6dfbfdeab25a8d2a223/1442473765/application/pdf/177652/Sosiaaliturva7-2001.pdf. (Luettu 8.12.2016).
- Partanen Terhi (2008) Interaction and Therapeutic Interventions in Treatment Groups for Intimately Violent Men. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 332, Jyväskylä 2008.
- Pehkonen Pirjo (2003) Naisen puolesta, ei miestä vastaan: suomalainen naisliike väkivallasta vastustamassa. Joensuun yliopiston, sosiologian laitos. Joensuu 2013.
- Pelikan Christa (2000) Victim-Offender-Mediation in Domestic Violence Cases - A Research Report. <URL:<http://restorativejustice.org>> (Luettu 19.2.2004).
- Perelman Chaïm (1996) *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Pichler Florian & Wallace Claire (2009) Social Capital and Social Class in Europe: The Role of Social Networks in Social Stratification. *European Sociological Review* 25:3, s. 319-332.

- Piispa Minna (2002) Complexity of Patterns of Violence Against Women in Heterosexual Partnerships. *Violence Against Women* 8:7, s. 873–900.
- Piispa Minna (2004) Väkiältä ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely survey-tutkimuksessa. Helsinki: Tilastokeskus. Tutkimuksia 241.
- Piispa Minna (2008) Väkiällan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa. Teoksessa Näre Sari & Ronkainen Suvi (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkiällan dynamiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, s. 106–128.
- Piispa Minna (2011) Parisuhdeväkiällan todellisuus. Teoksessa Hannus Riitta & Mehtola Sirkku & Natunen Luru & Ojuri Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkiältä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13, s. 15-36.
- Piispa Minna & Heiskanen Markku (2009) Alkoholien rooli naisten parisuhteissa kokeman väkiällan seurauksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (1), s. 45-53.
- Piispa Minna & Heiskanen Markku (2017) Sukupuoli ja väkiältä tilastoissa. Teoksessa Niemi Johanna & Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkiältä. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, s. 68-86.
- Piispa Minna & Heiskanen Markku & Kääriäinen Juha & Siren Reino (2006) Naisiin kohdistunut väkiältä 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminallioliittinen Instituutti (HEUNI) Publication Series No 51. Helsinki.
- Piispa Minna & Tuominen Miia & Ewalds Helena (2012) MARAK kokemuksia parisuhdeväkiällan riskiarvioinnin kokeilusta Suomessa. Raportteja 10/2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Pikkarainen Liisa-Mari (2013) Sovittelulla merkitystä? Uhrien antamia merkityksiä lähisuuhdeväkiällan sovitteista. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Poliisihallituksen ohje rikosten sovitteista 2020/2013/4355.
- Potter Jonathan (1996) *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction.* London: Sage.
- Punnonen Varpu (2001) ”Ymmärrä ei kukaan – eiväät miehet eiväät naiset”. Raiskattu nainen tiellä kohti selviytymistä. Naistutkimusraportteja 2001: I Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Edita.
- Putnam Robert D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy.* Princeton: Princeton University Press.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011
- Pösö Tarja (2002) Käsitteet, paha ja tutkijan rajat. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS -kustannus, s. 108–126.
- Pösö Tarja (2009) Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Tabujen kaheet. Tampere: Vastapaino, s. 153–163.
- Qvist Tiina (2008) Lyöntien jäljet. Tutkimus parisuhdeväkiältä kokeneiden naisten identiteettien esityksistä. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Qvist Tiina (2010) Parisuhdeväkiällan sovitteista Suomessa. Näkökulmia sovitteiluperaiaatteiden ja –käytäntöjen väliin kysymyksiin. Naistutkimus 4/2010, s. 33-43.
- Qvist Tiina (2012) Mitä parisuhdeväkiällan sovitteista on Suomessa? Sovitteiluperaiaatteiden ja –käytäntöjen kohtaamattomuuden aiheuttamat jännitteet. Puheenvuoro, Oikeus –lehti 3/2012, s. 441-451.
- Raitakari Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. *Acta Universitatis Tamperensis* 1183. Tampere: Tampere University Press.

- Rantala Kati (2007) Syrjäytyneille turvaa vai tuomioita? Vaietut vankikierteet ja vastuun jakautuminen Teoksessa Rantala Kati & Sulkunen Pekka (toim.) Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia. Gaudeamus Helsinki University Press, Tampere, s. 207-227.
- Ricoeur Paul (1984) Time and Narrative. Vol I. Chicago: The University of Chicago Press.
- Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 15/2010.
- Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 12/2016. Julkaisun pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016062121887>
- Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 15/2017. Julkaisun pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201705236769>
- Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 28/2018. Julkaisun pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018062726501>
- Rikoslaki. 1889: 19.12.1889/39 muutoksineen.
- Rintamäki Terhi (2015) Michentappokertomus. Suomalaisen henkirikoksen narratiivi poliisin rikospaikkaselosteissa. Pro gradu -tutkiema, sosiologia, Lapin yliopisto.
- Ronkainen Suvi (1999) Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen Suvi (2001a) Sukupuolistunut väkivalta ja uhriutumisen paradoksit. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 38, 2 (2001), s. 138-151.
- Ronkainen Suvi (2001b) Gendered Violence and Genderless Gender. A Finnish Perspective. Kvinder, Kon & Forskning 10:2, s. 45-57.
- Ronkainen Suvi (2006) Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä Mirva (toim.) Väkivalta – seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utraisen juhla-kirja. Helsinki: Talentum, s. 531-550.
- Ronkainen Suvi (2008) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 73:4. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki, s. 388–401.
- Ronkainen Suvi (2017) Mitä väkivalta on? Teoksessa Niemi Johanna, Kainulainen Heini & Honkatukia Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino, s. 19-35.
- Ronkainen Suvi & Näre Sari (2008) Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre Sari & Ronkainen Suvi (toim.) Paljastettu intiimi: Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, s. 7–40.
- Ronkainen Suvi & Pehkonen Leila & Lindblom-Yläne Sari & Paavilainen Eija (2013) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro.
- Rose Nikolas (1990) Governing the soul. The shaping of the private self. London: Routledge.
- Rose Nikolas (1999) Powers of Freedom. Reframing Political Thought. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruuskanen Minna (2005) Hätävarjelu ja parisuhdeväkivalta. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki 2005.
- Sacks Harvey (1972) An Initial Investigation of the Usability of Conversational Data for Doing Sociology. Teoksessa Sudnow DN (ed.) Studies in Social Interaction. New York: Free Press, s. 31-74.
- Salmi Venla (2009) Kohti monimuotoista parisuhdeväkivaltatutkimusta. Oikeus 2009 (38) 2, s. 119-137.
- Salmi Venla & Lehti Martti & Siren Reino & Kivivuori Janne (2009) Perheväkivalta Suomessa. Verkkokatsauksia 12/2009. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Sambou Saija & Turunen Erika (2012) Konkreettisia harjoituksia haasteellisten tilanteiden tunnistamiseksi. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutuksessa on vielä kehittämistä. Haaste-lehti 3/2012, s. 7-9.

- Sambou Saija & Uotila Erika (2010) Lähisuhdeväkivallan sovittelun haasteet. Tutkimus lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehdyistä sopimuksista sekä syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksistä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun. *Oikeus* 2010 (39); 2, s. 167-176.
- Sanders Andrew & Jones Imogen (2007) *The Victim in Court*. Kirjassa Walklate Sandra (toim.) *Handbook of Victims and Victimology*. Wilan Publishing: Cullompton, Devon, s. 282-308.
- Silvasti Tiina & Lempiäinen Kirsti & Kankainen Tomi (2014) Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet: haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino, s. 7-19.
- Silverman David (1994) *Describing Sexual Activities in HIV Counselling: The Cooperative Management of Moral Order*, *Text* 14, s. 427-453.
- Silverman David (1997) *Discourses of Counselling. HIV Counselling as Social Interaction*. London; Sage.
- Sirén Reino & Honkatukia Päivi (2005) Johdanto: Väkivallan yleiskuva 1980-2003. Teoksessa Sirén Reino & Honkatukia Päivi (toim.) *Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980-2003 kansallisista uhritutkimuksista*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. s. 1-28.
- Skeggs Beverley (2014) *Elävä luokka. Alkuteos Class, Self, Culture, 2004* Routledge. Tampere: Vastapaino.
- Smith Dorothy E. (2002) *Institutional Ethnography*. Teoksessa May Tim (toim.) *Qualitative Research in Action*. London: Sage.
- Smith Dorothy E. (2005) *Institutional Ethnography. A Sociology for People*. New York: Altamira Press.
- Smith Dorothy E. (2006) Introduction. Teoksessa Smith Dorothy E. (toim.) *Institutional Ethnography as Practice*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, s. 1-11.
- Sosiaalihuolto (1988) *Sovittelun mahdollisuuksista sosiaalihuollon ja rikosoikeuden tehtävälueilla. Sosiaalihuollituksen selvitys. Sihteeri Juhani Iivari, puheenjohtaja Martti Lähteinen. Sosiaalihuollituksen raporttisarja 2/1988*. Helsinki: Sosiaalihuollitus.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. www.finlex.fi
- Sovittelun työryhmämietintö 31.1.2006. Valtakunnan syyttäjänvirasto.
- Spalek Basia (2006) *Crime Victims. Theory, Policy and Practice*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Stanko Elisabeth A. (2006) Theorizing about violence. Observations from the economic and social research council's violence research program. *Violence against Women* 12(6), s. 543-555.
- Sterponi Laura (2003) Account Episodes in Family Discourse: The Making of Morality in Everyday Interaction. Teoksessa *Discourse Studies*. Sage Publications, Vol 5(1), s. 79-100.
- Strang Heather & Braithwaite John (toim.) (2002) *Restorative Justice and Family violence*. Cambridge University Press.
- Strauss Anselm (1978) *Negotiations. Varieties, Contexts, Processes, and Social Order*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Stubbs Julie (2007) Beyond Apology? Domestic Violence and Critical Questions for Restorative Justice. *Criminology and Criminal Justice* 7 (2), s. 169-187.
- Sulkunen Pekka (2006a) Mikä ihmeen talous? Sosiaalisen synty ja hiipuminen Smithin ja Bourdieun yhteiskuntateorioissa. Teoksessa Purhonen Semi & Roos J.P (toim.) *Bourdieu ja minä. Näkökulmia Pierre Bourdieun sosiologiaan*. Tampere: Vastapaino, s. 131-161.
- Sulkunen Pekka (2006b) *Projektiyhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus*, Teoksessa Rantala Kati & Sulkunen Pekka (toim.) *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Gaudeamus Helsinki University Press, Tampere, s. 17-38

- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
- Säävälä Hannu & Nyqvist Leo & Salonen Santtu (2006) Väkivallan olemus. Teoksessa Säävälä Hannu & Pohjoisvirta Riitta & Keinänen Eero & Salonen Santtu (toim.) Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulun Ensi- ja turvakoti Ry. Oulu.
- Takala Jukka-Pekka (1998) Moraalitunteet sovittelussa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 151.
- Takala Jukka-Pekka & Mielityinen Ida (2001) Rikosten sovittelu ja parisuhdeväkivalta: Sovinnon aika? Teoksessa Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. Toim. Pohjonen Soile. Werner Söderström Laki tieto Oy. Helsinki.
- Thévenot Laurent (2007) The Plurality of Cognitive Formats and Engagements: Moving Between the Familiar and the Public. *European Journal of Social Theory* 10, s. 409–423.
- Thévenot Laurent (2011) Oikeutettavuuden rajat. Yhteiselämää koossapitävät sidokset ja niiden väärinkäyttö. Käännös Veikko Eranti. Seminaariesitelmä. *Sosiologia* 1/2011, s. 7-22.
- Tolvanen Matti (2006) Onko sovitukselle sijaa rationaalisessa ja tavoitteellisessa kriminaalipolitiikassa. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä Mirva (toim.) Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittavuus. Talentum. Helsinki, s. 567–586.
- Tuomaala Salome (2011) Keskeytyksiä elämässä. Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa. *Uskontotiede* 13. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen Jukka (2006) Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. Teoksessa Hänninen Sakari, Karjalainen Jouko & Lahti Tuukka (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: STAKES, s. 15-37.
- Umbreit Mark S. (2001) *The Handbook of Victim Offender Mediation. An Essential Guide to Practice and Research.* San Francisco: Jossey-Bass.
- Vaattovaara Virpi (2015) Elämänkulku ja toimijuus. Lapin maaseudun nuorista aikuisiksi 1990-2011. Akateeminen väitöskirja. *Acta Universitatis Lapponiensis* 301. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Van Dijk Jan J. M. & Groenhuijsen Marc S. (2007) Benchmarking Victim Policies in the Framework of European Union Law. Teoksessa Walklate Sandra (toim.) *Handbook of Victims and Victimology.* Cullompton Devon: Willan Publishing. s. 363-379.
- Vanhamäki Vilma (2016) Henkinen parisuhdeväkivalta haastaa oikeusjärjestelmän. Väkivaltakulttuurin perintö –blogi. <http://vakivaltakulttuurinperinto.blogspot.fi/2016/07/henkinen-parisuhdevakivalta-haastaa.html?zx=781594683dce620d>. Teksti perustuu Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa opintojaksolla ”Domestic Violence Contextualised” kirjoitettuun oikeusnotaaritutkielmaan (kirjoittajan luvalla blogimuotoon editoinut Satu Lidman). (Luettu 18.7.2016).
- Veijola Soile & Jokinen Eeva (2001) Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli. Helsinki: WSOY.
- Vesikansa Jussi (2012) Rikosten uhrin sovittelussa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Virkki Tuija & Jäppinen Maija (2017) Gendering Responsibility: Finnish and Russian Helping Professionals Views on Responsible Agency in the Context of Intimate Partner Violence. Teoksessa Husso Marita & Virkki Tuija & Notko Marianne & Hirvonen Helena & Eilola Jari (toim.) *Interpersonal Violence: Differences and Connections.* Routledge, s. 107-121.
- Virkki Tuija & Lehtikangas Mari (2015) Monikulttuurisuus ja sukupuoli parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta tukevassa auttamistyössä. *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus* 22 (2), s. 119-137.
- Vuorenpää Mikko (1999) Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. Helsinki: WSLT.

Väänänen Kristiina (2011) Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa Hannus Riitta & Mehtola Sirkku & Natunen Luru & Ojuri Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13.

Walklate Sandra (2007) *Imagining the Victim of Crime*. Maidenhead: Open University Press.

Ylikoski Petri (1998) Kuinka argumentti voi epäonnistua? Teoksessa Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Toim. Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila, Gaudeamus, s.158-175.

Muut lähteet

Qvist Tiina (2008) Sovittelukysely Suomen sovittelutoimistoille. Vastaaja/ Lyömätön Linja 13, Vastaaja/ Naisten linja 14, Vastaaja/ Rikosuhripäivystys 15.

Aineistolähteenä:

Poikela Esa (toim.) (2010) Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan, PS-kustannus, Jyväskylä. Teoksen artikkelit: Aune Flinck & Henrik Elonheimo (2010) Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu – mahdollisuuksia ja rajoituksia, s. 109-131 sekä Esa Poikela (2010) Miksi ja mitä sovitellaan?, s. 11-20.

Liitteet

LIITE 1 Sovitteluasiakirjojen aineistoesimerkit koskien väkivallan selitysmalleja sekä väkivallan toistuvuutta:

Vuorovaikutuksen häiriintyminen –selitysmalli

Keskusteltiin suhteessa vallitsevasta luottamuspulasta ja syistä, jotka johtivat pahoinpitelyyn. (Sovittelutapaus 32 /Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Nainen haluaa, ettei hänen tarvitse enää koskaan pelätä miehen olevan väkivaltainen. Tämän mies lupaa. Mies ymmärtää, että tapahtuma-aikaan hän on rikkonut naisen fyysistä koskemattomuutta ja se on ollut väärin. Sovittiin, että pariskunta järjestää yhteistä aikaa ja pyrkii puhumaan mieltään askarruttavista asioista heti tilanteen ilmettyä. (Sovittelutapaus 33/Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Molemmat lupasivat tehdä asian eteen töitä, lupasivat opetella puhumaan asioista ja ottamaan enempi huomioon toista. (Sovittelutapaus 35/ Pahoinpitely (Mies), Lievä pahoinpitely (Nainen))

Puhuttiin että opeteltaisiin puhumaan asioista ja kuuntelemaan toista. (Sovittelutapaus 37/ Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mies ja nainen olivat molemmat samaa mieltä siitä, että huitaisu tapahtui vahingossa, koska he olivat juovuksissa ja sanallista ”kähinää” oli ollut penkillä istuessa. (Sovittelutapaus 54/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Asianosaisilla ei ole ongelmaa alkoholin käytön suhteen. Nainen kertoo, että hänellä on muistiaukkoa tapahtuman kulkuun liittyen. Hän myöntää osallisuutensa, että näin pääsi käymään. Lyömistä ei ole mahdollisesti tapahtunut. Mies on yrittänyt saada vaimonsa kädet irti paidastaan ja saada näin tilannetta rauhoittumaan. Tässä otteen irtoamistilanteessa jommankumman käsi on ottanut naista poskeen. (Sovittelutapaus 76/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Nainen: Mies soittanut ja lähettänyt uhkaavia puheluja ja tekstiviestejä, naisella vaatimus, että nämä loppuvat. Harkitsee jos hakisi lähestymiskieltoa. On sitä mieltä, että alkoholi on se suurin ongelma. Ongelmat alkavat silloin kun mies on kännissä. Mies: Alkoholi ei ole hänelle ongelma – pystyy hoitamaan työt, ei voi olla ongelma... Mies myöntää, että väkivaltaa on tapahtunut ja haluaa pyytää anteeksi naiselta. (Sovittelutapaus 77/ Pahoinpitely/Mies-Nainen)

Mies totesi tekonsa olleen väärin ja tapahtuman vakavuus molempien osapuolten taholta on tiedostettu. Mies kertoo ottaneensa opiksi tapahtuneesta ja lupaa ettei uusintaa tule. Mies ja nainen ovat miettineet jatkossa riitelemisen tapoja; asioista tulee keskustella enemmän ja ottaa ajatuksille aikalisää. Mies kertoo käyneensä mielenterveysasemalla keskustelemassa tapahtumista ja mielialastaan. (Sovittelutapaus 85/Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mies pyrkii jatkossa välttämään ”ryyppyputkia”, jotka ovat olleet isoja ongelmakohtia heidän yhteiselämässään. Miehellä on jo ajatus siitä, että rauhoittamalla arkielämäänsä, hän voisi välttää stressaantumista ja väsymistä, joka johtaa monesti pitkiin juomaputkiin. Nainen puolestaan lupaa olla provosoimatta miestä, mikäli tämä on väsynyt ja ärtynyt. (Sovittelutapaus 89/ Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Tilanteen osapuolet kertoivat kehittyneen keskinäisestä riitelystä, jonka johdosta mies menetti malttiaan. Mies ja nainen sopivat, että hakeutuvat yhteiseen parisuhde-terapiaan ensi tilassa. Menettelyllä he pyrkivät löytämään yhteiset ajatukset suhteen jatkumiselle. Mies ottaa lisäksi yhteyttä Jussi-työhön ja kartoittaa avun hakemista kyseiseltä taholta. Mies vakuutti, ettei henkistä taikka fyysistä väkivaltaa enää hänen taholtaan tapahdu. Ei myöskään uhkaavaa käytöstä. Myös nainen kiinnittää huomiota omaan käyttäytymiseensä. Tämä sopimus on seurantasopimus, jona aikana mies ja nainen pyrkivät selvittämään keskinäiset välinsä. (Sovittelutapaus 113/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Yhteistapaamisessa keskusteltiin alkoholin vaikutuksesta tapahtumiin ja todettiin sen olevan suurin aiheuttaja pahoinpitelyihin. Syyt useimmiten syntyvät käsittelemättömistä ja keskustelemattomista arjen asioista. Molempien kohdalla keskustelu asiasta on ollut tärkeää ja he ovat pyrkineet keskustelemaan avoimemmin vaikeistakin asioista ja oppineet luottamaan toisiinsa enemmän. Tapahtumien jälkeen ei ole enää vastaavia tilanteita syntynyt. (Sovittelutapaus 114/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Tapahtuman jälkeen he ovat jatkaneet yhdessäoloon ja muuttaneet jälleen yhteen ja elämä sujuu paremmin kuin koskaan. Erimielisyytensä he haluavat jatkossa selvittää puhumalla. (Sovittelutapaus 116/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Nainen selittää käytöstään sillä, että hänet provosoiitiin, hän ei halunnut vahingoittaa ketään. (Sovittelutapaus 117/ Pahoinpitely, laitton uhkaus/ Nainen-Mies)

Molempien kohdalla keskustelu asiasta on ollut tärkeää ja he ovat tapahtuneen jälkeen oppineet keskustelemaan avoimemmin vaikeistakin asioista ja oppineet luottamaan toisiinsa enemmän. (Sovittelutapaus 119/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Kärjistynyt tilanne johtui parisuhteen purkautumiseen johtaneesta kriisistä. Kumpikin on tajunnut, ettei heidän yhteiselämällään ole tulevaisuutta, vaan he haluavat jatkaa elämää erillään. Molemmat myös totesivat, että he ovat oppineet jotain ihmissuhteista ja luottamuksen merkityksestä. (Sovittelutapaus 120/Pahoinpitely (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen))

Syyt useimmiten syntyvät käsittelemättömistä keskustelemattomista arjen asioista. Molempien kohdalla keskustelu asiasta on ollut tärkeää ja he ovat pyrkineet keskustelemaan avoimemmin vaikeistakin asioista ja oppineet luottamaan toisiinsa enemmän. (Sovittelutapaus 124/Pahoinpitely (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen))

Asianomaiset toivat esiin, että kiista ei ollut ensimmäinen, mutta aiemmin kiistoista on selvitty puhumalla ja nämä riidat on käsitelty. Mies kertoikin pahoinpitelystä, että hänen ensisijainen tarkoitus oli säikähdyksestä johtuen saada lääkintäapua paikalle, ei niinkään poliisia. Asianomaiset ovat päättäneet yhdessä tuumin päättää parisuhteen, mutta jatkavat kavereina. Nainen hakee aktiivisesti omaa asuntoa. (Sovittelutapaus 128/ Pahoinpitely/ Nainen-Mies)

Jatkossa nainen ja mies pyrkivät puhumaan mieltä painavista asioista heti, etteivät pienet asiat paisu isoiksi. Molemmat haluavat olla toisen luottamuksen arvoisia ja haluavat yhdessä kasvattaa luottamusta. (Sovittelutapaus 134/ Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Toimijälhtöinen selitysmalli

Asianomistaja myöntää alkoholiongelmansa ja he ovat käyneet yhdessä sekä asianomistaja erikseen akuutilla psykiatrisella klinikalla. Asianomistajalla on antabuslääkitys ja odottaa A-klinikalle pääsyä. Molemmat pahoittelevat tapahtunutta, elämäntilanne on parantunut ja parisuhde jatkuu. Alkoholi on pois kuvioista, mikä oli kaiken syy. (Sovittelutapaus 3/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Nainen lupaa tilata ajan perheasiain neuvottelukeskuksesta yhteistä käyntiä varten. Mies lupaa mennä lääkäriin selvittääkseen maanis-depressiivisen sairauden ja siihen liittyvän mielialalääkityksen ja alkoholin yhteisvaikutusta. (Sovittelutapaus 22/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Suhdetta rasittavina asioina koettiin olevan puhumattomuus ja sen laukeaminen alkoholin käytön yhteydessä. Puhumattomuutta on esimerkiksi raha-asioista. (Sovittelutapaus 24/ Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Tapahtumien taustalla on ongelmat seurustelusuhteessa liittyen liikaan omistushaluun ja mustasukkaisuuteen. Mies on hakenut apua vihan hallintaan psykologin luona käy-

mällä. Seurustelusuhteeseen on vaikuttanut kielteisesti jatkuva yhdessäolo sekä luottamuksen puutteen seurauksena huono käyttäytyminen. (Sovittelutapaus 30/ Lievä pahoinpitely /Mies-Nainen)

Tapahtuneesta keskusteltiin ja molemmat olivat sitä mieltä, että siihen oli päädytty liiallisen alkoholin käytön takia. (Sovittelutapaus 31/ Pahoinpitely /Molemmat u/t)

Kumpikin kertoi samansuuntaisesti, että riidat tulevat lasten kasvatuksesta ja kotiasioista ja kärjistyvät kun on alkoholia otettu. Sovittiin, että alkoholin käyttöä rajoitetaan minimiin, eikä lasten kotona ollessa käytetä ollenkaan. Sovittiin myös, että tehdään säännöt yhdessä kotona lasten kasvatuksesta ja rajat lapsille, joita molemmat vanhemmat noudattavat ja toimivat niiden mukaisesti. (Sovittelutapaus 34/ Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Nainen on tapahtuman jälkeen vähentänyt alkoholin käyttöä ja se on molempien mielestä parantanut ilmapiiriä. (Sovittelutapaus 35/ Pahoinpitely (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen))

Pariskunnan riidat syntyvät yleensä alkoholin nauttimisen jälkeen. Mies on antabuskuurilla ja yrittää lopettaa alkoholin käytön. Nainen puolestaan lupaa yrittää hillitä omaa aggressiivisuuttaan. Hän käy säännöllisesti henkilökohtaisessa terapiassa. (Sovittelutapaus 36/ Pahoinpitely /Molemmat u/t)

Sovittiin, että liiallista alkoholin käyttöä rajoitetaan. (Sovittelutapaus 37/ Lievä pahoinpitely /Mies-Nainen)

Tavoitteena sovittelulle naiselle ja miehelle on pahoinpitelytapahtumasta puhuminen ja sovinnon tekeminen niin, että molemmat osapuolet voivat jatkaa elämänsä rauhassa. Nainen kertoi saamistaan pahoinpitelyvammoista lyöntien ja kuristamisen johdosta. Mies ei omasta mielestään lyönyt eikä kuristanut vaan pahoinpitelyjäljet ovat tulleet nujakoidessa. Keskusteltiin tapahtuman herättämästä pelon tunteesta syynä rikosilmoituksen tekemiseen. Mies sanoi ymmärtävänsä tämän. Sovitteluistunnon jälkeen osapuolet kokevat pystyvänsä kohtaamaan toisensa ystävinä ja antavat rauhan toisilleen. (Sovittelutapaus 38/ Pahoinpitely, laitton uhkaus/ Mies-Nainen)

Nainen sanoi, että pientä mustasukkaisuutta on ollut aikaisemmin mutta ei väkivaltaan viittaavaa. (Sovittelutapaus 39/ Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Pari sopi, että jatkossa alkoholinkäyttöä rajoitetaan eikä lasten aikana käytetä alkoholia. (Sovittelutapaus 41/ Lievä pahoinpitely /Mies-Nainen)

Mies sitoutuu olemaan päihteettä naisen ja lapsen seurassa. Kumpikaan osapuoli ei ruoki toistensa mustasukkaisuutta. (Sovittelutapaus 45/ Pahoinpitely/Mies-Nainen)

Mies ja nainen ovat tapahtuman jälkeen käyneet molemmat erikseen terapeutilla. Mies jatkaa viikoittaisia terapiakäyntejä hoitosuunnitelman mukaan uusien rakentavampien vuorovaikutus- ja käyttäytymismallien vakiinnuttamiseksi. (Sovittelutapaus 46/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mies on käynyt naisen kannustamana päihdeterapeutin vastaanotolla, johon hän myös jatkossa sitoutuu. (Sovittelutapaus 48/ Lievä pahoinpitely, vahingonteko/ Mies-Nainen)

Tapahtumaan vaikutti alkoholin ottaminen sekä onnettomuudessa tulleen keskivaikean aivovamman aiheuttamat oireet. Miehellä on alkanut psykologin vastaanotot, joista hyötyy paljon ja siellä hän käsittelee myös tunteiden hallintaa. Psykologilla jatkuu myös yhteistapaamiset vaimon kanssa, mistä nainen kokee saavansa tukea ja apua miehen sairauden ymmärtämiseen ja omaan jaksamiseen. Naisella on luottamus väkivallattomaan tulevaisuuteen mm. hyvän tukiverkoston avulla. (Sovittelutapaus 49/ Pahoinpitely / Mies-Nainen)

Mies on käynyt jo Jussi-projektissa ja nainen kriisihuollossa. (Sovittelutapaus 52/ Pahoinpitely/Mies-Nainen)

Aviopolisot lupaavat mennä terapeutille kolmen kuukauden sisällä, jota sovittelutoimisto voi seurata. On sovittu lastensuojeluviranomaisen kanssa tapaaminen. (Sovittelutapaus 58/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Osapuolet lupautuivat hakemaan aggressiivisuuteensa ammattiapua. (Sovittelutapaus 60/Lievä pahoinpitely/ Nainen-Mies)

Mies lupasi hakea apua A-klinikalta alkoholin käyttämiseen. Mies ja nainen pyrkivät olemaan ilman alkoholia yhdessä ollessaan. (Sovittelutapaus 62/Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Keskustelimme myös heidän lasten suhtautumisesta väkivallan tekoon. (Sovittelutapaus 70/ Pahoinpitely (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen))

Osapuolet halusivat, että sopimukseen kirjataan pelisäännöt riidan/pahoinpitelyn välttämiseksi. Osapuolille annettiin esitteitä Rikosuhripäivystyksestä, yhteisessä auttavista tahoista, Monika-naiset. Osapuolet eivät pahoinpitele toisiaan fyysisesti eivätkä solvaa toisiaan jatkossa. (Sovittelutapaus 73/ Pahoinpitely/ Molemmat u/t)

Mies sitoutuu vähintään puolen vuoden raittiuteen. Lisäksi on sovittu, ettei lasten läsnä ollessa nautita alkoholia. (Sovittelutapaus 78/ Pahoinpitely, kotirauhan rikkominen, vahingonteko/ Mies-Nainen)

Mies lupasi, että vastaavanlaiset teot eivät tule toistumaan. Lisäksi mies kertoo, ettei enää käytä alkoholia. Nainen kertoo, että hän uskoo ja luottaa miehen sanoihin. (Sovittelutapaus 79/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Jatkossa molemmat pyrkivät panostamaan perhe-elämän arkisten ongelmien ratkaisuun asiallisesti. Näiden ongelmien ratkaisuun molemmat ovat valmiita hakemaan ulkopuolista apua esim. mielenterveystoimistosta. (Sovittelutapaus 81/ Pahoinpitely/ Nainen-Mies)

Teon taustalla on naisen mielestä ollut vahva humalatila, tapahtuneen jälkeen hän on onnistuneesti pyrkinyt vähentämään alkoholin käyttöään. (Sovittelutapaus 90/ Pahoinpitely/Nainen-Mies)

Kumpikin kertoo, että mies löi naista yhden kerran nyrkillä päähän. Naisella oli veitsi kädessään. Mies soitti poliisille siksi, että vaimo ei vahingoita itseään. Mies uskoi, että nainen puolusti itseään, eikä yrittänyt tehdä miehelle mitään. Kumpikin myöntää, että nainen oli paikallaan eikä hyökännyt kimppuun. Kumpikin kertoo, että eivät pelänneet toisiaan tilanteessa. He pyrkivät vastaisuudessa selvittämään tilanteet puhumalla. Kumpikin kertoo, että ovat aiemmin käyneet psykologin vastaanotolla. Nyt he ovat halukkaita käymään sosiaalityöntekijän avustuksella parisuhdeterapiassa. (Sovittelutapaus 91/ Pahoinpitely, laiton uhkaus (Mies)/ Molemmat u/t)

Mies on kuulusteluissa kertonut, ettei muista millään tavalla pahoinpidelleensä vaimoaan illan ja yön aikana, mutta sanoo sen olevan mahdollista humalatilastaan johtuen. (Sovittelutapaus 92/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

X (mies) ei muista tilanteesta juurikaan mitään, mutta pitää mahdollisena, että on ehkä lyönyt tyttöystävänsä Y:tä. Tiedon lyömisestä on X saanut poliisilta, mutta asiasta ei hänellä itsellään ole minkäänlaista muistikuvaa. X kertoi, että mahdollisuus että on lyönyt Y:tä on ollut sellainen kokemus, joka on henkisesti kasvattanut häntä ja hän kokee aikuistuneen tapahtuman jälkikäsitteilyiden myötä. X:n mielestä runsas alkoholin juominen on ollut syy tapahtumien kulkuun. (Sovittelutapaus 97/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Mies oli kaatanut naisen lattialle ja puristanut kädellä kurkusta ja saanut puhelimen haltuunsa. Mies oli selannut naisen kertoman mukaan puhelut ja heittänyt sen jälkeen puhelimen pois. Tämän jälkeen mies oli poistunut asunnosta. Mies halusi lisättävän, että

hän ei ole vahingoittamistarkoituksessa puristanut naista kurkusta ollenkaan. Elämän eteenpäin viemiseksi mies ottaa yhteyden psykologiin varatakseen ajan kahdenkeskisel- le keskustelulle ja he katsovat mitä muuta rinnalle avun saamiseksi. (Sovittelutapaus 94/ Pahoinpitely, kotirauhan rikkominen/Mies-Nainen)

Kumpikin kertoo, että ovat hakeneet terapian kautta apua epäsovivaan käyttäytymi- seensä. Mies on osallistunut kriisikeskuksen järjestämään miesten keskusteluryhmään. Kumpikin olisi halukas osallistumaan mahdollisiin terapiaryhmiin. Sovittelutoimisto antaa kummankin yhteystiedot miehen kohdalla kriisikeskukseen. Nainen on valmis menemään kriisikeskukseen tai vastaavaan ryhmään. He ovat valmiit osallistumaan myös yhdessä toimivaan parisuhderyhmään. (Sovittelutapaus 100/ Pahoinpitely/ Mo- lemmat u/t)

Mies lupasi, että jatkossa ei tule samanlaista enää tapahtumaan. Erimielisyyden aiheet on käyty läpi ja sen seurauksena molemmilla on hyvä mieli tällä hetkellä. Asianomis- tajanainen kertoo, että hänen on ollut helppo tulla töistä kotiin, kun ei ole ollut pelko takaraivossa. Nainen ei vaadi ehdotonta raittiutta, vaan hallittua alkoholin käyttöä. Mies kertoo pystyvänsä pysymään kohtuudessa alkoholin kanssa. Hänellä ei ollut alun perinkään tarkoitus vahingoittaa eikä pahoinpidellä naista. Nainen lupaa, ettei enää kajoa mieheen kiusantekomielessä. Kumpikin kokee oman yksityisyytensä tärkeäksi ja haluaa, että sitä ei toinen häiritse. (Sovittelutapaus 101/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Alkoholin käyttö on molemmin puolin kokonaan loppunut ja miehellä on anta- bus-kuuri päällä sekä myös säännöllinen kontakti A-klinikalle. Mies on päättänyt aloittaa lähinnä miehille suunnatussa yksilöterapiaryhmässä. (Sovittelutapaus 114/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Käytännön asioista asianosaiset sopivat, että lasten niin toivoessa näillä on mahdol- lisuus edelleen tavata miestä. (Sovittelutapaus 115/ Pahoinpitely, kaksi eri kertaa/ Mies-Nainen)

Mies ja nainen ovat hakeneet apua perheneuvolasta, missä tapaamiset jatkuvat sään- nöllisesti. Nainen esittää pyyntönään, että mies läpikäy tapahtunutta vielä erikseen lapsen kanssa. Mies lupasi naiselle keskustella lapsen kanssa. Lisäksi mies ja nainen ovat sopineet keskenään lapsen tapaamiseen liittyvistä järjestelyistä. (Sovittelutapaus 123/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Yhteistapaamisessa keskusteltiin alkoholin vaikutuksesta tapahtuneisiin ja todettiin sen olevan suurin/lähes ainut aiheuttaja pahoinpitelyihin. Nainen ja mies aloittavat käyn- nit parisuhde/perheterapiassa mahdollisimman pikaisesti. Mies on päättänyt aloittaa lähinnä miehille suunnatussa yksilöterapiaryhmässä. (Sovittelutapaus 124/ Pahoinpi-

tely (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen), toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapito (Mies), haitanteko virkamiehelle (Mies)

Molemmat ovat sitä mieltä, että alkoholin käyttö on vaikuttanut tapahtuneeseen lievään pahoinpitelyyn sekä sitä edeltäviin ristiriitatilanteisiin. Miehellä on tapahtunut iso muutos, sillä hänellä on todettu vakava sairaus, jonka alkoholin käyttö on laukaissut. Tämän myötä hän on nyt raittiina ja tarkoitus olla jatkossakin. Molemmat myös opettelevat käsittelemään ristiriitatilanteita ja vaikeita asioita puhumalla näistä. (Sovittelutapaus 126/ Lievä pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Tapahtumassa oli osuutta väkevällä viinalla ja he haluavat välttää sen nauttimista. Molemmat ovat olleet päihteiden käytön vuoksi mm. A-klinikan asiakkaana ja tietävät alkoholin käytön vaarat. Kyseisenä iltana juotu alkoholi oli asianomaisten mukaan ostettu ”pimeä pullo”. (Sovittelutapaus 130/ Pahoinpitely/ Molemmat u/t)

Mies otti tapahtuman jälkeen oma-aloitteisesti yhteyttä psykologiin sekä Lyömättömään linjaan. Mies on käynyt molemmissa kaksi-kolme kertaa ja käynnit jatkuvat edelleen. Pari tapaa yhdessä psykologin rakentavamman kommunikaatitavan kehittämiseksi. (Sovittelutapaus 132/ Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Yhteistapaamisissa tuli selvästi esille se, että kummallakin on selvä alkoholiongelma. Kumpikin myöntää sen ja haluaa tehdä asialle jotakin. Kummankin mielestä kaikki heidän riitansa johtuvat viinasta. Osapuolet tulevat hakemaan ulkopuolista ammattiapua ja lupaavat tukea toinen toistaan, jotta saisivat viinan käytön loppumaan tai ainakin vähenemään minimiin. Kummatkin ovat tällä hetkellä työttömiä ja haluaisivat päästä mielekkääseen työhön, mitä kautta heidän mielestä viinankäyttökin loppuisi tai ainakin vähenisi. (Sovittelutapaus 145/ Lievä pahoinpitely (Mies) pahoinpitely (Nainen)

Yhteiskunnallinen selitysmalli

Tilanne oli kiristynyt ihan pienestä asiasta ja syynä oli molempien väsyminen ja stressi. (Sovittelutapaus 43/Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Mies kertoi olleensa väsynyt jo pitempään ja arveli myös siitä johtuen pinnan palaneen ja riidan menneen liian pitkälle. (Sovittelutapaus 70/ Pahoinpitely (Mies), lievä pahoinpitely (Nainen)

Asianosaiset ovat kertoneet oman näkemyksensä tapahtuneesta ja ovat yhtä mieltä riidan taustalla olevista syistä. Kulttuurieroista johtuva sopeutuminen, toisen osapuolen huomiotta jättäminen, kommunikaation puute, taloudellinen paine sekä asunnon remontista johtuva stressi osaltaan johtivat tilanteen kärjistymiseen, jossa kumpikin

osapuoli ymmärtää oman osallisuutensa. (Sovittelutapaus 121/ Pahoinpitely /Molemmat u/t)

Pariskunnan taustalla vakavat taloushuolet. Kyseisenä iltana nainen ja mies ottivat tavoistaan poiketen alkoholia. Tilanteen laukaisi naiselle tullut puhelu, mistä nainen ei suostunut kertomaan miehelle. Naisen mielestä ei ollut kysymys hakkaamisesta eikä pahoinpitelystä. Mies sanoi, että hänen ei ollut tarkoitus aiheuttaa pahaa vaimolleen. Lasten takia nainen soitti varmuuden vuoksi poliiseille, kun hän ei tiennyt mihin tilanne ajautuu. Kummallakaan osapuolella ei ole ongelmaa alkoholin kanssa. Tilanne oli perheessä uusi ja yllättävä. Mies myöntää, että fyysinen väkivalta ei ole koskaan hyväksyttävää, minkä vuoksi hän pyytää anteeksi naiselta tönimistään. (Sovittelutapaus 137/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Väkivallan toistuvuus

Parilla on ollut riitoja ja tappeluita ennenkin ja he totesivat, että aina pahempiin kahinoihin syynä on ollut alkoholi, joka heillä on liiallista varsinkin viikonloppuina. Sovittiin että on haettava apua alkoholin käyttöön, josta on tullut huono tapa. (Sovittelutapaus 31/ Pahoinpitely /Molemmat u/t)

Molemmat kertoivat, että aikaisempia pahoinpitelyitä ei ole ollut, muuta kuin pientä tönimistä puolin ja toisin. Pari on aloittanut kahdenkeskiset keskustelut, miten perhe-riitoja käsitellään ja selvitetään jatkossa, että ne saadaan sovittua ennen isompia ”episodeja”. (Sovittelutapaus 43/ Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Fyysinen pahoinpitely on loppunut ja mies on sitoutunut jatkamaan väkivallattomalla linjalla. (Sovittelutapaus 46/ Pahoinpitely /Mies-Nainen)

Ristiriitatilanteissa puhutaan avoimesti ja ilmaistaan asiat selkeästi ja selvin päin. Viikonlopuille sovitaan muutakin sisältöä kuin alkoholin käyttö. (Sovittelutapaus 84/ Törkeä pahoinpitely (Mies), pahoinpitely (Nainen))

Mies on lyönyt avopuolisoaan (nainen) useita kertoja nyrkillä päähän pariskunnan yhteisessä asunnossa. Mies kertoi, että hänen mielestään oli ainoastaan hyvä asia, että poliisit tuolloin soitettiin paikalle. Molemmat kertoivat tilanteen perheessä ja parisuhteessa olevan tällä hetkellä paljon parempi kuin ennen tapahtunutta. Molemmat asianosaiset, mies ja nainen sitoutuvat ja haluavat edelleen jatkaa aloittamaansa parisuhdeterapiaa. Lisäksi mies sitoutuu jatkamaan aloittamaansa yksilöterapiaa. Molemmat sitoutuvat tarvittaessa hakemaan apua myös muualta. (Sovittelutapaus 95/ Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

Nainen myöntää lyöneensä miestä useita kertoja ylävartaloon vasta sitten, kun mies oli lyönyt häntä ensin. Nainen kertoi olevansa tilanteessa pettynyt siihen, että mies löi häntä ja raivonpuuskassa löi takaisin. Mies myöntää lyöneensä naista kerran kasvoihin. Lähellä oli veitsi, nainen ei kuitenkaan pelännyt omien sanojensa mukaan tilannetta. Mies kokee ärsyntyvänsä helposti, mutta kertoo ettei ole koskaan tapellut selvin päin, jonka nainen myöntää todeksi. Naisen mielestä mies sättii häntä sanallisesti, jolloin hän ärsyyntyy ja vastaa samalla mitalla. Sen seurauksena tilanne johti yllämainittuun tilanteeseen, useimmiten he pystyvät sopimaan asiat yhteisymmärryksessä. (Sovittelutapaus 100/ Pahoinpitely /Molemmat u/t)

Neuvottelussa käsiteltiin sekä tapahtuneet rikokset että väkivaltaista käyttäytymistä yleensä. Mies ja nainen sopivat, että pitävät jatkossa yhteyttä vain, jos on ”oikeaa ja välttämätöntä asiaa” toiselle. Osapuolet tekivät myös yhteisen päätöksen, että keskinäinen nimittely ja haukkuminen loppuvat tähän neuvottelutilanteeseen. (Sovittelutapaus 112/ Pahoinpitely, kunnianloukkaus/ Mies-Nainen)

Soitto tutkija [poliisi, nimi], tuotu esille se, että pariskunnalta on tullut kaksi juttua lyhyen ajan sisään ja yksi on käräjillä ja että mies on menossa vankilaan. Kysytty mielipidettä mitä tehdä, sillä toistuvaa väkivaltaa ei tapana sovitella ja lisäksi käytännön este, että mies ei välttämättä pääse paikalle. Tutkija sanonut, että pariskunnalla tulee näitä tilanteita jatkuvasti ja oli tietoinen myös miehen tilanteesta. (Sovittelutapaus 138, rikosasian sovittelua ei käynnistetä/Pahoinpitely/ Mies-Nainen)

LIITE 2 Tiivistelmä sovitteliasiakirjojen sovittelutapauksista (146 kpl)

	Rikosnimike	Alkutilanne	Mistä keskustellaan	Mihin päädyttiin	Tekijä - uhri	Onko vaatimuksia
Tapaus 1	Lievä pahoinpitely		Asuvat erillään, ystäviä, erillis- ja yhteistapaamiset sujuneet hyvin	Sopimus	Mies -nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 2	Pahoinpitely, laitton uhkaus ja vahingonteko		Mies korjannut rikottuneen materiaalin, pyytänyt anteeksi, lapsen huoltoon ja tapaamisiin liittyvät asiat keskeisiä yhteistapaamisissa (2kpl), asianosaisten mielestä miehellä hyvä suhde lapseen, mies lupaa jatkaa hoitosuhdetta psykologiin vahvan mustasukkaisuuden helpottamiseksi	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 3	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, asianomistajalla alkoholiongelma, yhdessä ja asianomistajan erikseen käynyt psykiatrisella klinikalla, asianomistajalla antabuslääkitys, odottaa a-klinikalle pääsyä, epäillyn tekijän käytöksestä tai ongelmista ei mitään mainintaa. Molemmat pahoittelevat tapahtunutta ja elämäntilanne on parantunut, parisuhde jatkuu, alkoholi on pois kuvioista, mikä on kaiken syy	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 4	Pahoinpitely (3 kappaletta saman vuoden aikana)	Kaikkiin kolmeen tapaukseen liittyy runsas alkoholiinkäyttö, joka on johtanut hallitsemattomiin tilanteisiin.	Erillis- ja yhteistapaaminen, jossa kerrotaan, että asiat on jo yhdessä sovittu ja annettu anteeksi. Nainen on luvannut harkita sanomisiaan paremmin ja yrittää hallita temperamenttiaan, mies on lupautunut elämään ihmisiksi. Jatkavat yhdessä asumista	Sopimus (seuranta: soitto ja tapaaminen n. 4,5 kk)	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 5	Lievä pahoinpitely (molemmat asianomistajia ja epäiltyjä)		Erillis- ja yhteistapaaminen, ymmärtävät tehneensä väärin toisiaan kohtaan, asia käsitelty ja anteeksi pyydetty yhteistapaamisessa, riitely on muuttunut heidän mielestään, sillä tummistavat kiukun ja vihan tunteet ja pyrkivät lopettamaan siihen ja käsittelemään asiat, kun ollaan rauhoituttu. Ovat hieman aiemmin olleet sovittelussa ensimmäistä kertaa, silloin ei sovintoa.	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 6	Pahoinpitely		Ovat halukkaita sovitteluun, tarvitsevat terapiaa, mutta eivät tiedä mikä tapa olisi paras. Umpisolimu suhteessa, mielenferveys, uskonto, väsymys, neuvottomuus ym.	Keskeytyi	Mies-nainen	

Tapaus 7	Pahoinpitely (molemmat asianomistajia ja epäiltyjä)		Erillis- ja yhteistapaaminen, tapahtuman kulusta ja syistä erilaiset käsitykset mutta haluavat sovittelua asiaa ja keskinäisiä välejäan yhteisen lapsen vuoksi, yhteistapaamisessa näkemykset lähenivät ja he keskustelivat tapahtuneesta hyvässä yhteishengessä. Käytetty sopimuksena miehen huomioitava muita enemmän. Tarvitsevat edelleen ulkopuolista apua, mies jatkaa Jussi-työssä sekä yhdessä perheneuvolassa. Eivät asu yhdessä.	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 8	Pahoinpitely (molemmat asianomistajia ja epäiltyjä)		Erillis- ja yhteistapaamiset, mies pahoittelee tapahtunutta ja nainen on valmis antamaan tapahtuman anteeksi, nainen haluaa kirjattavan, ettei pidä itseään epäiltyinä. Sitoutuvat siihen, ettei lapsen etu vaarannu missään tilanteessa, vaikka heidän suhteelleen tapahtuisi mitä tahansa	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 9	Pahoinpitely		Anteeksipyyntö, illan tapahtumista on keskusteltu ja ne on sovittu. Miellä ei muistikuvia siitä, että nainen kertoo miehen kaataneen hänet maahan, jolloin on syntynyt lieviä vammoja, seurustelivat tapahtumaketkellä, mutta ovat sittemmin eronneet	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 10	Lievä pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, keskustelu hyvässä hengessä, avioliitto ja yhteisasuminen jatkuu, tapahtuma on anteeksi annettu molemmin puolin	Sopimus, anteeksipyyntö	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 11	Laiton uhkaus	Sovittelutoimisto ollut yhteydessä a-klinikassää-tiöön	Erillis- ja yhteistapaaminen, keskustelu ja sovittelijalla mahdollisuus antaa palveluohjausta myöhemmin, jos tarvetta, katkennut terapia halutaan käynnistää uudelleen a-klinikalla, molemmille yksilöterapiata ja yhteisiä tapaamisia terapeutin kanssa, mies ottaa vastuun tapahtuneesta ja on valmis kärsimään seuraukset, keskustelua ennen sovittelua, erillissovittelun jälkeen ja yhteistapaamisessa, uhkauksen yksi syy on ollut juomaan ratkeaminen ja molempien turhautuminen, nyt mies ollut päihtyneenä	Sopimus, seuranta (soitto kahden kuukauden päästä)	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 12	Pahoinpitely ja vahingonteko		Pahoinpitelyn osalta sopimus on toteutunut, vahingonteon osalta sopimus ei toteutunut, mies pyysi anteeksi ja nainen antoi anteeksi	Sopimus,	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, korvausvaatimuksia rikkoutuneesta materiaasta

Tapaus 13	Pahoinpitely ja laiton uhkaus	Näkemyserot suuret tapahtumista	Erillis- ja yhteistapaaminen, lastensuojeluilmoitus tehdään, mies uhkailut ja käynyt käsiksi, mies uhannut naisen henkeä ja lapsen henkeä, nainen pahoinpideltyt vauvaa	Ei sopimusta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 14	Pahoinpitely (molemmat epäiltyjä ja asianosaisia)		Erillis- ja yhteistapaaminen, molemminpuoliset anteeksipyyntö, keskustelussa ilmeni, että taustalla vaikuttivat entiset vaikeat perhesuhteet, osapuolet ymmärsivät pitkälle toisiaan, pysyivät toisiltaan anteeksi ja pyrkivät jatkossa luomaan toimivat suhteet	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 15	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, mies pahoillaan tapahtuneesta, molemmat halukkaita ottamaan yhteyttä ammattiauttajaan, seurustelevat edelleen	Sopimus, anteeksipyyntö	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 16	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaamiset, ei yhteisymmärrystä	Ei sopimusta	Nainen-mies	
Tapaus 17	Pahoinpitely (kaksi eri tapauskertaa)		Erillis- ja yhteistapaamiset, mies myöntää väkivaltaisuudet, katuun niitä ja myöntää tarvitsevänsä ammattiapua, ongelman syynä raju alkoholin käyttö raskaalle työlle, edellisen suhteen traumaattiset kokemukset, jotka purkautuvat alkoholin yhteydessä voimakkaana mustasukkaisuutena, ammattiavun tarve ehdoton, nainen haluaa auttaa ja osallistua, haluavat rakentaa yhteisiä tulevaisuutta	Sopimus, anteeksipyyntö	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 18	Pahoinpitely (molemmat asianosaisia ja epäiltyjä)		Erillis- ja yhteistapaamiset, Mies katuun väkivaltaista tekoa ja nainen on valmis antamaan väkivaltaisuuden anteeksi (naisen väkivallasta ei mainintaa sopimuksessa, vaikka hänet merkitty myös epäillyksi) Ovat olleet yhteydessä kriisikeskukseen, jonne sovitut käyntiajat. Mies myös yhteydessä Jussi-työhön, asuvat eri osoitteissa, mies ei käytä alkoholia naisen seurassa, sitoutuvat palvelutaloihin saadakseen apua ongelmiinsa. Eivät loukkaa toisiaan fyysisesti tai psyykkisesti ja pitäytyvät kaikesta epäsiällisestä käytöksestä toisiaan kohtaan	Sopimus, seuranta 3 kuukautta	Mies-nainen Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 19	Laiton uhkaus (molemmat, vahingonteko, kunnianloukkaus (molemmat))		Sovinto yhteisen lapsen vuoksi ja parhaaksi, keskittyvät jatkossa huolehtimaan yhteisestä lapsesta	Sopimus	Mies-nainen, Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia

Tapaus 20	Pahoinpitely		Keskusteitu asioista	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei rangaistus-vaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 21	Pahoinpitely		Erillistapaaminen ja yhteistapaaminen, nainen lupa tilata ajan perheasiainkeskuksesta yhteistä käyntiä varten, mies lupaa mennä lääkäriin selvittämään maanisdepressiivistä sairautta ja siihen liittyvän mielialälääkityksen ja alkoholin yhteisvaikutusta	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistus-vaatimuksia, korvaus 40 € lääkärikuluista
Tapaus 22	Pahoinpitely		Yksiö- ja erillistapaaminen, ymmärsivät mitkä seikat johtivat pahoinpitelyyn, ei aiempaa väkivaltaa, mies pahoillaan tapahtuneesta, sopivat ettei jatkossa kotona käytetä alkoholia ja pari hakeutuu parisuhdeterapiaan, kummallakin myös yksiökäyntejä kriisikeskuksessa	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistus-vaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 23	Lievä pahoinpitely, viestintäsalaisuuden loukkaus, näpistys		Erillis- ja yhteistapaaminen, mies pyytänyt anteeksi, asuvat erillään mutta näkevät yhteisen lapsen vuoksi, miehellä huoli jaksamisesta ja taloudellisesta tilanteesta, saanut apua psykiatriakeskuksesta, keskustelussa siellä tullut esiin lasten tapaamiset ja hyvinvointi, ei epäasiallisia ja uhkailevia viestejä toiselle, mies lupasi olla soittilematta eikä tulla luvatta toisen luo. Nainen väsynyt riitaisuuteen, annettu yhteystiedot kriisikeskukseen keskusteltujen saamiseksi	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistus-vaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 24	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, suhdetta rasitti puhumattomuus ja sen laukeaminen alkoholin käytön yhteydessä, molemmat halukkaita kriisikeskuksen keskusteluapuun, istunnon aikana varattiin ensimmäiset yksiötapaamisajat, mies pahoitteli ja katui tekoaan, molemmat pitivät hyvänä mahdollisuutena muutokseen ja parantamaan parisuhteen vuorovaikutusta	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistus-vaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 25	Pahoinpitely		Miehelle viina tekee yhdessä lääkkeiden kanssa väkivaltaisuuden, alkoholin käyttöä vähennettävä ja niin on tehtykin, ulkopuolista apua haetaan tarvittaessa, selvänä elo sujuu hyvin ja haluavat jatkaa yhdessä	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistus-vaatimuksia, ei korvausvaatimuksia

Tapaus 26	Pahoinpitely		Nainen katu mieheen kohdistamaa pahoinpitelyä, ovat motivoituneita sellaiseen toimintaan, ettei teko uusiutuisi, haluavat jatkaa suhdettaan ja asumistaan yhdessä, molemmat haluavat vähentää viinan käyttöä ja pohtivat AA: ta. Miehen on ollut vaikeaa käydä mielenterveystoimistossa ja lääkärissä. Mikäli väkivalta uusiutuu, niin vaihtoehtona erilleen muutto ja seurustelun jatkaminen erillään asuen	Sopimus	Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 27	Lievä pahoinpitely		Asia loppuunkäsitelty, anteeksipyyntö ja -anto	Sopimus, seuranta	Mies-nainen Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 28	Pahoinpitely		Yksilö- ja erillistapaamiset, mies pahoitteli, mies oli valmis korvaamaan kivusta ja särystä 300 €, nainen oli valmis luopumaan korvaus- ja rangaistusvaatimuksista 650 €lla. Osapuolet eivät päässeet sopuun.	Ei sopimusta	Mies-nainen	
Tapaus 29	Lievä pahoinpitely		Haluavat yrittää saada asioita kuntoon. Väkivalta on jatkunut suhteessa jo pidempään, sovittelussa tilattu keskusteluaika kriisikeskukseen	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 30	Lievä pahoinpitely		Molemmat osapuolet myöntävät käyttäneensä huonosti toisiaan kohtaan tapahtumahetkellä ja tapahtumien taustalla olevan ongelmat seurustelusuhteessa liittyen liikaan omistushaluun ja mustasukkaisuuteen. Mies on hakenut apua vihan hallintaan psykologilta. Seurustelusuhteeseen on vaikuttanut kielteisesti jatkuva yhdessäolo sekä luottamuksen puutteen seurauksena huono käyttäytyminen. Sitoutuvat jatkossa noudattamaan normaalielämän pelisääntöjä, sitoutuvat siihen, että tilanteeseen saadaan muutos. Nainen sitoutuu sulkemaan kännykän illalla antaakseen aikaa itselleen ja perheelleen ja kumpikin etsii itselleen mieluisia tekemisiä, eivät aio nähdä toisiaan joka päivä.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 31	Pahoinpitely		Tapahtumaan päädyttiin liiallisen alkoholin käytön takia. Parilla on ollut riitoja ja tappeluita ennenkin ja aina parempiin kahinoin on ollut syynä alkoholi, joka heillä on viikonloppuisin liiallista. Sovittiin, että on haettava apua päihdeklinalta. Samasta paikasta apua myös parisuhdeongelmiin.	Sopimus, rahallinen korvaus, seuranta	Mies-nainen Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 32	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen. Keskusteltiin suhteessa vallitsevasta luottamuspulasta ja syistä, jotka johtivat pahoinpitelyyn. Mies myöntää syyllisyytensä ja on pahoillaan tapahtuneesta. Ovat edelleen yhteydessä toisiinsa. Ovat käyneet pahoinpitelyn jälkeen kahdesti parisuhdeterapiassa ja molemmilla lisäksi yksilöterapia.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, asianomistaja ei luovu rangaistusvaatimuksesta
Tapaus 33	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, riitelevät usein raha-asioista ja usein erilaiset näemykset. Riitaa lasten ollessa paikalla ja nainen pelännyt miestä. Pitkä kuvaus pahoinpitelytilanteesta, lapset keskeinen huoli, sovittelussa paljon puhetta raha-asioista. Haluavat jatkaa yhteiseloa, mutta tarvitsevat ulkopuolista apua tilanteen selvittämiseen. Perheneuvolan ja perheasiain neuvottelukeskukseen yhteystiedot, myös pariterapiaa itsehillintään ja taloudellisiin pulmiin liittyen. Nainen ei halua enää koskaan joutua pelkäämään miestä, joka lupaa sen ja ymmärtää rikkoneensa naisen fyysisistä koskemattomuutta, joka väärin. Järjestävät yhteistä aikaa ja pyrkivät puhumaan asioista heti tilanteen ilmettyä.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 34	Lievä pahoinpitely		Erillis- ja yhteiskeskustelu, riidat lasten kasvatuksesta ja kotiasioista ja kärsittyvät kun alkoholia on otettu. Apua sosiaalitoimistosta ja perhepuun suuntaan ollaan menossa. Alkoholin käyttö rajoitetaan minimiin, eikä lasten kotona ollessa käytetä ollenkaan. Lasten kasvatuksesta säännöt ja rajat lapsille, joita molemmat vanhemmat noudattavat.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Korvausvaatimuksia on (määrästä ei mainintaa), ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 35	Pahoinpitely, lievä pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, riitaa mutta käsitä käyminen ensimmäinen kerta, pahoittelivat ja pysyivät anteeksi toisiltaan, lupasivat opetella puhuman asioista ja ottamaan huomioon toista. Nainen on tapahtuman jälkeen vähentänyt alkoholin käyttöä ja se on parantanut ilmapiiriä. Apua parisuhteeseen perheneuvonnasta.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 36	Pahoinpitely		Erilliskeskustelu- ja yhteinen, eivät juuri muista tapahtunutta, riita jolloin molemmat löivät toisiaan alkoholin nauttimisen jälkeen. Mies antabuskuurilla ja yrittää lopettaa alkoholin. Nainen yrittää hillitä omaa aggressiivisuuttaan. Naisella henkilökohtainen terapia, mahdollisuus myös yhteisiin käynteihin.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen, Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 37	Lievä pahoinpitely			Käsiryys ravintolailian päätteeksi. Molemmissa syytä tapahtuneeseen, nainen alkoi varata itselleen ajan kriisikeskuksesta. Liiallista alkoholin käyttöä rajoitetaan ja opetellaan puhumaan ja kuuntelemaan.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 38	Pahoinpitely, laiton uhkaus			Haluavat puhua tapahtumasta, jotta voivat jatkaa kumpikin oma elämänsä rauhassa. Mies lyönyt ja kuristanut naista, nainen repinyt hiuksista ja lyönyt pullolla, nainen kiistää tämän mutta sanoo humalailan olleen korkea. Käsiryys. Mies yllättynyt naisen tekemästä rikosilmoituksesta, kun asia oltaisiin voitu sopia keskenään. Naisen pelon tunne, jonka vuoksi ilmoitus. Kumpikin koki olevansa vastuussa, pyysi ja sai anteeksi	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 39	Lievä pahoinpitely			Nainen sanoo, että tietää väkivallan raistuvan, jos väkivaltaisuuksia tulee lisää. Molemmat oppineet asiasta, pientä mustasukkaisuutta on ollut aiemmin, ei kuitenkaan väkivaltaa, mies toistaa useasti, ettei väkivaltaisuuksia tapahdu enää ja on ymmärtänyt, ettei toiseen voi käydä käsiiksi.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 40	Lievä pahoinpitely			Ainutkertainen tapahtuma, jollaista ei ole ennen ollut, nainen ärsyyntynyt omasta sairaudestaan ja tullut molemminpuolista sanomista. Molemmat ovat päättäneet vähentää alkoholin käyttöä, jotta vastaavalta vältyttäisiin.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 41	Lievä pahoinpitely			Erillis- ja yhteistapaaminen, pahoinpitely oli molempien mukaan ensimmäinen eikä riidat ole aiemmin johtaneet käsiiksi käymiseen, mies pahollaan ja nainen antanut anteeksi. Sopivat, että jatkossa alkoholin käyttöä rajoitetaan eikä lasten aikana käytetä alkoholia.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 42	Pahoinpitely			Miehen pään alueelle tullut arpi ja sen parantuminen ja jatkohoito, joista ei tiedetty hetkeen.	Sopimus seuranta rahakorvauksen osalta	Nainen-mies	Korvausvaatimuksia 1000€ lääkäri, lääkekipu ja särky, kosmeettinen haitta, Ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 43	Pahoinpitely			Riitaa ollut aiemminkin, molemmat vuorolleen aloittaneet, kumpikin pahoillaan, syytä molemmissa, tilanne kiristynyt pienestä asiasta ja siihen synynä molempien väsyminen ja stressi. Aiempia pahoinpitelyjä ei ole ollut, ainoastaan pientä tönimistä puolin ja toisin, asuvat edelleen yhdessä, hakevat apua pariterapiasta, aloittaneet keskustelut, miten perheittä käsitellään ja selvitetään jatkossa ennen isompia episodeja. Nainen kiistää poliisin turkintalioituksessa mainitun ruhjeen, väärinkäsitys.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 44	Pahoinpitely			Mies pyysi anteeksi ja nainen hyväksyi pyynnön, mies käy päihdetyöntekijän tapaamisessa, on päihdeseurannassa. Perhe käy päihdeterapiassa, tiedot menevät sosiaalityöille.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 45	Pahoinpitely			Mies ymmärtää tekonsa vakavuuden ja on käynyt Jussi-työn keskusteluissa sekä A-Klinikan palveluissa, mies sitoutuu olemaan päihteittä naisen ja lapsen seurassa. Kumpikaan ei ruoki toisen mustasukkaisuutta, käyttäytymiselle kolmen kuukauden seuranta-aika. Jos syyteharhainta, niin toivoivat kirjallista menettelyä.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei merkintää sopimuksessa
Tapaus 46	Pahoinpitely			Mies pyytää anteeksi ja ottaa vastuun käyttäytymisen muutoksesta. Ovat yhdessä ja erikseen pohitteet syytä ja uudenlaisia rakentavampia käyttäytymismalleja. Fyysinen pahoinpitely on loppunut ja mies on sitoutunut jatkamaan väkivallattomalla linjalla. Molemmat ovat käyneet erikseen terapeutilla, mies jatkaa niitä uusien rakentavampien vuorovaihdutus- ja käyttäytymismallien vakiinnuttamiseksi. Käyttämättä sopimus ja yhteistapaaminen vielä. Hoitosuhde jo olemassa tapahtuman jälkeen, jo ennen sovittelua.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, on korvausvaatimuksia terapiakuluista
Tapaus 47	Pahoinpitely, kotirauhan rikkominen, laiton uhkaus			Asianosaiset eivät asu yhdessä ja naisen mukaan mies ei saa tulla kuin kutsusta hänen asuntoonsa. Molemmat sitä mieltä, että kumpikaan ei saa aiheuttaa toiselle mitään henkistä tai fyysistä kärsimystä eikä myöskään häiritsevää käyttäytymistä. Tämä koskee myös puhelimitse tehtyjä yhteydenottoja. Sopimuksen pitävyys tarkistetaan, nainen osallistuu terapiaan selvittääkseen asioitaan	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei merkintää korvausvaatimuksista
Tapaus 48	Lievä pahoinpitely, vahingonteko			Erillis- ja yhteistapaaminen. Mies käynyt naisen kannustamana päihdeterapeutin vastaanotolla, johon hän jatkossa sitoutuu. Mies ymmärtää tekonsa vakavuuden ja pyytää anteeksi, nainen hyväksyy anteeksipyyntön. Mies maksaa korvauksia naiselle vahingoista.	Sopimus, seuranta korvauksen osalta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, korvausvaatimus 400 €

Tapaus 49	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, ovat käsitelleet tapahtumaa yhdessä heti tapahtuman jälkeen, mies pahoillaan eikä hyväksy väkivallan käyttöä. Alkoholi ja aivovamma vaikuttaneet, miehellä psykologin vastaan- otot, joista saanut apua tunteiden hallintaan. Myös vaimo mukana psykologilla, josta apua hänelle sairauden ymmärtämiseen ja omaan jaksamiseen. Naisella luottamus väkivallattomaan tulevaisuuteen mm. hyvän tukiverkoston avulla.	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistus- vaatimuksia, ei korvausvaati- muksia
Tapaus 50	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, halusivat muutosta ja hakevat ulkopuolista apua parisuhteen hoitoon.	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistus- vaatimuksia, ei korvausvaati- muksia
Tapaus 51	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, mies pyysi anteeksi pimeässä ja alkoholin vaikutuksessa tarkoituksettomasti aiheuttamaansa vahinkoa. Nainen pyysi anteeksi alkoholin vaikutuksesta johtunutta lyömistään ja liioitte- luun poliisille. Molemmat antoivat anteeksi.	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistus- vaatimuksia, ei korvausvaati- muksia
Tapaus 52	Pahoinpitely		Mies myöntää pahoinpidelleensä lievästi naista, nainen tunnustaa ol- leensa osallisena käyttäytymällä provosoivasti miestä kohtaan. Katuvat ja pyytävät anteeksi, mies käynyt Jussi-projektissa ja nainen kriisihuol- lossa. Yhteiset tulevaisuuden suunnitelmat.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaa- timuksia, ei rangaistusvaati- muksia
Tapaus 53	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, yhtenevä käsitys siitä, että molemmin- puolisen riidan päätteeksi harjanvarrella huihtaisu ei ollut vahingoitta- mistarkoituksella vaan tilanteen rauhoittaminen. Mies pyytää anteeksi voimakäyttöään ja nainen antoi anteeksi.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Korvaukseksi nai- sen koiran hoitoa veloituksetta, arvo 15 € päivä, ei rangaistusvaa- timuksia
Tapaus 54	Pahoinpitely		Huihtaisu tapahtunut vahingossa, koska he olivat juovuksissa ja sanallista käänää oli ollut. Jatkatut parisuhteessa, huihtaus eivät toistu vaan puhumalla selvitetään asiat.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaa- timuksia, ei rangaistusvaati- muksia
Tapaus 55	Lievä pahoin- pitely		Nainen pyytänyt anteeksi ja mies antaa anteeksi.	Sopimus	Nainen-mies	Ei korvausvaa- timuksia, ei rangaistusvaati- muksia

Tapaus 56	Pahoinpitely		Mies pyytää ja nainen antaa anteeksi.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 57	Pahoinpitely		Mies pyytää anteeksi kiinnikymistään, nainen pyytää anteeksi provosointiaan, kunnioittavat jatkossa toistensa koskemattomuutta eivätkä puhu toisistaan pahaa. Asuvat eri osioissa.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 58	Pahoinpitely		Mies pyytää vaimoltaan anteeksi ja lupaavat mennä terapeutille kolmen kuukauden sisällä. Lastensuojeluviranomaisten kanssa on sovittu tapaaminen. Ovat sitä mieltä, että avioliitto sujuu normaalisti ilman väkivaltaa.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 59	Pahoinpitely		Mies ymmärtää tekonsa vakavuuden ja haluaa kantaa siitä vastuun. Aikoo jatkossa kiinnittää huomiota alkoholin käyttöön, nainen ei tunne oloaan uhatuksi, koska aiempaa vastaavaa käytöstä ei ole ollut.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 60	Lievä pahoinpitely		Nainen pyysi ja mies antoi anteeksi, sitoutuivat kunnioittamaan toistensa fyysisistä koskemattomuutta ja tarkkailemaan omaa alkoholin käyttöään, hakevat apua aggressiivisuuteensa.	Sopimus	Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 61	Pahoinpitely		Mies pahoittelee ja on korvannut kaikki lääkäri- ja lääkekulut. Sopimus mihin mennessä mies muuttaa pois yhteisestä asunnosta, jonka jälkeen kumpikin vastaa omista kuluistaan.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 62	Lievä pahoinpitely		Mies lupasi hakea apua A-klinikalta alkoholin käyttämiseen, pyrkivät olemaan ilman alkoholia yhdessä ollessa, seuranta 3 kk.	Sopimus, seuranta 3 kk	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, rangaistusvaatimuksista luopumisesta ei merkintää
Tapaus 63	Lievä pahoinpitely		Tapahtuma väärinkäsitys osapuolten kesken, hyvä suhde, yhteisiä lapsia, joista huolehtivat yhdessä, elävät eri talouksissa	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 64	Lievä pahoinpitely			Huutaminen ja tappelu ei ole ratkaisu konflikteihin, jatkossa keskustelivat asioista	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 65	Pahoinpitely			Suhde jatkuu ja asuvat yhdessä, ovat alkaneet kommunikoida toistensa kanssa tapahtuman jälkeen	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 66	Pahoinpitely			Mies rauhoittuu kävelemällä, kun suuttuu, nainen musiikin avulla	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 67	Lievä pahoinpitely			Pydytty ja saatu anteeksi, korvaus mieheltä naiselle	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, korvausvaatimus 110 €
Tapaus 68	Pahoinpitely			Mies lupaa ottaa kontaktia alkoholiongelmassaan A-klinikkaan, jottei vastaava toistuisi	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 69	Lievä pahoinpitely			Alkoholin vaikutuksen alaisena tapahtunut on molemminpuolista typeryyttä, eivät koskaan riitele. Haluavat jatkossakin elää sovussa, kerrottu ongelmien ilmaantuessa mahdollisuudesta ottaa yhteyttä paikkakunnalla oleviin palveluihin. Asuvat erillään	Sopimus	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 70	Pahoinpitely, lievä pahoinpitely			Erillis- ja yhteistapaaminen, ovat sopineet keskenään ja hyvissä väleissä, asuvat eri osoitteissa, nainen koki erilleen muuttamisen tässä vaiheessa oikeaksi, pohtivat tilannetta ja mahdollista seurusteluaan, on yhteisiä lapsia	Sopimus, seuranta	Mies-nainen, Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 71	Lievä pahoinpitely			Naisen mielestä pahoinpitely vähäinen eikä kokenut pelkäävänsä tulevaa eikä tapahtunuttaakaan. Elämänhallinnan kohentumiseen neuvottiin kanavia, miehen mukaan naarmu naisen kaulalle tullut käsityössä, alkoholi käytettävässä molempien pinna lyhyt, asuvat erillään, seurustelevat, osapuolet keskustelussa aika vähäsanaisia	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia

Tapaus 72	Pahoitpity		Sopineet asian, muuttaneet yhteen asumaan, mies luvannut vähentää ja myös vähentänyt alkoholinkäyttöään, ovat sopineet keskenään yhteiselämän pelisäännöistä ja ongelmat selvitetään keskustelemalla.	Sopimus-seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 73	Pahoitpity		Sopimuksessa: osapuolet eivät pahoitpitele toisiaan fyysisesti eivätkä solvaa toisiaan jatkossa. Sopimuskuvauksessa halusivat pelisäännöt riidan/pahoitpityn välittämiseksi, hakeutuivat yhdessä perheasiainneuvottelukokoukseen keskustelemaan parisuhteensa asioista.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 74	Pahoitpity		Ovat parisuhteessa ja asuvat yhdessä, asia keskusteltu, pyydetty ja annettu anteeksi	Sopimus, seuranta	Mies-nainen, Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 75	Pahoitpity		Osapuolten mukaan kommunikaatio-ongelma, ulkopuolinen apu hyvä, yrittävät päästä perheneuvolaan keskustelemaan	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 76	Pahoitpity		Avoliitto, pahoitpity ollut "tapaturma" eikä arkipäivässä ongelmia. Stressiä, miehelle tarjottu a-neuvola ja perheneuvola, joita ilman sanoo pärjäävänsä. Nainen ei muista tapahtumaa koska juonut liikaa alkoholia. Väärinkäsitys tai liioittelu poliisille ilmoitetusta uhkauksesta.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 77	Pahoitpity		Mies myöntänyt pahoitpityn ja pyytänyt anteeksi, ongelmat alkoivat silloin kun mies on kännissä, nainen muuttanut pois kotoa tapahtuman jälkeen, asuvat jatkossakin erillään, naisella lasten yksinhuoltajuus ja miehellä tapaamisoikeus. Osapuolet haluavat, että jatkossa kohteilevat toisiaan asiallisesti käyttäytyen; ei uhkaavaa käytöstä eikä väkivaltaa, (sovittelijoiden mukaan mahdollisuus tehdä rikosilmoitus uhkaavista soittoista/teksteistä, samalla kysyy viikonlopusta, onko ollut rauhallinen. Jos kaikki ok, niin info siitä, että otetaan sovitteluun ja otettiinkin) Kommunikaatio parani yhteistapaamisessa erillistapaamisten jälkeen, lasten vuoksi omat ongelmat laitettava sivuun, tapahtuma ja sovittelu-prosessi toiminut herätyskellona, ulkopuolinen apu oli tarpeen, erillis- ja yhteistapaamisissapuhuttu ongelmista, suhteesta ja lastenhuollosta. (Sovittelijat puhuvat parisunnasta, vaikka asuvat jatkossakin erillään eivätkä aio jatkaa suhdettaan)	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 78	Pahoinpitely, kotirauhan rikkominen, vahingonteko		Erillis- ja yhteistapaaminen. Pahoinpitelysyytteen kohdalla kysymys molemminpuolisesta väärinymmärryksestä. Odotukset illan suhteen olivat erilaiset. Nainen halusi poistua ja mies esteli pitämällä naisesta kiinni. Naisen mielestä tilanteesta ei esintynyt väkivaltaa eikä siihen liittynyt uhkaavaa tilannetta. Nainen katuu rikosilmoituksen tekemistä ja mies sitoutuu vähintään puolen vuoden raittiuteen, lasten läsnä ollessa ei nautita alkoholia. Mies korvannut rikkoutuneen materian. Sovitteluprosessi ja keskustelut ovat lähentäneet ja parantaneet parisuhdetta ja keskinäistä luottamusta.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 79	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen. Osapuolet keskustellut kotona ja sopineet asian. Kummallakaan ei ristiriitaisia käsityksiä tapahtuneesta. Tavoitteen jatkaa normaalia arkista elämää rauhallisesti yhdessä, mies kertoo, ettei vastaavat teot tule enää toistumaan. Lisäksi kertoo, ettei käytä enää alkoholia, nainen uskoo ja luottaa miehen sanoihin. Pahoinpitely säilyy hänen mielestään opetuksena itselleen.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 80	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen. Mies maksanut korvauksia naiselle kivusta, särystä ja revenneestä vaatteesta. Molemmat sitä mieltä, että väkivalta ei ole hyväksyttävää. Selkeästi sitä mieltä molemmat, että on paras jatkaa eri teillä.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei rangaistusvaatimuksia, korvausvaatimuksia 200 €
Tapaus 81	Pahoinpitely		Jatkossa molemmat pyrkivät panostamaan perhe-elämän arkisten ongelmien ratkaisemiseen asiallisesti. Molemmille ulkopuolista apua esim. mielenterveysoimistosta. Huomio alkoholin käyttöön, ettei se olisi humalahakuista. Molemmille lapsen hyvinvointi tärkeää.	Sopimus, seuranta 4 kk	Nainen-mies	Ei rangaistusvaatimuksia, ei korvausvaatimuksia
Tapaus 82	Pahoinpitely		Mies korvaa naiselle kivusta, särystä, rikkoutuneesta materiaasta ja terveydenhuoltokuluista. Suhde päättynyt eikä kumpikaan halua sitä jatkaa. Miehestä hyvä pyytää anteeksi kasvojen, nainen tarvitsee aikaa anteeksipyyntöön hyväksymiseen ja toivoo että mies ymmärtää tekonsa merkityksen eikä uusi sitä enää koskaan. Nainen toivoo, ettei hänen tarvitse pelätä miehen kohtaamista.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Korvausvaatimuksia 290 €, ei luovu rangaistusvaatimuksesta
Tapaus 83	Lievä pahoinpitely		Ovat mietineet keinoja välttää ja ratkaista ristiriitatilanteet rauhallisin keinoin inhimillisesti. Pinnan tiukentuessa toinen voi poistua tilanteesta, kunnes tilanne on jälleen rauhoittunut. Väkeviä viinoja ei perheessä enää käytetä.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 84	Törkeä pahoinpitely, pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaamiset, halukkaita jatkamaan yhteistä elämää ja muuttamaan tapojaan rakkaista riitojaan. Ristiriitailanteissa puhutaan avoimesti ja ilmaistaan asiat selkeästi ja selvin päin. Viikonlopuille muutakin sisältöä kuin alkoholin käyttö.	Sopimus, seuranta, 5 kk	Mies-nainen (törkeä), Nainen-mies (pahoinpitely)	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 85	Pahoinpitely		Mies ottanut opiksi eikä uusintaa tule. Jatkavat yhteiseloaan ja ovat miettineet riitelemisen tapojaan; asioista tulee keskustella enemmän ja ottaa ajatuksille aikalisää. Mies kertoo käyneensä mielenterveysasemalla keskustelemassa tapahtumista ja mielialastaan.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 86	Pahoinpitely (kaksi kappaletta)		Erillis- ja yhteistapaamiset, ovat ensimmäiset väkivallanteot naista kohtaan. Ovat viettäneet aikaa yhdessä eikä väkivaltaista käytöstä ole ollut. Mies lupaa naiselle, että jatkossa hän pyrkii kaikin keinoin välttämään väkivalta naista kohtaan. Mies hankkii lähikoina oman asunon. Miehellä vuosien mittainen päihdeongelma ja tapahtumia edelsi rankka juominen. Sillä ollut molempien mielestä vaikutusta tapahtumien kulkuun.	Sopimus, seuranta, kivusta, särystä ja kosmeettisesta haitasta 200 € naiselle	Mies-nainen	Korvausvaatimuksia 200 €, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 87	Lievä pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, ei ole ollut aiemmin väkivaltaa heidän välillään, jatkossa molemmat pyrkivät siihen, että mahdolliset riidat hoidetaan puhumalla, ääritapauksessa toinen lähtee tilanteesta pois. Naisella ei pelkoa tai kaunaa miestä kohtaan, vaan perhe-elämä jatkuu normaalisti ja tästä tapahtumasta on otettu opiksi.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 88	Pahoinpitely		Mies miettii jatkossa omaa käyttäytymistään, jotta vastaavaa ei tapahdu myöhemmin. Osapuolet jatkavat elämää erillään ja lupaavat olla häiritsemättä ja vahingoittamatta toisiaan.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Korvausvaatimuksia 750 € lääkärikuluista sekä fyysisistä ja psyykkisistä kivuista, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 89	Lievä pahoinpitely		Keskustelua yhteiselämästä; mies välittää jatkossa ryyppyputkia, jotka ongelmakohtia, hellittää arkea, jotta ei stressaannu ja väsy, joka johtaa usein ryyppyputkiin. Nainen lupaa olla provosoimatta miestä, mikäli tämä on väsynyt ja ärtynyt.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 90	Pahoinpitely		Naisen teon taustalla ollut vahva humalutila, tapahtuneen jälkeen hän on onnistuneesti pyrkinyt välttämään alkoholin käyttöä. Osapuolet asuvat erillään, lasten kasvatus- ja huoltajuuksasiat ovat pystyneet hoitamaan hyvin, lapset ovat säännöllisesti tekemisissä molempien vanhempien kanssa. Jos jatkossa sattuvat samoihin paikkoihin ja sanaharkkaa syntyy, niin muistutetaan että asiat sovitaan selvinpäin ja aina on lupa poistua tilanteesta.	Sopimus	Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 91	Pahoinpitely, laitton uhkaus		Mies löi naista nyrkillä päähän ja naisella vetisi kädessään, eivät pelänneet ja jatkossa selvittävät tilanteet puhumalla. Kumpikin käynyt jo aiemmin psykologin vastaanotolla. Nyt haluavat parisuhdeterapiaan.	Sopimus	Mies-nainen, nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia kummallakaan
Tapaus 92	Pahoinpitely		Mies väänännyt vaimon käden eikä muista sitä humalutilan vuoksi.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 93	Pahoinpitely		Poliisin esitutkintapöytäkirjasta käy ilmi, että osapuolet ovat riidelleet jo tapahtumaa edeltävänä iltana. Vahva humala, mies lyönyt naista, mies kiistää pahoinpitelyn ja on tuupannut naisen pois tämän lyötyä ensiksi häntä. Sovittelu ollut "kova paikka" ja laittanut miettimään tilanteita, joissa riitoja uhkaa syntyä. Väkivalta-riitely-kuvaus	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 94	Pahoinpitely, kotirauhan rikkominen		Mies rikkonut paikkoja ja tunkeutunut asuntoon humalassa, kaatanut naisen, kuristanut ja selannut kännykän puhelut. Ei vahingoittamistar-koituksessa puristanut kurkusta. Nainen toivoo, että mies jättää pois al-koholin ja turvallista perhe-elämää, myös mies toivoo, että perhe-elämä saataisiin kuntoon, asuvat molemmat omassa asunnossaan. Mies varaa keskustelutajan ja katsovat psykologin kanssa mitä muuta apua rinnalle.	Sopimus, seuranta koska uhri soittaa toimistoon kuukauden kuluttua ja ilmoittaa miten asia on edennyt	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 95	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, Mies lyönyt puolisooan useita kertoja myrkkillä päähän asunnossa. Nainen säikähtänyt tapahtunutta kovasti, miestä hävettää edelleen kovasti, tilanne perheessä ja parisuhteessa on paljon parempi kuin ennen tapahtunutta. Jatkavat alkanutta parisuhdeterapiaa ja mies yksilöterapiaa, molemmat hakevat apua myös muualta, jos tarpeen, vastaisuudessa toimitaan siten, ettei väkivalta enää toistu.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 96	Pahoinpitely		Lapsen yhteishuoltajuus, asunusero jo ennen pahoinpitelyä ja avioeron harkinta-aika menossa, mies pahoinpidellyt naisen käymällä käsiksi, pitämällä voimakkaasti kiinni ja kuljettamalla väkisin ulos. Nainen raapinut miehen kasvoihin haavoja.	Sopimus	Nainen-mies, Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 97	Pahoinpitely		Mies pahoinpidellyt naisen, seurustelivat edelleen. Poliisi kertonut tapahtuneesta, miehellä ei muistikkavaa päihtymistilan vuoksi, kuitenkin mies kokee, että kokemus ja jälkikäsitely on henkisesti kasvatannut. Keskustelua mahdollisista tulevista riitatilanteista ja niistä selviytymisistä ennen kuin tilanne karkaa käsistä.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 98	Pahoinpitely		Erillis- ja yhteistapaaminen, mies käynyt asiakkaana mielenterveysostimossa ja AA-ryhmässä. Näistä jonkin verran apua. Alkoholin käyttö on vähentynyt eikä hallitse koko aikaa mieltä. Valmis menemään hoitoon, jos tilanne sitä vaatii ja jos siihen on mahdollisuus. Molemmat toivovat tilanteen parantuvan, sopimaton masennuslääkitys on lopetettu. Mies pahoillaan käyttäytymisestään ja uskoo pystyvänsä hallitsemaan itsensä siten, ettei väkivaltaisia kohtauksia pääse tulemaan. Nainen hyvillään kehityksestä ja uskoo vilpittömästi miehen pystyvän vähentämään alkoholin käyttöä ja hallitsemaan väkivaltaista käyttäytymistään.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 99	Pahoinpitely, laiton uhkaus		Mies myöntää, ettei hänellä ole oikeutta uhata ketään sanoin, teoin eikä millään aella. Miehen veitsi osunut humalaista naista käteen ja poskeen tullut naarmu. Alkoholi syynä tapahtumaan. Naisen entisellä elämällä suuri vaikutus hänen käyttäytymiseensä, sillä hän käy edelleen säännöllisessä terapiassa, koska alempi kumppani käyttäytynyt väkivaltaisesti. Ovat yhdessä päättäneet jättää väkevät alkoholit pois ja nainen menossa työvoimatoimistoon. Mies kertoo, että naisen päätökset vahvistavat liittoa ja tuovat positiivista muutosta elämään.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 100	Pahoinpitely		Useimmiten pystyvät sopimaan riitansa, pöydällä veitsi, valmiita yksilö- ja parisuhderyhmiin	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 101	Pahoinpitely		Haluavat jatkaa yhteistä elämää tapahtuneesta huolimatta.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 102	Pahoinpitely		Epäily tekijä haluaisi sovittelulla, ovat hänen mukaansa käyneet yhdessä terapiassa muutamia kertoja, ovat yhdessä. Asiantuntijasta sanoo, ettei usko väkivallan loppuvan. Mies on juonut putkeen ja "seonnut" edellisellä iltana ja nyt putkassa.	Sovittelu ei käynnistynyt, ei sopimusta, asianomistaja ei halua sovittelulla	Mies-nainen	
Tapaus 103	Pahoinpitely		Ovat yhdessä, pahoinpitely sovittu	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 104	Pahoinpitely		Jatkavat yhteiselämää, ovat vakiinnuttaneet suhdettaan ja menneet kihloihin	Sopimus, seurantasoitto	Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 105	Pahoinpitely		Haluavat jatkaa yhdessä, lapset on sijoitettu lastensuojelun toimenpiteenä. Ovat suuremmalle tapahtunut, molemmat osapuolet syyllistyneet yhteisesti omasta mielestään vähäiseen väkivaltaan toisiaan kohtaan. Ovat havaituneet tämän myötä vaikeaan tilanteeseensa ja hakeneet ulkopuolista apua, jotta voisivat saada elämänsä, parisuhteensa ja perheensä asiat kuntoon. Mies on muuttanut pois yhteisestä asunnosta.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 106	Pahoinpitely		Perheen ja lasten näkökulmasta käytiin läpi tapahtunutta. Ei ole koskaan aiemmin ollut fyysisistä väkivaltaa eikä tule olemaan enää koskaan.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 107	Pahoinpitely		Molemmat haluavat ulkopuolista tukea parisuhteeseensa. Ottavat yhteyttä perheasiainneuvottelukeskukseen.	Sopimus, seuranta 5 kk	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 108	Pahoinpitely		Kumpikin osapuoli on tahollaan hakenut apua heti tapahtuman jälkeen. Mies toistuvaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja nainen järkyttävän tapahtuman läpikäymiseen. Sovittelutoimisto palveluohjaa edelleen lisätuen saamiseen molempia. Seuranta, jolloin molemmat kertovat käyvänsä terapiassa. Sovittelu pysäytti miettimään omaa elämää.	Sopimus, seurantasoitto	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangastusvaatimuksia
Tapaus 109	Pahoinpitely		Alkoholi tässäkin	Päätös rikosasian keskeyttämisestä, koska osapuolet jättivät toistuvasti saapumatta sovittuihin tapaamisiin sekä sovitteluun ilman ennakkoilmoitusta.	Nainen-mies	
Tapaus 110	Pahoinpitely			Sovittelu keskeytettiin osapuolten merkittävien näkemyserojen vuoksi	Mies-nainen	
Tapaus 111	Pahoinpitely			Keskeytettiin, koska eivät saapueet paikalle	Mies-nainen	
Tapaus 112	Pahoinpitely ja kunnianloukkaus		Pitävät jatkossa yhteyttä vain, jos on oikeaa ja välttämätöntä asiaa. Keskinäinen nimitely ja haukkuminen loppuu tähän neuvottelutilanteeseen.	Sopimus	Mies-nainen	Korvausvaade 500€, ei rangastusvaatimuksia

Tapaus 113	Pahoinpitely		Perhe yhdessä edelleen. lastensuojelutahojen kanssa varauduttu keskustelemaan, osapuolet pyrkivät selvittämään keskinäiset välinsä seuranta-aikana, hakeutuivat parisuhdeterapiaan, jotta löytäisivät ajatukset sille, jatkuuko heidän suhteensa, mies ottaa yhteyttä Jussi-työhön ja sitoutuu käymään keskustelussa, mies vakuuttaa, että henkistä tai fyysistä väkivaltaa eikä uhkaavaa käytöstä enää tapahdu hänen taholtaan.	Sopimus, seuranta 6 kk	Mies-nainen	Korvausvaade 869 € kivusta ja särystä ja menetetystä työtulosta, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 114	Pahoinpitely		Yhteiselämää toivovat voivansa jatkaa, alkoholin käyttö molemmilla loppunut, miehellä antibioottilääkitys säännöllinen kontakti A-klinikalle, mies on päättänyt aloittaa miesten yksilöterapiaryhmässä.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 115	Pahoinpitely (2 kertaa)		Ei enää yhdessä, toivottivat toisilleen hyvää jatkossa, asiaa käsitelty monesti monessa tapaamisessa, eikä enää haluta repiä haavoja rikki, mies jatkaa terapeuttisuhteitaan ja naiselle infoa Rikosuhripäivystyksestä.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 116	Pahoinpitely		Yhdessä nyt, tapahtuman aikaan ovat olleet noin vuoden erossa. Haluavat turvata lapsilleen turvallisen tulevaisuuden. Erimielisyytensä haluavat jatkossa selvittää puhumalla.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 117	Pahoinpitely, laitton uhkaus		Ovat keskellä avioeroa, eivät aio olla enää tekemisissä toistensa kanssa. Tekijällä liiallista alkoholin käyttöä.	Sopimus	Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 118	Pahoinpitely		Alkoholin käytön vähentäminen ns. kohtuukäyttöön ja sitä kautta mahdollisuus normaalielämään, ei mainintaa suhteen tilasta tai jatkosta, motivaatio työelämään on suuri	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 119	Pahoinpitely		Puolin ja toisin on ollut keskinäistä hankaluutta, jolla on ollut vaikutusta tapahtuneeseen. Oppineet luottamaan toisiinsa ja haluavat jatkaa yhteiseloa tulevaisuudessa. Alkoholin käyttöä aiotaan vähentää, mies odotuslialla yksilöterapiaan, lisäksi ottaa yhteyttä Lyömättömään Linjaan.	Sopimus, seuranta 2kk	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 120	Pahoinpitely, lievä pahoinpitely		Osapuolten elämä jatkuu erillään, yhteiselämällä ei ole tulevaisuutta, ovat eronneet tapahtuneen jälkeen, kärjistynyt tilanne johtui parisuhteen purkautumiseen johtaneesta kriisistä. Miehelle liiallinen alkoholin käyttö ei ole hyväksi ja hän pyrkii välttämään vastaavanlaista.	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 121	Pahoinpitely		Kommunikaation puute ja remontista johtuva paine mm. johtivat tilanteen kärjistymiseen. Keskusteluapua terapiasta ja pyrkimyksenä tulevaisuus yhdessä.	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 122	Pahoinpitely		Osapuolet sitä mieltä, että ihmisinä eivät sopineet toisilleen, mustasukkaisuutta ja siihen provosoimista, solvaamista. Alkoholin käyttöä miettivät kummatkin, ymmärtäneet toisen osapuolen näkökulman ja perustelut käyttäytymiselleen, eronneet.	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 123	Pahoinpitely		Ovat sopineet lapsen tapaamiseen liittyvistä järjestelyistä eli eivät yhdessä, perheneuvolan tapaamiset jatkuvat, nainen haluaa, että mies käy tapahtunutta läpi myös lapsen kanssa	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Korvausvaatimuksia lääkärikulut ja lääkekulut, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 124	Pahoinpitely ja lievä pahoinpitely, toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapito, haitanteko virkamiehelle		Toivovat voivansa jatkaa yhteiselämää, alkoholi suurin aiheuttaja pahoinpitelyihin, päättäneet aloittaa parisuhdeterapian ja mies yksilöterapiain.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 125	Lievä pahoinpity, lievä vahingonteko, laitton uhkaus, kunnianloukkaus, viestintäsalaisuuden loukkaus		Ei mainintaa yhteiselosta tai tulevaisuudesta, molemmat ymmärtävät keskustelun jälkeen toisiaan paremmin sekä syytä, mitkä ovat vaikuttaneet tapahtuneeseen. Pyysivät anteeksi toisiltaan omaa osuuttaan.	Sopimus, seuranta 2kk	Mies-nainen, Nainen-mies	Mies korvaa sykemittarin, rikkoutuneet kosmetiikkatuotteet ja huoltaa maastopyörän, vaihtaa siihen renkat ja tarjoaa illallisen, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 126	Lievä pahoinpity		Asuvat erillään, alkoholi on vaikuttanut pahoinpitelyyn ja sitä edeltäviin ristiriitatilanteisiin, AA-tapaaminen alkaa miehellä eikä nainen altista miestä tilanteisiin, joissa käytetään alkoholia. Molemmat opettelevat käsittelemään ristiriitatilanteita ja vaikeita asioita puhumalla niistä.	Sopimus, seuranta 3 kk	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 127	Pahoinpity		Alkoholin käyttöä on vähennetty, keskustelevat keskenään molempia osapuolia vaavaavista asioista.	Sopimus	Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 128	Pahoinpity		Parisuhde on päättynyt, jatkavat kavereina. Naisen mukaan tapahtumiin vaikutti hänen poikkeuksellisen vahva humalailta. Hänellä on nyt tukihenkilö AA:ssa. Ollut myös aiempia kiistoja, joista on selvitty puhumalla. Nainen etsii omaa asuntoa parasta aikaa.	Sopimus	Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 129	Lievä pahoinpity		Ovat kavereita, eivät seurustele, bileet riihtäytyneet käsistä ja mies heilunut veitsen kanssa.	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 130	Pahoinpity		Alkoholi synnä tapahtumiin, molemmat ovat olleet päihteiden käytön vuoksi A-klimikan asiakkaina, "pimeä pullo" juotu kyseisenä iltana, asuvat erillisissä asunnoissa ja seurustelevat, käyty läpi työkaluja vastaavien tilanteiden välttämiseksi. Huutamisen sijaan opettelevat keskustelutai-toja.	Sopimus	Mies-nainen Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 131	Pahoinpitely			Ei mainintaa suhteen jatkosta, remontti talossa, naisen runsas lääkitys ja läheisen sairastuminen osasyitä pahoinpitelyyn. Naisen ei ollut tarkoitus vahingoittaa miestä, soitti itse poliisit paikalle. Miehen osuutta ei käsitellä ollenkaan.	Sopimus	Mies-nainen, Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 132	Pahoinpitely			Tekijän yksilökäynnit psykologilla ja Lyömättömässä Linjassa sekä yhteispsykologikäynnit rakentavamman kommunikaatiotavan kehittämiseksi, parisuhde jatkuu. Opintojen stressi aiheutti tilanteen kärjistymisen.	Sopimus	Mies-nainen	Korvaussumma 277 euroa kivusta, särystä sekä terveyskeskuksesta, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 133	Pahoinpitely			Alkoholilla vaikutusta asiaan, suhde jatkuu ja molemmat luottavat, ettei vastaavaa tapahdu, tapahtuma on opettanut näkemään ne asiat, jotka ovat aiheuttaneet riitaa.	Sopimus, seuranta	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 134	Pahoinpitely			Riita paisunut, aikaiskäytäntö, suhde jatkuu, haluavat kasvattaa luottamusta, sovittelutoimisto soittanut ja kyselyt kuulumisia, naisen ja miehen mukaan sopimus toteutunut	Sopimus, seuranta helu 2 kk:n kulluttua	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 135	Pahoinpitely			Parisuhde päättynyt eikä kumpikaan halua tapahtunutta enää jatkossa muistella. Nainen haluaa sovittelua sillä "ei halua miehelle mitään pahaa."	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia
Tapaus 136	Lievä pahoinpitely			Sovittelu ei toteutunut, koska epäily ei halunnut, asuvat erillään ja seurustelevat, uhrin mukaan yhdessä asuessa ahdisti, alkoholi kuivoissa	Rikosaian sovittelu ei käynnistynyt	Mies-nainen	
Tapaus 137	Pahoinpitely			Pariskunta edelleen, vakavat taloushuolet syynä, ottivat alkoholia ja naiselle tuli puhelu, joka laukaisi tilanteen. Puhelinkeskustelussa erillisistä paamisaikaa sovittaessa epäily "vähätelti tapahtunutta".	Sopimus	Mies-nainen	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia

Tapaus 138	Pahoinpitely			Pitkä parisunnan välinen väkivaltahistoria, useampi väkivaltatapaus heidän välillään, joista poliisi ollut tietoinen sovitteluun lähettäessään, alkoholi ei sovi osapuolille, ei sovittella, nainen ei kokenut tahtovansa palveluohjausta. Mies menossa vankilaan	Ei sopimusta	Mies-nainen	
Tapaus 139	Lievä pahoinpitely		Asianomistaja/epäilty ei halua sovittella	Päätös rikosasian keskeyttämisestä	Mies-nainen Nainen-mies		
Tapaus 140	Pahoinpitely		Väkivalta toistuvaa, osapuolet olisivat halunneet sovittella, päätös ei sovittella	Ei sopimusta, sovittelua ei käynnistetty	Mies-nainen		
Tapaus 141	Pahoinpitely ja laitton uhkaus, lievä pahoinpitely		Riita vaikeaan erotilanteeseen liittyen, riidan seurauksena syntynyt voimankäyttö ei ollut tarkoituksellista kummankaan puolelta, ei yhdessä	Sopimus, seuranta	Mies-nainen, Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia	
Tapaus 142	Laitton uhkaus		Pysyvän haitan epäily tapahtumaan liittyneen väkivaltatilanteen seurauksena, korvausvaadetta ei saatu selville ajankohtaan mennessä, asianomaiset olisivat olleet halukkaita sovitteluun, ei tietoa suhteen jatkosta, mahdollinen käräjäoikeuskäsittely ratkaisee asian	Ei sopimusta, sovittelua ei käynnistetty	Mies-nainen		
Tapaus 143	Lievä pahoinpitely		Väkivalta toistuvaa, ei sovittella, kolme erillistä pahoinpitelytilannetta kuuksen sisällä	Ei sopimusta, sovittelua ei käynnistetty			
Tapaus 144	Pahoinpitely		Sovittelu prosessi keskeytetään, asianosaisten näkemykset täysin vastakkaiset yhdessä pidetyssä neuvottelussa, epäilty olisi halunnut jatkaa toiseen neuvotteluun mutta asianosainen ei halunnut, korvauksista ei keskusteltu.	Ei sopimusta, sovittelu keskeytyy			
Tapaus 145	Lievä pahoinpitely, pahoinpitely		Alkoholi ongelma molemmilla, työttömiä, aikovat tukea toisiaan, jotta viinankäyttö loppuisi	Sopimus	Mies-nainen, Nainen-mies	Ei korvausvaatimuksia, ei rangaistusvaatimuksia	
Tapaus 146	Lievä pahoinpitely		Ei sovittella koska uhri ei halua sovittella, ei halua kohdata toista osapuolta, ollut aiemminkin sovittelussa, osapuolet eronneet, päihdeongelma naisella mainittu, nainen pelkää miestä, joka on ollut toistuvasti väkivaltainen, lastensuojelun toimenpiteet	Sovittelu ei käynnistynyt	Mies-nainen		

LIITE 3 Haastattelurunko sovittelun ammattihenkilöstölle sekä vapaaehtoisille sovittelijoille

1. Millä tavoin parisuhdeväkivaltarikokset (ja muut läheisissä suhteissa tapahtuneet väkivaltarikokset) soveltuvat kokemuksenne mukaan sovittaviksi?
2. Kuinka monta varsinaista sovittelutapaamista yhdessä parisuhdeväkivaltajuudessa keskimäärin alueellanne järjestetään?
3. Mitkä ovat niitä syitä, joiden johdosta erillistapaamisia järjestetään?
4. Miten sovittelun ammattihenkilöstö/vapaaehtoiset sovittelijat saavat varmuuden siitä, että sovittelu on uhrille täysin vapaaehtoista?
5. Mitä mieltä olette uusiutuneen parisuhdeväkivallan sovittelusta? (sekä samojen kumppaneiden välillä uusiutuva, että saman tekijän uuteen kumppaniin kohdistama väkivalta)
6. Miten mielestänne sovittelusopimusten eri korvausmuodot toimivat nykyisellään parisuhdeväkivallan yhteydessä? (pahoittelu/anteeksipyyntö, avunpiiriin hakeutuminen jne.)
7. Miten koette, että väkivaltaa koskevia vastuukysymyksiä yleensä käsitellään parisuhdeväkivallan sovittelussa?
8. Millä keinoin uhrin ja epäillyn tekijän väkivallaton tulevaisuus voidaan sovittelussa nykyisin turvata?
9. Rikoksesta tulee sovittelussa jonkinasteinen konflikti osapuolten välille, mitä se tarkoittaa väkivallan yhteydessä?
10. Mitä mielestänne konfliktin käsite tarkoittaa parisuhdeväkivallan sovittelun yhteydessä? Voidaanko mielestänne ylipäätään puhua konfliktista tässä yhteydessä?
11. Edelleen tarkentaen: onko mielestänne parisuhdeväkivallan sovittelussa yleensä kyse osapuolten välisestä konfliktista tai vallankäytöstä tai jostakin muusta, mistä?
12. Mitä sovittelu voi parhaimmillaan tarjota uhrille/epäillylle tekijälle?

13. Millaista koulutusta tai työnohjausta vapaaehtoiset sovittelijat käsityksenne mukaan kaipaavat erityisesti parisuhdeväkivallan sovittelua koskien?
14. Tulisiko vapaaehtoisilla sovittelijoilla olla mielestänne jonkin tietyn alan koulutus?
15. Millaisia asioita toivoisitte nostettavaksi esiin keskusteltaessa julkisuudessa läheisissä suhteissa käytetyn väkivallan sovittelusta?
16. Miten toivoisitte, että sovittelupalvelua tulisi kehittää tulevaisuudessa?
17. Kommentteja tutkijalle aiheeseen liittyen?

LIITE 4 Kutsu tutkimukseen osallistumiseksi sovittelutoimistoille (kolmas pyyntökierros)

24.1.2013

Arvoisa sovittelutoimiston vastaanottaja,

Tämä aineistopyyntö on kolmas ja viimeinen koskien väitöskirjatutkimustani: *Parisuhdeväkivalta suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelukäsittelyn piirissä*, joka toteutetaan Lapin yliopistossa vuosina 2010-2016.

Lähetin sovittelutoimistoonne sekä toukokuussa 2011 että syyskuussa 2012 pyynnön osallistua tutkimukseeni sekä runsaasti oheismateriaalia. Huhtikuussa 2012 sain Sosiaali- ja terveysministeriöltä virallisen luvan salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta tutkimustarkoitukseen. Myönnetty lupa koskee viranomaisen julkisuudesta annetun lain 5§:ssä tarkoitettuja viranomaisen asiakirjoja (ks. liitteenä päätös STM/2871/2011). Tutkimustani koskien lupa kattaa siis sovitteluasiakirjat eli solmitut sovittelusopimukset sekä sovittelijoiden kirjalliset kuvaukset istunnoista.

Tutkimusaineistona käytän sovitteluasiakirjoja, jotka voivat olla solmittuja sovittelusopimuksia ja/tai sovittelijoiden kirjallisia kuvauksia sovitteluistunnoista (myös niistä, jotka eivät ole päätyneet sopimuksen solmimiseen). Ymmärrettävistä syistä sovitteluistuntojen havainnointi ei mahdollistunut tämän tutkimuksen puitteissa, joten pyytäisin sovittelutoimistoanne tiedustelemaan asiakkaiden halukkuutta haastatteluun vuoden 2013 aikana. Tutkimushaastattelu voidaan rinnastaa sovitteluistuntojen havainnointiin, jolloin ministeriön päätöksen mukaan sovittelun asianosaisen kirjallinen suostumus on riittävä.

Täten pyydän ystävällisesti sovittelutoimistoltanne apua seuraavien tutkimusaineistojen keräämiseksi. Erityisesti kyseeseen tulevat ensimmäisen kohdan aineistot.

- 1) Voisitteko valita satunnaisotoksen vuosina 2006-2012 **solmituista sovittelusopimuksista** parisuhdeväkivaltatapauksissa ja lähettää otoksen minulle. Tällöin kyseeseen tulisi 1-40 satunnaisesti valittua sovittelusopimusta pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa valintanne ja resurssienne mukaan. Tutkimukseni eräs keskeinen tehtävä on analysoida, kuinka sopimus syntyy tai jää syntymättä, joten pyydän, että lähettäisitte minulle **myös** sovittelijoiden **kirjallisia kuvauksia istunnoista** (tapaukset, joissa sopimus on solmittu tai tapaukset, joissa sopimus on jäänyt solmimatta) vuosilta 2006-2012. Myös nämä kirjalliset kuvaukset voi valita satunnaisotannalla ja määrällisesti otos voi käsittää 1-40 kappaletta tapauksia. Otos voi hyvin käsittää jonkin tietyn vuoden aikana solmittuja sopimuksia ja/tai tehtyjä kirjallisia kuvauksia. Voitte myös

lähettää tutkijan tarkasteluun vaihtoehtoisesti joko ainoastaan sopimuksia tai kirjallisia kuvauksia joltakin tietyltä vuodelta tai vuosien 2006-2012 ajalta. Lähetettävät asiakirjat voivat sisältää anonyymia tietoa siten, että asiakkaiden henkilö- tai muut tunnistetiedot eivät käy niistä ilmi. Niitä asiakirjoja, joista henkilö- tai muut tunnistetiedot käyvät ilmi, käsitellään ehdottaman luottamuksellisesti.

Huomioitthan, että pienikin satunnaisotos ko. dokumentteja on tutkimukseni kannalta erittäin arvokas.

- 2) Mikäli sovittelutoimistonne asiakkaista löytyy vapaaehtoisia tutkimukseen osallistujia, niin **haastattelisin** parisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuneita asianosaisia. Tällöin kyseeseen tulisi uhrin ja epäillyn tekijät siten, että kummatkin valikoituisivat ERI väkivaltajutuista, siis ei yhden ja saman soviteltavan jutun osapuolia vaan satunnaisesti eri jutuista. Edelleen jo yksi tai kaksi haastateltavaa olisi riittävä toimistokohtainen määrä. Luonnollisesti huomioin mahdollisten haastateltavien suhteen kaikki salassapitosäädökset. Mahdollinen haastattelu tai haastattelut pidetään myös erillään tutkimusaineistoksi kerättävistä sovitteludokumenteista, jolloin mitään haastateltuun asiakkaaseen ja hänen tapaukseensa liittyviä asiakirjoja ei kerätä. Voitte tarvittaessa kopioida liitteenä olevaa haastattelun infokirjettä asiakkailenne.

Saatuihin tietoihin nähden noudatetaan salassapitosäännöksiä. Kaikki sovitteludokumenttien (myös mahdollinen äänitallenne litteroidaan ja ääninauha hävitetään) mahdollisesti sisältämät henkilöllisyyttä tai tunnistettavuutta kuvaavat tiedot poistetaan ennen aineiston analyysia, eikä ketään tutkimukseen osallistunutta tulla koskaan tunnistamaan. Tutkimukseen liittyvästä henkilötietojen käsittelystä toimitetaan asianmukaisesti tutkimusrekisteriä koskeva tieteellisen tutkimuksen rekisteriseloste henkilötietolain (523/1999) 36 ja 37§:ssä tarkoitettuna ilmoituksena tietosuojavaltuutetulle.

Pyydän kohteliaimmin Teitä olemaan yhteydessä allekirjoittaneeseen vuoden 2013 aikana, mikäli sovittelutoimistossanne on vapaaehtoisia asiakkaita haastateltaviksi. Tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä pyydän kirjallisen suostumuksen ennen haastattelua ja osallistuminen on mahdollista perua missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Sovitteludokumenttien osalta (sovittelusopimukset ja/tai kuvaukset varsinaisista sovitteluistunnoista) pyydän Teitä lähettämään satunnaisotoksen 30.4.2013 mennessä osoitteeseen:

Tiina Qvist
Tutkijanhuone 316
Lapin yliopisto
PL 122
96101 Rovaniemi

Lämmin kiitos jo etukäteen arvokkaasta yhteistyöstänne! Tämän tiedustelun jälkeen en enää häiritse työrauhaanne pyynnöin tämän sovittelututkimuksen tiimoilta. Kiitos kaikesta yhteistyöstänne ja onnea ja menestystä alkaneeseen vuoteen!

Ystävällisin terveisin,

Tiina Qvist
Tutkija
Lapin yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen laitos
Sosiaalitieteiden valtakunnallinen tutkijakoulu Sovako
tqvist@ulapland.fi
gsm x

LIITTEENÄ

Sosiaali- ja terveysministeriön päätös salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta tutkimustarkoitukseen, STM/2871/2011

Sovitteluun osallistuvan asianosaisen infokirje tutkimukseen osallistumiseksi (sovittelumenettelyä käsittelevä haastattelu äänitallenteeksi)

LIITE 5 Kutsu tutkimukseen osallistumiseksi sovittelutoimiston asiakkaille (kolmas pyyntökierros)

Arvoisa sovittelutoimiston asiakas,

YTM, tutkija Tiina Qvist valmistelelee väitöstutkimusta parisuhdeväkivallan sovittelusta suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelukäsittelyn piirissä. Käynnistyneen tutkimushankkeen tavoitteena on selvittää oikeusjärjestelmän ja sosiaalipalvelujen kohtaamista. Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää sovittelumenettelyn käytäntöjä sekä palveluverkostoa väkivallasta aiheutuvien inhimillisten vahinkojen korjaamisessa sekä niiden ennaltaehkäisemisessä asianosaisten edut ja tarpeet huomioiden.

Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn kehittämisen kannalta on äärimmäisen tärkeää saada tutkimuskäyttöön juuri Teidän kokemuksenne parisuhdeväkivallasta ja sovittelun merkityksestä asianne käsittelyssä. Osallistumisenne tutkimukseen ei vaikuta mitenkään asianne mahdolliseen oikeusprosessiin.

Tutkimuksen toteuttamiseksi on tarkoituksenani kerätä aineistona sovittelutoimistoilta:

- 1) Parisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuneiden asianosaisten haastatteluja (haastattelun nauhoitus äänitallenteeksi)

Toivon, että Te sovitteluun osallistuneena voisitte suostua noin tunnin kestävään haastatteluun. Haastattelu voidaan toteuttaa halutessanne myös puhelimitse. Kyseeseen tulee luvallanne tapahtuva haastattelu, joka koskee kokemuksianne parisuhdeväkivallan sovitteluprosessista. Vapaamuotoisen haastattelun teemat ovat seuraavanlaisia: sovittelujutun tausta, sovitteluprosessin vaiheet, varsinaisen sovittelustunnon sisältö, kokemukset sovittelusta ja sen lopputuloksesta sekä sovittelun merkityksestä elämäänne ja tulevaisuuteen.

Vapaaehtoiset asianosaiset valikoituvat satunnaisesti siten että saman sovittelujutun molempia osapuolia ei haastatella tutkimuksessa. Olen täysin tietoinen, että tapaukseenne ja sen käsittelyyn liittyy monia arkaluontoisia ja vaikeita asioita. Kaikki haastattelussa antamanne tiedot käsitellään täysin luottamuksellisesti. Teidän nimenne eivätkä muutkaan henkilötiedot tule koskaan kenenkään ulkopuolisen tietoon. Tutkimusaineisto on vain vastuullisen tutkijan käytössä eikä tulosten esittämisessä käy ilmi minkäänlaisia henkilö- tai tunnistetietoja. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Sovittelijanne on yhteydessä tutkijaan, mikäli haluatte osallistua tutkimukseen. Tutkimukseen osallistumisen voi peruuttaa missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Ystävällisin terveisin,

Tiina Qvist

Tutkija, Lapin yliopisto, Yhteiskuntatutkimuksen laitos

tqvist@ulapland.fi

gsm x

LIITE 6 Kutsu tutkimukseen osallistumiseksi sovittelutoimistoille (sama malli, ensimmäinen ja toinen pyyntökierros)

Tutkimuslupahakemus

Suomen sovittelutoimistoille
16.05.2011

Arvoisa vastaanottaja,

Tämä tutkimuslupahakemus koskee tieteellistä tutkimusta, jonka kohteena on parisuhdeväkivalta suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelukäsittelyn piirissä. Tutkimuksen kohteena ovat käytännön sovittelutilanteet parisuhdeväkivaltatapauksissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää oikeusjärjestelmän ja sosiaalipalvelujen kohtaamista sekä kehittää sovittelumenettelyn käytäntöjä väkivallasta aiheutuvien inhimillisten vahinkojen korjaamisessa sekä niiden ennaltaehkäisemisessä väkivallan osapuolten edut huomioiden. Osana tutkimusta suuntasin vuonna 2009 Suomen sovittelutoimistoille parisuhdeväkivaltarikosten sovittelua kartoittavan kyselyn.

Korostan, että tutkimus ei ota lähtökohtaisesti kantaa siihen, tulisiko sovittelua käyttää parisuhdeväkivallan yhteydessä vai ei, vaan se arvioi käytäntöjä siitä näkökulmasta, millaista todellisuutta ne tuottavat. Tutkijana tunnistan sekä sovittelukäytäntöjen mahdollisuudet suhteessa palvelujärjestelmään että parisuhdeväkivallan sovittelun mahdollisen traumatisoivuuden monenlaisuuden. Tutkijana en myöskään kiinnity uskomaan ideaaleihin tai uhkakuviin vaan kysyn, mitä sovittelussa tapahtuu.

Tällä hakemuksella haetaan tutkimuslupaa väitöskirjatutkimuksen pääasiallisen tutkimusaineiston keräämiseksi. Haen lupaa kerätäkseni kahdenlaista eri aineistoa sovittelutoimistoltanne. Nämä aineistot ovat:

- 1) parisuhdeväkivaltaa koskevat varsinaiset sovitteluistunnot väkivallan asianosaisten sekä sovittelijoiden kesken (keskustelun nauhoitus äänitallenteeksi ilman tutkijan läsnäoloa sovitteluistunnossa)
- 2) sovitteluasiakirjat eli sovittelijoiden kirjalliset kuvaukset joko ko. tutkimustarkoitukseen nauhoitetuista tai muista aiemmista sovitteluistunnoista

Haen sovittelutoimistoltanne tutkimuslupaa saadakseni kerätä ja käyttää tutkimustarkoitukseen alueenne sovittelutoimistossa järjestettävän parisuhdeväkivaltaa (nykyisten tai entisten avo/avio- tai seurustelukumppaneiden) koskevan varsinaisen yhteisen sovittelukeskustelun materiaalia. Aineiston kerääminen tapahtuu

havainnoimalla ja nauhoittamalla vapaaehtoisia sovittelukeskusteluja syksyn 2011 (elo-marraskuu) ja kevään 2012 (tammi-toukokuu) aikana siten, että tutkija ei itse olisi läsnä sovittelutilanteessa, eikä minkäänlaisessa kontaktissa sovittelukeskusteluun osallistuvien väkivallan osapuolten kanssa. Tämä on oleellisen tärkeä tutkimuseettinen asia, jonka avulla taataan osaltaan sovitteluistuntoon tulevien ja tutkimukseen osallistuvien osapuolten turvallisuuden kokemus. Tutkimustilanne ei saa asettaa minkäänlaista lisäuhkaa väkivallan uhrin tai tekijän turvallisuuden tunteelle tai hyvinvoinnille vaan kasvojen säilyttämisen mahdollisuus on ehdottomasti turvattava.

Haen sovittelutoimistoltanne myös lupaa kerätä ja käyttää tutkimusaineistona sovittelijoiden laatimia kirjallisia kuvauksia sovitteluistunnoista. Kirjalliset kuvaukset voivat joko täydentää havainnoituja sovittelukeskusteluja tai olla niistä täysin riippumattomien soviteltujen parisuhdeväkivaltatapausten kuvauksia vuosilta 2006-2012.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista eikä sillä ole mitään vaikutusta parisuhdeväkivaltatapausten oikeusprosessiin. Sovitteluistuntojen nauhoittamiseen ja keskusteluaineiston sekä sovitteluasiakirjojen käyttöön pyydetään parisuhdeväkivallan osapuolten ja sovittelijan kirjallinen ja yksilöity suostumus. Korostan, että tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja osapuolilla on oikeus luopua osallisuudestaan tutkimukseen missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Tutkimuksessa noudatetaan tarkkoja tutkimuseettisiä periaatteita, joiden mukaan sovittelukeskusteluissa ja sovitteludokumenteissa esille tulevat asiat ovat täysin luottamuksellisia. Tutkimusaineisto säilytetään ilman tunnistetietoja ja tutkimuksen tulokset raportoidaan siten, ettei tutkittavia tai sovittelutoimistoja pystytä milloinkaan tunnistamaan. Tutkimuksesta syntyy henkilörekisteri (äänitallenne/dokumenttien henkilötiedot), josta on tehty rekisteriseloste tietosuojaviranomaiselle (liite tieteellisen tutkimuksen rekisteriselosteesta) ja sitä säilytetään lain vaatimalla tavalla. Tutkimusaineistoa käsittelee ainoastaan tutkija Tiina Qvist. Tutkimus ja sen ratkaisut ovat läpäisseet eettisen ennakoarvioinnin Lapin yliopistossa. Eettisessä ennakoarvioinnissa tutkimushankkeen ratkaisut on todettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisiksi ja eettisiltä ratkaisuiltaan kestäviksi.

Mikäli haluatte tutkimuksesta lisätietoja, vastaan mielelläni kysymyksiinne. Tutkimuksen käytännön järjestelyt sovitaan erikseen sovittelutoimiston kanssa. Järjestelyt koskevat mahdollisuutta havainnoida sovittelutoimistossanne osapuolten suostumuksella parisuhdeväkivallan sovittelukeskustelua ja/tai mahdollisuutta saada tutkimuskäyttöön sovittelijan laatimia sovitteludokumenteja koskien parisuhdeväkivaltatapausten sovitteluistuntoja vuosilta 2006-2012. Tutkimuslupahakemuksen liitteenä olevan infokirjeen pyydän välittämään toimistonne sovittelijoiden tietoon. Kirjeen liitteenä ovat myös sekä infokirje asianosaisille että kaikkien tutkimuksen osapuolten suostumusasiakirjat. Niitä kaikkia voitte tarvittaessa kopioida lisää. Käytännön järjestelyjen suhteen pyydän ystävällisesti olemaan yh-

teydessä vastuulliseen tutkijaan Tiina Qvistiin vuoden 2011 aikana. Yhteystietoni ovat ohessa.

Ystävällisin terveisin,

Tiina Qvist
Tutkija, Lapin yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen laitos
PL 122
96101 Rovaniemi
gsm x
tqvist@ulapland.fi

LIITTENÄ:

Tieteellisen tutkimuksen rekisteriseloste
Tieteellisen tutkimuksen rekisteriseloste (liite)
Väitöskirjatutkimuksen tutkimussuunnitelma
Kutsu tutkimukseen osallistumiseksi sovittelijoille ja asianosaisille/informointikirje
Tutkimuksen osapuolten suostumusasiakirja
Tutkijan salassapitositoumus

LIITE 7 Kutsu tutkimukseen osallistumiseksi vapaaehtoisille sovittelijoille (sama malli, ensimmäinen ja toinen pyyntökierros)

Arvoisa vastaanottaja, vapaaehtoinen sovittelija

YTM, tutkija Tiina Qvist valmistelee väitöstutkimusta parisuhdeväkivallan sovittelusta suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelukäsittelyn piirissä. Jo käynnistyneen tutkimushankkeen tavoitteena on selvittää oikeusjärjestelmän ja sosiaalipalvelujen kohtaamista sekä kehittää sovittelumenettelyn käytäntöjä väkivallasta aiheutuvien inhimillisten vahinkojen korjaamisessa sekä niiden ennaltaehkäisemisessä. Tutkimuksen tarkoitus on palvella ensisijaisesti Teitä, käytännön sovittelutyötä tekevää vapaaehtoinen sekä tukevan Teidän sovittelutyönne arkea. Korostan, että tutkimus ei ota lähtökohtaisesti kantaa siihen, tulisiko sovittelua käyttää parisuhdeväkivallan yhteydessä vai ei, vaan se arvioi käytäntöjä siitä näkökulmasta, millaista todellisuutta ne tuottavat. Tutkijana tunnistan sekä sovittelukäytäntöjen mahdollisuudet suhteessa palvelujärjestelmään että parisuhdeväkivallan sovittelun mahdollisen traumatisoivuuden monenlaisuuden. Tutkijana en myöskään kiinnity uskomaan ideaaleihin tai uhkakuviin vaan kysyn, mitä sovittelussa tapahtuu.

Tutkimuksen toteuttamiseksi on tarkoituksenani kerätä kahdenlaista eri aineistoa sovittelutoimistoltanne. Nämä aineistot ovat:

- 1) parisuhdeväkivaltaa koskevat varsinaiset sovitteluistunnot väkivallan asianosaisten sekä sovittelijoiden kesken (keskustelun nauhoitus äänitallenteeksi ilman tutkijan läsnäoloa sovitteluistunnossa)
- 2) sovitteluasiakirjat eli sovittelijoiden kirjalliset kuvaukset sovitteluistunnoista sekä solmitut sopimukset vuosilta 2006-2012

Toivon Teidän, vapaaehtoinen sovittelija osallistuvan tutkimukseen. Tällöin kyseeseen tulee luvallanne tapahtuva sovittelmanne parisuhdeväkivaltaa koskevan sovitteluistunnon havainnointi ja/tai laatimienne sovitteluasiakirjojen kerääminen tutkimustarkoitukseen syksyn 2011 (elo-marraskuu) ja kevään 2012 (tammi-toukokuu) aikana. Toivon, että välitätte liitteenä olevan infokirjeen niille sovittelun asianosaisille, jotka voisivat mahdollisesti osallistua tutkimukseen toimistossanne syksyn 2012 ja kevään 2013 aikana (mukana on useita kopioita kirjeestä). Sovitteluistuntojen havainnoinnin sekä sovitteluasiakirjojen keräämisen edellytyksenä on parisuhdeväkivallan asianosaisten yksilöity suostumus. Luotan täysin Teidän kokemukseenne ja arviointiinne sovittelijana siinä, keiltä parisuhdeväkivallan sovitteluun osallistujilta voi pyytää lupaa sovitteluistuntojen havainnointiin. Tutkimuksen informointikirje on osoitettu myös sovittelutoimistollenne. Kaikki antamanne tiedot käsitellään täysin luottamuksellisesti. Tutkimusaineisto on vain vastuullisen tutkijan ja hänen ohjaajiansa käytössä eikä tulosten esittämisessä käy ilmi minkään-

laisia henkilö- tai tunnistetietoja. Tutkimuksesta raportoidessa ei yksilöidä vastaajia eikä sovittelutoimistoja.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistumisen voi peruuttaa missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Lisätietojen ja käytännön järjestelyjen suhteen pyydän ystävällisesti olemaan yhteydessä vastuulliseen tutkijaan Tiina Qvistiin vuoden 2012 aikana. Yhteystietoni ovat ohessa.

Rovaniemellä 8.8.2012

Tiina Qvist
Tutkija, Lapin yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen laitos
tqvist@ulapland.fi
gsm x

Tiedustelut tutkimuksen ohjauksesta:

Prof. Suvi Ronkainen, Lapin yliopisto, menetelmätieteiden laitos
Suvi.Ronkainen@ulapland.fi

OTT, VT, dos., vsn. lehtori Mirva Lohiniva-Kerkelä, Lapin yliopisto,
oikeustieteellinen tiedekunta Mirva.Lohiniva-Kerkela@ulapland.fi

Prof. Merja Kinnunen, Lapin yliopisto, yhteiskuntatutkimuksen laitos,
sosiologian yksikkö

Merja.Kinnunen@ulapland.fi

LIITE 8 Kutsu tutkimukseen osallistumiseksi asianosaisille (sama malli, ensimmäinen ja toinen pyyntökierros)

Arvoisa vastaanottaja, sovitteluun osallistuva asianosainen

YTM, tutkija Tiina Qvist valmistelee väitöstutkimusta parisuhdeväkivallan sovittelusta suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelukäsittelyn piirissä. Jo käynnistyneen tutkimushankkeen tavoitteena on selvittää oikeusjärjestelmän ja sosiaalipalvelujen kohtaamista sekä kehittää sovittelumenettelyn käytäntöjä väkivallasta aiheutuvien inhimillisten vahinkojen korjaamisessa sekä niiden ennaltaehkäisemisessä asianosaisten edut ja tarpeet huomioiden. Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyn kehittämisen kannalta on äärimmäisen tärkeää saada tutkimuskäyttöön juuri Teidän kokemuksenne parisuhdeväkivallasta ja sovittelun merkityksestä asianne käsittelyssä. Osallistumisenne tutkimukseen ei vaikuta mitenkään asianne oikeusprosessiin.

Tutkimuksen toteuttamiseksi on tarkoituksenani kerätä aineistona sovittelutoimistolta:

- 1) parisuhdeväkivaltaa koskevia varsinaisia sovitteluneuvotteluja sovittelijan ja asianosaisten kesken (keskustelun nauhoitus äänitallenteeksi ilman tutkijan läsnäoloa)

Toivon Teidän sovittelun toisena osapuolena osallistuvan tutkimukseen. Tällöin kyseeseen tulee luvallanne tapahtuva parisuhdeväkivaltaa käsittelevän sovittelutunnon havainnointi tutkimustarkoitukseen. Sovittelutunton havainnoinnin edellytyksenä on sovittelukeskustelun molempien asianosaisten yksilöity suostumus. Olen täysin tietoinen, että tapaukseenne ja sen käsittelyyn liittyy arkaluontoisia, vaikeita ja mieluiten salassa pidettäviä asioita.

Kaikki antamanne tiedot käsitellään täysin luottamuksellisesti. Teidän nimenne eivätkä muutkaan henkilötiedot tule koskaan kenenkään ulkopuolisen tietoon. Tutkimusaineisto on vain vastuullisen tutkijan käytössä eikä tulosten esittämisessä käy ilmi minkäänlaisia henkilö- tai tunnistetietoja.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Sovittelijanne on yhteydessä tutkijaan, mikäli haluatte osallistua tutkimukseen. Tutkimukseen osallistumisen voi peruuttaa missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Rovaniemellä 20.9.2012

Tiina Qvist

Tutkija, Lapin yliopisto, Yhteiskuntatutkimuksen laitos

tqvist@ulapland.fi

LIITE 9 Sannin tarina. Parisuhdeväkivallan sovittelumenettelyyn osallistuneen asianosaisen (uhrin) teemahaastattelurunko

1. Taustatiedot

- haastateltavan yleisiä taustatietoja
- lähisuhdetta koskevat tiedot; avio/avoliitto, kuinka kauan suhdettanne kesti, vuosiluvut jne.

2. Väkivaltahistoria parisuhteessa

- kokemukset parisuhdeväkivallasta ja sen vaikutuksista elämääsi (väkivallan luonne, kauanko väkivaltaa kesti)?
- olitko ennen sovittelua tekemisissä auttavien tahojen kanssa, esim. turvakodin tms.?

3. Parisuhdeväkivaltaa koskevan sovittelujutun tausta/tapahtumakuvaus

4. Sovitteluprosessin vaiheet

- sovittelua edeltävä vaihe; kuka tarjosi sovittelua, missä vaiheessa sovittelua tarjottiin, millä tavalla sovittelua tarjottiin?
- saitko tietoa muista uhreille tarjolla olevista palveluista?
- oliko erillistapaamisia ennen sovitteluistuntoa, miten koit erillistapaamiset?

5. Varsinaisen sovitteluistunnon sisältö

- miten koit itse sovittelutilanteen?
- tunsitko olosi turvalliseksi sovittelutilanteessa?
- koitko olevasi tasavertaisessa asemassa tekijän kanssa?
- miten koit, että väkivaltaa koskevia vastuukysymyksiä käsiteltiin sovittelussa?
- miten sovittelija onnistui tehtävässään?
- miten sovittelu päättyi?

6. Sovittelumenettelyn jälkeinen vaihe
 - mitä sovittelun jälkeen tapahtui?
 - mahdollinen palveluverkoston piiriin ohjautuminen?
 - etenikö tapauksesi oikeudenkäyntiin saakka?

7. Kokemuksesi parisuhdeväkivallan sovittelusta ja sen lopputuloksesta

8. Minkälainen merkitys sovittelulla on ollut elämääsi ja tulevaisuuteesi?

9. Onko jotain muuta, mitä haluat kertoa?

valta nimetä, *nokkoserhonen*
kuulua hyvin, oikeasti
ei kenellekään, itselleen
maailmalle, hengityksenä
reittien aluissa, teidensä päissä

keskellä vuolaita viestejä
muovailevia massoja

pilvien yllä, pilvien välissä
spektritaivaan kirjaimiksi
aukeaa aukile, versoo nokkonen
siipien kärjissä, luomen alla
turbulenssia, auringon pisteitä

tä

p

liä

Tiina Qvist